

1. mart 1944.

ZDRAVKO B. CVETKOVIĆ

OSJEČKA UDARNA BRIGADA

RATNA PROŠLOST NAŠIH NARODA I NARODNOSTI

KNJIGA DVESTA DEVETNAESTA

MONOGRAFIJA
JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

KNJIGA PEDESET OSMA

URE IVA KI ODBOR:

RAHMIJA KADENIC, general-pukovnik, predsjednik; članovi: ALI SUKRIJA, RISTO DZUNOV; DAKO PUAC, general-pukovnik; ZIKA STOJSI, general-potpukovnik; FABIJAN TRGO, general-potpukovnik; VELJKO MILADINOVIC, general-potpukovnik; JOCO TARABI, general-potpukovnik; ANDRO MILANOVI; METODIJE KOTEVSKI, general-potpukovnik; MILAN DALJEVI, general-potpukovnik; SVETOZAR ORO, general-major; AVGUST VRTAR, general-major; MIŠO LEKOVIC, pukovnik; AHMED DONLAGIC, pukovnik; VIKTOR KUCAN, pukovnik; RADOMIR PETKOVIC, pukovnik, glavni i odgovorni urednik

Urednik

MOM ILO KALEM, potpukovnik

Redaktor

VLADIMIR HLAJIC

Jezički lektor

Prof. NADA DRAGIŠIĆ

VOJNOIZDAVACKI ZAVOD

ZDRAVKO B. CVETKOVIC

OSJE KA
NOU BRIGADA

BEOGRAD, 1981.

SUFINANSIRA SKUPŠTINA OPINE OSIJEK

Knjiga je posvećena borcima, posebno onima koji su, žrtvujući i sebi, u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji, krvlju i koštom obilježili ratni put Osječke udarne brigade, i ugradili svoje živote u temelje Titove Jugoslavije, bratske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti.

AUTOR

PREDGOVOR

Monografija Osjeke udarne brigade jedno je u nizu djela ove vrste, koje su do sada izašle, uglavnom, u izdanju izdavačke kuće JNA, Vojnoizdavačkog zavoda u Beogradu.

U raspoloživoj, inače bogatoj, arhivskoj građi iz NOR-a u Vojnoistorijskom institutu u Beogradu, brigadnih dokumenata bilo je nedovoljno, pa čak i malo, što je otežavalo posao na pisanju djela. Zadovoljavaju i broj divizijskih (12. divizije) i korpusnih (6. korpusa) i neprijateljskih dokumenata omogućio je uspješnu rekonstrukciju ratnog puta brigade ali nije dao dovoljno podataka o dejstvima eta i bataljona.

Praznine, usljed nedostatka brigadne arhivske građe, bilo je moguće, u izvjesnoj mjeri, ublažiti zahvaljujući memoarskoj građi, sjećanjima boraca Osjeke udarne brigade.

Značajnu pomoć u radu pružila mi je sekcija bivših boraca Osjeke brigade iz Osijeka, posebno Živojin Denin, Košta Kovačević, po/c. Mirko Zarić, Stanko Novaković i Stanko Zubčić i dr. i sekcija boraca iz Slavenskog Broda i akova.

U izradi djela koristili su mi savjeti i konstruktivne primjedbe prvog komandanta brigade Milana Joke i drugova iz štaba brigade, štabova bataljona i drugih. Zahvalan sam i stručnom redaktoru pukovniku Vladimiru Hlajuu i uredniku potpukovniku Momilu Kalemu iz biblioteke »Ratna prošlost naših naroda i narodnosti« Vojnoizdavačkog zavoda u Beogradu.

U uvodnom dijelu, o NOR-u u Osijeku i okolini, koristio sam (uz odobrenje) i radne materijale profesora Stjepana Brloša iz Osijeka»Osijek i okolina u NOR« (Historijski arhiv Osijek).

Posebnu zahvalnost dugujem Skupštini općine Osijek, osobito Ivici Fekete, predsjedniku, i Vladi Ljubanoviću, tajniku SO, te Općinskom odboru SUBNOR-a (i bivšem i sadašnjem) Osijek.

Osijek je domicilna općina Osječke udarne brigade. Monografija je izdana zahvaljujući i učešću Skupštine općine Osijek u finansiranju.

Hvala i svim ostalim drugaricama i drugovima koji su, ma na koji način, dali svoj doprinos u izradi djela.

Autor

UVOD

Tokom, a osobito koncem 1943. godine stanje njemačko-italijanskih i satelitskih armija na evropskom ratištu naglo se pogoršalo. Pozicije sila osovine, u cjelini uzevši, ubrzano su slabile. Slamanjem ofenzivne mo i njema kih armija na Volgi, Donu, kod Kurska i drugim krupnim pobjedama, izvojevanim do po etka 1944. godine, Crvena armija je potpuno preuzela strategijsku inicijativu.¹ Njema ka i njezini saveznici su bili primorani da napuste oko polovice okupirane sovjetske teritorije, i da na cijelom sovjetsko-njema kom frontu, širokom oko 2.500 kilometara (od Finskog zaliva do Crnog mora), prije u u obranu.

Pored toga, u 1943. godini, njema ke snage su uslijed kapitulacije Italije, bile primorane da se angažiraju i u obrani Apeninskog poluotoka. To je, uz intenzivno angažiranje na Balkanu i protiv oslobodila kih pokreta u okupiranim evropskim zemljama, kao i angažiranje znatnih snaga u Francuskoj, Belgiji i Holandiji radi sprije avanja savezni kog iskrcavanja u zapadnoj Evropi, prisiljavalo Njema ku vrhovnu komandu da razvla i snage na više strana. Otuda više nije bila kadra da zanavlja svoje jedinice u mjeri koju su nalagali situacija i gubici što ih je imala u 1943. godini.

Ja ina i borbena vrijednost njema kih divizija znatno je opala, a mogle su se popunjavati samo ljudstvom, koje nije sasvim savladalo borbenu obuku. Prema njema kim podacima, od oko 200 divizija angažiranih na Isto nom frontu trebalo je više od 30 rasformirati, dok je veliki broj bio popunjen jedva do polovice formacijskog sastava.²

¹ Vojnoistorijski institut Beograd (dalje: VII), Drugi svjetski rat (pregled ratnih operacija, knjiga 4), 1967, str. 26 i 27.

² Jacobsen und Rohwer, Entscheidungsschalten des zweiten Weltkrieges, str. 448.

I pored toga, njemačka vojska je početkom 1944. godine predstavljala značajnu silu. Proizvodnja naoružanja i municije u to vrijeme bilježi kvalitetan rast i dostiže najveći kapacitet u drugom svjetskom ratu.

Poslije kapitulacije fašističkog fronta u Sredozemlju postao je za Nijemce osjetljiviji i teži za obranu, jer su znatne snage morale angažirati protiv Anglo-Amerikanaca, snaga pokreta otpora na Apeninskom poluotoku i snaga oslobodilačkih pokreta na Balkanu, u prvom redu u Jugoslaviji. Krajem 1943. godine njemačke snage su u Italiji pružile snažan otpor saveznim armijama antihitlerovske koalicije, nakon čega je uslijedio zastoј borbenih dještava na liniji Ortona — rijeka Gariljano. Nijemci su u Italiji imali 21, a Saveznici 17 divizija.

U to vrijeme su NOV i POJ — u ovom sastavu je bilo 27 divizija, 10 samostalnih brigada, 108 partizanskih odreda i više desetina raznih drugih jedinica — vezivali 20 okupatorovih divizija i znatne kvislinške snage.

Drugo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) snažno je utjecalo na dalji uspon narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a).

Pokušaji okupatora i doma ih izdajnika da u prvoj polovici 1943. godine, operacijama »Weiss« i »Schwarz«, odnosno tzv. četvrtom i petom neprijateljevom ofenzivom, razbiju i unište glavne partizanske snage — nisu uspjeli. U drugoj polovici godine, osobito poslije kapitulacije Italije i razoružavanja većeg broja njezinih divizija u Jugoslaviji, vidno su ojačane oružane snage NOP-a, naročito u priobalnom pojasu, čime su ozbiljno ugrožene pozicije okupatora i dovedena u pitanje njegova bezbjednost na obali.

U takvoj situaciji Nijemci nastoje da u vrste obranu obale i obezbijede sigurniju vezu sa zaleđem. Radi toga su u jesen 1943. i zimu te i naredne godine, poduzeli niz operacija s ciljem da razbiju najjače grupacije NOV i POJ i da ih odbace od komunikacija. Pustošili su zauzeta područja i deportirali muško stanovništvo, ali ni ovim, kao ni prethodnim odmazdama, nisu ostvarili postavljene ciljeve. Nijemci su i dalje ulagali napore da područje Slavonije za njih bude što sigurnije zbog značajnih komunikacija koje su povezivale sjeverozapad s jugoistokom.

Na Balkanu su Nijemci držali tada 30 divizija, 1 samostalnu brigadu i 12 samostalnih pukova. U Grčkoj i Albaniji, u kojima se također razvijala narodnooslobodilačka borba, imali su 8 njemačkih i 2 bugarske divizije, 1 brigadu i 7 pukova, a sve ostale snage, oko 20 njemačkih i bugarskih divizija, držali su na teritoriju Jugoslavije.

Pripreme saveznika za invaziju zapadne Evrope odvijale su se bez većih poremećaja. Invazivne snage bile su veći na Britanskim otocima.³ Pobjede postignute u Africi i Sredozemlju, na Atlantiku i Pacifiku, bile su od velikog značaja za stvaranje povoljnijih strategijskih uvjeta za konačno slamanje Njemačke i Japana.

Saveznički planovi svodili su se na stvaranje uvjeta za što bržom pobjedom nad Njemačkom. Nijemci su za 1944. godinu planirali strategijsku defanzivu na svim evropskim frontovima. Cilj im je bio da Crvenu armiju drže što dalje od Njemačke i da spriječe iskrcavanje Anglo-Amerikanaca na zapadu. Na Balkanu su ulagali nove napore da razbiju snage NOV i POJ i da ih odbace dalje od važnijih komunikacija, te da tako, osiguravši front na jugoistoku Evrope, ostvare vrš u vezu njemačkih snaga na Istočnom frontu sa snagama u Italiji i spriječe moguće iskrcavanje anglo-američkih snaga na tom dijelu ratišta.⁴

Koncem 1943. godine, održane su konferencije najistaknutijih državnika velikih savezničkih zemalja u Moskvi, potom u Kairu i Teheranu. U Teheranu je prošinca 1943. između ostaloga odlučeno da sve tri velike sile pruže materijalnu pomoć NOV i POJ. Bila je to potpuna afirmacija naše borbe izvan granica zemlje koja se više od dvije godine, bez pomoći sa strane, vodila protiv fašističkih snaga. U to vrijeme je Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije brojala oko 300.000 ljudi, a imala je protiv sebe oko 400.000 okupatorovih i 250.000 kvislinških vojnika.⁵

U Albaniji je tada bilo oko 40.000 boraca u sastavu NOV Albanije, a NOV Grčke brojala je oko 70.000 boraca.

³ Invazija na zapadnu obalu u Normandiji uslijedila je 6. juna 1944. godine.

⁴ VII, knjiga 4, str. 20 i 22, Drugi svjetski rat.

⁵ VII, Vlado Strugar, Rat i revolucija, 1956, str. 206.

Snažan zamah i uspon NOP-a u 1943. godini ostvaren je i u Hrvatskoj. Pored velikih uspjeha izvojevanih na bojnopolju, postignute su i krupne političke pobjede. Sredinom lipnja osnovano je Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH). Najviše opolitičko rukovodstvo NOP-a preuzelo je i prerogative vlasti, rukovodeći široko razvijenom mrežom narodnooslobodilačkih odbora u svim dijelovima Hrvatske. Njegova rezolucija sadržala je pitanja od presudnog značaja za razvoj pokreta u Hrvatskoj. U njoj je ukazano na značaj bratstva i jedinstva između Hrvata i Srba, obratunalo se s Mađkom i kraljevskom vladom, a osnovni zadatak koji je postavila organiziranim snagama NOP-a bio je dalje mobiliziranje svih rodoljuba u borbi za oslobođenje okupirane zemlje i svih njezinih otetih dijelova i stvaranje slobodne Hrvatske u bratskoj zajednici sa slobodnim i ravnopravnim narodima i narodnostima Jugoslavije.

U ljeto 1943. narodnooslobodilačka borba se razbuktala u svim krajevima Hrvatske. U oblastima pod italijanskom okupacijom (Dalmacija, Hrvatsko primorje, Gorski kotar i Istra) oružani ustanak je uoči i za vrijeme kapitulacije Italije poprimio razmjere općenarodnog ustanka. Razoružane su krupne formacije italijanske vojske i zaplijenjene velike količine ratnog materijala. Oslobođena je gotovo cijela Dalmacija sa otocima. Narodnooslobodilački odbor za Istru proglasio je 13. rujna ujedinjenje Istre sa Hrvatskom, a Izvršni odbor ZAVNOH-a odlučio je 20. rujna 1943. da se Istra, Rijeka, Zadar i ostali okupirani dijelovi Hrvatske (Italija ih je anektirala 1941) priključe matici zemlji. Poništio je sve ugovore, paktove i konvencije Kraljevine Jugoslavije i tzv. Nezavisne Države Hrvatske (NDH) o razgraničenju s Italijom.

Krupni vojni i politički uspjesi i snaženje NOP-a u Hrvatskoj pod rukovodstvom KPH doveli su do masovnog priliva boraca u redove NOV u novooslobođenim i drugim hrvatskim krajevima. To je dalo zamaha operacijama partizanskih snaga. U jesen 1943., snage Šestog slavonskog korpusa i Zagrebačke operativne zone oslobodile su veći dio Slavonije, Bilogore, Moslavine, Podravine,

Kalnika i Hrvatskog zagorja i nanijele neprijatelju teške gubitke, naročito u borbama za oslobodjenje Požeške kotline, Virovitice, Koprivnice, Ludbrega, Zlatara i azme.

U drugoj polovici 1943. godine, uglavnom od kolovoza do listopada, u Hrvatskoj je formirano sedamnaest novih brigada i četiri divizije (19, 20. i 26. u Dalmaciji i 32. u Zagrebačkoj oblasti). Po etkom listopada u Dalmaciji je formiran Osmi korpus, a koncem listopada štab Mornarice NOVJ.

Koncem 1943. godine, u Hrvatskoj su djelovale mnoge oružane snage NOP-a od preko 100 tisuća boraca organiziranih u tri korpusa, jedanaest divizija, četrdeset brigada, trideset tri partizanska odreda (sa osamdeset i tri bataljona) i grupe diverzantskih odreda i bataljona, dvanaest samostalnih bataljona i više drugih samostalnih jedinica i vojno-pozadinske ustanove. Od toga su u Slavoniji bile dvije divizije (12. i 28), sedam brigada (12, 16, 17, 18, 21, 25. i ehoslovačka brigada »Jan Žižka Stroncov«) i šest partizanskih odreda.

Oslobodjena je bila gotovo cijela Hrvatska, od Drave do Jadrana, izuzev najvećih gradova i garnizona na glavnim komunikacijama. Na oslobodjenoj teritoriji Hrvatske izgrađen je razgranat sustav organa nove revolucionarne vlasti. U to vrijeme, od 12. do 15. listopada, u Plaškom je održano Drugo zasjedanje ZAVNOH-a. U rezoluciji, koja je usvojena, istaknuto se da u ime naroda Hrvatske mogu istupati jedino ZAVNOH i AVNOJ. Također je izražena volja naroda Hrvatske da nova Jugoslavija bude izgrađena na temelju federacije i samoopredjeljenja svakog naroda.

U 1944. godini došlo je do novog jačanja oružanih snaga. U siječnju su formirane još tri divizije (33. moslavačka, 34. pokupsko-žumberačka i 35. lička) i štabovi Desetog zagrebačkog i Jedanaestog primorsko-goranskog korpusa.

Po etkom iste godine pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske djelovalo je pet korpusa, trinaest divizija i trideset tri partizanska odreda. Cijela teritorija Hrvatske bila je podijeljena na korpusne vojne oblasti, a ove na vojna područja.

I u Slavoniji je 1943. godine došlo do novog snažnog jačanja NOP-a. Pored 12. i 17. brigade, koje su ranije činile četvrtu diviziju, u proljeće su formirane 18. i 21. brigada i 10. divizija. Formirani su također i četiri bataljona, četiri partizanska odreda, mađarski bataljon »Šandor Petefi« i njemački »Ernest Telman«. Funkciju štaba Treće operativne zone preuzeo je štab novostvorene Šestog korpusa. U jesen su formirane još dvije brigade: 25. brodska i četiri bataljona »Jan Žižka Stroncov«.

Travnja 1943. konstituiran je Privremeni oblasni narodnooslobodilački odbor za Slavoniju, a sredinom svibnja su po izboru za okružne narodnooslobodilačke odbore. Dobro organizirani rad organizacija i rukovodstava KPH među domobranima učinio je da oni postupno prelaze na stranu NOVJ, prvo u grupama, a kasnije i cijele jedinice.

Na Oblasnoj konferenciji predstavnika četiri okružna narodnooslobodilačka odbora, održanoj 27. studenog 1943. (rukovodili su radom sedamnaest kotarskih, osamdeset devet općinskih i šest stotina četdeset i dva mjesna narodnooslobodilačka odbora) izabran je Oblasni narodnooslobodilački odbor za Slavoniju.

Zbog snažnog razvoja NOB u Slavoniji, okupator je krajem 1943. godine znatno pojačao svoje posade uz prugu Beograd—Zagreb. U Slavoniji su bili dijelovi njemačke 187. rezervne divizije, 2. ustaškog i 1. domobranskog gorskog zdruga i cijeli 4. domobranski gorski zdrug. Protiv tih snaga, u proljeće 1944, borio se Šesti korpus, u čijem su sastavu bili 12. divizija (četiri bataljona »Jan Žižka«, 25. brodska i 18. brigada), 28. divizija (17. i 21. brigada), Istočna i Zapadna grupa NOP (svaka po tri odreda), Prvi diverzantski bataljon i jedan samostalni artiljerijski divizion.

*

Vojno-politička situacija u Slavoniji je stvorila mogućnost i potrebu za osnivanjem još jedne krupnije jedinice NOVJ — Osječke brigade. Okolnosti koje su prethodile tomu, na području Osijeka i njegove šire oko-

lice, sazrijevale su postupno, od prve ratne godine do etvrrtog ratnog prolje a.

Po etak ustanka u Hrvatskoj, srpnja 1941. imao je snažnog odjeka i na podru ju Osijeka. Ve tada je, uz pomo instruktora CK KPH Drage Maruši a, formirana Osje ka partizanska grupa koja je odmah po ela sa razno-vrsnim akcijama. U gradu je organizirano nekoliko om-ladinskih udarnih grupa koje su izvodile sabotaze i diver-zije, sakupljale oružje i prebacivale ga partizanima. U dru-goj polovici prosinca 1941, ta grupa je razbijena u borbi sa ustašama. Došlo je i do velikog hapšenja kojom prili-kom je u ruke policiji palo i oko 100 komunista. Me u njima su bili lanovi okružnih komiteta Partije i SKOJ-a za okrug Osijek.

Došlo je do privremene osjeke NOP-a u gradu i oko-lici poslije ovog doga aja. Djelovalo je (u Kudeljari, Ložio-nici, Ljevaonici i Tvornici sapuna) pet partijskih elija sa oko 30 komunista, ali njihova aktivnost nije bila dobro organizirana, pa su djelovali više stihijno i po sopstvenoj inicijativi. Kasnije su formirane partijske elije u Še e-rani, Bijelom Brdu i epinu, ali su i one bile nepovezane, pošto u gradu, u to vrijeme, nije postojalo ni partijsko ni skojevsko rukovodstvo.

U prolje e 1942. uspostavljene su, najzad, veze iz Osijeka sa komunistima u Bijelom Brdu, Cepinu i Bro-dancima. Organizacija SKOJ-a u gradu se obnavljala, a najbrojnija je bila grupa u U iteljskoj školi (oko 20 la-nova). U ljeto je po eo djelovati i Mjesni komitet SKOJ-a (oko 70—80 lanova). Skojevska organizacija je štampala i širila propagandni materijal, lijepila revolucionarne parole uo i proslave godišnjice oktobarske revolucije, sakupljala novac, cigarete, sanitetski materijal i druge potrepštine za borce Narodnooslobodila ke vojske. Aktiv-nost skojevskih grupa osje ala se sve više i u Tvornici šibica, etkari, Še erani, Kožari, Ljevaonici, Muškoj i ženskoj gimnaziji.

FORMIRANJE BRIGADE I NJEZIN PRVI BORBENI ZADATAK

Narodnooslobodilački pokret je opet oživio i u gradu i u njegovoj okolici, čemu je poseban doprinos dao Zdenko Has. Na oživljavanje pokreta snažno je djelovao i sastanak simpatizera narodnooslobodilačkog pokreta u Dopsinu, svibnja 1942. godine. U ljeto je formiran i Mjesni komitet KPH u Osijeku. Odmah potom formirani su i rajonski komiteti za Donji i Gornji grad. Tako dolazi do obnavljanja rada Partije i SKOJ-a. U Elektrani su se aktivirale tri partijske elije, u Ljevaonici dvije, zatim po jedna u Ložionici i Pošti, a organizirano je djelovanje i nekoliko uličnih grupa. Tada je uspostavljena i veza između aktivista NOP-a na području Osijeka. Suradnja aktivista, organizacija i rukovodstava Osijeka proširila se i na organizacije NOP-a u Valpovu i Vukovaru. Veza je održavana preko Matije Bunjevca, Ota Garaja, Antuna Salaja i drugih.

Rad u narodnooslobodilačkom pokretu bio je veoma težak. Osijek je od tada kada je nastala tzv. Nezavisna Država Hrvatska bio sjedište jakih okupatorovih i kolaboracionističkih policijskih snaga i ustanova (Gestapo, Ustaške nadzorne službe, Župskog redarstva i drugih ustanova). Građani Osijeka bili su višenacionalnog sastava. Na području kotara je pred početak rata bilo 35 odsto Hrvata, 25 odsto Srba, 23 odsto Nijemaca i oko 12 odsto Mađara. U samom gradu bilo je 55 odsto Hrvata, 15 odsto Srba i 24 odsto Nijemaca. Takva nacionalna struktura, s obzirom na politiku »zavadi pa vladaj«, nije pogodovala razvoju NOP-a. Unatoč tome, NOP je u Osijeku i njegovoj okolici, ušao u ratnu jesen 1942. sa značajnijim političkim utjecajem u narodu. Velik impuls takvom razvoju

dao je novoformirani Okružni komitet KPH i njegov sekretar Antun Salaj (članovi komiteta su bili Nedjeljko Halilovi , Dušan Milošević , Zdenko Has i Duka Marić). Sjedište komiteta krajem 1942. godine bilo je u Podgorju. Tu je formiran i Agitprop OK KPH. U Osijeku je oformljen i Kotarski komitet Partije.

Partijska organizacija je krajem 1942. godine dospjela i u domobranske jedinice, gdje je formiran komitet KPH s Gajom Ivanovićem na čelu. U 4. opkopskoj bojnoj formirana je prva partijska ćelija. Rad ćelije u domobranima dao je ubrzo prve rezultate — nekoliko njih stupilo je u NOVJ.

Premda je NOP bio u usponu, partijska rukovodstva su se morala baviti ozbiljnim problemima i u vlastitoj sredini. Trebalo je razbiti izvjesno kolebanje kod pojedinih komunista i aktivista, zbog straha od hapšenja, represalija i zločina okupatora i kvislinga. To se negativno odrazilo i na odlazak u NOV i POJ, jer je bilo stavova da u NOV i POJ treba da idu samo kompromitirani komunisti i aktivisti. Takav oportunistički stav nekih drugova se morao razbiti.

U jesen 1942. iz Dopsina je otišla u partizane prva grupa omladinaca, a ubrzo i svi skojevci iz sela, njih oko 40. U jedinice NOVJ stupilo je tridesetak aktivista iz Koprivne, Višnjevca i Beketinaca, oko 40 omladinaca iz Čepina i 15 iz Bijelog Brda.

NOP se bio prilično proširio, u Osijeku i okolici, kada je došlo do nove teške provale i hapšenja nekoliko stotina komunista i drugih aktivista NOP-a. Organizacije KPJ i SKOJ-a su desetkovane. Samo iz osječke gimnazije uhapšeno je oko 30 skojevaca. Tadašnji sekretar OK KPH za Osijek, Antun Salaj, ranjen je na ulici i nekoliko dana kasnije, u bolnici, umro. I pored toga partijskom savjetovanju, krajem prosinca 1942. godine, u Zvečevu prisustvuje 19 članova Partije sa područja okruga Osijek. Sekretar Povjereništva CK KPH za Slavoniju, Vlado Popović, upozorio je tada da se u širenju NOB treba više osloniti na fabričke radnike.

U takvim uvjetima imenovan je novi privremeni OK KPH za okrug Osijek od 5 članova. Za sekretara je postavljen Franjo Šremf Puba. Po etkom 1943. godine na pod-

ru ju OK KPH Osijek, kotarski komitet je postojao samo u Našicama, dok su u ostalim kotarima komiteti bili razbijeni. U gradu Osijeku nastavio je sa radom Mjesni komitet. U velja i 1943. godine formiran je Okružni komitet SKOJ-a, a za sekretara je imenovan Mirko Boškovi Puškin.

U Osijeku i njegovom širem podru ju, uvjeti za rad partijske organizacije i razvoj NOP-a postali su veoma teški. Okupatorove i ustaško-policijske snage uspijevale su da ubace provokatore u organizacije Partije i SKOJ-a. Dolazilo je do estih provala u kojima je satradio malobrojni partijski i skojevski kadar.

Novonastali uvjeti su nametali i druge teško e. U oblasnom rukovodstvu se javila tendencija zatvaranja na uski oslobo eni teritorij. Oklijevalo se sa organiziranim politi kim radom na širem terenu, osobito u selima s miješanim, srpskim i hrvatskim stanovništvom. Neki partijsko-politi ki radnici su, zbog straha i nepovjerenja, oklijevali da prodiru u sela sa stanovništvom hrvatske nacionalnosti. Nije se dovoljno politi ki radilo u širokim narodnim masama. Nekolicina uticajnih rukovode ih ljudi je smatralo da se sve može riješiti samo fizi kom likvidacijom neprijatelja. Osnovni uzrok što NOP nije bio razvijeniji i što ve i broj aktivista nije stupio u partizanske jedinice bio je u na inu rada i nedovoljnoj politi koj elasti nosti, jer hrvatski narod, sem mali broj izroda, nije bio za ustaše ni 1941, a kamoli u prvoj polovici 1943. godine.

U izvještaju Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju Centralnom komitetu KPH od 20. travnja 1943. izme u ostalog stoji: »Još uvijek OK Osijek nije se sredio. Lijepo se radi u srezu Našice dok je na ostalim srezovima veliki teror i uslovi su vrlo teški«.

U prolje e 1943. u Slavoniji je bilo oko 5.000 boraca. Krajem travnja 1943. po eo je raditi i Privremeni oblasni narodnooslobodila ki odbor za Slavoniju. Na podru ju Osijeka bilo je ve nekoliko mjesnih narodnooslobodila kih odbora. Partijski redovi su po eli opet ja ati. U svibnju 1943. na podru ju Okružnog komiteta Osijeka bilo je 117 lanova i 63 kandidata za lanove KP organiziranih u 23 partijske elije. Skojevska organizacija je imala 272 lana

svrstana u 49 aktiva i 180 članova USAOJ-a. Upravo u vrijeme novog uspona NOP-a došlo je ponovo do provala u Kotarskom komitetu KPH Osijek, pa je zbog izdaje i potrebe da se sa uvaju organizacije KP u okolini, partijska organizacija u gradu raspuštena.

Veliku prepreku i glavnu političku opasnost za razvoj NOP-a u Slavoniji i području Osijeka predstavljala je Hrvatska seljačka stranka. Suradnja HSS sa ustašama i Nijemcima, koja se u 1941. i 1942. odvijala potajno, postala je 1943. godine sve otvorenija. Nijemci i ustaše su pružali HSS raznovrsnu pomoć ne bi li sprije ili odlazak Hrvata na stranu NOP-a. U tome su sve manje uspijevali, jer je NOP, u početku skoncentriran u selima sa stanovništvom pretežno srpske nacionalnosti, sticao uporišta i u miješanim, u hrvatskim i mađarskim selima. U drugoj polovici 1943. godine konačno je zadat udarac politici čekanja.

Fašistički okupator i njegove slugine činili su sve da terorom onemoguće narodnooslobodilački pokret u gradu i okolini. Rujna 1943. izvršen je težak zločin odmazde u Dopsinu. Ubijeno je i obješeno na desetine ljudi, žena i djece, a mnogi su otjerani u koncentracijske logore. Formalan povod bilo je uništenje Kudeljare u Vladislavcima.

Unatoč teroru po selima nastanjenim srpskim i hrvatskim stanovništvom, kao i u samom gradu, tokom ljeta i u jesen 1943. godine NOP je opet bio u usponu. Aktivnost SKOJ-a je sve veća. Njegove organizacije djeluju u Učiteljskoj školi, Trgovačkoj akademiji, Muzičkoj školi, Ženskoj gimnaziji i Stručnoj produžnoj školi. SKOJ se naročito aktivirao među mladeži. Aktivisti NOP-a iz hrvatskih i srpskih sela u većem broju stupaju u NOV i POJ. U većini sela se tokom 1943. godine stvaraju narodnooslobodilački odbori, organiziraju partijske ćelije, skojevske grupe, odbori Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske, Narodnog fronta i AFŽ. Već partizanske jedinice iz zapadne Slavonije, osobito u ljeto i s' jeseni 1943. operiraju na području osječkog kotara. Krajem 1943. godine, na području Osijeka djeluje jedan Mjesni komitet SKOJ-a i 13 skojevskih grupa. Pod rukovodstvom Okružnog komiteta Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske aktiviralo se 29 odbora

kojima je bilo obuhvaćeno 98 organizacija antifašističke omladine (oko 1600 članova).

Omladinski pokret je u Slavoniji i području Osijeka stalno jačao, pa u jesen 1943. postaje baza za mobilizaciju mladih u jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Od novih, pretežno mladih boraca, među kojima ih je bilo i sa područja Osijeka i njegove bliže okolice, formiran je tada Osječki narodnooslobodilački partizanski odred. Prilivom sve većeg broja boraca iz istočne Slavonije i Osijeka i njegove okolice, stvoreni su uvjeti da se 1. ožujka 1944. formira i Osječka brigada, na prostoru kod sela Slobodne Vlasti.⁶ Dobila je ime po najvećem slavonskom gradu, Osijeku, koji ima dugu i burnu prošlost.⁷

6 O godišnjici oslobođenja Osijeka, i trideset pete godišnjice formiranja Osječke brigade, 14. travnja 1979. godine podignuto je spomen obilježje na prostoru Kosa i Tarabe.

7 — Enciklopedija Jugoslavije, tom VI, str. 391—393. Osijek je važan privredni, prosvjetni i kulturni centar koji leži na desnoj obali Drave, 25 km uzvodno od njezinog ušća u Dunav. U prošlosti je na Dravi bio i mali otok, a uzdignuta desna obala rijeke na rubu terase štitila je grad od neposrednih poplava. Zbog položaja na terasi dobio je sadašnji naziv (osijecanje zemlje zbog erozije rijeke). Šire područje grada bilo je nastanjeno već u neolitik. U 3. v. p. n. e. nešto niže od D. Grada bilo je ilirsko-keltsko naselje, a dolaskom Rimljana u 1. v. n. e. na prostoru D. Grada razvija se prostrano naselje. U 3. v. naselje dobija status rimske kolonije. U 4. v. Mursu (tako se naselje zvalo) su opustošili Goti, u 5. v. Huni, u 6. v. se tu naseljavaju Avari i Sloveni. Propaš u Rimskog Carstva Mursu osvajaju Franci, a u 9. v. Bugari. U 9. v. u bugarsko-franačkim ratovima nestaje avarsko-slovensko naselje da bi potom 11. v. na prostoru današnje tvrđave nastalo novo naselje iz koga se kasnije razvio Osijek. Prvi put se spominje u izvorima iz 1196. kao trgovište i dravska luka. Grad se brzo razvijao. Već u 16. v. pod Turcima, imao je 345 kuća, 7 mahala i jaku tvrđavu zbog stratejskog značaja grada. Brži razvoj grada počinje krajem 18. v., a krajem 19. v. jedan je od najrazvijenijih gradova u Hrvatskoj (tvornice šibice i piva 1856, kože 1872, pokustva 1892, lana 1901, šećera 1809, kandita i okolade 1907. itd.). Prva štamparija osnovana je od 1735—1774, gimnazija 1729, odnosno 1795, uiteljska škola 1893. Kazališne predstave daju se već u 18. v. Muzej je utemeljen 1877. Početni radni pokret datiraju od 1870. Na izborima za gradsko zastupstvo 1920. pobijedila je KPJ. Za vrijeme drugog svjetskog rata teško je oštećen od bombardovanja. Oslobođen je 14. aprila 1945.

U sastav brigade ušli su po jedan bataljon iz Diljskog i Požeškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda i bataljon iz brigade »Jan Žižka«, sastavljen od Srba i Hrvata.⁸ U prvom stroju Osječke brigade našlo se oko 600 boraca i rukovodilaca. Dosta njih bili su iskusni ratnici koji su se već iskazivali u borbama diljem Slavonije. Borce brigade pozdravio je politički komesar 12. divizije.

Prvi komandant brigade, narodni heroji Milan Joka

Prvi politički komesar brigade Stevo Vještica

⁸ Bataljon je formiran u ljeto 1943. i uglavnom se borio protiv četničke grupe majora Janjića koja se preko Save prebacila iz Bosne u Slavoniju. Pošto je razbio tu četničku grupu, bataljon je ušao u sastav novoformirane brigade »Jan Žižka«.

•— Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (dalje: Zbornik), tom V, knj. 18, str. 214; Izvještaji štaba Drugog korpusa od 18. avgusta 1943. Glavnom štabu Hrvatske (dalje: GŠH). Arhiv VII, k. 482, reg. br. 43/1, Arhiv VII, k. 882, reg. br. 3/1. Izvještaj štaba Šestog korpusa GŠH. Izvještaj štaba 12. divizije štabu Šestog korpusa od 8. marta 1944.

Prvi štab brigade sa injavali su: komandant Milan Joka, politi ki komesar Stevo Vještica, na elnik Štaba Mile Glavaš, zamjenik politi kog komesara Pero Car, informativni oficir Stevo Gavrilovi Nagari, intendant brigade Rado Milinkovi Bato, referent saniteta Žarko Cvetkovi i referent veterine Jovo Bali.⁹

Komandant 1. bataljona bio je Milan Svrabi Svrabo, politi ki komesar Duro Konjevi , a zamjenik komandanta Marko Kljai . Za komandanta 2. bataljona postavljen je Dušan Majeti Braco, za politi kog komesara Franjo Pintari , a za zamjenika politi kog komesara Milan Mesi . Komandant 3. bataljona bio je Franjo Šljivari , politi ki komesar Milan Šuput, zamjenik komandanta Marko Kovaevi , a zamjenik politi kog komesara Mato Karakaš.¹⁰

Poslije formiranja bilo je potrebno nekoliko dana da se jedinice organizacijski srede i da se borci i starješine odmore, jer su svi bataljoni osim onog iz Diljskog odreda, prevalili velika rastojanja marširaju i do Slobodne Vlasti.

Poslije trodnevnog odmora komandi brigade je, 5. ožujka u 6,00 sati, nare eno da u sastavu 12. divizije¹¹ krene pravcem: Levanjska Varoš — Slobodna Vlast — Paka — Bilo Dilja i da bataljone uputi u sela Gornji i Donji Slatinik i Dobovik.¹²

Cilj pokreta bio je zaposijedanje pogodnih položaja u rajonu spomenutih sela i napad na neprijateljeve snage koje su izlazile iz uporišta u Slavonskom Brodu radi plja ke okolnih sela. Po nare enju štaba 12. divizije, od 6. ožujka 1944., Osje ka brigada¹³ je imala da smjesti jedan bataljon, oja an teškim minobaca em od 120 milimetara, u selo Glogovnici, da sa dvije ete toga bataljona 7. ožujka rano ujutro posjedne put koji vodi iz Glogovnice preko Knježica u pravcu k. 254 i odbije neprijatelja

9 Šire podatke vidjeti u prilogu »Rukovodioci Osje ke brigade«.

10 Arhiv VII, k. 880, reg. br. 17/1, Historijat Osje ke brigade.

11 Osje ka brigada je bila u sastavu 12. divizije sve do kraja rata, izuzev od sredine februara do sredine aprila 1945, kada se sticajem okolnosti našla u Baranji, u sastavu 36. odnosno 51. vojvo anske divizije.

12 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 9-5. Borbena zapovijest Komande 12. divizije od 4. marta 1944. godine.

13 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 10-5.

koji bi tim putem krenuo iz sela Brodske Varoši, Sibinja ili Groma nika. Štab brigade, zajedno s jednim bataljonom, smjestio se u selu Zdenci. Jedan bataljon je posjeo položaj u selu Gornji Slatinik radi kontrole saobraćajnice selo Dijedina Rijeka — selo Podvinje. Ovakvim rasporedom Osjeke brigada je osiguravala i 18. brigadu koja se nalazila u zasjedi na glavnoj željeznici koja pruži.¹⁴ To je bio njezin prvi borbeni zadatak, ali do borbe nije došlo.

Štab 12. divizije¹³ je 8. ožujka 1944. naredio brigadi da dva bataljona postavi u zasjedu na jugozapadnoj ivici šume Gornjeg Dolca kod sela Vranovci. Zadatak zasjede je bio da napadne domobrane koji su svakodnevno osiguravali radnu jedinicu koja je sjekla drva za ogrijev za potrebe Slavenskog Broda. Štab brigade sa 3. bataljonom, u kojem sastavu se našlo i teško naoružanje brigade, imao se razmjestiti u selu Kordoševcima s ciljem sprijeavanja prodora neprijateljevih motoriziranih jedinica komunikacijom Vranovci — Trnjani.

Sa tih položaja brigada se povukla u sela Ježevik i Šušnjevcima, gdje joj se priključila grupa diverzantata iz 18. brigade, koji su donijeli izvjesnu količinu nagaznih mina.

Štab Osjeke brigade izdao je prvu pisanu borbenu zapovijest broj 31, 8. ožujka 1944.¹⁶ Njome su dati novi zadaci bataljonima i etama za dještva iz zasjeda. Prvi bataljon je dobio zadatak da postavi zasjedu između u pruge i ceste u jugozapadnom dijelu šume Donja Dolca ka k. 111, s ciljem da napadne neprijatelja koji bi eventualno naišao od Slavenskog Broda. Treći bataljon je dijelom snaga organizirao zasjedu između u puta koji vodi iz Ježevika ka šumi Donja Dolca, k. 111 i puta koji se spušta kod crkve u selu Vranovci, i u produžetku do k. 146. Drugim, manjim dijelom snaga, bataljon je posjeo položaj kod Podvinjskog Bukovja sa zadatkom da osmatra eventualni nailazak neprijateljevih snaga i o tome obavještava ostale jedi-

14 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 14-6. Izvještaj štaba 18. brigade od 9. 3. 1944. U sastavu 12. divizije u to vrijeme bila je pored Osjeke i 18. brigada.

15 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 6-1.

16 Arhiv VII, k. 889, reg. br. 1-1.

Opješka Brigada N.O.V.J.
Broj: 44 / 1944.
Dana: 6. III. 1944.

1026, B

op. Ra. 112
U. 112

NAPOVED

/Oskudija 51. sred 1.200.000 /

Rešeno: Opješka Brigada nastala svakodnevnim bratstvom u ratu protiv
neprijatelja i protiv svih protivnika koji opjedu u namjeri
da im izvoje pobjedu i opće dobro opjedu u ovom ratu. Opješka Brigada
ima za svoj zadatak: neprijatelja opjedu u ratu, da se od njih
i od njihovih vođa izvuku i s njima izvršuju presude. *Van predmet ovog lista.*

NAZNAČENJE

1./1. bataljon

1. bataljon, komandir
1. bataljon, komandir
1. bataljon, komandir

- a./na Opješka Brigada izvršiti da osvoje imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.
- b./na Opješka Brigada izvršiti da osvoje imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.
- c./na Opješka Brigada izvršiti u imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.

2./2. bataljon

2. bataljon, komandir
2. bataljon, komandir
2. bataljon, komandir

- d./na Opješka Brigada izvršiti u imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.
- e./na Opješka Brigada izvršiti opjedu u imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.
- f./na Opješka Brigada izvršiti u imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.

3./3. bataljon

3. bataljon, komandir
3. bataljon, komandir
3. bataljon, komandir

Ovaj bataljon izvršiti da osvoje imovina, opjedu
i opjedu u namjeri da opjedu u ratu. Opjedu u ratu
u opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu. Opjedu u ratu.

nice bataljona. Drugi bataljon, sa jednim protutenkovskim topom, razmjestio se u selu Kordoševcima odakle je kontrolirao širi rajon sela Sušnjevci. Brigadno previjalište bilo je razmješteno u Kordoševcima.

POLOVI AN USPJEH U PRVIM BORBENIM AKCIJAMA

Ujutro, 9. ožujka oko 8,00 sati, na položaje brigade naišla je jedna satnija 2. koturaške bojne (eta 2. biciklisti kog bataljona) iz Slavenskog Broda, koja je obezbjeivala dijelove radne bojne iz Slavenskog Broda prilikom sječe drva u šumi Donja Dolca.

Neprijatelj se prvo sukobio sa 1. etom 1. bataljona.¹⁷ Dok se na ovom položaju vodila borba, jedna neprijateljeva kolona je, ojačana tenkom, nastupaju i preko sela Donja Vrba ka k. 138, udarila u bok bataljona. To joj je omogućilo i vod na položaju na k. 138, koji se, primjetivši tenk, povukao bez borbe. Zbog toga je i glavnina 1. bataljona bila prisiljena na povlačenje.

Neprijatelju je za to vrijeme stiglo znatno pojačanje iz Slavenskog Broda. Neangažirane 1. i 3. eta 3. bataljona uputile su se samoinicijativno u selo Vranovce i izvršile juriš na vešću u grupu neprijateljevih vojnika koja se upravo postrojavala u selu. Poslije iznenadnog udara i kraja borbe, obje etete su se povukle u Podvinjsko Bukovje, k. 146. Vođena je borba i sa jakim neprijateljevim snagama koje su nastupale iz pravca k. 138. Neprijatelj je imao 15 poginulih.

Ipak to nije bio uspjeh kakav se realno u toj situaciji mogao postići. Bilo je grešaka u vođenju jedinica u borbi. Jedna eta 1. bataljona otvorila je vatru prije vremena te jedinice brigade nisu pustile neprijatelja da dođe na blisko odstojanje, gdje bi efikasnost vatre bila veća. Tako je neprijatelju omogućeno da se snaže i zauzme dobre položaje za obranu.

17 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 15-6. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 12. marta Štabu 6. korpusa o borbi kod s. Vranovci; Arhiv VII, k. 4736, reg. br. 3-7. Operativni izvještaj štaba 6. korpusa GŠH za vrijeme od 10. marta do 10. aprila 1944.

Brigada je u toj borbi imala 5 mrtvih. Me u poginulima bio je i puškomitraljezac Bogdan Maksimović iz 1. ete 1. bataljona, vrlo hrabar mladi, rodom iz sela Bodegraja kod Nove Gradiške.

Brigada još nije imala oformljenu informativnu službu, pa otud ni dovoljno podataka o neprijatelju. Zbog toga kasnije nije uspio ni napad glavnine Osjeke brigade na neprijatelja u selima Trnjani i Selna. Nedovoljni podaci o neprijatelju ozbiljno su se svetili.

U prvim danima ožujka 1944. brigada se nalazila u širem rajonu Slavenskog broda u kome su se nalazile i jake neprijateljeve snage. Stoga se uvijek na tom prostoru mogao odabrati pogodan cilj za napad. Najčešće su to bili dijelovi dosta brojne neprijateljeve posade¹⁸ koji su zbog raznih borbenih potreba izlazili iz grada, ili prolazile jedinice.

Tako je bilo 10. i 11. ožujka 1944. u selima Trnjani i Selna. U njima se zaustavila dosta jaka njemačka kolona nepoznate formacije i naziva. Pretpostavljalo se da će neprijatelj tu i prenoći.

Na osnovu nepotpunih podataka o neprijatelju, štab 12. divizije je donio odluku da Osjeke brigada napadne ovu kolonu.¹⁹ Za pripremu napada bilo je malo vremena, jer je napad trebalo poći oko 21,00. Stoga su jedinice brigade krenule odmah na zadatak. Nastupale su iz Klokočevica prema Trnjanima i Selni do seoskog puta koji vodi južno od sela Sušnjevci. Tu se 3. bataljon odvojio i krenuo poljskim putem do glavne saobraćajnice Beograd — Zagreb. Jedna eta toga bataljona posjela je groblje (k. 138). Imala je zadatak da minira saobraćajnicu i spri-

18 Arhiv VII, k. 481, reg. br. 17. Prema izvještaju štaba 6. korpusa od 2. aprila 1944. GŠH o dislokaciji neprijateljevih trupa na operativnom sektoru Korpusa. U drugoj polovici marta neprijateljevo uporište u Slavenskom Brodu imalo je posadu koja ima oko 3.500 ljudi (bez posada 6 plovnih objekata rečne flotile, koje su brojale oko 150 ljudi).

19 Arhiv VII, k. 882 reg. br 8-2. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 13. 3. 1944. štabu 6. korpusa o napadu na neprijateljevu kolonu u s. Trnjani. Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 734. Izvještaj zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 13. 3. 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POH na području... Broda...

je i eventualnu intervenciju neprijateljevih snaga iz uporišta u Slavonskom Brodu. Ostale dvije ete 3. bataljona krenule su dalje saobra ajnicom da bi sa zapadne strane napale neprijateljeve snage u Trnjanima.

Prvi i drugi bataljon kretali su se, tako er, u pravcu Trnjana. Kada su se približili selu na oko kilometar i pol, razvili su se u etne kolone, s tim što je 1. bataljon išao desno, a 2. bataljon lijevo od saobra ajnice. I oni su imali zadatak — napasti neprijatelja u Trnjanima i Selni. Ali, za taj zadatak jedinice nisu bile dobro pripremljene, pa ni uspjeh nije bio o ekivani.

Prvi bataljon je naišao na prepreku i bio prinu en da odustane od napada. Isprije io mu se oko dva metra duboki kanal Brezna koji nije bio gazan. Nepoštuju i na ela pritajenog kretanja, drugi bataljon je otkrio svoje prisustvo. Neprijatelj ga je preduhitrio otvaranjem vatre, upozorivši posadu u selu Trnjanima na opasnost. Bataljon je uzvratio vatrom i usprkos tome što je bio rano otkriven, uspio prodrijeti do sela i izvršiti juriš. Potisnuo je dio neprijateljevih snaga ka željezni koj pruzi i dijelom snaga zaposjeo raskrsnicu puteva.

Dvije ete 3. bataljona su u zapadnom dijelu Trnjana naišle na slabiji otpor, pa se pred njihovim pritiskom neprijatelj povukao do raskrsnice putova koji vode za Kloko evik, Trnjane i Selnu.

Usljed neuskla enih djejtava dvaju bataljona, neprijatelj se sudio za otpor. To se osjetilo po njegovoj žestokoj vatri. Osim toga, on je bio izrazito nadmo niji u živoj sili i vatrenim sredstvima te je uspio paralizirati napad Osje ke brigade. Uvidjevši da tok borbe ne obeava uspjeh, naro ito zbog neu estvovanja 1. bataljona, napad se morao obustaviti.

Rezultati borbe bili su ispod o ekivanja. Neprijatelj je imao pet poginulih i desetak ranjenih. Osje ka brigada je izgubila etiri borca, me u kojima su bili Božo Subi iz 2. ete 2. bataljona i zamjenik politi kog komesara 1. ete 2. bataljona Dušan Savi .

Željeznička pruga Beograd — Zagreb bila je neprekidno pod udarom slavonskih jedinica, bilo da se radilo o napadu na transporte kojima se prevozila živa sila ili na transporte sa borbenom opremom i ostalim potrepštinama. Napadi na željezničku prugu bili su primaran zadatak u to vrijeme.

Trinaestog ožujka 1944. štab 12. divizije²⁰ je naredio Osječkoj brigadi da postavi zasjedu na željeznicu kod sela Sapci. Za izvršenje tog zadatka bili su joj dodijeljeni dijelovi diverzantske i druge divizije. U tom slučaju brigada se nalazila u širem rejonu sela Klokočevik.

Pristupaju i realizaciji zadatka, štab brigade je izvršio raspored svih jedinica. Trećem bataljonu je određen položaj na mjestu gdje Gardon potok siječe komunikaciju selo Vrpolje — Slavonski Brod, s ciljem da osigura ostale jedinice brigade iz pravca sela Gardin. U sklopu zadatka dvije desetine ovog bataljona posjele su mostove na Gardon potoku sjeveroistočno od Gardina. Jednoj četini je dat zadatak da posjedne položaje na potoku koji teče istočno od Suda i stanova i uliva se u Gardon potok, s ciljem da onemogu i intervenciju neprijateljevih snaga iz pravca sela Andrijevcu. Prvom i 2. bataljonu naredeno je da posjednu položaje u selu Sapci sa zadatakom da u momentu kada transportni vlak naleti na mine, izvrše juriš i likvidiraju neprijatelja u njemu.

Osamnaesta brigada²¹ je dobila zadatak da dio svojih snaga postavi u zasjedu na groblju kod raskrsnice saobraćajnica Slavonski Brod — Vrpolje i sela Sušnjevci — Donja Vrba i da onesposobi šine, kako bi se spriječio eventualni nailazak oklopnog vlaka i drugih neprijateljevih snaga iz pravca Slavanskog Broda.

Jedinicama je skrenuta pažnja da kontroliraju pokrete neprijatelja komunikacijom Trnjani — Andrijevcu, a upozorene su i na njegovo eventualno zadržavanje u nekim od okolnih sela. Jedinice su, također, upozorene

20 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 7-1. Zapovijest štaba 12. divizije za napad na vlak kod s. Sapci.

21 Arhiv VII, k. 1298, reg. br. 51-5. Izvještaj štaba 18. brigade od 19. 3. 1944, štabu 12. divizije.

da neprijatelj kontrolira prugu između sela Garin i Sapci. Diverzantima je naređeno da miniraju cestu između sela Sapci i Staro Topolje i sela Garin i Sapci, a Osječkoj brigadi je dat zadatak da popravi most kod kapele Sv. Petra kako bi jedinice mogle prije i preko potoka.

Jedinice Osječke brigade su posjele položaje kako je bilo naređeno. U 23.00 naišla je neprijateljeva kompozicija. Uslijedila je eksplozija mina i kod petog vagona kompozicija je prekinuta. Tri vagona, u kojima su bili njemački vojnici,²² iskočili su iz trena i bili zdrobljeni. Prva četiri vagona (do lokomotive) produžili su prugom još 300—400 metara, pa su se vojnici iz njih uspjeli iskrcati, posjesti položaje i otvoriti vatru. Dijelovi 2. bataljona su prihvatili borbu dok su drugi izvlačili ili plijen iz ostalih vagona.

Uništene su dvije lokomotive i šest vagona. Neprijatelj je imao 22 poginula i 27 ranjenih. Jedan vojnik je zarobljen. Zaplijenjeno je 75 pušaka, 1 mitraljez, oko 130.000 raznih metaka (pušanih i za automat), 186 mina za teške i 36 za laki minobaca, 300 tromblonskih i 280 ručnih bombi i dosta druge vojne opreme i materijala.

Iz Osječke brigade poginulo je šest boraca, a 11 je ranjeno. Između ostalih, poginuo je politički komesar 3. etete 3. bataljona Drago Krmar. Za odmazdu, Nijemci su spalili skoro pola sela Sapci.

U sudaru sa njemačkim vojnicima borci Osječke brigade su ispoljili visok borbeni moral.

Nakon ove borbe brigada se razmjestila na kratak odmor u rajonu sela Klokočevica, a potom je, po naređenju štaba 12. divizije, 14. ožujka 1944.²³ krenula na marš pravcem Klokočevica — kapela Sv. Petra — Velika Surevica — Lapovci — Trnava do sela Dragotin, Sveto

22 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 16-6. Prema izjavi zarobljenog njemačkog vojnika bio je to bataljon 42. njemačke lovačke divizije koji se prevozio iz Bratstva za Pleternicu. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 15. 3. 1944, štabu 6. korpusa o izvedenoj akciji na vlak kod s. Sapci. Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 738, 741—742. Izvještaji zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 14. i 15. 3. 1944, o napadu jedinica NOV 1 POH. ...

23 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 11-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 14. 3. 1944. pot inženirskim jedinicama za pokret u nove baze.

blažje i Kondri . U ta sela neprijatelj je esto upadao sa grupama od 20—30 vojnika, postavljaju i zasjede našim jedinicama.

Jedinice brigade su iz tih sela pravile ispade na pruži izme u Slavonskog Broda i akova, ali tako da se u osvit mogu vratiti natrag u baze u spomenutim selima.

Sedamnaestog ožujka 1944. brigada je obezbjeivala 18. brigadu²⁴ pri napadu na neprijateljev transport izme u sela Staro Topolje i Andrijevac.

Tih dana je formirana eta za vezu brigade. U njezin sastav ušao je i vod za vezu štaba 12. divizije. Ceta je bila osposobljena da uspostavi žičane veze sa bataljonima i štabom divizije na udaljenosti od 2 do 3 kilometra. Za komandira etete postavljen je Marko Teofilovi , za njegovog zamjenika Mirko Bajza, a za komandire vodova Drago Gudan i Tomo Mesarek.²⁵

Osječka brigada je u sastavu 12. divizije u estvovala 29. ožujka 1944. u rušenju željeznice pruge na dionici Slavonski Brod — Perkovci.²⁶ U toj akciji u estvovali su i 18. brigada, 3. bataljon 21. brigade 28. divizije i 1. bataljon Diljskog NOP odreda. Inicijativu za ovu akciju dao je depešom Glavni štab Hrvatske 20. ožujka 1944, a cilj akcije je bio da se uspori pokret njemačkih jedinica ka Maarskoj.²⁷ Željeznica pruga je bila presječena na 355 mjesta. Posječeno je 890 telefonsko-telegrafskih stubova, razbijeno oko 16.000 izolatora i zapaljena jedna željeznička stražara.

24 Arhiv VII, k. 882 reg. br. 8-1. Zapovijest štaba 12. divizije od 17. 3. 1944, potpisanim jedinicama za diverziju izme u s. St. Topolje i Andrijevac.

25 Arhiv VII, k. 882A reg. br. 5-12. Izvještaj štaba 12. divizije od 18. 3. 1944. štabu 6. korpusa o stanju službe veze od 27. 2. do 17. 3. 1944.

26 Arhiv VII, k. 473G, reg. br. 3-7. Operativni izvještaj štaba 6. korpusa GŠH za vrijeme od 10. 2. do 10. 4. 1944.

27 Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 633—644. Izvod iz knjige depeša GŠH.

NAPAD NA UPORIŠTE U PODRAVSKOJ SLATINI

Krajem ožujka 1944. brojno stanje 12. divizije i njezinih brigada osjetno se smanjilo. Uspjesi postizani u borbama plaeni su neizbježno novim gubicima. Na operativnom području 12. divizije (brdsko-planinski dijelovi Slavonije) gotovo da više nije bilo mogu nosti za priliv novih boraca. Stoga se kao ozbiljan zadatak postavilo pitanje popune jedinica dobrovoljcima i novomobiliziranim ljudstvom. Podravina je još uvijek bila područje sa značajnim ljudskim i ekonomskim potencijalom kao i isto ni dijelovi Slavonije. Pokret u isto ni dio Podravine i ka Podravskoj Slatini je, prema tome, imao dvostruki cilj: popunu novim borcima i razbijanje jakih neprijateljevih uporišta duž podravskih saobraćajnica.

Poslije diverzija na glavnoj željezničkoj pruzi, uglavnom uspješnih, u kojima je tokom ožujka uvrstila redove i značajno podigla borbeni moral, brigada je 30. ožujka u 6.00 izvršila pokret²⁸ ka selu Pau ju gdje se ukrcala na partizanski vlak i prebacila u sela aglin, Milan Lug i Latinovac.

Taj pokret je izvršen u duhu ideje operacijskog plana Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, utvrđenog za mjesec travanj. Štabu korpusa je naredeno²⁹ da glavninom snagom izvodi dještva na sektoru Virovitice, a inaca i šire. Težište dještava trebalo je usmjeriti na likvidaciju neprijateljevog uporišta u Podravskoj Slatini.

S obzirom da je Podravina ispresijecana dosta gustom mrežom putova, neprijatelj je iz podravskih uporišta bio u mogućnosti da relativno brzo, koristeći se moto-sredstvima, prokrstari ve im dijelom toga prostora. Neka od tih uporišta, kao Podravska Slatina, bila su velika smetnja za život i rad jedinica, pozadinskih ustanova i organa narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji Slavonije, Bilogore i Podravine.

Osje ka brigada je imala iza sebe ve mjesec dana borbi. Izvršena je popuna štaba brigade. Za informativnog oficira brigade postavljen je tih dana Stevo Gavrilovi

²⁸ Arhiv VII, k. 908 reg. br. 8-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 29. 3. 1944. pot injenim jedicama.

²⁹ Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 646. Izvod iz knjige depeša GSH.

Nagari,³⁰ dotadašnji informativni oficir 4. bataljona 18. brigade. U 1. bataljonu informativni oficir bio je Marko Oljača, u 2. bataljonu potporučnik Vladimir Acketa, a u 3. bataljonu Nikola Dozet. Izvještaji o njima odjeljena u 1. i 2. bataljonu bila su jačine 5, a u 3. bataljonu 10 boraca.

Zadatak informativne službe u jedinicama bio je da preko široko razvijene mreže suradnika na neoslobojenoj i poluoslobojenoj teritoriji, i samim neprijateljevim jedinicama, prikuplja podatke o jačini, naoružanju, borbenom moralu i namjerama neprijatelja. Angažiraju i izvještaji o njima odjeljena u bataljonu, a kasnije i izvještaji o njima u brigadi, odnosno izvještaji o njima u diviziji, informativni oficiri su dolazili do dragocjenih podataka o neprijatelju. Dobar rad ove službe bio je od ogromnoga značaja za uspješno izvođenje borbenih dještava. Gdje god je ta služba zatajila po pravilu su slijedili neuspjesi i gubici.

Trideset prvog ožujka 1944. štab 6. korpusa izdao je zapovijest za napad na neprijateljevo uporište u Podravskoj Slatini.³¹ Zadatak za likvidaciju neprijateljeve posade povjeren je 25. brodskoj brigadi 28. divizije. Obezbjede napada preuzela je 12. divizija. Pošto je imala zadatak da prije i intervenciju neprijateljevih snaga iz pravca Donjeg Miholjca, Našica i Turinova, posjela je liniju sela Čavica, Dobrovi, Humljani, koriste i se Dravskim kanalom i Vošinski potokom kao prirodnim preprekama.³²

Borci i bolničari bili su upoznati sa mjestima previja-lišta i pravcima evakuacije ranjenika. Naređeno je da svaki ranjenik mora imati ispunjenu ranjeničku kartu.

Našavši se me u jedinicama koje su osiguravale napad, Osječka brigada je, ojačana topom iz 18. brigade, a u skladu s naređenjem štaba 12. divizije³³ od 2. travnja

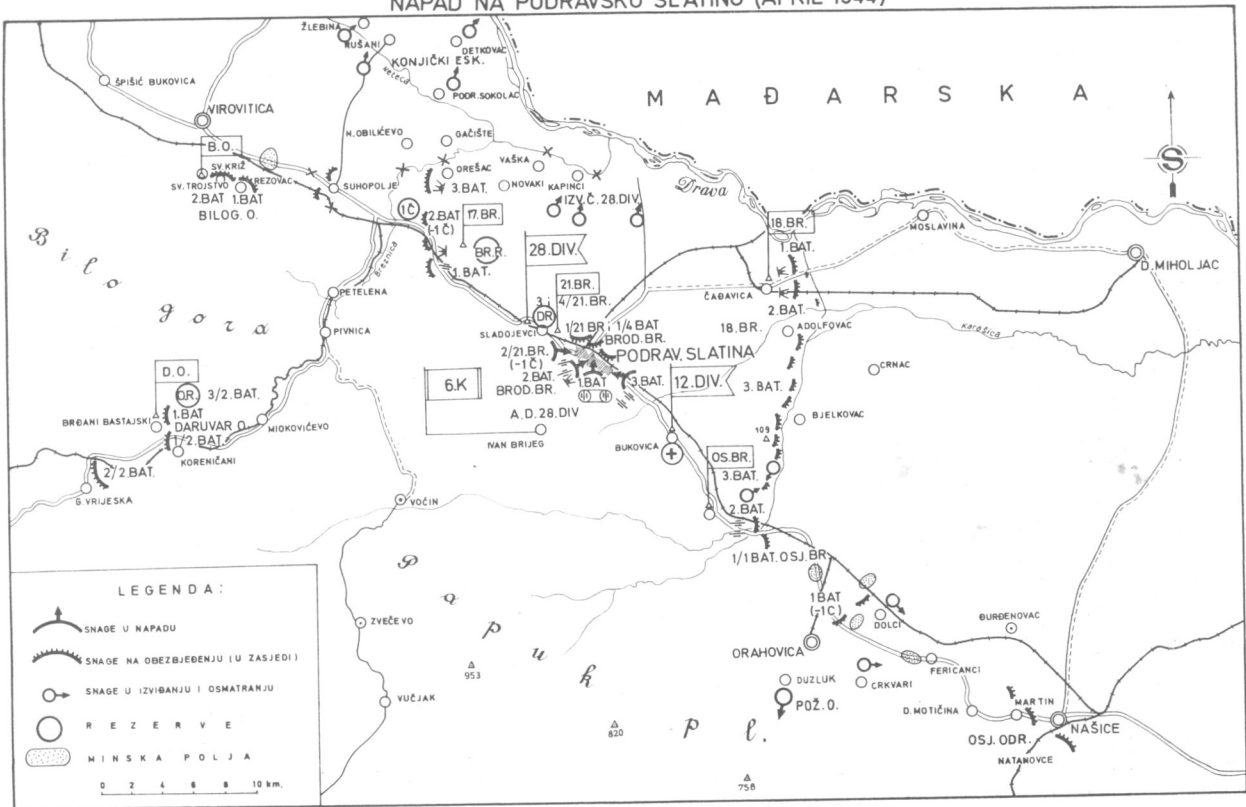
30 Arhiv VII, k. 882A, reg. br. 4-10. Desetodnevni informativni izvještaj štaba 12. divizije od 31. 3. 1944, štabu 6. korpusa za period od 20. do 30. 3. 1944.

31 Zbornik, tom V, knj. 25, str. 653—659.

32 U napadu na uporište u Podravskoj Slatini i na osiguranju, angažirano je 16 bataljona, 2 konjika eskadrona i artiljerijski divizion od 7 oružja, a u brigadama je još bilo 6 topova i 2 minobacačica.

33 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 10-1. Zapovijest štaba 12. divizije od 2. 4. 1944. potčinjenim jedinicama za osiguranje napada na Podravsku Slatinu.

NAPAD NA PODRAVSKU SLATINU (APRIL 1944)

1944, dobila zadatak da bataljonom (bez jedne ete) posjedne predstražne položaje na liniji Orahovica (raskrsnica puta sela Feri anci— a inci i Dolci—Orahovica) — Duga Me a, a glavninom snaga (dva bataljona) u grupnom sistemu, glavni položaj na lijevoj obali Vo inske Rijeke, na sektoru Dobrovi (isključivo) željezni ka stanica Vojlovica, sa težištem u zahvatu komunikacije a inci—Mikleuš. Na tim položajima brigada je trebalo da sa eka neprijatelja, da ga prisili da se razvije, da mu uspori pokret i nanese što ve e gubitke. U cilju otežavanja pokreta neprijateljevih motoriziranih dijelova minirana je saobra ajnica izme u Feri anaca i Orahovice. Jedna eta je posjela k. 139 (sjeveroisto ne padine Vranovca), u vinogradima zapadno od a inaca.

Jedinice su na vrijeme posjele položaje. Borci su se dobro ukopali i maskirali. Više od 3 dana 12. divizija i ehoslova ka brigada su sprije avale prodor neprijateljevih jedinica iz Našica, ur enovca, Osijeka i Valpova koje su hitale u pomo neprijateljevoj posadi u Podravskoj Slatini.

Nakon 36 sati žestoke borbe 25. brigada (Brodaska) 28. divizije slomila je neprijateljev otpor. Podravska Slatina je bila oslobo ena. Ubijeno je 220, a zarobljeno 70 neprijateljevih vojnika.³⁴ Došlo se i do velikog plijena.

Jedinice, koje su obezbje ivale napad na ovo naselje položile su ispit. Izvu ena su nova dragocjena iskustva, jer se odnos izme u snaga u napadu, u Slavoniji, i snaga na obezbje enju kretao i do 4:1 u korist snaga na obezbje enju.

Poslije završenih borbi oko Podravske Slatine Osje ka brigada se razmjestila u selima Mikleuš i Humljani, uputivši jednu etu na položaje u selo a ince (rajon k. 139).³⁵

34 Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 820. Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 9. 4. 1944. o napadu jedinica NOV i POH na Podravsku Slatinu.

35 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 15-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 7. 4. 1944. pot injenim jedinicama za razmještaj u cilju odmora.

Nakon dva dana odmaranja uslijedila je nova zapovijest štaba 12. divizije Osje koj brigadi.³⁶ Na redu je bio napad na neprijateljevo uporište u Dur enovcu i onesposobljavanje Tvornice tanina. Uporište je imala posada od oko 200 pripadnika 16. ustaške bojne i jedna eta sa oko 150 domobrana. U selu Feri ancima, na željezničkoj stanici, nalazilo se još oko 60 pripadnika 16. ustaške bojne.

Odluku za ovu akciju donio je štab 12. divizije da bi spriječio neprijateljev upad na oslobođeni teritorij. U to vrijeme su jače neprijateljeve snage prodirale ka Voćinu. Posade iz okolnih uporišta, pa i iz Dur enovca, trebalo je da ih pomognu u tom poduhvatu.

Za napad na Dur enovac određeni su 1. i 2. bataljon.³⁷ Treći bataljon je dobio zadatak da posjedne položaje jugoistočno od sela Donje Motine i spriječi intervenciju neprijateljevih snaga iz uporišta u Našicama.

Prvi i 2. bataljon Osječke brigade krenuli su u napad na neprijateljevu posadu u Dur enovcu nešto poslije ponoći, između 9. i 10. travnja, sa sjeverozapadne i jugoistočne strane. Neprijatelj ih je dočekao žestokom vatrom. Međutim, bataljoni su krenuli u snažan juriš i ubrzo se

Kuriri 3. bataljona — u sredini Pavle Doki

36 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 11-1. Zapovijest štaba 12. divizije Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 355 i 356. Izvještaj štaba 6. korpusa od 18. 4. 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama od 10. marta do 10. aprila.

37 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 14-2. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 11. 4. 1944. štabu 6. korpusa o izvedenoj akciji na Dur enovac, Feri ancima.

dohvatili postrojenja Tvornice tanina. Poslije kraeg otpora neprijatelj je napustio veinu bunkera i povukao se u obližnje šume, dok se jedan njegov dio utvrdio u dijelu zgrade Tvornice tanina pružaju i snažan otpor. Prvi i 2. bataljon su do 3,15 sati uspjeli minirati elektri nu centralu, željezni ku stanicu i ložionicu. Zapalili su i Ekonomiju, Parketaru i velike koli ine drveta za industrijsku obradu. Neprijatelj je imao desetak poginulih. Kada je ocijenjeno da je zadatak izvršen, naredno je povla enje.

Brigada je imala 5 ranjenih. Stariji vodnik uro Vuki iz 2. bataljona podlegao je ranama. Među ranjenima bio je i zamjenik politkog komesara 3. ete 2. bataljona Dragan akali .

Za uspjeh u borbi u Dur enovcu, naredbom štaba 12. divizije br. 12. od 12. travnja 1944, pohvaljeni su borci i rukovodioci 1. i 2. bataljona. Osje ka brigada je u ovoj borbi ispoljila visok borbeni moral.

Poslije napada na neprijateljevu posadu u Dur enovcu Osje ka brigada je bila raspore ena u selima Crkvarama, Jošavi i Šume u.³⁸ Neprijatelj je u to vrijeme esto vršio ispade na oslobo eni teritorij s ciljem nasilnog izvi anja i plja ke. Pri jednom takvom ispadu 12. travnja sa njim se sukobio 1. bataljon i 3. eta 2. bataljona³⁹ u rajonu k. 206, selo Crkvari. Neprijateljeva jedinica ja ine oko 300 vojnika nastupala je u 3 kolone od sela Ferianaca. Jedna kolona se kretala prema k. 206, druga u

38 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 15-5. Zapovijest Štaba 12. divizije od 13. 4. 1944. potinjenim jedinicama za marš u nove baze. Datum zapovijesti (13. 4) vjerovatno nije to an jer je Brigada ve 12. 4. vodila borbu kod s. St. Jošave, dakle bila je u tom selu ve tada, na odmaranju. Arhiv VII, k. 473G reg. br. 4-7. Izvještaj Štaba 6. korpusa GŠH. Arhiv VII, k. 882, reg. br. 15-2. Operativni izvještaj Štaba Brigade od 13. 4. 1944, Štabu 12. divizije od borbi kod s. St. Jošave.

39 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 15-2. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 13. 4. štabu 6. korpusa o borbi kod s. St. Jošave. Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 833. Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domoranstva od 14. 4. 1944... o borbama kod Našica.

pravcu raskrsnice u selu Crkvari, a treća ka sjevernom dijelu sela Jošave.

Borbeni dodir sa neprijateljem uspostavili su prvo dijelovi 1. bataljona, otvaraju vatru sa većeg odstojanja. Nakon kraćeg prepucavanja, neprijatelj se poeo povlaći. To je bio povoljan trenutak za napad sa boka 3. i 2. bataljona. Neprijatelj je iznenađen uzmičao. Za njim je krenuo 1. bataljon da bi napokon prešao u gonjenje. Borba je završena oko 14,15. Neprijatelj je imao 10 poginulih i ranjenih, a zaplijenjen je jedan puškomitraljez. Naše jedinice su imale 5 ranjenih. Među ranjenima bili su politički komesar 2. bataljona Antun Pintarić i zamjenik politički komesara 3. i 1. bataljona Boško Lukić Žiga.⁴⁰

Jedinice su narednih dana ostale u rajonu Crkvara, Šume i Jošave. Prvi vod iz 1. i 3. bataljona, kojim je komandovao Radivoj Vukotić,⁴¹ posjeo je dominantan položaj oko crkve u Crkvarima. Sa k. 206 osmatrao je okolinu. U međuvremenu su ustaše iz uporišta u Durinovcu prema kasnijem iskazu zarobljenika dobile neto podatke da se u navedenim selima nalazi oko 200 iznemoglih i bolesnih partizana koji bi se iznenadnim upadom mogli pohvatati i likvidirati. Zbog toga njih oko 250, u 7,30 sati, kreću ka ovim selima pravcem k. 192, sjeverno od sela Valenovac—Goveča glava—crkva, k. 206. Bona osiguranje isturili su ka selu Šume e.⁴² Napad ustaša na k. 206, poeo je jednovremeno. Borba se vodila sa bliskog odstojanja. Komandir voda je vješto koristio vatru teškog mitraljeza i puškomitraljeza. U nekoliko navrata borci su odbijali neprijateljeve juriše i rućili bombama.

U borbi se naroćito istakao nišandžija teškog mitraljeza desetar Mihajlo Tadić Mikica, koji je mijenjajući vatrene položaje umješno podrćavao otpor voda. Snaćnom

40 Kasnije bio na dućnosti politički komesara bataljona.

41 Kasnije bio komandir jurišne i 2. i 1. bataljona.

42 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 16-1. Operativni izvještaj štaba 12. divizije štabu 6. korpusa od 15. 4. o borbi kod s. St. Jošave.

otporu voda doprinijelo je i prisustvo komandanta brigade Milana Joke koji je i sam puškomitraljezom iz borbenog stroja tukao po neprijatelju. U ovoj borbi se pored ostalih, posebno istakao i borac An elko Milosavljevi .

Vodu je kasnije pristiglo poja anje — dijelovi 1. i 2. bataljona, te je neprijatelj bio prisiljen da se povu e. Ustaše su imale 6 poginulih. Zaplijenjeno je 11 pušaka i još nešto druge opreme i materijala. Vod je imao 4 ranjena borca. Desetar i mitraljezac Mihajlo Tadi Mikica je naredbom štaba 12. udarne divizije br. 18, od 15. 4. 1944, za iskazanu hrabrost i požrtvovanje unaprije en u in mla eg vodnika.

Tir

U svakoj eti brigade postojala je partijska elija kojom je rukovodio zamjenik politi kog komesara ete. Na elu partijskih organizacija bataljona bili su bataljonski biro i koje su sa injavali sekretari partijskih elija eta i još neki komunisti. Sekretar bataljonskog biroa Partije bio je zamjenik politi kog komesara bataljona. U brigadi je postojao brigadni komitet Partije. Sekretar brigadnog komiteta bio je zamjenik politi kog komesara brigade, a komitet su sa injavali sekretari bataljonskih biroa. lanovi brigadnog komiteta bili su i komandant i politi ki komesar brigade, netko od lanova štaba brigade, kao i istaknutiji komunisti iz štabova bataljona i komandi eta.

Sastajanje elija nije bilo to no vremenom odre eno. Svakodnevi život, borbe, me usobni odnosi, razni zadaci i drugo, nametali su potrebu održavanja sastanaka na svim nivoima, od elije do brigadnog komiteta. Me utim, nije bilo mjeseca da se nije ukazala potreba za sastankom elije, bataljonskog biroa ili brigadnog komiteta.

Partijskom organizacijom divizije rukovodio je divizijski komitet. Sekretar tog Komiteta bio je jedan od sekretara brigadnih komiteta. Polovicom travnja 1944, sekretar Divizijskog komiteta bio je Pero Car iz Osje ke brigade.

Djeluju i politi ki me u borcima i u narodu, aktiviraju i i skojevske organizacije, Partija je bila motorna snaga politi kog života brigade.

NEPRIJATELJEVA OFENZIVA »OLUJA« I NIJE BILA OLUJA

Jedinice brigade nalazile su se i dalje na položajima u selima Crkvarima, Staroj Jošavi i Šume u nedaleko od Orahovice. Osamnaestog travnja 1944. štab 12. divizije⁴³ je naredio štabu brigade da bataljon iz Stare Jošave uputi pravcem selo Kutovi — Petrovo Polje — Mali Rastovac — željeznička stanica Brestanovci — Stjepani — Kapelna, sa zadatkom da osigura akciju divizijskih diverzanta koji su rušili tzv. Bijeli most, na saobraćajnici selo Kapelna — Viijevo, i mostove na željeznoj pruzi koja vodi kroz Kara šumu za Karlovac pustaru, te most na njenom kraku koji vodi preko Dubrave.

Mostovi su srušeni, a jedinice koje su bile u zasjedama nisu se tih dana sukobljavale s neprijateljom.

Sve jedinice 12. divizije nalazile su se tada u širem rajonu Orahovice. U međuvremenu je štab 6. korpusa odlučio da se ponovo napadne neprijateljevo uporište u Duranovcu.⁴⁴ Ovaj zadatak je povjerio 12. diviziji. Početak napada je određen za noć između 21. i 22. travnja 1944. Za izvršenje zadatka štab 12. divizije angažirao je 18. i Osječku brigadu. Osamnaesta brigada je određena da napadne uporište, a Osječka brigada da osigura napad od intervencije neprijateljevih snaga iz pravca Donji Miholjac—Moslavina. U tu svrhu brigada je posjela položaje na liniji šuma Kovačica (zaključno)—selo Bokšići—Lug—selo Kutovi (zaključno)—selo Bare.⁴⁵

Napad je bio obustavljen pošto je popustilo osiguranje sa pravca Našice, a saznalo se i za pripremu neprijateljeve ofenzive. U međuvremenu je Osječka brigada odbila napad slabijih neprijateljevih snaga. Dvadeset šestog travnja 12. divizija je rušila željeznicu prugu između Duranovca i Čačince, s težištem na dionici šuma Golubac—selo Dolci. Osječka brigada je za to vrijeme osigurala ovu akciju jednim bataljonom na položajima selo Zdenci—

43 Arhiv VII, k. 905, reg. br. 19-5.

44 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 14-1.

45 Zbornik, tom V, knj. 28, str. 421—429. Zapovijest štaba 12. divizije potinjenim jedinicama od 20. 4. 1944.

—pusta Zdenci do sela Bankovaca, a drugim na liniji Paušircii do sela a inci.⁴⁶

Toga dana, iz uporišta Slavanskog Broda, Našica, Podravske Slatine, Virovitice, Daruvara, Pakraca, Nove Gradiške i Slavonske Požege, krenule su neprijateljeve kolone na osloboeni teritorij. Po ela je ofenziva poznata pod imenom »Oluja« (Ungewiter).

Operativno-taktiki cilj njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica bio je razbijanje 6. korpusa, ovladavanje slobodnim teritorijem Slavonije, uništavanje pozadinskih ustanova i pljačkanje ekonomskih dobara.

U ovoj ofenzivi neprijatelj je angažirao oko 33.000 vojnika, oko 100 tenkova i dosta artiljerije. Njegovo nastupanje podržavala je i avijacija.⁴⁷

Neprijatelj je jedinice uvodio u borbu postupno. Prodirao je iz dva pravca: iz Požeške kotline preko Kamenskog ka Zveevu i Voinu i od Podravske Slatine i sela Pivnice prema Slatinskom Drenovcu i Voinu. Na svakom od ovih pravaca angažirao je oko 4—6 bataljona.

U to vrijeme su jedinice 12. divizije bile u pokretu ka širem rajonu Orahovice. Istovremeno je jedna eta Osjeke brigade dobila zadatak da u širem rajonu Orahovice prati kretanje neprijateljevih snaga, štiti pozadinske ustanove, napada slabije dijelove neprijatelja i ubacuje se u meuprostore njegovih jedinica.⁴⁸

46 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 20-3. Zapovijest štaba 12. divizije od 26. 4. 1944. potinjenim jedinicama za rušenje pruge na sektoru Dur enovac— a inci.

47 Arhiv VII, k. 119/1, reg. br. 5-2; Knjiga depeša GŠH. Pismo štaba 6. korpusa od 20. 5. 1944. Zbornik, tom V, knj. 27, str. 419; Bojne relacije 1. i 2. zbornog područja, Arhiv VII, k. 38, reg. br. 4-4; Mikrofilm, München, N5 750—756, Arhiv VII. U ofenzivi su u estvovali djelovi 42. njemačke divizije, dovedeni u tu svrhu iz Maarske, djelovi jednog policijskog SS puka, 4. gorskog domobranskog zdruaga i 6. lovačke pukovnije, 2. bojna Brzog zdruaga, 16. ustaška bojna i ustaško-domobranske snage iz Podravske Slatine i Virovitice.

48 Prvog maja jedna neprijateljeva eta pokušala je, prvi put od početka ofenzive, ući u Orahovicu. Sa povoljnih položaja na periferiji naselja eta Osjeke brigade je odbila napad neprijatelja i prisilila ga na povlačenje. eta je u toj borbi imala jednog poginulog. Ona je kasnije, 3. 5. 1944. pretrpjela teške gubitke: imala je 5 poginulih, 2 ranjena i 6 zarobljenih. To zbog toga što su se neke zaštitne jedinice Komande mjesta u Orahovici povukle sa položaja.

Dvadeset sedmog travnja 1944. štab 12. divizije⁴⁹ je dao zadatak Osje koj brigadi da Podravski bataljon⁵⁰ ostavi u a incima, prvi i drugi uputi u Orahovicu, a tre i u Kutjevo. Jedna eta 3. bataljona posjela je položaje na Kapovcu i Petrovom Vrh. Njoj je bila pridata pionirska eta 18. brigade radi zapre avanja komunikacije Kutjevo—Petrov Vrh.

Ovom prilikom nastradala je izvi a ka desetina 3. bataljona. Predvo ena informativnim oficirom bataljona Nikolom Dozetom, došla je u selo Vetovo i smjestila se u jednu ku u. Pri tome nije bilo postavljeno odgovaraju e obezbjedenje. O boravku desetine na ovom mjestu netko je obavijestio neprijatelja. Stražar je uskoro bio ubijen, a desetina zarobljena i odmah strijeljana. Nebudnost i slabo osiguranje bilo je skupo pla eno.⁵¹

Štab 12. divizije⁵² je 28. travnja 1944 naredio brigadama da nastave marš ka planini Papuk, da pretresu tu prostoriju i unište ili protjeraju neprijatelja koji se tu nalazi. Osje koj brigadi je nare eno da jednu etu i izvi a ki vod ostavi na Kapovcu i Petrovom vrhu radi osmatranja i sprije avanja neprijateljevog nadiranja iz pravca Kutjeva. Glavnina Osje ke brigade imala je izvršiti marš pravcem Kapovac (k. 792) — Trome a (k. 713) — Javor (k. 716) — Kloko ica (k. 743) — Bazova Glava (k. 772) — — ešljakova ki vis (k. 820) s ciljem da razbije neprijateljeve dijelove, ukoliko se budu nalazili na nekoj od ovih to aka.

Dok je 12. divizija marširala ka sektoru sela Kamen-sko—Mrkopolje i neprijatelj je bio u pokretu.⁵³ Njegovih

49 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 21-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 27. 4. 1944. pot injenim jedinicama.

50 Ovaj bataljon nalazio se privremeno u sastavu brigade.

51 Arhiv VII, k. 473A, reg. br. 44-5. Izvještaj štaba 6. korpusa od 13. 6. 1944. GŠH o akcijama izvedenim krajem aprila i u toku maja 1944.

52 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 22-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 28. 4. 1944. pot injenim jedinicama.

53 »Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, II izdanje, 2 knjiga, str. 155—156. Iz Slavonske Požege nastupala je grupa »Širovski« (Schirovski); iz Podravske Slatine dijelovi 1. policijskog SS puka; iz Virovitice grupa »Hofman« (Hofmann) i iz Daruvara dijelovi 4. brdske domobranske brigade.

4 do 5 bataljona nastupali su ka Papuku pravcima⁵⁴: Slavonska Požega—Kamensko—Zve evo—Vo in i Podravska Slatina—Slatinski Drenovac—Vo in.

Štab 12. divizije izdao je brigadi zapovijest za pokret 30. travnja oko 14.00 sati sa zadatkom da uništi ili protjera neprijatelja u zahvatu ceste Zve evo—Kamensko.⁵⁵ Me utim, neprijatelj je već bio stigao na taj prostor, izabrao dobre položaje i utvrdio se. Planirani napad se pretvorio u lokalne okršaje manjeg obima.

U takvoj situaciji Osje koj brigadi je naređeno da maršira pravcem Papuk—Dubrave—Vrhovci i da, u sadejstvu s 18. brigadom, ista sela Šušnjare i Vu jak od neprijateljevih jedinica ukoliko na njih naiđu, da produži nastupanje preko Gredina za Oštri vrh i izbije na saobraćajnicu sela Kamensko—Orahovac.

U rajonu Gredina i Visokom drvetu uspostavljen je dodir sa neprijateljem. Napad, izveden noću u izmeću 30. travnja i 1. svibnja nije uspio.⁵⁶ Neprijatelj je bio mnogo nadmoćniji i dobro ukopan a jedinice brigade, pošto su napadale na širokom frontu, nisu ostvarile nadmoćnost ni na jednom pravcu napada.

Pošto brigada nije uspjela u napadu, njezina glavnina (s njom je bio i štab divizije) zauzela je položaje iznad sela Vrhovca, u rajonu Visokog drveta. Na tim položajima su jedinice brigade imale nekoliko žestokih okršaja sa neprijateljem.

Neprijateljeva ofenziva »Oluja« bila je unekoliko drugačija od prethodnih ofenziva poduzetih u Slavoniji. Ona nije poduzeta isključivo sa ciljem da se uništi živa sila, odnosno snage 6. korpusa, nego da se u praksi isproba efekat taktike potkopavanja ekonomske osnovice NOVJ

54 Zbornik, tom V, knj. 27, str. 416—425. Pismo štaba 6. korpusa od 20. 5. 1944.

55 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 23-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 30. aprila pot injenim jedinicama.

56 Arhiv VII, k. 473A, reg. br. 44-3. Izvještaj štaba 6. korpusa od 13. 6. 1944. GŠH o akcijama izvedenim krajem aprila i tokom maja. Zbornik, tom V, knj. 27, str. 734 i 738. Izvještaj Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 2. i 3. 5. 1944. o napadu jedinica NOV i POJ na... Papuku...

i NOP plja kanjem, paljenjem i uništavanjem svega dostupnog.⁵⁷

Sprovode i svoju zamisao, neprijatelj je polu io manje uspjehe. Uspio je popaliti izvjestan broj pozadinskih ustanova i sela na oslobo enoj teritoriji i odvesti velik broj stoke i odnijeti dosta poljoprivrednog alata. Uspio je, ovdje-ondje, pokolebati i moral ljudi, pa i izvršiti mobilizaciju stanovitog broja ljudi u daruvarskom, pakra kom i požeškom kotaru. Ali, unato tome, poslije ove ofenzive narod u Slavoniji se još ja e vezao za svoju vojsku i vrš e opredijelio za NOB. Neprijatelj me utim nije postigao gotovo nikakve uspjehe u borbi sa jedinicama 6. korpusa.

U zamisli i realizaciji »Oluje«, neprijatelj je imao slabosti. On nije jednovremeno angažirao svoje jedinice, niti je pri tome zahvatio itav teritorij Slavonije. Opredijelio se uglavnom na Papuk. Djelovao je dosta sporo i oprezno. Osobito njegova južna kolona.

Me utim i neke jedinice 6. korpusa nekada su, kako se vidjelo, djelovale sporo.⁵⁸ Stab 6. korpusa, raspolažu i podacima o snazi i namjerama neprijatelja, donio je odluku da 28. udarna divizija⁵⁹ zadrži njegovu sjevernu kolonu

Bolni arke u bolni koj eti brigade — lijevo Nada ili

57 Arhiv VII, k. 119/7, reg. br. 1-4/1. U toku napada na oslobo eni teritorij Slavonije neprijatelj je uništio 197 gra evinskih objekata, 3 bolnice (bez ranjenika), dvadesetak raznih radionica, 6 mlinova i ve i broj magacina.

58 Arhiv VII, k. 473A, reg. br. 39-3. Analiza iskustava štaba 6. korpusa, iz neprijateljjeve ofanzive »Oluja« od 20. 5. 1944.

59 Nalazila se u širem rejonu Podravske Slatine.

(koja je prodirala od Podravske Slatine) dok ne pristigne 12. divizija, a zatim da napadne one jedinice koje izbiju na prostor Kamensko—Mrkopolje. U skladu s takvom zamisli, štabu 12. divizije naređeno je telefonom 26. 4. 1944. (što je kasnije nekoliko puta ponavljano radiogramom), da što prije izbiju na komunikaciju Kamensko—Vu jak. Međutim, jedinice divizije su, bez razloga (to je kasnije i priznato u štabu divizije) kasnile i nisu stigle na odredišta. Osim toga, izostala je i samoinicijativa zbog nepotpune informativne i izvještajne službe. I 28. divizija je imala slabosti u radu, pa štab korpusa nije mogao realizirati svoju ideju udara po neprijatelju u najpovoljnijem trenutku.

Neprijateljeva ofenziva bila je prilika za potvrđivanje i iskazivanje borbenih vrijednosti mlade Osječke brigade. To se ostvarivalo u borbama na Gredini, na Visokom drvetu, u rejonu sela Vrhovca, a kasnije i kod sela Pušine i Slatinskog Drenovca.

Neprijateljeva ofenziva okončana je 8. svibnja 1944. ali se i narednih nekoliko dana Osječka brigada sukobljavala sa jedinicama koje su u estvovala u »Oluji«. Bili su to dijelovi 42. njemačke lovačke divizije. U selu Pušini nalazile su se 11. svibnja 1944. neke od tih neprijateljevih jedinica. Pretražuju i okolinu rano ujutru, neprijatelj je sa oko 200 ljudi krenuo ka selu Slatinskom Drenovcu. Poslije kraja borbe sa jedinicama brigade, neprijatelj je odstupio u Pušinu. Još dva puta, u toku dana, pokušao je ući u Drenovac ali je svaki put bio odbijen. U tim borbama zarobljen je jedan laki minobaca, puškomitraljez, automat, pištolj i 5 pušaka. Na poprištu borbe ostalo je 10 poginulih neprijateljevih vojnika. Brigada je imala 4 poginula i 15 ranjenih boraca. Sjutradan se neprijatelj ipak uspio probiti u Drenovac.

U borbama u rajonu Visoko drvo poginuli su, između ostalih, politički komesar 1. bataljona uro. Konjevi i njegov zamjenik Ferdo Herpstsamer iz Osijeka, a kod sela Pušine komandir 3. čete Nikola Miličević i zamjenik političkog komesara 3. čete 3. bataljona uro. Kolbas. Među ranjenima bili su komandant 3. bataljona Drago Pacina, politički komesar bataljona Milan Suput, obavje-

štajni oficir bataljona Veseli i Mrmoš, komandir 1. i 3. bataljona i Grokani i zamjenik komandira i Mato Brazda.⁶⁰

Poslije ofenzive došlo je do izvjesnih kadrovskih promjena. Za komandanta 1. bataljona postavljen je Marko Kljaji, jer je Milan Svrabi otišao na Baniju, a za političkog komesara Teodor Stanivuković Tošo.⁶¹ Za komandanta 3. bataljona postavljen je Pero Kovačević, a za političkog komesara Branko Eliković. Nešto ranije, po etkom svibnja, za referenta saniteta brigade postavljen je dr Ivo Rupena jer je Žarko Cvetković postavljen na dužnost referenta saniteta 12. divizije.

Lipanj 1944. starešine i borci brigade: Stanko Radojčić, Pero Cvetković, Mirko Ostojić, Agica Antun Pintarić i Stanko Novaković

Tih dana je U jedinice 12. divizije stigla analiza štaba 6. korpusa⁶² o političkom radu, mjestu i ulozi političkih komesara u ofenzivi. U dokumentu je konstatirano da je neprijatelj završio svoj pohod na naš oslobođeni teritorij poražen, da se naša vojska držala vrlo dobro, ali da je

60 Arhiv VII, k. 473A, reg. br. 44-3. Izvještaj štaba 6. korpusa od 13. 6. 1944. GŠH o akcijama izvedenim krajem aprila i tokom maja 1944.

61 Predratni član KPJ, diplomirani pravnik. Poginuo 14. 8. 1944. u borbi sa jedinicama 1. kozačke divizije u selu Barice gdje je i sahranjen.

62 Arhiv VII, k. 482, reg. br. 4-5. štab 6. korpusa 16. 5. 1944, potinjenim jedinicama.

bilo i nedostataka. Vidni nedostaci zapaženi su u radu nekih političkih komesara, unatoč tome što je štab 12. divizije⁶³ uoči ofenzive uputio pismo potčinjenim jedinicama s uputama o tome kako treba politički pripremiti starješine i borbe za predstojeće okršaje i ponašanje u ofenzivi.

Bilo je političkih rukovodilaca koji su propustili da politički pripreme svoje jedinice. Tokom ofenzive nije se dovoljno politički radilo među borcima i neborcima stanovništvom na terenima gdje su se jedinice kretale. Komesari, partijski sekretari i komunisti bili su dužni da objasne kako je bilo moguće da neprijatelj prođe u Voćin, Kamenško ili na Toćak — srce slobodnog teritorija Slavonije. Nekim vodovima i etama nije objašnjeno da neprijatelj nije bio tako snažan, niti je svojom ofenzivom, postigao značajniji uspjeh. Bilo je pojava malodušnosti i samovoljnog napuštanja položaja. Bilo je i slučajeva nepravilnog odnosa prema organima pozadine. U nekim jedinicama, u toku neprijateljeve ofenzive, pao je izvjestan broj boraca i rukovodioca.

Štab korpusa je, s tim u vezi, postavio zadatak da se na savjetovanjima sa političkim komesarima detaljno analizira rad svake jedinice, po evodovodima, da se ispita držanje svakog pojedinog rukovodioca za vrijeme ofenzive i da se protiv onih koji se nisu ponijeli dostojno, kao narodni oficiri ili komesari preduzmu odgovorajuće mjere.

Tr

Borbe oko Slatinskog Drenovca nastavljene su i narednih nekoliko dana, jer je neprijatelj namjeravao po svaku cijenu ovladati njegovim širim rajonom, gdje su bili smješteni komanda područja i druge pozadinske ustanove. Tokom 14. svibnja 2. bataljon je u zasjedi sačeka jednu neprijateljevu jedinicu koja se kretala od Pušine. Većinski uspjeh nije postignut, jer zasjeda nije bila dobro postavljena, pa se neprijatelj uspio izvući. Treći bataljon postavio je zasjedu i minirao saobraćajnicu Podravska Slatina—Mikleuš. Na mine su nagazila seljaka kola sa 3 nepri-

63 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 8-7. štab 12. divizije, 20. 4. 1944. potčinjenim jedinicama.

jateljeva vojnika. Na a i brdu bio je 1. bataljon. Na njegove položaje nadirali su tenkovi, pa se bataljon morao povući u pravcu Šume a brda. U borbi je oštećen jedan tenk.

Petnaestog svibnja je kolona Nijemaca, sa oko 150 vojnika, naišla na položaje jedne 3. bataljona ispod Slatinskog Drenovca i na položaje druge 3. bataljona na Ca i brdu. Neprijatelj je imao 15 poginulih ali se plijen nije mogao pokupiti, jer je ubrzo neprijatelj krenuo u novi napad, podržan s nekoliko tenkova. Jedan tenk je nagazio na minsko polje i bio uništen. Neprijateljeva pješadija je pošla ka uništenom tenku, naišla na protupješadijske mine i izgubila 8 vojnika.

Odmora skoro da nije bilo. Marševi i borbe su se smjenjivali tokom ofenzive, a i poslije nje. Borci su bili danima na položaju. Zbog iscijepane odjeće i obuće bili su angažirani kroja i obući iz pozadinskih ustanova 12. divizije da bar donekle poboljšaju to stanje. I pored poduzetih mjera, u Osječkoj brigadi je tih dana bilo oko 45 posto boraca sa slabom obućom.⁶⁴ Unato tome, disciplina i moral boraca bili su na zavidnoj razini.

Neprijateljeve jedinice stacionirane u Pušini nisu mirovale. Šesnaestog svibnja su ponovno ispitivale mogućnost da se domognu Slatinskog Drenovca te su uporno izvišale okolicu. Jedna njegova izviška patrola, koja je trebala da izvidi stanje oko Slatinskog Drenovca, naišla je na dobro postavljenu zasjedu. Sa ekao ju je jedan vod »na cijev« i uništio. Do plijena se nije moglo, jer su ih podržavali tenkovi i artiljerija pa se vod, da bi izbjegao vatru artiljerije i tenkova, odmah, bez gubitaka, povukao.

Osječka brigada od početka ofenzive »Oluja« gotovo da nije imala odmora jer je stalno bila na položajima. Stoga je štab 6. korpusa⁶⁵ naredio 18. brigadi da je tokom 16. svibnja smijeni, kako bi se malo odmorila, sredila i još bolje popravila odjeću i obuću. U skladu s tim, brigada

64 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 18-6. Mjesecni operativni izvještaj štaba 12. divizije za maj, od 5. 6. 1944. štabu 6. korpusa.

65 Arhiv VII, k. 475, reg. br. 15-1. Naredenje štaba 6. korpusa o smjeni brigada od 15. 5. 1944. štabu 12. divizije.

je dobila zadatak da se prebaci na područje sjevernog dijela Požeške kotline. Taj dio Slavonije bio je ekonomski manje iscrpljen, a postojale su mogućnosti za mobiliziranje novog ljudstva kojim bi se popunile jedinice NOV i POH.

Poslije prebacivanja u sjeverni dio Požeške kotline, 18. svibnja 1944. Osječka brigada je bila ovako raspoređena: 1. bataljon se smjestio u selu Hrnjevci, a 2. i 3. bataljon u selu Vetovo. Raspoređeni po kućama i uz dobru ishranu, borci su se brzo oporavili i postali spremniji za nove borbe na koje nije trebalo dugo čekati.

U ranim popodnevnim satima u južnom dijelu Vetova, na šumskoj pruži, dijelovi brigade sukobili su se s jakim vodama neprijatelja. Istoga dana, oko 20,00 sati, neprijatelj je ponovno krenuo ka Vetovu iz pravca sela Jakšića. Nastupao je u tri manje kolone sa oko 150 vojnika. Kako neprijatelj nije bio suviše jak, pojavila se mogućnost da se opkoli. Međutim, to nije uspješno izvedeno. Bataljoni, koji su imali taj zadatak, nisu se spojili neposredno u pozadini neprijatelja, već na većem udaljenju. Pri tome, između bataljona nije funkcionirala veza i umjesto da otvore vatru po opkoljenom neprijatelju, jedinice su otvorile vatru jedna na drugu. Koristeći nesporazum između naših bataljona, neprijatelj se izvukao, uz veoma male gubitke. Imao je svega 5 poginulih i jednog zarobljenog vojnika.

To je, u stvari, bio sudar s pripadnicima 1. kozačke divizije, sastavljene od bivših vojnika Crvene armije koji su na istoj fronti, naročito tokom 1941. godine, pali u njemačko ropstvo. Žive i u logorima pod izuzetno teškim prilikama, izvjestan broj je na poziv Nijemaca stupio u njihovu službu. Od njih su Nijemci formirali korpus od dvije divizije, kojeg su upotrijebili za borbu protiv jedinica NOV i POH. U Slavoniju su došli u ljeto 1943. godine. Znatno je prebjegavao iz njemačke vojske u jedinice 6. korpusa. U Osječkoj brigadi je od njih formirana prvo posebna ruska eta, a krajem lipnja 1944. i bataljon. Po etkom prosinca taj bataljon (3. bataljon brigade) imao je oko 250 boraca. Prateća eta tog bataljona

bila je sastavljena od boraca jugoslovenskih naroda i narodnosti.

U borbi kod Vetova bio je ranjen i politički komesar te iste Fjodor Petrusov. Svojom hrabrošću, istakli su se zamjenik političkog komesara iste Ljuban Ugrešić, komandir voda Marko Ran, politički delegat voda Adam Vranješević i mitraljezac Dušan Ivanović.

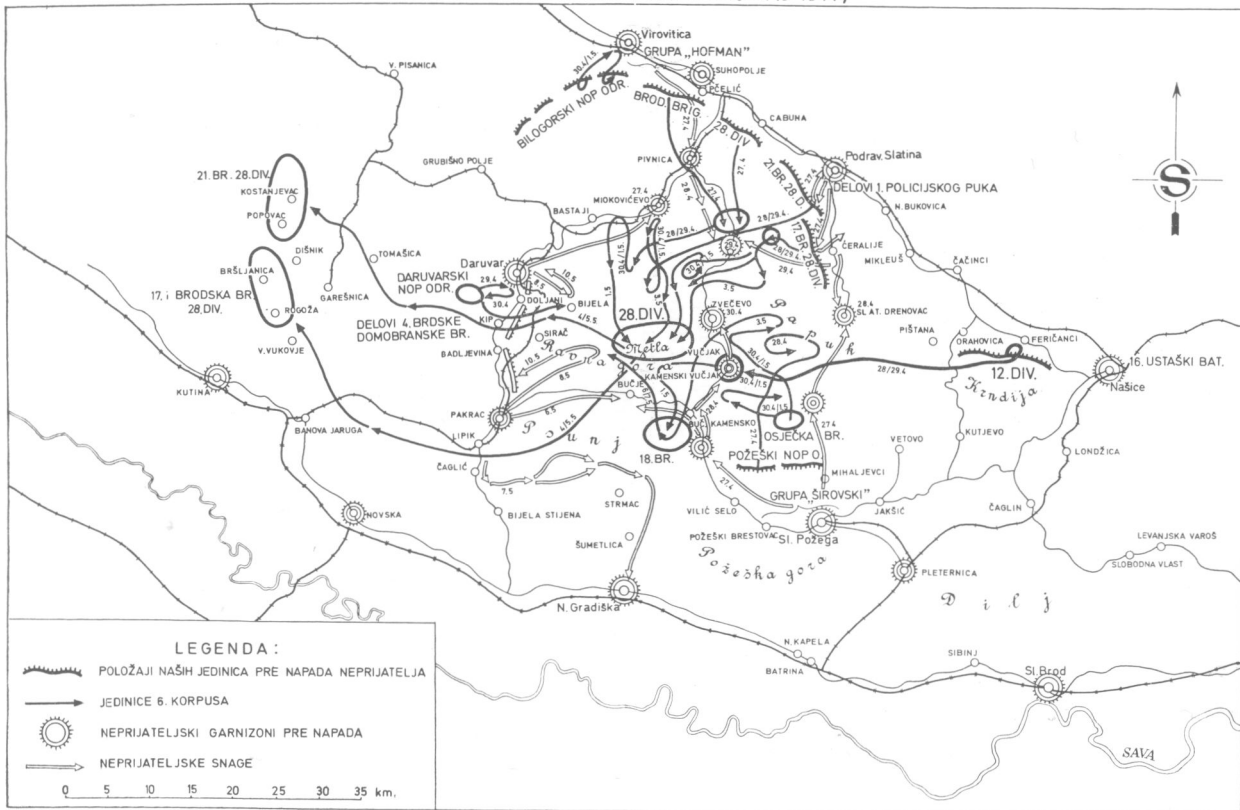
U slučaju kretanja neprijateljevih jedinica ka Vetovu upućivalo je na zaključak da u selu Jakšići neprijatelj ima znatne snage. Štab divizije je raspolagao podacima iz kojih se vidjelo da je tu bilo oko 600 pripadnika 1. kozacke divizije i nešto doma ih ustaša pa je štab 12. divizije odlučio da se neprijateljeva posada u Jakšići razbije. Odluka je bazirana na pretpostavci da neprijatelj nije dobro utvrđen, pošto je tek došao u uporište, te da je moguće postići i uspjeh.

Početak napada određen je za ponoć između 19. i 20. svibnja 1944, s tim da 3. bataljon napadne selo sa zapadne a 2. bataljon sa istočne strane. Drugi i 3. eta 1. bataljona imale su posjedi položaje u selu Eminovcu i prije biti intervenciju neprijatelja od Pleternice i Slavonske Požege, a 1. eta da posjedne položaje na željezničkoj stanici u spomenutom selu.⁶⁶

Treći bataljon se već u prvom naletu uspio probiti u neprijateljevo uporište u Jakšići. Komandant bataljona Marko Kovačević znao je vodio dio bataljona. I u protekloj ofenzivi, osobito u probijanju preko ceste kod sela Bujača⁶⁷ on je, također uspješno vodio bataljon i bio primjer hrabrog i odvažnog ponašanja. Drugi bataljon je, međutim, naišao na neprijateljeve osiguravajuće dijelove koji su prihvatili borbu signalizirajući i tako ostalim jedinicama da napad slijedi sa druge strane sela. Zbog toga se 2. bataljon s mnogo teškoća probio u selo u kojem se već borio 3. bataljon. Bila je to neravnopravna borba, jer je neprijatelj bio nadmoćniji i u živoj sili i u naoružanju.

⁶⁶ Arhiv VII, k. 473S, reg. br. 44-3. Izvještaj štaba 6. korpusa od 13. 6. 1944. GSH O akcijama izvedenim krajem aprila i tokom maja 1944. Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-6/2. Historijat Osječke brigade.

DEJSTVA 6. KORPUSA (26.APRIL 10.MAJ 1944)

Poslije trosatne borbe bataljoni su se morali povući. Po svemu sudeći, u Jakšici je bilo više neprijateljevih vojnika nego što su kazivali podaci. To su potvrdile i neke starješine, među njima i komandant 3. bataljona. Poginulo je 15, a zarobljeno 5 neprijateljevih vojnika. Brigada je imala jednog mrtvog i 17 ranjenih. U ovoj borbi istakli su se 1. i 2. bataljona, komandir 2. i 3. bataljona Bešlo Jašarević i borac ruske vojske, kasnije komandir i zamjenik komandanta 3. bataljona, Pavel Gutikov.

U svojim sjećanjima o napadu na uporište u selu Jakšici Marko Kovačević⁶⁸ je zapisao i ovo: »Prilikom prilaza samom selu, na jednoj raskrsnici puteva zarobili smo 3 vojnika sa šarcem. Jedan od zarobljenih pristao je da vodi bataljon tačno u sredinu sela gdje je bio njemački štab . . . Bataljon je uspio zarobiti jednog njemaka i dva ustaška oficira ...«.

Osječka brigada je u tromjesečnim borbama imala dosta poginulih i ranjenih boraca i starješina. Zato je uzdizanje kadrova u brigadi bilo prvorazredno pitanje. Rukovodioci u vodovima izrastali su u rukovodiocima, a rukovodioci u bataljonske. Tako je i inače mlad kadar u brigadi, i po borbenom stažu, i po godinama, bio još mladi. Razumije se neki od njih se nisu uspjeli brzo snaći u komandirskoj, odnosno komandantskoj ulozi. Teško u novim, mladim starješinama činilo je i to što su se jedinice neprekidno popunjavale novim borcima, bilo dobrovoljcima bilo onima koji su bili mobilizirani. I zbog toga se, pored ostalog, izgradnji komandnog kadra moralo prilaziti izuzetno ozbiljno i studiozno.

Jačanje discipline i borbenog morala u jedinicama također je bilo važno pitanje. Glavnu ulogu u tom ozbiljnom i delikatnom zadatku osposobljavanja starješina i jačanja discipline i podizanja borbenog morala u jedinicama imale su partijske jedinice i partijsko-politički radnici. Na tom zadatku su se svestrano angažirali štabovi

67 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-412. Historijat Osječke brigade.

68 Arhiv SUBNOR općine Osijek. Sjećanja.

brigada i bataljona, pa i komande eta. Komunisti pojedina no, partijske elije kao cjeline i partijski biro, bili su u središtu borbe za visok borbeni moral, disciplinu i osposobljavanje starješina za vo enje jedinica u borbi.⁶⁹ Jedan od razloga što se nije radilo još bolje bio je mlad i neiskusan kadar. Ipak, ugled partijskih biroa je sve više rastao. Stanje u štapskim elijama brigada i bataljona krenulo je na bolje. Posve ena je pažnja i uzdizanju kandidata za članove Partije.

Politi ki komesari bataljona su, prema ocjeni Politodjela 12. divizije, znatno više nego ranije uspjevali da usklade svoj rad i djelovanje sa radom partijskih organizacija, što nije uvijek bio slu aj, posebno kad je posrijedi aktivnost politiki komesara eta i politiki delegata vodova. Slabiji rad komesara eta d politiki delegata vodova djelomice je rezultirao i >ž odnosa komesara brigada i bataljona prema njima. Ponekad su komesari ve ih jedinica naprosto zanemarivali politiki rad i utjecaj etnih komesara i vodnih delegata. U novoj fazi borbe i ja anja jedinica, sredinom 1944. godine, u injen je napor da se otklone spomenute slabosti, te su politkomesari brigada i bataljona, analogno stanju i potrebama, pomagali etnim komesarima i vodnim delegatima da se brže snalaze kao politiki radnici, da rade samoinicijativno i djelotvorno. To je imalo pozitivnog odraza na politiki rad i cjelokupan politiki život i u nižim jedinicama, te je on vremenom postao znatno bogatiji, što je utjecalo i na borbeni moral jedinica.

Borci su se živo interesirali za mnoga politika pitanja i probleme koji su prelazili okvire jedinice, i ticali se naše narodnooslobodila ke borbe u cjelini i budunosti nove Jugoslavije. Pravilno tuma enje politiki dogadaja i jasno predovanje ciljeva naše borbe — borbe za kona no oslobo enje zemlje i vlast radnog naroda — zna ajno su doprinosili ja anju borbenog morala i discipline u brigadi. injenica da neprijateljeva ofenziva »Oluja« nije imala ni približno onakav efekat kakav su njezini protagonisti željeli, utjecala je u zna ajnoj mjeri na u vrš enje vjere

69 Arhiv VII, film, CK SKH, NOV 36/471—473. Izvještaj politodjela štaba 12. divizije od 20. 5. 1944. CK SKH.

u našu snagu i našu kona nu pobjedu. Tada je produblji-
vano i jedinstvo jedinica NOVJ sa narodom. Borci su štitili
narod koji se sa brigadama 12. divizije povla io u zbjegove
na Papuk, Ravnu Goru i Psunj. Uvjeravali su se tada,
a i u drugim prilikama, u požrtvovani rad organa narodne
vlasti i pozadinskih ustanova, koji su i u najtežim situaci-
jama snabdijevali jedinice i pravili sigurna skloništa za
ranjenike. S druge strane narod se, pri povla enju s jedi-
nicama Narodnooslobodila ke vojske, uvjerio u snagu i
ljubav boraca prema svom narodu. Naše jedinice su više
puta dijelile svoje rezerve hrane s narodom, a borci su
esto pomagali iznemoglina i nejakima da izdrže napore
pri povla enju u zbjegove.

DRAMATI NA ZBIVANJA NA DILJU

U drugoj polovici svibnja 12. divizija se našla u
sjeveroisto nom dijelu Požeške kotline (na sektoru sela
Kula i aglin) i na Dilju (sektor oko Djedine Rijeke).
Imala je zadatak da prije ava aktivnost neprijatelja na
tom prostoru, jer su i poslije ofenzive »Oluja« Nijemci
poduzimali napadne akcije dijelovima 1. koza ke divizije
i 4. brdske domobranske brigade iz Slavonskog Broda,
Pleternice i Slavonske Požege.

Dvadeset etvrtog svibnja 1944. neprijatelj je orga-
nizirao koncentri an napad na 12. diviziju iz više pra-
vaca.⁷⁰ Jedna neprijateljeva kolona nastupala je pravcem
Pleternica—Jakši —Kula, pravo ka položajima Osje ke
brigade koja je držala južnu ivicu sela Kule. Druga kolona
od oko 600 vojnika, uglavnom pripadnika 1. koza ke divi-
zije, nastupala je pravcem Pleternica—Bug—Djedina Rije-
ka—Ruševo—Sovski Dol. Tre a kolona je krenula u jutro
pomenutog dana iz Sabinja, preko grebena Plavice, u
pravcu sela Odvorci. Na Vidovom brdu (k. 383) kolona se
razdvojila, i jednim dijelom nastavila pokret pravcem sela
Glavice—Podcrkavlje, a drugim ka selu Zdenci. Budu i
da u tim selima nije bilo naših jedinica, neprijatelj je tu

70 Arhiv VII, k. 473A, reg. br. 44-3. Izvještaj štaba 6. korpusa
od 13. 6. 1944. GŠH o akcijama izvedenim krajem aprila i tokom
maja 1944.

zako i. etvrta kolona pošla je iz sela Podvinja u pravcu sela Kindrova i Oriov i a. Ona je na svom putu prošla kroz neuspjele zasjede 18. brigade i kod spomenutih sela napala jedinice 12. brigade, koje su se morale povući.

Oko 6.00 sati poele su borbu i jedinice Osjeke brigade, ali su se, poslije 15 minuta morale povući u pravcu Bekteža, jer su neprijateljeve jedinice bile nadmožnije, a podržavali su ih i tenkovi.

Na raskrsnici ceste između Djedine Rijeke i Ruševa glavna neprijateljeva kolona napala je jedinice 18. brigade i odbacila ih, produživši pokret preko sela Ruševa ka Sovskom Dolu. Uslijed brzog tempa napada neprijatelja, 18. brigada nije uspjela posjesti predviđeni prihvatni položaj na liniji k. 253 — k. 271 — k. 276 — Sovsko jezero, već se jedan dio njezinih jedinica povlačio u pravcu k. 253 (Gradina), a drugi u pravcu Bila Dilja. Neprijateljeva kolona je stigavši u Sovski Dol, produžila šumskim putem ka Bilu Dilja (k. 380), nastavljajući i, bez zastoja kretanje u pravcu sela Matkovi Mala i Oriov i a, gdje su jedinice 12. udarne brigade vodile borbu s trećom neprijateljevom kolonom.

Situacija je odjednom postala kritična na svim pravcima. Stab 12. divizije nije više smio oklijevati. Trebalo je preoteti inicijativu neprijatelju. Donio je odluku da istom i napadne neprijatelja u aglinu, Matkovi Maloj, Oriov i u i Gornjem i Donjem Slatiniku, namjeravajući preokrenuti tokove borbe u svoju korist.

Napad je poeo 25. svibnja u 2,00 sata. Osjeke brigada je napala neprijatelja u aglinu. Za kratko vrijeme opkolila je oko 400 neprijateljevih vojnika, koji su se nalazili u uporištu, dovodeći ih, sužavanjem obruba, u veoma kritičan položaj. Nakon dva i pol sata borbe, neprijatelju je stigla u pomoć pješadija, podržana tenkovima. Posada u aglinu je to iskoristila i pod njihovom zaštitom izvršila proboj. Osjeke brigada se nakon toga povukla u pravcu sela Migalovci.

Jedinice 18. brigade napale su neprijatelja u Matkovi Maloj i Oriov i u, ali su se neprijateljeve jedinice brzo povukle u pravcu Donjeg i Gornjeg Slatinika, gdje su se spojile sa ostalim svojim jedinicama.

Dvanaesta udarna brigada napala je neprijatelja u Donjem i Gornjem Slatiniku. Neprijatelj je pružao žestok otpor sve dok se nije spojio sa snagama koje su se, pod pritiskom 18. brigade, povlaile iz Matkovi Male. Sjedinjene posade iz Matkovi Male i Slatinika poele su odstupati u dva pravca — glavna kolona cestom ka Djedinoj Rijeci, a manja kolona preko Ciprovcu ka selu Zdencima.

Trebalo je brzo i odlučno osujetiti povlaenje neprijateljevih jedinica i istodobno spriječiti dolazak pomoćne neprijatelju koja je već hitala na područje okršaja.

Radi ostvarenja takve zamisli, naredio je bataljonu što je bio na k. 407 da odmah okrene svoj front prema Slatiniku i doeka neprijatelja koji je odstupao cestom ka Djedinoj Rijeci. Bataljon je pustio neprijatelja na blisko odstojanje, a potom ga zasuo jakim vatrom. Međutim, druge naše jedinice nisu uspjele posjesti Ciprovac, pa je neprijatelj imao slobodan bok, te je svu svoju vatru koncentrirao po bataljonu na k. 407. Neprijateljeve jedinice su u nekoliko navrata na juriš probile položaje bataljona. To je bila teška i krvava borba, prsa u prsa, u kojoj se neprijatelj uspio probiti i povući u pravcu Pleternice. Brigade 12. divizije razmjestile su se na sektoru sela Djedina Rijeka—Paka—Migalovci.

Ove borbe jedinicama 12. divizije nisu donijele velike vojničke uspjehe, ali su imale veliki politički značaj. Neprijateljeve jedinice, u ovim borbama, bile su pretežno sastavljene od pripadnika 1. koja je divizije. Ta jedinica je iza sebe ostavila neljudske tragove pljačke, silovanja i drugih zlodjela u svim selima kroz koja je prolazila. Nakon protjerivanja neprijatelja mnogi seljaci su se još vršili vezali za NOB i dobrovoljno pristupali u jedinice NOV i POJ.

U borbama koje su vodile jedinice 12. divizije 24. i 25. svibnja, ubijeno je i ranjeno oko 30 neprijateljevih vojnika i zaplijenjeno 5 pušaka, 1 pištolj i 3.200 metaka. Zarobljena su i kola sa raznim stvarima koje je neprijatelj oteo od seljaka, pa je imovina vraćena vlasnicima.

Brigada je imala 18 mrtvih i 48 ranjenih. Među poginulima nalazio se i operativni oficir bataljona poručnik

Dino Mijatovi , a me u ranjenima komesar ete Ivan Šnajder.

Naredna dva do tri dana Osje ka brigada se zadržala u širem rajonu sela aglin i tu do ekala novi napad istih neprijateljevih jedinica s kojima se borila 25. svibnja. Iznena ena brigada je bila prisiljena na povla enje, ali joj je neprijatelj pripremio pri tome opasnu zamku — zabcio je dva bataljona iza njezinih le a na Bilo Dilja. Pošto je izostalo dobro marševsko obezbjedenje, glavnina brigade je upala u zasjedu. Iznenadnom vatrom, sa bliskog odstojanja, i jurišem, neprijatelj je ve u prvom naletu razbio glavninu brigade. Brigada bi doživjela i teži poraz da nije bilo snažnog otpora 3. bataljona sa komandantom Perom Kova evi em na elu. Sa tim bataljonom bio je i politi ki komesar brigade Stevo Vještica. Oni su pružili najorganiziraniji i najenergi niji otpor. Poslije nekoliko uzastopnih juriša 3. bataljona, glavnina brigade se, sa teškim naoružanjem jedinice, uspjela povu i u sela enkovo i Imrijevce.

Bio je to dosta težak poraz brigade, jedini u protekla tri mjeseca uspješnih borbi. Brigada je imala 9 poginulih, 29 nestalih i 15 ranjenih boraca i rukovodilaca. U jurišu su pali politi ki komesar brigade Stevo Vještica, komandant 3. bataljona Pero Kova evi — izvanredno smion borac, politi ki komesar 2. ete 2. bataljona Savo Paripovi i njegov zamjenik Kruno Tomi . Prije nego je poginuo, Savo je za bataljonske džepne novine »Pobjeda«⁷¹ napisao lanak pod naslovom »Nešto o disciplini«. U njemu je, osim ostalog, stajalo: »Sva nare enja koja izdaje desetar, vodnik ili bilo koji rukovodilac moramo izvršavati punim srcem ... i onda e naša eta biti disciplinovana, prava eta narodnih boraca«. Nažalost, Savo nije do ekao trenutak kad je taj tekst bio objavljen.

Me u ranjenima bio je referent veterine Jovo Bali . Drugarica Kata Lekšan, iz epina, ostala je bez ruke. Ukazuju i nesebi no pomo ranjenicima, izvla e i ih i sakrivaju i u liš e, hrabroš u i junaštvom istakla se i bolni arka ur a Popovi . Takvih kao ur a bilo je mnogo u brigadi.

71 Arhiv VII, k. 42, reg. br. 15-3.

Poslije borbe na Bilu Dilja, Osječka brigada se razmjestila u sela Levanjsku Varoš i Pakova ku Breznicu, gdje je osiguravala ranjenike koji su se nalazili u Breznicima.⁷²

*

U Slavoniji su se iz dana u dan vodile borbe. Neprijateljeva uporišta brojila su tada oko 30.000 vojnika. Bili su to dijelovi kozačke divizije, koji su povučeni sa zadatka obezbjeđenja komunikacija Zagreb—Karlovac—Split (smijenili su 42. njemačku lovsku diviziju). Pod komandom te divizije bile su i jedinice 4. domobranske brdske brigade. Osim ovih snaga, u Slavoniji se nalazio 2. puk gardijske brigade poglavnik NDH Ante Pavelića, 2. bataljon domobranske brze brigade, oko devet ustaških, stražarskih i sabirajnih bataljona, njemačke policijske jedinice i još neke manje ustaške i domobranske jedinice. U nekim garnizonima bilo je i drugih njemačkih snaga koje su se nalazile u prolazu, ili su se odmarale, popunjavale i reorganizirale, pripremaju i se za odlazak na isto ni front.

Borba s neprijateljem vodila se i na bojništem i na političkom polju. Neprijatelj je stalno djelovao svojom propagandom, nastojeći i u krivom svjetlu protumačiti ciljeve NOB i posijati nepovjerenje između Narodnooslobodilačke vojske i naroda. Tom cilju je bilo podređeno i naređenje Ministarstva oružanih snaga NDH, pred ofenzivom »Oluja«, o postupanju sa narodom.⁷³ U naređenju se govori o teroru partizana nad narodom i o partizanskom organiziranju mreže doušnika u selima koji pokušavaju doći do partizana pošto partizani napuste sela, prijavljuju i seljake svojim komesarima. U naređenju se daju upute kako da se domobranci i ustaše ponašaju kada dođu u sela. Treba, po naređenju, prikupiti mještane, a potom odvojiti muškarce od žena i ispitivati ih pojedinačno, u zasebnoj prostoriji, bez svjedoka. Pri tome, podvrgnutog ispitivanju ne treba pitati za ime, treba mu skrenuti pažnju da odgovor ne daje nitko drugi, da vojska NDH i njemu i narodu želi

72 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 25-5. Zapovijest štaba 12. divizije od 30. 5. 1944. potpisanim jedinicama.

73 Arhiv VII, k. 1138, reg. br. 33-5.

jali u etama i bataljonima. Uz pomoć političkih komesara, partijskih i skojevskih rukovodilaca, osobito uz angažiranje političkih delegata vodova i političkih komesara eta i bataljona, ti odbori su planirali i organizirali kulturno-zabavni i prosvjetni rad u jedinicama. Članovi odbora bili su uglavnom borci i starješine koji su imali sklonosti, volje i smisla za taj rad. Odbori su izdavali džepne novine (etne i bataljonske), rukovodili horovima, dramskim i raznim drugim sekcijama, organizirali opismenjavanje boraca, pripremali zajedno s omladinom sela priredbe, itd.

Zanimljive pojedinosti iz borbi i života jedinica zabilježene su u džepnim novinama. Bilo je eta u kojima je politički rad putem pisane riječi i shvaćen isto toliko ozbiljno kao i borbene akcije.

DIVERZIJE NA PRUZI

Dvadeset i petog svibnja 1944. kada je poeo neprijateljev desant na Drvar, Vrhovni komandant NOV i POJ uputio je depešu⁷⁶ svim štabovima i komandama, kojom naređuje da energično djeluju po neprijateljevim objektima na cijeloj teritoriji Jugoslavije, kao i saobraćaju i saobraćajnicama kojima se kreće neprijatelj.

Na osnovu tog naređenja, Glavni štab Hrvatske je istoga dana uputio naređenje⁷⁷ štabu 6. korpusa u komese, između ostalog, kaže: »U vezi sa ovim odmah po nite sa energičnim i stalnim napadanjem na glavnu prugu Beograd—Zagreb. Glavninu svojih snaga angažujte za izvršavanje ovog zadatka«.

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ se odmah poelo sprovoditi u djelo. Štab 6. korpusa⁷⁸ pokrenuo je svoje jedinice u diverziju na glavnoj željeznici koju pruži Beograd—Zagreb. To je, do tada, najveća akcija te vrste što ju je izveo 6. korpus. Na udaru je bila dionica: Vinkovci—Banova Jaruga. U akciju su krenule sve etiri

76 VII, II izdanje, knjiga 2, str. 157. Oslobodilački rat.

77 Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 680. Izvod iz knjige depeša GS NOV i POH za maj 1944.

78 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 16-1.

brigade 12. divizije (12, 18, Osječka i »Jan Žiška«), Diljski, Požeški i Posavski odred, Zupanjska eta⁷⁹ i 2. diverzantska eta. Jedinicama je naredeno da diverziju po nu izme u 7. i 8. lipnja 1944, to no u pono . U 9. to ki korpusne zapovjesti⁸⁰ stoji: »Opetovanje diverzije velikog stila vršiti do daljnjeg našeg nare enja, odnosno dok god to objektivne okolnosti budu dozvoljavale«.

Štab 12. divizije⁸¹ naredio je, 6. lipnja, Osje koj brigadi da razruši prugu i telefonsko-telegrafske veze na sektoru sela Sibinj—Gromanić, Gornja Vrba—Donja Vrba, Donja Vrba—Zadubravlje—Garin. Po izvršenju zadatka, brigada se imala povu i u sela Djedinu Rijeku, Ruševo i Migalovce.

U vezi s diverzijom na pruzi, politiki komesar divizije⁸² je poslao pismo politikom komesarima brigada u kojem ukazuje na uspjehe jedinica Narodnooslobodilačke vojske, naročito na uspjeh naših jedinica u Drvarskoj operaciji. U poruci se govori i o uspjesima saveznikih armija na svim frontovima, dakle, o tome da Hitlerova vojska doživljava mnoge poraze. U pismu, izme u ostalog, stoji: »U danima slijede ih nedjelja i mjeseci Hitler e se batrgati na sve strane. On e poduzeti u smrtnome ropcu posljednje napore da se spasi. Dobro zadati udarci po ranjenoj zvijeri zna e dvostruko više. Takvi udarci moraju biti naši udarci po neprijateljskim komunikacijama . . .«

Kao što je naredeno, to no u pono izme u 7. i 8. lipnja 1944. zagrmjelo je na željezni koj pruzi Beograd—

79 Zupanjska eta formirana je u jesen 1943. U avgustu 1944. prerasla je u bataljon. Komandant bataljona bio je Nikola Sekulić, Ličanin, a politiki komesar Ivan Perkušić .

80 Komandant korpusa u to vrijeme bio je Mate Jerković , a politiki komesar Vlado Janić .

81 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 14-1. Komandant divizije bio je u to vrijeme Nikola Demonja. Došao je u Slavoniju proljeća 1942, sa banijskom proleterskom etom kao njen komandir. Kasnije je bio komandant 17. brigade. Rodom iz sela Vlahovići kod Gline. Poginuo rujna 1944. pri napadu na neprijateljeve uporište u Slavonskoj Požegi, narodni heroj. Politiki komesar divizije bio je Otmar Kreačić . Kultura, španski borac, kasnije politiki komesar 6. korpusa.

82 Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 8-11.

—Zagreb, na sektoru Vinkovci—Banova Jaruga. Istina, ne na cijelom sektoru jednovremeno, ali snažno i organizirano. Osječka brigada je pri izlasku na prugu naišla na neke neprijateljeve jedinice, ali ih je poslije kraje borbe protjerala i prišla izvršenju osnovnog zadatka.⁸³

Prema izvještaju štaba 12. divizije, pruga je te noći presječena eksplozivom na 194 mjesta. Uništeni su i drugi uređaji na pruzi. Samo su jedinice Osječke brigade razrušile prugu na 63 mjesta⁸⁴ i presjekle na desetine telefonsko-telegrafskih stubova.

Nekoliko dana kasnije 2. bataljon Osječke brigade dobio je zadatak da, s položaja u selu Piškorevcima, osigura konjicu divizion koji je rušio prugu⁸⁵ između sela Strizivojne i Starih Mikanovaca. Slabije neprijateljeve jedinice iz akcija pokušavale su 13. lipnja spriječiti diverziju, ali su odbijene.

*

Da bi se uspješno izvršio i ovaj zadatak, komande jedinica su morale raspolagati određenim podacima o neprijatelju. Njih su dosta uspješno pribavljali informativni oficiri u bataljonima sa svojim izvištima i desetinama. Po etkom lipnja u bataljonima su izvršene na tom planu izvjesne personalne promjene.⁸⁶ Za informativnog oficira u 1. bataljonu postavljen je Josip Kovačević, a u 3. bataljonu Drago Milinković. Iako je Milinković (rodом iz ustaničkog sela Bobote kod Vukovara) bio veoma snalažljiv i hrabar starješina, ipak je jednom prilikom, zajedno sa izvištima i desetinom, upao u klopku. Dvojica boraca iz desetine su poginula, a on je sa jednim borcem bio

83 Zbornik, tom V, knjiga 28, str. 274. Izvještaj štaba 12. divizije od 17. juna štabu 6. korpusa o diverziji na pruzi N. Kapela—Batrina—Vrpolje.

84 Zbornik, tom V, knjiga 28, str. 652. Podatak iz izvještaja Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 9. 6. 1944. o napadu jedinica NOV i POJ na komunikacije...

85 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 16-1. Zapovjest štaba 12. divizije od 13. 6. 1944, potpisanim u njenim jedinicama.

86 Arhiv VII, k. 481, reg. br. 10-6. Informativni izvještaj štaba 12. divizije od 7. 6. 1944. štabu 6. korpusa za period od 15. 5. do 31. 5. 1944.

zarobljen. Uprkos tome što je Drago uspio pobjeći i iz zarobljeništva, njegova neopreznost pri izvršavanju zadatka korišćena je kao primjer lošeg rada, te je bio izvrnut i kritici.

POLITI KO DJELOVANJE — PRIMARNI ZADATAK

Pošto je brigada, kao i ostale jedinice 12. divizije, gotovo neprekidno išla iz borbe u borbu, njezini redovi su se osjetno prorjeđivali. Ginuli su mnogi borci i stariješine. U izvještaju sekretara divizijskog komiteta 12. divizije⁸⁷ Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju ističe se da je »najvažniji problem pitanje popune jedinica 18. i Osječke brigade. U posljednjim borbama sa sržima imali smo veliki broj izbačenih iz stroja i to najviše u kadru«. Zbog toga su oko 30 drugova iz divizije, koji su do tada bili rukovodioci u četama i bataljonima, postavljeni na više dužnosti. U izvještaju se dalje ističe: »Koliko se oštro postavlja problem mobilizacije za našu diviziju govori činjenica da i u nekim bataljonima ne broje više od 20 drugova«. U izvještaju se govori i o radu partijskih ćelija, i političkom radu uopće.

U Osječkoj brigadi je, prema tom dokumentu, bilo partijskih ćelija u kojima neki članovi Partije nisu imali određene sektore rada. Sastanci su se održavali redovito, ali se nisu uvijek donosili zaključci i dodeljivali konkretni zadaci svakom članu Partije. U takmičenju između boraca i jedinica neke partijske ćelije se nisu dovoljno angažirale. Zbog toga u nekim jedinicama brigade nije bilo takmičarskog duha u dovoljnoj mjeri.

Ni teorijska izgrađenost članova Partije nije bila na odgovarajućem nivou. Ratni uvjeti, teško je u vezi s održavanjem sastanaka, oskudica u materijalu i druge teškoće negativno su utjecale na partijski život u brigadi uopće, posebice na individualnu izgradnju i sticanje ideološke naobrazbe članova KPJ. To je bio jedan od glavnih razloga da se, prema direktivi, 1. srpnja u bataljonima održe partijska savjetovanja.

⁸⁷ Arhiv VII, CK SKH, NOV, film 36/480—483. Sekretar komiteta bio je zamjenik političkog komesara Osječke brigade Pero Čar.

Organiziranje i realizacija takmičenja u jedinicama brigade bio je jedan od ključnih zadataka političke djelatnosti u brigadi. Jedinice su se takmičile u raznim »disciplinama«, pri čemu su uspjesi u borbenim akcijama odnosili prevagu.

Takmičarski duh se najviše osjetio u 2. bataljonu. Na to je u značajnoj mjeri utjecao komandant bataljona Dušan Majeti Braco.

U ostvarivanju takmičenja bilo je i poteškoća, poput ovakvog glasnog razmišljanja: »Gdje će ti moći da se natječeš sa 12. i 18. brigadom, kad su one dva puta veće i jače od nas?« Međutim, uspjesi što ih je Osječka brigada uskoro postigla u takmičenju utjecali su na promjenu tih pojedinačnih shvatanja.

U odeljku izvještaja Divizijskog komiteta KPJ o borbenom moralu stoji da se »Osječka brigada, iako mlada i sa neiskusnim kadrom i borcima, lijepo razvija. Niz borbi koje je imala prekalile su borce i rukovodioce i imale sada vrlo lijepe perspektive za razvoj«.

Osječka brigada se tih svibanjskih dana nalazila u selima Dragotinu i Svetoblažju, širem rajonu akova. Bilo je moguće da se brigada popuni novim borcima iz tog kraja, ali je trebalo prije mobilizacije izvršiti svestrane političke pripreme. Prilikom obavljanja tog delikatnog posla nisu se smjele dešavati političke greške. S tim u vezi je politički komesar 6. korpusa još ranije uputio pismo političkim komesarima potčinjenih jedinica,⁸⁸ u kome se ukazuje na moguće greške i nude upute kako treba raditi. U pismu se prvenstveno ukazuje na potrebu uske suradnje sa partijskim organizacijama i narodnooslobodilačkim odborima na terenu, a zatim i na neophodnost temeljite procjene političkog stanja na određenom terenu i poduzimanje odgovarajućih političkih mjera. Stari komunist i iskustan revolucionar, drug Capo, ukazao je da u političkom radu s narodom treba više koristiti uspjehe što ih postižu jedinice NOV i POJ širom zemlje, kao i uspjehe saveznika u antihitlerovskoj koaliciji. Za uspjeh u mobilizaciji velik značaj ima odnos

88 Arhiv VII, k. 482, reg. br. 6-1. Stab 6. korpusa, 14. 6. 1944. potčinjenim jedinicama.

prema novim borcima po dolasku u jedinice, te im treba pokloniti punu pažnju i brigu — savjetovao je komesar Vlado Janji Capo. Trebalo je nastojati da ti borci na svakom koraku osjete iskreno drugarstvo, punu pažnju starijina i brigu za njihovu politiku i vojnu naobrazbu, za ishranu i smještaj. Nove borce, prema uputima iz pisma, nije trebalo odmah slati u teže akcije, sve dok ne o vrsnu i vojnički i politički.

Zbog toga su štabovi jedinica, posebno komesari i drugi politički radnici, znatan dio svoje političke aktivnosti usmjerili ka selu, objašnjavaju i ali i propagiraju i ciljeve naše borbe i uspjehe Narodnooslobodilačke vojske, što je rezultiralo uspjesima. Novomobiliziranim drugovima popunjene su i bataljoni.

Obezbjeđenje neprekidne ishrane jedinica bilo je isto tako važno i osjetljivo pitanje poput pitanja mobiliziranja novih boraca i popune jedinica. Jer, i hrana se nije imala odakle pribavljati, osim od naroda. A tu se ništa nije smjelo postići i presijom. Zbog toga je politički komesar 12. divizije, u pismu od 14. lipnja 1944. potinjenim jedinicama,⁸⁹ ukazao na primjere lošeg odnosa prema narodu i sluajevu prisilnog oduzimanja materijalnih sredstava od naroda. Iako je takvih sluajeva bilo zanemarljivo malo, svega dva ili tri sluaja, u Vetovu i Kutjevu, komesar je vrlo ozbiljno ukazivao na težinu takvih postupaka i njihove posljedice. »Rekviziciju ne smije nitko vršiti samovoljno!« — Tominu se može pribjeći i tek pošto su izvršene političke pripreme, uz obaveznu suradnju narodne vlasti, mjesnih, kotarskih ili okružnih narodnooslobodilačkih odbora«. U pismu se, dalje, ukazuje na injenicu da se »danas na našoj strani nalazi veina našeg naroda. Za onaj dio koji nam još nije prišao moramo uiniti sve da nam priđe. Ne možemo i ne možemo dozvoliti da nepravilnim postupcima ometamo dalje pridobijanje istih«.

Tr

Poslije diverzantskih akcija na željezničkoj pruzi, štab 12. divizije je planirao napad na neprijateljevo uporište.

89 Arhiv VII, k. 887A, reg. br. 9-11.

rište u selu Bizovcu, nedaleko od Osijeka. Taj zadatak su dobile 18. brigada i Jurišna eta 12. brigade. Osje ka brigada imala je zadatak da štiti jedinice u napadu od eventualne neprijateljeve intervencije iz uporišta u selima Krndija i Podgora i da prihvati spomenute jedinice, pošto izvrše zadatak. Ostale jedinice 12. divizije bile su tako er na položaju, spremne da sprije e neprijateljeve jedinice ukoliko bi se pojavile iz pravca Krndije i Osijeka.

Borba u Bizovcu po ela je u rano jutro 16. lipnja i trajala oko sat i pol. Jedino je ostala neosvojena dobro utvr ena žandarmerijska stanica. Pošto su štabovi jedinica ocijenili da je uzaludno dalje napadati na stanicu — jedinice su se povukle.

Dok je trajala borba u Bizovcu, jedino je na položaj 1. bataljona Osje ke brigade u selu Bra evcima, naišla jedna neprijateljeva jedinica koja se brzo povukla natrag u svoje uporište u Krndiji. Bataljon je po eo goniti neprijatelja i tom prilikom je poginuo desetar Marko Gradinjanin iz 3. ete, ina e vrlo hrabar borac.

Neprijatelj je svojim prepadnim djelstvima iz uporišta u isto noj Slavoniji esto uznemiravao jedinice 12. divizije. Stoga štab divizije,⁹⁰ 17. lipnja, raspore uje svoje snage da spremno do ekaju neprijatelja kad se pomoli iz svojih uporišta.

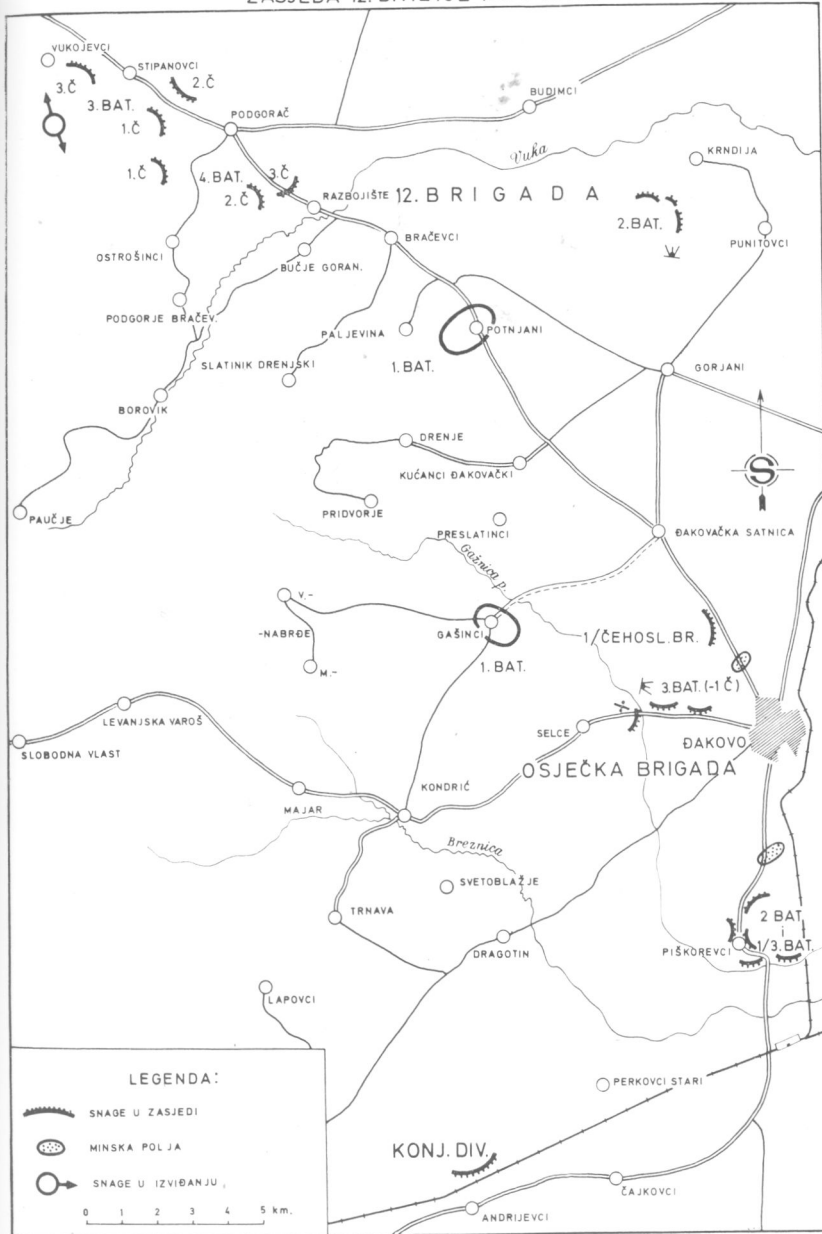
U skladu s namjerom štaba divizije, jedan bataljon Osje ke brigade je zauzeo položaje kod sela Piškorevaca, drugi u šumi izme u sela Selaca i akova, a tre i u selu Gašincima. Ne dugo iza toga, ka položajima bataljona koji je bio u sela koj šumi, krenula je iz akova jedna neprijateljeva jedinica. Pošto je bataljon do ekao snažnom vatrom, ona se povukla.

Dvadesetog lipnja, 12. brigada je napala neprijateljevu jedinicu u selu Podgora u, a Osje ka je cijevi svojih oružja okrenula u smjeru odakle bi se mogla pojaviti pomo onima u Podgora u.

Obrana u Podgora u je popucala, a oko 450 mrtvih i zarobljenih neprijateljevih vojnika svjedo e da su juriši 12. brigade bili siloviti.

90 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 18-1.

ZASJEDA 12. DIVIZIJE (JUNI 1944)

Poja anje posadi Podgora a stiglo je kasno, kad je borba ve bila završena. Bile su to jedinice 8. bataljona SS policije koje su pošle iz akova i Našica. Pošto su zakasnili, vra ali su se natrag. Budu i da je štab Osje ke brigade bio dobro informiran o namjerama tog bataljona, postavio je zasjedu njegovom dijelu koji se vra ao u akovo. Zasjeda je organizirana izme u sela Bra evaca i Razbojišta.⁹¹

Neprijateljeva kolona je naišla na skrivene cijevi Osje ke brigade. Oružja su planula brzom paljbom oko 16,30 sati 21. lipnja. Nakon borbe koja je trajala nepun sat, neprijatelj je po eo bježati ka Krndiji, ostavivši iza sebe 25 poginulih, 25 ranjenih i 2 zarobljena vojnika.⁹² Zaplijenjena su 2 protutenkovska topa od 45 milimetara, 2 teška mitraljeza, 1 teški minobaca i ve a koli ina raznog drugog naoružanja, opreme i municije. Dva borca iz brigade su poginula, a 15 ih je ranjeno. Me u ranjenima bio je i Spasoje Sovi , komandir 1. ete 1. bataljona. U borbi su se naro itom hrabroš u istakli komandir ete iz 3. bataljona Bešlo Jašarevi i komandir voda iz te ete Mihajlo Tadi Mikica.

Naredbom broj 34. štaba 12. divizije od 22. lipnja 1944. pohvaljene su 12. brigada za uspjeh u Podgora u i Osje ka za uspjeh u borbi kod sela Bra evaca.

Ovim uspjehom brigada je istakla svoju kandidaturu za visok plasman u takmi enju u okviru 12. divizije. Tih dana je Glavni štab NOV i PO Hrvatske uputio štabu 6. korpusa depešu o takmi enju.⁹³ U njoj se, izme u ostalog, govori da se takmi enje zakazuje »da bi se slabosti otklonile na najbrži mogu i na in. Utakmica traje od 15. juna do 15. septembra«.

91 Arhiv VII, k. 473G, reg. br. 6-7. Izvještaj štaba 6. korpusa GŠH od 13. 6. 1944. o akcijama izvedenim u junu 1944.

92 Zbornik tom V, knjiga 28, str. 139. Izvještaj Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 25. juna o borbama protiv jedinica NOV i POJ kod akova.

93 Zbornik tom V, knjiga 28, str. 539—540. Izvod iz knjiga depeša GŠH NOV i POH o borbama i radu jedinica od 1—30. 6. 1944.

NAPAD NA KRNDIJU

Osje ka brigada je ubrzo imala novu priliku da pokaže svoje borbene vrijednosti. Bilo je to u napadu na vrlo jako uporište u Krndiji. Me u vojnicima njema ke jedinice, stacionirane u Krndiji, bilo je oko stotinu tzv. folksdoj era, odnosno »doma ih Švaba«, kako ih je narod zvao. Oni su mnogo zla nanijeli stanovnicima sela u tom dijelu Slavonije, osobito mještanima sela Budimaca, Pogonovaca, Martinaca i drugih mjesta u kojima su živjeli stanovnici pretežno srpske narodnosti.

Za napad na Krndiju brigada je bila oja ana jurišnom etom iz 18. brigade. Osim toga, dobila je i 3 teška minobaca a i 2 protutenkovska topa. Dvanaesta brigada je osiguravala napad Osje ke brigade od intervencije neprijateljevih snaga iz uporišta u akovu, 18. brigada od intervencije neprijateljevih snaga iz Osijeka i Našica, a konji ki divizion je kontrolirao selo Bijela Vila i motrio na saobra ajnicu akovo—Podgora .

Napad je po eo no u 24. lipnja, sat prije pono i. Bataljoni i jurišna eta jednovremeno su krenuli na juriša sa tri strane. Našavši se na udaru koncentri ne vatre, oko 350 Nijemaca se povuklo u dio sela koji je bio opasan bunkerima. Sa sobom su povel i mjesno stanovništvo. Kada su se bataljoni približili bunkerima, Nijemci su im pružili žestok otpor. Oko podne narednog dana, brigada je likvidirala posadu bunkera kod crkve, vojnike koji su bili na crkvenom tornju i posade dvaju bunkera na isto noj raskrsnici sela. Žestoki napad brigade, koji još nije jenjavao, prisilio je neprijatelja da se povu e u seosku školu, vatrogasni dom i tri preostala bunkera.⁹⁴

Odjednom je došlo do preokreta! Umjesto da bataljoni navale još snažnije i zadaju odlu an udarac Nijemcima, njihovi juriši su splasnuli. Borci su imali dovoljno municije i kao da su »htjeli svoj polet zamijeniti vatrenim dejstvom«.

U asu kad napad Osje ke brigade više nije bio tako silovit, pred naletom ja ih neprijateljevih snaga popuštala

94 Arhiv VII, k. 473G, reg. br. 6-6/7. Izvještaj štaba 6. korpusa GŠH o izvedenim akcijama u junu 1944.

je i obrana dviju naših brigada koje su branile prilaze Krndiji. U ranim jutarnjim satima 25. lipnja, 12. brigada je odbila znatno ja u neprijateljevu jedinicu koja je iz akova hitala u pomoć posadi u Krndiji. U popodnevnim satima položaji 12. brigade bivaju zasuti artiljerijskim granatama. Istovremeno iz Osijeka ka Krndiji hrli druga neprijateljeva jedinica, potpomognuta tenkovima. Upravo je ta kolona od oko 500 Nijemaca udarila na najosjetljiviju točku branilaca — na spoj između 12. i 18. brigade kod sela Beketinaca. Nijemci su se probili ka Krndiji usprkos tome što su se naše jedinice hrabro borile, na primjer, 1. bataljon i jedna četa 2. bataljona 18. brigade ostali su skoro prepolovljeni na položajima sve dok im neprijatelj nije zašao iza leđa.

Poslije žestokih osamnaestosatnih borbi, na linijama osiguranja i u uporištu sela Krndije, jedinice Osječke brigade su bile prisiljene da prekinu napad i povuku se. Uporište nije zauzeto, ali je stroj neprijateljeve posade iz Krndije osjetno smanjen. Poginulo je oko 110 neprijateljevih vojnika. Brigada je također pretrpjela osjetne gubitke. U žestokom okršaju pali su komandant 2. bataljona Dušan Majeti Braco i politički komesar 3. bataljona Branko Čeliković.⁹⁵

Bilo je dosta onih koji su se junački borili. Među njima su se posebno isticali desetar Milan Čaban, vodnik Žarko Tatomirović, borac Stevo Krnjajić, desetar Vukobrat Vujnovi, pomoćnik komesara Ante Ljuban Ugrešić, mitraljezi Karlo Varžak i Petar Sekulić, borac Ostoja Šarčević, vodnici Mirko Ran, Stevo Kostadinović i Mihajlo Tadić Mikica, borac Dušan Brkalo i sekretar Brigadnog komiteta SKOJ-a Nikola Bijelac.

Borba za Krndiju bila je velika pouka svim brigadama 12. divizije. Cjelokupna dječstva bila su dobro pripremljena, pa se zato očekivalo da će i rezultat borbe biti povoljniji nego je bio. Međutim, ni ovoga se puta šta-

⁹⁵ Arhiv opštinskog odbora SUBNOR Osijek. U borbi za Krndiju poginuo je i borac Marko Vranješević iz epinskih Martinaca. U Osijeku kojim brigadi bila su 3 brata Vranješevića. Osim Marka, u njoj su se borili i Stojan, kasnije bio komandir čete 2. bataljona, i Milovan koji je poginuo u jesen 1944. kao komandir voda teških mitraljeza. Sjećanje Stojana Vranješevića.

bovi nekih bataljona nisu dobro snašli. To je osobito bilo izraženo u posljednjoj fazi borbe u Krndiji, kada je trebalo dotu i ošamu enog protivnika. Osim drugih slabosti, ni teška oru a nisu valjano korjš ena. Nedostajala je koncentri na vatra pri napadu na pojedine otporne to ke u neprijateljevom borbenom poretku. Da nije bilo tih slabosti, Krndija bi vjerojatno bila osvojena.

»Crvena zvijezda«, džepne novine 1. bataljona Osje - ke brigade pisale su u svom broju 3. o borbama za Krndiju. U lanku »Krndija« komandant bataljona Marko Kljaji⁹⁶ je podrobno analizirao tok napada na Krndiju i zaklju io da je to veliko iskustvo za njegov bataljon.

U istom broju džepnih novina politi ki komesar 1. bataljona Teodor Stanivukovi je napisao: »Javne priredbe i zidne novine su jedno od najmasovnijih sredstava kojima naši kulturno-prosvjetni odbori djeluju. Oni nisu ograni eni samo na svoje vojni ke jedinice. Oni proširuju krug svog djelovanja i utjecaja i preko tih granica, oni djeluju i na narodne mase onih krajeva i mjesta kuda naša vojska prolazi«.

Džepne novine, kao jedna od formi kulturno-prosvjetnog rada, doprinosile su u zna ajnoj mjeri i vojnostru noj izgradnji. Tako je u džepnim novinama 2. bataljona »Pobjeda« komandant bataljona Dušan Majeti Braco napisao zapažen lanak »Nastupni marš«. Bio je to njegov posljednji lanak — u istim džepnim novinama, politi ki komesar bataljona Antun Pintari napisao je oproštajnu rije o poginulom komandantu Braci.

Nakon borbe u Krndiji, Osje ka brigada se smjestila na Dilju. Tokom 28. lipnja držala je položaje na Drmovcu, sjeveroisto no od sela Pau ja,⁹⁷ i selu Mandi evcu. Jedinice 12. divizije zatvorile su pravce vjerojatnog nastupanja neprijatelja iz okolnih uporišta na oslobo eni teritorij. Jedan bataljon Osje ke brigade imao je zadatak da, u slujaju nailaska neprijatelja, drži selo Mandi evac sve dok se glavnina brigade, zajedno sa prištapskim jedinicama

96 Poginuo 27. 12. 1944. u Levanjskoj Varoši.

97 Pau je je tokom NOR-a nekoliko puta paljeno. Cjelokupno stanovništvo je ili u estvovalo u borbi ili pobijeno u logorima NDH. Bilo je partizanski centar tokom cijelog NOR-a.

divizije i lakšim ranjenicima u divizijskoj poljskoj bolnici ne prebaci u rajon sela Milinac. Na položaje tog bataljona zaista je ubrzo naišla koza ka jedinica iz pravca sela Velikog Nabra. Bataljon je izvršio zadatak i povukao se. Međutim, obavještajna služba nije dobro radila, jer se za neprijateljevo prisustvo u blizini nije uopće znalo sve dok se nije oglasio svojim oružjem.

Do kraja lipnja jedinice Osječke brigade nalazile su se u širem rajonu sela Djedina Rijeka i Ruševo. Tih dana je ruska eta, formirana još u maju, prerasla u bataljon, a u selu Hrnjevcu je formirana i jurišna eta brigade. Prvi komandir ete bio je Drago Perić,⁹⁸ a politički komesar Antun Mali Broco.

Krajem lipnja i početkom srpnja u štab 12. divizije stigli su komandant 6. korpusa Mate Jerković i članovi engleske vojne misije. Prema podacima dobijenim od zarobljenih neprijateljevih vojnika, neprijatelj je pripremao djeljstva na jedinice 12. divizije namjeravajući i da, osim gubitaka što bi ih nanio diviziji, zarobi komandanta korpusa i članove savezničke vojne misije.¹⁰⁰

Jedinice 12. divizije bile su prvih dana srpnja razmještene oko akova u selima Senkovo, Milincu, Levanjskoj Varoši i Breznici. U cilju izvršenja spomenutog zadatka jaka neprijateljeva grupacija krenula je iz akovištine ka Slavonskom Brodu. Kolona je bila sastavljena od pripadnika 1. kozačke divizije, Nijemaca i ustaša, ukupno jačine od oko 3.000 vojnika. Uvečer, 1. srpnja jedinice Osječke brigade sukobile su se sa dijelovima te kolone kod sela Pake.¹⁰¹ Istoga dana s tom kolonom vodili su borbu i 2. bataljon 12. brigade i 18. brigada. Kada je neprijateljevoj koloni uspjelo da se probije do Pake, Osječki bri-

98 Kasnije bio komandant 3. bataljona.

99 Članovi štaba korpusa često su odlazili u štabove nižih jedinica i pomagali im u komandovanju i radu uopće.

100 Arhiv VII, k. 475G, reg. br. 7-1/7. Izvještaj štaba 6. korpusa GŠH o akcijama izvedenim tokom jula 1944.

101 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 4-2/II. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 6. 8. 1944. štabu 6. korpusa o borbi kod Pake, Slobodne Vlasti i Senkova.

Izvještaj Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 3. i 4. jula 1944. o borbama... kod akova. Zbornik, tom V, knjiga 29, str. 683, 687.

gadi je nare eno da njezini 1. i 2. bataljon napadnu neprijatelja s boka i iz pozadine, kako bi time olakšali i pospješili djeystvo ehoslova ke brigade »Jan Žiška«. ¹⁰² Premda taj manevar nije u cijelosti realiziran, neprijatelj je imao 15 poginulih, a zaplijenjeno je 12 pušaka, 1 laki minobaca , 8 automata, 2 poljske voze e kuhinje i 8 kola razne opreme. U ovim borbama istakli su se hrabroš u komandiri eta Dragan Njegovanovi i Alojz Stjepanovi , bolni arke Jelka Kadi i Ljubica Krivoku a i borac Alojz Lombar.

Poslije ovih borbi, jedinice 12. divizije prebacile su se ponovno u Požešku kotlinu. Prvi i 3. bataljon Osje ke brigade razmjestili su se u selu Kaptol, a 2. bataljon u Doljanovcu. Osnovni zadatak snaga 6. korpusa bio je da obezbijede prikupljanje ljetine sa nekoliko hiljada jutara napuštene zemlje.

Borci 2. bataljona: Stanko Zub i i Antun Volf

Osiguranje žetve vršeno je po planu što ga je razradio štab 6. korpusa. ¹⁰³ Dvanaesta divizija, zajedno sa Požeškim odredom, imala je zadatak da osigura žetvu na podru ju kotara Slavonska Požega »u kom cilju se stavlja u vezu sa Žetvenim odborom NOO Nova Gradiška«, a potom na podru ju kotara Slavonski Brod, i to na sektoru sela Pore i Kula.

Radi bolje sigurnosti žetelaca, 18. brigada je trebala likvidirati neprijateljevu posadu u uporištu sela Jakši . S tim u vezi, Osje ka brigada je imala zadatak da postavi osiguranje na liniji sela Trapari—Sesvete—Ivan Dvor. Ali, do borbe nije došlo, jer je neprijatelj napustio selo Jakši .

¹⁰² Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-7/2. Historijat Osje ke udarne brigade.

¹⁰³ Arhiv VII, k. 476, reg. br. 18-7. Na osiguranju žetve, pored Osje ke brigade, bile su 12, 18, ehoslova ka brigada, 16. omladinska brigada »Jože Vlahovi«, te Požeški, Diljski, Osje ki, Daruvarski, Posavski i Bilogorski odred.

BORBA ZA ŽITO

Borba za žetvu je trajala dvadesetak dana. Dok je nekoliko brigada žetelaca prikupljalo žito tako re i okupatoru ispred nosa, borbene jedinice su neprekidno bile na položajima i sprije avale neprijatelja, jer je i neprijatelj htio dobiti bitku za žetvu. S tim u vezi, on je osjetno oja ao svoja uporišta u Slavoniji. Prema podacima kojima su raspolagali štabovi 6. korpusa i 12. divizije, neprijatelj je za taj zadatak angažirao oko 10.000 vojnika.

Borbi za žetvu prethodila je konferencija održana 21. i 22. lipnja, u dvorcu grofa Heltza u Vukovaru. Na njoj su razmotreni problemi prikupljanja žetve, vršidbe i otkupa u Slavoniji, Sremu i Bosanskoj Posavini.¹⁰⁴ Konferenciji je prisustvovalo nekoliko njema kih generala, a uz njih i svi »veliki župani« žitorodnih područja NDH. Odlučeno je da se za osiguranje žetve angažiraju sve njema ke, ustaške, domobranske i policijske jedinice u Slavoniji.

Tako su se okolnosti pod kojima se izvodila žetva i vršidba veoma usložile. Neposredno blizu mjesta borbi bila su polja na kojima se žnjelo, vršilo i spremalo žito. Uz fijuke mitraljeskih rafala i detonaciju bombi, žetelacke brigade su ulagale velike napore da okončaju žetvu i izvuku žito prije nego neprijatelj stigne.

Prve ozbiljnije borbe u obrani žetve bile su na linijama osiguranja na pravcu Pleternice.¹⁰⁵ Dijelovi 1. kozačke divizije napali su Osje ku brigadu 12. srpnja. Do borbe je došlo kod sela Jakši a na položajima 3. bataljona. Napadao je neprijatelj iz uporišta u Slavonskoj Požegi. Ta

104 Arhiv VII, k. 479, reg. br. 50-2.

105 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-8/2. Historijat Osje ke udarne brigade. Zbornik, tom V, knjiga 29, str. 269. Operativni izvještaj štaba 12. divizije štabu 6. korpusa o borbi kod Jakši a, Rajsavca i Treštanovaca.

kolona je odbijena, ali je gotovo istovremeno druga kolona iz uporišta u Pleternici, zašla 3. bataljonu s boka, pa se bataljon morao povući. Predvečer je bataljonu uspjelo da opet posjedne položaje na kojima je bio. Sjutradan su neprijateljeve snage iz Pleternice i sa željezničke stanice Blacko—Jakši ponovno napadale na brigadu. I ovoga puta bez uspjeha. U tim borbama bilo je i žrtava. Između ostalih, poginuli su stariji vodnik Jefto Bogdanović, Stevo Graanski, Bogdan Gedošević iz 3. bataljona i Branko Kurtović.¹⁰⁶ U borbama se naročito istakla jurišna eta s komandirima Dragom Perićem i Nelom.

Narednih nekoliko dana jedinice Osječke brigade vodile su manje borbe i nalazile su se uglavnom u istom rajonu. Ujutro, 17. srpnja, došlo je do novog žestokog okršaja.¹⁰⁷ Dvanaesta divizija je posjela liniju sela Cerovac—Sumanovac—Granje—Lukšje—Sesvete—Vražja šuma—Buk, a Osječka brigada središnji dio tih položaja.

Oko 1.500 okupatorovih vojnika prišli su tokom noći u položajima jedinica divizije.¹⁰⁸ Poslije jake artiljerijske pripreme pošlo je za ruku napad u kojem je neprijatelj uspio odbaciti sa položaja Požeški NOP odred. Intervencijom brigadne rezerve Osječke brigade napad je zaustavljen kod sela Zarilac. Lijeva neprijateljeva kolona, koja je nastu-

106 Arhiv SUBNOR op.ine Osijek. Sjećanje. Načelnik štaba Osječke brigade, Mile Glavaš sjećanje na se i borbe u kojima je poginuo Branko Kurtović. »Bio je to visok, košat mladić rodom iz sela Drinovaca (Hercegovina). Do rata sezonski radnik u Slavoniji odakle je i došao u Osječku brigadu. Noge su ga bolele, naročito pri dugim marševima. Bio je neobičajno pošten i iskren. Kad sam ga jednom direktno upitao zašto se bori, on mi je odgovorio: »Ja nemam nikakvih drugih želja osim da po svršetku rata dobijem besplatnu kartu i da putujem po svijetu«. Bio je vrlo dobar borac. U borbi sa neprijateljem kod sela Jakši (Požeška kotlina) kad je ponestalo municije, on je stavio posljednji metak u cijev protutenkovske puške a pomoćnik rekao da se povlači. Pustio je neprijateljski tenk u neposrednu blizinu i okinuo. Međutim, tenk je ostao neoštećen i naprosto je tu pregazio Branka.«

107 Arhiv VII, k. 473G, reg. br. 7-3/6. Izvještaj štaba 6. korpusa GŠH o akcijama izvedenim u julu 1944.

108 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 16-1/2II. Mjesecni operativni izvještaj štaba 12. divizije, od 3. 8. 1944. štabu 6. korpusa za juli 1944.

pala prema Cerovcu i Šumanovcu, također je bila odbijena. Kad su osjetili da je i njihova desna kolona zaustavljena kod sela Žarilca, poduzeli su manevar u namjeri da oslobode saobraćajnicu Pleternica—Kutjevo i odbace Osjeku i 12. brigadu preko Grabarja prema Cigleniku.

Ova jaka grupacija je u početku imala djelomično uspjeha. Uspjela je odbiti i položaje Brigade i odbaciti jurišnu etu sa k. 185 (odakle je bila zatvarala komunikaciju osinac—Kutjevo). Štab Osječke brigade, uoči ovog neprijateljevog manevra, uputio je dio snaga u Vražju šumu radi udara u bok i pozadinu neprijatelja. Odgovarajuće protumjere poduzeo je i štab 12. divizije. Dvanaestoj brigadi naredio je da sa dva bataljona također udari u bok i pozadinu neprijatelja. Zahvaljujući protuakcijama — »obuhvat na obuhvat« — situacija se naglo okrenula u korist jedinica divizije. U redovima neprijatelja došlo je do pometnje i panike, iz čega je ubrzo, uslijedilo i bježanje. Više od 70 neprijateljevih vojnika ostalo je na poprištu borbe, a 3 su zarobljena. Gubici naših jedinica bili su gotovo zanemarljivi. Među ranjenima bili su komandir jurišne ete Drago Peri,¹⁰⁹ i komandir voda Žarko Tatomirovi. U obrani žetve poginula je referent saniteta brigade Hilda Majer (rodom iz sela Sijekovca, Bosanski Brod), divna i požrtvovana djevojka.

U narednih nekoliko dana Osječka brigada je, zajedno sa ostalim jedinicama 12. divizije, štitila žetvu i vršidbu na oko 7.000 jutara. U radnim brigadama bilo je oko 3.000 ljudi, žena i omladine. Bitka za žito je dobijena. Na sektorima koje je branila divizija, žito je, unatoč svemu, pokoseno, ovršeno i spremljeno,¹¹⁰ zapisao je politički komesar 12. divizije Otmar Krea i u redovitom političkom izvješću za period od 10. srpnja do 1. kolovoza 1944.

109 Jurišne ete u brigadama bile su sastavljene od dobrovoljaca, dakle boraca koji su svojom voljom, a ne po narednji stupili u tu etu.

110 Žito su sklanjali uglavnom u skloništa, magazine, ukopane u zemlju i dobro skrivene.

Petnaestog srpnja 1944. formirana je 40. divizija 6. korpusa¹¹¹ tre a po redu u Slavoniji. U njen sastav ušle su 18. i 16. omladinska brigada. U sastavu 12. divizije ostale su Osje ka, 12. i ehoslova ka brigada, a u sastavu 28. divizije bile su 17, 21. i 25. brodska brigada. Sve te operativne jedinice mogle su uspješno izvoditi dještva zahvaljuju i, osim ostalog, snažnoj i dobro organiziranoj pozadini na oslobo enom teritoriju. U Slavoniji je tada funkcioniralo 6 partizanskih vojnih podru ja: požeško, daruvarsko, slatinsko, brodsko, novogradiško i viroviti ko. Zajedno sa narodnooslobodila kim odborima, ta podru ja su odigrala veoma zna ajnu ulogu u vrijeme žetve i vršidbe. Njihova uloga bila je osobito izražena prilikom spremanja žita u dobro maskirana podzemna skloništa. Osim toga, na teritoriju vojnih podru ja bile su brojne radionice, i partizanske bolnice. Odre ene jedinice pri komandama mjesta i partizanske straže kontrolirale su slobodni teritorij.

U jeku borbi za obranu žetve, štabovi brigada, osobito politiki komesari, obavili su još jedan veoma zna ajan politiki zadatak. Na sastancima u bataljonima najšire su protuma ene odluke Tre eg zasjedanja zemaljskog antifašisti kog vije a narodnog oslobo enja Hrvatske (ZAVNOH). Dvanaestog srpnja 1944. politiki komesar divizije¹¹² dao je i posebno uputstvo kako treba organizirati te sastanke u bataljonima i kako voditi cijelu politiku akciju.

Nakon završetka žetve i vršidbe, divizija je prema usmenom nare enju štaba 6. korpusa dobila zadatak da osigura prebacivanje znatne koli ine žita u Baniju i

111 Zbornik tom V, knjiga 29, str. 631. Šesti korpus je tada imao 7 brigada i 7 partizanskih odreda, artiljerijski divizion, diverzantski bataljon, ma arski bataljon »Sandor Petefi«, bataljon PPK (protiv pete kolone) i Zupanjsku etu — ukupno 10.082 borca.

112 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 14-7.

Liku.¹¹³ Trebalo je obezbje ivati karavan od stotinjak se-
lja kih kola natovarenih vre ama žita na putu preko glav-
ne saobra ajne magistrale, zatim preko rijeke Save, sve do
Banije i Like. Za izvršenje tog nare enja bila je anga-
žirana cijela 12. divizija.

Osje koj brigadi je pripao delikatan zadatak da nepo-
sredno obezbje uje karavan seoskih kola zbog ega je
bila oja ana jednim bataljonom iz 12. brigade.

Kolona kola, natovarenih žitom, bila je formirana
kod sela Kozarice. Osje ka brigada je tu oformila svoj
marševski poredak za pratnju kolone, 24. srpnja oko 16.00
sati. Njezina dva bataljona bila su u prethodnici, jedan
bataljon u bo nom, a jedan u za elnom osiguranju. Kolona
je odmah krenula. Zadatak je bio prili no težak, jer je
valjalo savladati nimalo lake prepreke. Najprije je tre-
balo likvidirati neprijateljev bunker na željezni koj pruži
Banova Jaruga—Novska da bi se otvorio put preko glavne
saobra ajne magistrale koju je neprijatelj dobro uvao.
To su znala ki obavili borci 12. brigade.¹¹⁴ Tek što je
glavnina kolone prešla željezni ku prugu i cestu, dijelovi
Osje ke brigade su se sukobili sa grupom od oko 40 ustaša.
Poslije kra e borbe ustaše su protjerane. Odmah potom
uslijedila je artiljerijska vatra iz neprijateljevih uporišta
u Banovoj Jarugi i Lipovljanima. Gubitaka nije bilo, ali
je zadnji dio kolone morao zastati i, radi sigurnosti, pro-
dužiti kretanje tek slijede e no i.

Rijeka Trebež bila je druga prepreka. Borci su vrlo
brzo sagradili pontonski most i kolona je prešla preko
njega. Nakon toga, borci Osje ke brigade su se sukobili sa
grupom ustaša iz Jasenovca i brzo ih protjerali.

Kad je glavnina (prvi dio) kolone stigla do rijeke
Save, borci brigade su pomogli da se žito pretovari
u amce i prebaci u selo Strmen na desnoj obali. Tako je
glavni dio kolone stigao na cilj još iste no i, izme u 24.

113 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 21-1. Zapovijest štaba 12. divizije
od 24. 7. 1944. pot injenim jedinicama.

114 Dvanaesta brigada je imala zadatak likvidirati navedeni bun-
ker i minirati željezni ku prugu. ehoslova ka brigada i Po-
savski odred bili su tako er u ulozi osiguranja ukoliko bi se
pojavile neprijateljeve jedinice iz drugih uporišta.

i 25. srpnja. Ostali dio kolone stigao je na cilj dan kasnije. Poslije toga se Osje ka brigada vratila i dva dana odmarala u selu Brezovici.

No u izme u 28. i 29. srpnja Osje ka brigada je, zajedno sa ostalim jedinicama 12. divizije, u estvovala u prebacivanju žita sa podru ja sela Antunovca i Gaja na oslobo eni teritorij.

Doprinos Osje ke brigade u zbrinjavanju ljetine bio je veliki. U skladištima partizanskih vojnih podru ja našlo se oko 200 vagona žita prikupljenog sa podru ja što su ga osiguravale jedinice 12. divizije.¹¹⁵

ir

Brigada je još uvijek imala relativno malo boraca. U etama je bilo od 30 do 50 boraca, pa su poduzimane mjere da se jedinice što prije popune. Da bi vatrena mo bataljona bila ve a, štab 6. korpusa je naredio¹¹⁶ 25. srpnja 1944. da se u bataljonima formiraju prate e ete.

Uzdizanju i vojnoj naobrazbi boraca i starješina poklanjala se znatna pažnja. Štabovi jedinica ulagali su napore da se starješine što bolje osposobe za komandovanje jedinicama. S tim u vezi štab 6. korpusa¹¹⁷ je tih dana izdao podsjetnik »Bojni otrovi«, zatim »Podsjetnik pješadijskog vojnog pravila« (štampan u 1.000 primjerala) i »Egzercirno pravilo«, I dio.

Neprijatelj je još uvijek bio jak i morali su se ulagati veliki naponi da i starješine i borci budu što osposobljeniji za borbe koje su predstojale. Samo u daruvarskoj kotlini i u širem rajonu Pakraca postojalo je 12 jakih neprijateljevih uporišta sa oko 6.500 vojnika.¹¹⁸

115 Zbornik tom V, knjiga 31, str. 178.

116 Arhiv VII, k. 1294, reg. br. 4-2.

117 Arhiv VII, k. 473B, reg. br. 34-4. Op i vojnoorganizacioni izvještaj štaba 6. korpusa GŽH od 10. 8. 1944. za mjesec juli 1944.

118 Arhiv VII, k. 479, reg. br. 52/2. Raspored neprijateljevih jedinica, 29. 7. 1944. U Badljevini je bilo oko 300 vojnika, u Konanici oko 90, u Doljanima 100, u Garešnici 630, u Hercegovcu 487, u Daruvaru 2279, u Grubišnom Polju oko 290, u V. Zdencima 220, u Pakracu 1239, u Lipiku oko 460, u Banovoj Jarugi 470 i u Poljani 243. Bili su to pretežno domobrani i ustaše i oko 400 Nijemaca. Izme u ostalog od naoružanja su imali oko 380 teških mitraljeza i puškomitraljeza, oko 70 minobaca a, oko 20 topova i 4 tenka.

Krajem srpnja brigada se odmarala u Brezovici. Prvog kolovoza 1944. odmarširala je u sela Gornju i Donju Šumeticu, gdje je ostala do 4. kolovoza.

PRVO MJESTO NA TAKMI ENJU

Dolazak 12. divizije nadomak neprijateljevog uporišta u Daruvaru označio je po etak uzastopnih borbi za likvidaciju više njegovih posada u daruvarskoj kotlini. Prvo na redu, u skladu s planom operacija 6. korpusa na ovome prostoru, bilo je uporište u Badljevinu. Tu su se nalazile 2. i 7. satnija 2. bojne 4. gorske pukovnije, jačine oko 300 vojnika. Ta posada je kontrolirala saobraćajnicu Daruvar—Pakrac, ometala kretanje slavonskim jedinicama po daruvarskoj kotlini i otežavala veze između 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa i drugih jedinica NOVJ. Komandant Osječke brigade bio je tada Milivoj Babac Obilić, a politički komesar Marijan Grozaj. Dotadašnji komandant brigade Milan Joka postavljen je za komandanta 17. brigade 28. divizije. On je komandovao brigadom pet mjeseci i značajno doprinjeo što je u takmičenju, u srpnju, bila najbolja brigada 12. divizije.

U napadu na Badljevinu angažirane su sve tri divizije 6. korpusa (12., 28. i 40. divizija). Zapoviješ u komandanta korpusa¹¹⁹ od 30. srpnja 1944. napad na uporište imala je izvršiti Osječka brigada, a sve ostale jedinice imale su štititi Osječku brigadu od eventualnih intervencija neprijatelja iz drugih uporišta. Za napad na Badljevinu Osječka brigada je imala ovakav borbeni poredak:¹²⁰ s južne strane napadao je 2. bataljon, sa sjeveroistoka 1. bataljon, a sa zapadne strane sela — 3. bataljon.

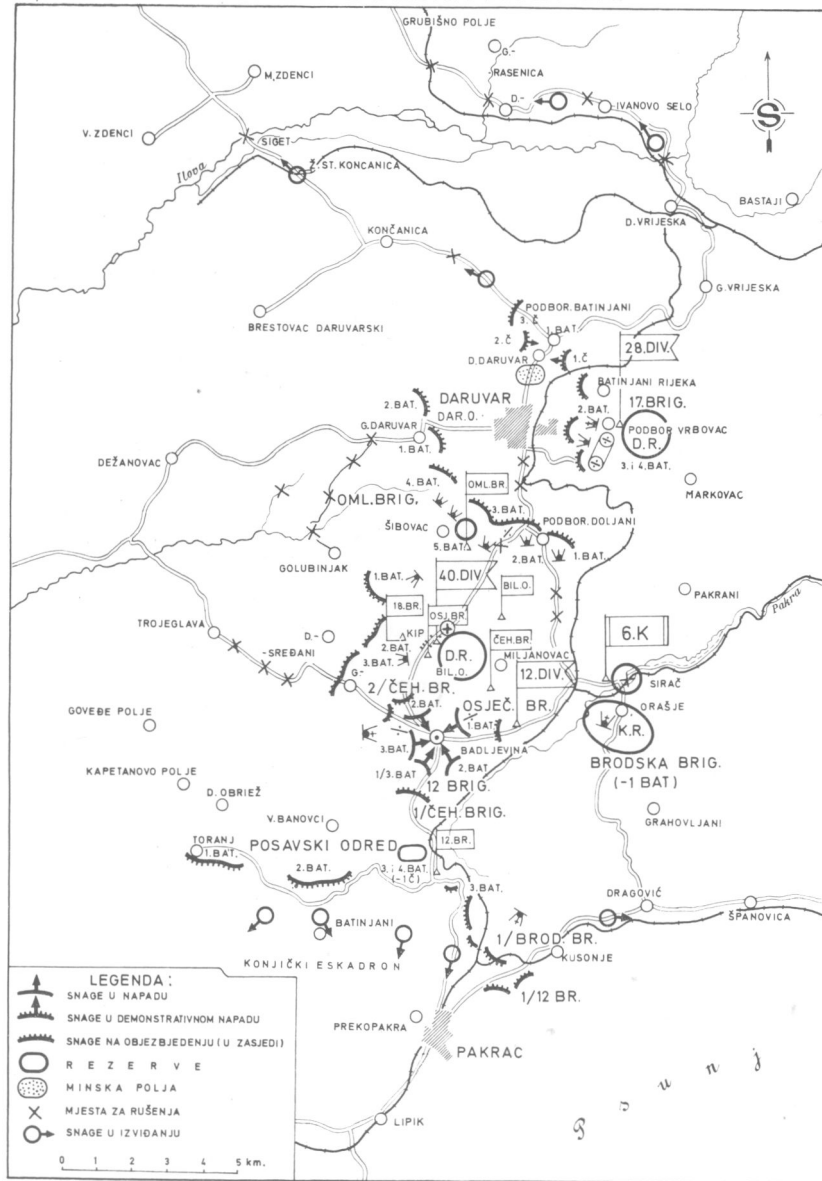
Napad je poeo¹²¹ 2. kolovoza 1944. u 3.00 i trajao do 7.00 sati. Bataljoni su krenuli jednovremeno, sa svih strana, jer je 2. bataljon postavio borbeni poredak tako da je praktično napadao ne samo s juga, nego i sa

119 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 18-1.

120 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-9/2. Historijat Osječke brigade.

121 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 14-2/II. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 5. 8. 1944. štabu 6. korpusa o akciji na neprijateljevo uporište Badljevinu.

NAPAD NA BADLJEVINU (AVGUST 1944)

sjevera i istoka. Do ekala ih je snažna vatra iz bunkera koji su bili opasani bodljikavom žicom. Takve prepreke je bilo teško savladati. Osim toga, kad je Osje ka brigada po elu napadati, tukla ju je neprijateljeva artiljerija iz Pakraca, što je ohrabrilo posadu u Badljevini, pa se tukla uporno i žestoko, nadaju i se skoroj pomo i.

Starješine brigade su pratile ponašanje neprijatelja i iznalazile najbolja rješenja za komandovanje svojim jedinicama. Iako uz velike teško e, jedinice su napredovale. Miniranjem zidova ku a otvarale su prolaze i prilazile bunkerima. Borci su se vješto kretali i skrivali od protivnikove vatre, zasipaju i bunkere bombama. Tako su osvajali bunker po bunker, da bi u 7.00 sati posada Badljevine istakla bijelu zastavu.

Tako je Osje ka brigada zabilježila još jedan uspjeh. Neprijatelj je u Badljevini imao 41 poginulog, 25 ranjenih, dok je 78 domobrana zarobljeno. Zaplijenjeno je 8 puškomitraljeza, oko 70 pušaka i razne druge opreme i materijala. Brigada je imala 4 poginula i 34 ranjena. U ovoj borbi poginuli su politiki komesar 1. ete 2. bataljona Stevo Živkovi i komandir 1. ete 3. bataljona Karlo Gudan. U borbi za Badljevinu istakli su se vodnik Mirko Stojakovi i komandiri vodova 3. ete 1. bataljona Joco Milinkovi i Josip Kova, puškomitralješci iz 1. ete 1. bataljona Stevo Mlatkovi i Ostoja Babi, nišandžija ru nog baca a Nikola Bjelajac, pomo nik politiki kog komesara 2. ete 2. bataljona Ljuban Ugreši i puškomitralješci Slavko Ferk i Franjo Klari.

Me u 842 borca, koliko ih je brigada tada imala, bile su i 61 drugarica.¹²² lanova KPJ¹²³ bilo je 166. Me utim, me u lanovima Partije bili su samo 32 borca i 2 drugarice. I kandidata za lanove KPJ bilo je malo — svega njih 15. U tom periodu se nije poklanjala potrebna pažnja primanju boraca u Partiju.

122 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 13/1-3. Pregled brojnog stanja i naružanja 12. divizije od 1. 8. 1944.

123 Arhiv VII, film br. CKSKH 43, str. 32.

Poslije borbe u Badljevini Osje ka brigada se razmjestila u Srednjim i Gornjim Grahovljanima. Tu je, naredbom štaba 12. divizije¹²⁴ od 5. kolovoza 1944, proglašena najboljom brigadom 12. divizije, u okviru takmičenja u srpnju. Dobila je i prelaznu zastavicu. Istom naredbom, borac Ante Blažević, desetar 1. ete 1. bataljona, proizveden je u in vodnika, jer je u takmičenju proglašen za najboljeg borca.

To veliko priznanje ispunilo je ponosom borce i rukovodioce Osje ke brigade. Bio je veliki uspjeh biti najbolji u diviziji u ijem se sastavu borila i 12. brigada — najstarija slavonska brigada. Bila je to istodobno i velika moralna obaveza, jer se u narednom periodu trebalo boriti još upornije i sa uvati prelaznu zastavicu.

Štab divizije je inio sve da što bolje usmjerava djejestva jedinica. Ukazivao je i na dobre i na loše primjere ispoljene u toku borbi.¹²⁵ Iz borbe za Badljevinu nudila se pouka, da se u borbama za naseljeno mjesto bolje koristiti lakim nego teškim minobaca ima. Uo eno je, također, da su borci u Badljevini nedovoljno upotrebljavali ru ne bombe. Konstatirana je kao uzrok — nedovoljna obu enost. Kritizirana je i stara partizanska boljka — slabo koriš enje zaklona. Kao dobar primjer istaknuto je funkcioniranje veze, posebno ži ne veze, što je omogućilo štabu brigade da neprekidno uti e na tok borbenih djejestava.

U 12. diviziji se poklanjala znatna pažnja moralno-politi kom stanju u jedinicama, kao jednom od uslova za uspješno izvršavanje borbenih zadataka. Ta zada a rukovode eg kadra bila je sve aktualnija, jer su se jedinice neprekidno popunjavale novim borcima. S tim u vezi, politički komesar divizije uputio je 13. kolovoza 1944. pismo¹²⁶ štabovima brigada. U njemu je zabilježeno i ovo:

»U vaše su brigade došli a i dolaze e novomobilizirani drugovi kao popuna vaših jedinica. Potrebno je upozoriti sve rukovodioce bataljona i eta, a jednako tako i sve vaše

124 Arhiv VII, k. 899, reg. br. 45-2.

125 Arhiv VII, k. 893, reg. br. 47-2/1. Pismo štaba 12. divizije od 8. 8. 1944. štabu 12. NOU brigade o nekim propustima i greškama u borbi za Badljevinu.

126 Arhiv VII, k. 898A, reg. br. 4/6.

borce u vezi odnosa sa novomobiliziranim drugovima. Kakvo e razumjevanje, koliko drugarstva i prijateljstva na i ti novomobilizirani drugovi u sredini u koju su došli, kakav e odnos starješina biti prema njima, u velikoj mjeri zavisi kakovi e oni biti borci. To zna i da treba naro ito paziti da taj odnos bude najpravniji, da se oni osjete zaista i prijatno i ugodno u onoj eti ili bataljonu u koji su pridjeljeni. Oni moraju na i drugarstvo, oni trebaju na i razumjevanje i nemojte nikako dozvoliti da odmah na njihova le a padaju najve i tereti bilo marša, bilo kantonovanja, bivakovanja i sli no. Doga a se da se takvim novomobiliziranim na pr. pri nekom maršu natrpavaju na le a najve i ranci municije ili bilo što drugo i da ga se pri tom uop e ne smenjuje, govore i ili misle i: „On je novi, neka i on pre e ono što smo mi, mi smo dosta nosili" itd. Ovako je gledanje nepravilno, jer se kod takvih novomobiliziranih drugova formira mišljenje o nepravilnom postupku i ono e samo negativno djelovati na njihov dalji razvitak, a eta i bataljon ne e imati nikakve koristi. Ovo ne zna i, da novomobilisane drugove ne treba angažovati u svim poslovima i radovima i svim teretima i tegobama. Samo pri tom morate imati uvijek u vidu pravedne postupke.

Naro ito paziti, da se ti drugovi odmah uvuku u sav kulturno-prosvetni rad, da i oni u e pjesme, da zajedno s ostalim pjevaju ili da ih odmah uvuku drugovi za pisanje lanaka za džepne novine, da ih se odmah angažuje u u enju itati i pisati onih koji ne znaju, da oni sami budu ti koji e u iti druge analfabete, itd.

Sa njima je potrebno odmah poduzimati najozbiljniju vojni ku obuku, podu avaju i ih u najosnovnijim vojni kim pravilima. Ovome najozbiljnije pristupiti.

Još jedanput napominjem da o tim odnosima trebate upoznati sve i vojne i politi ke rukovodioce kao i sve borce u bataljonima u kojima dolaze novomobilizirani drugovi«.

Dobri me uljudski odnosi, drugarstvo, nesebi na meusobna pomo naro ito u tegobama, sloga i uzajamno povjerenje bili su rezultat dobrog politi kog rada uop e, posebice dobrog rada partijske i skojevske organizacije. Borbena vrijednost brigade bila je u suglasnosti sa visokim stupnjem njezine moralno-politi ke vrstine. Tu vrijednost jedinice su potvr ivale iz borbe u borbu, o emu svjedo e odre ena priznanja. Tako je štab 6. korpusa NOV i POJ svojom naredbom od 11. kolovoza 1944. pohvalio brigadu za hrabro držanje boraca i starješina u borbi za Badljevinu.

Poslije borbe za Badljevinu, jedinice Osjeke brigade¹²⁷ su 10. kolovoza 1944. marširale od sela Konanice do sela Sira. Na novom odredištu su 1. i 2. bataljon posjeli položaje na liniji sela Barice—Dobri vrh. Tek što su zauzeli položaj, od sela Grahovljana je naišla kolona od oko 400—500 vojnika iz 1. kozačke divizije.¹²⁸ Zasjeđala je bila dobro organizirana i neprijatelj je morao odstupiti ka selu iz kojeg je došao. Brigada je u ovoj borbi imala 4 poginula i 23 ranjena.

Uveče, istoga dana, Osjeke i 17. brigada 28. divizije napale su neprijatelja u Grahovljanima. Poslije pola sata borbe, brigade su obustavile napad usijed apsolutne nadmoćnosti neprijatelja, kojem su u večernjim satovima iz sela Bujanja pristigla pojačanja.

Sjutradan, 11. kolovoza, posada iz Grahovljana se poela povlaćiti ka Badljevini. Osjeke brigada je napala i gonila neprijatelja, ali ne u pravo vrijeme. Pod pritiskom brigade, neprijateljevo povlaćenje se pretvorilo u bježanje. Neprijatelj je imao 17 poginulih, a brigada 2 poginula i 14 ranjenih.

Predveče se 1. bataljon Osjeke brigade našao na položaju kod sela Barice, a 2. i 3. bataljon na položajima ispred sela Sira.

Dvanaestog kolovoza izjutra dijelovi 4. gorske pukovnije krenuli su iz Miljanovca ka Sira. Dospjeli su do željezničke stanice, gdje su ih napale jedinice brigade. Neprijateljeva bojna se povukla, ostavivši na poprištu borbe oko 25 mrtvih vojnika, dok su trojica bili zarobljeni. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza i 8 pušaka.

Poslije jednodnevnog predaha, štab divizije je naredio da se brigade povuku iz naselja i zauzmu pogodne položaje, pošto je putem informativne službe došao do podataka da slijedi neprijateljev napad. I zaista, 14. kolovoza izjutra, krenule su neprijateljeve kolone iz Miljanovca i Badljevine.

127 Arhiv VII, k. 473G, reg. br. 8-1/7. Izvještaj štaba 6. korpusa Glavnog štabu Hrvatske o akcijama u toku mjeseca avgusta 1944.

128 Zbornik, tom V, knjiga 31, str. 634 i 642. Izvještaji Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 12. i 14. 8. 1944... o borbama na području Bjelovara, Daruvara...

Pri povla enju jedinica Osje ke brigade iz naselja na nove položaje, nisu bile poduzete sve mjere sigurnosti, tako da je njezin 1. bataljon bio iznenadno napadnut sa više strana.¹²⁹ U prvi mah je došlo do pometnje u njegovim redovima, ali se ubrzo sredio, pošto mu je odmah prisko io u pomo 3. bataljon. Situacija je olakšana i time što je neprijateljev napad trajao kratko vrijeme. Neprijatelj je u toj borbi imao oko 70 poginulih. Me u nekoliko poginulih boraca Osje ke brigade bio je politi ki komesar 1. bataljona Teodor Stanivukovi Tošo, predratni komunista, rodom iz sela Ilinaca kod Sida. Sahranjen je u selu Grahovljanima.

Tih dana je Osje ka brigada postala ja a. Naredbom štaba 6. korpusa rasformiran je Daruvarski NOP odred. Njegovim borcima popunjena je Osje ka brigada, a u Ivanovom Selu kod Grubišnog Polja, formiran je i 4. bataljon.¹³⁰ U njegov sastav ušao je bataljon iz Daruvarskog NOP odreda i dio 1. ete 1. bataljona. Za komandanta bataljona postavljen je Drago Pacina, za politi kog komesara Antun Pintari , za zamjenika komandanta bataljona Rade Luki i za zamjenika politi kog komesara Mirko Ostoji . Me u Daruvar anima je bio i iskusni borac Krsto Sotonica, rodom iz sela Batinjana, koji je ubrzo postavljen za komandira jurišne ete Osje ke brigade.

OPET NA PRUGAMA

Poslije višednevnih borbi sa dijelovima 1. koza ke divizije i ustaško-domobranskim jedinicama, štab 6. korpusa NOV i POJ je naredio da se njegove jedinice odmore i srede, a potom su nastavljene ofenzivne akcije. Slijede i objekat napada bila je neprijateljeva posada u Gru-

129 Arhiv VII, k. 473V, reg. br. 22-1/5. Op i vojno-organizacioni izvještaj štaba 6. korpusa od 10. 9. 1944. GŠH za mjesec avgust 1944.

130 Arhiv SUBNOR op ine Osijek. Sje anje Antuna Klenuka. kurira u štabu bataljona.

bišnom Polju.¹³¹ Na uporište je napadala 12. brigada, dok su Osječka i brigada »Jan Žižka« bile na položajima radi osiguravanja napada od mogućeg interveniranja neprijatelja iz uporišta u Daruvaru i Velikim Zdencima.

Osječka brigada je vodila veoma žestoke okršaje na svojim zasjednim položajima.¹³² Od 10.00 sati, 18. kolovoza, pa do mraka, njezini bataljoni su, uz velike napore, odolijevali jakom pritisku neprijateljevih snaga¹³³ koje su prodirale od sela Veliki Zdenci i Končanica. Neprijatelj je naprosto naletio na tu isturenu ispred brigadnih zasjednih položaja, pa se ona pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja morala povući. Uspješnim manevrom krilnih bataljona neprijatelj je uvučen u »vatreni džak« i tako zaustavljen. Dvanaesta brigada je mogla bezbjedno izvršiti zadatak i posada u Grubišnom Polju je razbijena. Taj uspjeh je omogućio da se ostvari još više sadejstvo s jedinicama 10. korpusa (zagrebačkog) na području Bilogore, Podravine i Moslavine.

U međuvremenu Drave i Save, uporedo sa 6. korpusom, borbeno djelovanje je izvodio i 10. korpus. U njegovom sastavu bile su 32. i 33. divizija i Istočna i Zapadna grupa partizanskih odreda. Tokom cijele 1944. godine surašivale su i sudjelovale jedinice sa područja Slavonije i one sa područja zagrebačke okolice. Tokom kolovoza su jedinice 6. korpusa svojim borbenim djelovanjem olakšavale obranu slobodnog teritorija u Moslavini, na koji je tada bila usmjerena neprijateljeva ofenziva. Dok su, u vezi s takvom situacijom, druge jedinice organizirale napad na neprijateljevo uporište u Hercegovcu, Osječka brigada je osiguravala taj napad od interveniranja neprijatelja iz pravca Garešnice. Oko 14.00 sati na položaje

131 Zbornik tom V, knj. 31, str. 247—249. Zapovijest štaba 6. korpusa NOVJ od 17. 8. 1944. potpisanim jedinicama za napad na domobranu u Grubišnom polju. Arhiv VII, k. 473, reg. br. 26-1/11, Opći i vojnoorganizacioni izvještaj štaba 12. divizije od 8. 9. 1944. štabu 6. korpusa, za mjesec avgust.

132 Zbornik tom V, knj. 31, str. 412—415. Izvještaj štaba 12. divizije od 24. 8. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o uništenju neprijateljskog garnizona u Grubišnom Polju.

133 Isto. Bile su to 1. bojna 4. gorske pukovnije i 11. ustaška bojna pod zapovjedništvom pukovnika Markovića.

brigade napali su oko 500 orkeza i ustaša. Poslije dvosatne borbe, neprijatelj se morao povući.

Nakon borbi oko Hercegovca, Osječka brigada se, po naredjenju štaba 12. divizije¹³⁴ od 21. kolovoza 1944, povukla na položaje sjeveroistočno od sela Rašenice. Zadatak joj je bio da spriječi i eventualni prodor neprijateljevih jedinica iz pravca Grubišnog Polja . . .

Djeluju i u sastavu 12. divizije, Osječka brigada je dala vidan doprinos u borbama protivenim u okolici Daruvara i Grubišnog Polja.

Na moralno-političku vrstinu slavonskih jedinica, a time i na njihovu borbenu vrijednost, uticale su velike pobjede Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i uspješna borba što ju je drug Tito vodio za meunarodno priznanje općih uspjeha naše revolucije. Na slavonske jedinice pozitivno su se odrazile i odluke Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a. Te okolnosti su uticale da jedinicama NOV i POJ pristupi nekoliko uglednih pristaša Hrvatske seljačke stranke, među njima Tuna Babi iz županijskog kotara i Pelcer iz Osijeka, te izvjestan broj predsjednika mjesnih i općinskih organizacija HSS.¹³⁵

Na uspješna djeljstva jedinica povoljno je djelovala i dobra ishrana boraca. Intendantska služba u brigadi bila je dobro organizirana. Snabdijevanje se vršilo redovno. Intendant brigade bio je u to vrijeme Dušan Sljubura.

Sanitetska služba u brigadi funkcionirala je također vrlo dobro. Bolnica brigade obavljala je sve poslove oko zbrinjavanja ranjenika. Brigadnim sanitetom rukovodio je Ciril Mastnjak. Tome je u značajnoj mjeri doprinijela odlična kirurška ekipa 12. divizije sa kirurzima dr. Brankom Oberhoferom i njegovom drugaricom Teom

134 Arhiv VII, k. 1615, reg. br. 11/3.

135 Zbornik tom V, knjiga 33, str. 145—150. Izvještaj štaba 6. korpusa od 10. 10. 1944. GŠH o radu korpusne vojne oblasti za avgust 1944.

Oberhofer. Njihova je zasluga, to nikada ne e zaboraviti ratnici Osje ke i ostalih brigada 12. divizije, što su mnogi borci, koji su po težini ranjavanja bili gotovo beznadežni slu ajevi, otrgnuti smrti. U bolni koj eti bile su i vrijedne bolni arke Mileva Radivojevi , udata Serti , ur a Popovi i druge.

tV

Poslije dužeg vremena Osje ka brigada se našla ponovno na Dilju. Njezin dolazak na to podru je, kao i raspored ostalih slavonskih jedinica, bio je u duhu nare enja Vrhovnog komandanta¹³⁶ NOV i POJ, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita od 17. kolovoza 1944. Glavni štab NOV i PO Hrvatske dostavio je ovo nare enje 22. kolovoza 1944. pot injenim jedinicama u Hrvatskoj.¹³⁷

U nare enju, osim ostalog, stoji: »... u vezi op eg savezni kog plana, NOV i POJ dobila je zadatak da narodito u vremenu od 1.—7. septembra ruši komunikacije na cijelom jugoslovenskom ratištu i tako uko i pokretljivost okupatorskih trupa. Kao i do sada stalo mi je do toga da naša vojska izvrši ovaj važni zadatak. U tom cilju

NARE UJEM

1) Potrebni snagama ruši ete komunikaciju Žuta Lokva—Oto ac—Gospi .

Pored navedene komunikacije treba u vremenskom periodu od 1. do 7. septembra dejstvovati na druge vojne komunikacije, tako da neprijateljski saobra aj bude paralizovan.

2) Savezni ko vazduhoplovstvo sadejstvovati e vašim akcijama. Ono e dejstvovati danju, prvenstveno tuku i neprijateljski saobra aj. Vaše jedinice dejstvova e na komunikacije no u. Po danu uklanja e se sa komu-

¹³⁶ Zbornik tom V, knjiga 33, str. 302.

¹³⁷ Ovo nare enje dostavljeno je svim jedinicama NOV i POJ na cijelom jugoslovenskom ratištu.

nikacija, kako ne bi trpele gubitke od savezni kog vazduhoplovstva . . .

7) Ovo nareenje dostavlja se preko saveznih oficira za vezu i po istome se ima postupiti.

Vrhovni komandant NOV i POJ
Maršal Jugoslavije
Tito, s. r.«

Na osnovu nareenja Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, štab 6. korpusa¹³⁸ je naredio svim jedinicama¹³⁹ da po nu rušenje željeznih pruga Beograd—Zagreb, Vrpolje—Osijek i Virovitica—Bar .

Prvu diverziju na željeznoj pruzi Osječka brigada izvršila je 3. rujna u 23.00 sati na željeznoj stanici Staro Topolje.¹⁴⁰ Prethodno su jedinice uništile posadu bunkera koji se nalazio na željeznoj stanici. Bunker je bio visok 9 metara, tzv. »bunker na kat«. Jedan dio posade nalazio se u prizemlju, a drugi na katu. U njemu su esto bila 2 puškomitraljeza, ili jedan teški mitraljez i jedan puškomitraljez. Posada takvog bunkera brojala je od 15 do 25 vojnika. Posada bunkera u Topolju, koju su sa injavali domobranci, savladana je poslije dvosatne borbe.¹⁴¹ U bunkeru su ubijena 4 neprijateljeva vojnika, zaplijenjen je teški mitraljez, 16 pušaka, 54.000 metaka i dvojica kola raznog materijala i vojne opreme.

138 Zbornik tom V, knjiga 33, str. 460—462. Zapovijest štaba 6. korpusa od 29. 8. 1944. potinjenim jedinicama za diverzije na komunikacijama.

139 U diverziji, odnosno rušenju pruge, učestvovala su osam brigada, pet partizanskih odreda, artiljerijski divizion i diverzantski bataljon (sastava 4 ete). Time je poela diverzantska operacija koja je trajala nekoliko dana. Željezne ke pruge su porušene na 1194 mjesta.

140 Arhiv VII, k. 822, reg. br. 21-1. Pregled izvršenih akcija 12. divizije u mjesecu septembru 1944.

141 Zbornik tom V, knjiga 33, str. 691. Izvještaj Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 6. 9. 1944. o napadu jedinica NOVJ na željeznu ke pruge.

Posadu bunkera uništila je jurišna eta brigade. Njezin komandir je bio Svetozar Zari,¹⁴² a politiki komesar Duro Kreti.¹⁴³

Kod Starog Topolja porušeni su i jedan most dužine 6 metara i 2 propusta, a šine su presje ene eksplozivom na 35 mjesta.

Sljede e no i 1. i 3. bataljon brigade izveli su diverziju na željezni koj pruzi izme u Donje Vrbe i Zadubravlja.¹⁴⁴ Porušen je jedan most i telefonsko-telegrafske linije dužine oko 2 kilometra, a pruga je presje ena na 30 mjesta.

etvrtog rujna 1944. 2. i 4. bataljon krenuli su na dionicu pruge od Vinkovaca do Slavanskog Broda. Napadali su neprijateljevo uporište u Garinu i bunker na toj željezni koj stanici. Posada je brojala oko 50 vojnika. Uporište je zauzeto, ali se dio posade uspio povu i u zgradu od tvrdog materijala iz koje je nastavio otpor. Bataljoni nisu imali teškog oružja, pa taj dio posade nije likvidiran. Neprijatelj je imao 4 poginula, 20 zarobljenih, a zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 2 pušaka, 2 automata i 4 pištolja. Brigada je imala 4 ranjena.

Petog rujna borci i starješine 12. divizije bili su vrlo tužni. U napadu na Slavonsku Požegu poginuo je njihov komandant Nikola Demonja, ovjek koji je još za života postao legenda. Poslije njegove smrti, komandant divi-

142 Sje anje, Arhiv SUBNOR opine Osijek. Svetozar je u svojim sje anjima opisao napad na bunker. Sa jednim vodom bio je politiki komesar, a sa drugim komandir ete. Nepažnjom je jedan borac iz voda kojeg je vodio komesar, opalio metak. To je privuklo svu vatru iz bunkera, pa je vod, koga je vodio Svetozar, mogao da se privu e vrlo blizu bunkeru. Kratkim rafalom iz automata likvidirao je stražara. To je ujedno bio znak i za »džonbuliste«. Odmah, potom, bunker su pogodile dvije mine. Pogoci su uništili posadu u bunkeru. Usljedio je juriš voda s komandrom na elu. Pokupili su opremu i naoružanje. Iz ete nitko nije ni ranjen.

143 Kasnije bio politiki komesar bataljona u brigadi.

144 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 21-1. Pregled izvršenih akcija 12 divizije u septembru 1944.

zije, za kratko, bio je Milan Stanivuković.¹⁴⁵ Dvanaestog rujna za komandanta je postavljen Dušan Peki.¹⁴⁶ Kada je u borbi za oslobodjenje Virovitice Peki ranjen, Stanivuković je ponovo komandovao Dvanaestom divizijom.

Osječka brigada je, gotovo tokom cijelog rujna, izvodila borbene akcije na željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb, na dionici od Vinkovaca do Slavenskog Broda. Petog rujna, uveče, napala je neprijateljevu posadu u Starim Perkovcima.¹⁴⁷ Posadu je sačinjavala 7. satnija 2. bojne 5. lovačke pukovnije, kojom je komandovao natporučnik Dorežahin, koji je u toj borbi i zarobljen.

Iako su domobranci pružali snažan otpor, uporište je pred naletom bataljona brigade bilo osvojeno.

Neprijatelj je imao 14 poginulih i 17 zarobljenih.¹⁴⁸ Zaplijenjeni su 1 teški mitraljez, 3 puškomitraljeza, 1 teški minobacač, 45 pušaka, 32.000 pušanih metaka i veće količine opreme i materijala. Četvorica iz brigade su ranjeni, među kojima i politički komesar 3. čete 1. bataljona Dragan Bjelajac, koji je od zadobijenih rana umro u bolnici.

U nastavku borbi na pruzi planiran je i napad na uporište u selu Vrpolju, u kome su se nalazile dvije čete iz 3. lovačke domobranske pukovnije i oko 60 Nijemaca.¹⁴⁹ Zapovjednik uporišta bio je pukovnik Somodi.

145 Poslije formiranja Prve slavonske brigade, kasnije poznate kao 12. brigada, bio njen prvi načelnik štaba. U dva navrata, duže vreme, komandovao je 12. divizijom. Narodni heroj. Kasarna u Donjem gradu u Osijeku nosi ime narodnog heroja Milana Stanivukovića.

146 Arhiv VII, k. 476/2, reg. br. 45-1/12 i 45-2/12. Tada bio major. Rođen u Medvednjaku, Vojni, 26. 6. 1921, u NOVJ od 1. 8. 1941. Prije toga bio načelnik štaba i zamjenik komandanta 34. divizije. General-pukovnik JNA, narodni heroj.

147 Zbornik tom V, knjiga 33, str. 51—54. Zapovijest štaba Osječke brigade.

148 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 21-1/1. Pregled izvedenih borbi 12. divizije u septembru 1944.

149 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 31-2/II. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 15. 9. 1944. štabu 6. korpusa o akciji na neprijateljsko uporište u Vrpolju.

Sa jugozapadne strane sela napadao je 1. bataljon, a sa zapadne 4. bataljon. Na liniji osiguranja ispred Starih Mikanovaca bio je 2. bataljon, dok je 3. bataljon bio na osiguranju na glavnoj željezni koj pruži okrenut ka Slavonskom Brodu.¹⁵⁰

Napad je po eo izme u 7. i 8. rujna 1944. oko pono i. Prvi bataljon je stigao na polazni položaj prije 4. bataljona i odmah krenuo u akciju. Prvi dodir sa domobranima uspostavila je 3. eta 1. bataljona. Na periferiji sela, zahvaljuju i snalažljivosti komandira ete Steve Luka a, zarobljena je patrola od 3 domobrana. Razoružani domobrani su, na uporno insistiranje komandira Steve, prihvatili da budu vodi i 3. ete. Dali su podatke o stanju u uporištu,¹⁵¹ a potom su pažljivo vodili etu kroz selo do jednog velikog dvorišta u kojem se nalazila ve a grupa domobrana. S njima je bio i pukovnik Somodi. Na Luka ev poziv da se predaju, oni su to u inili. Do pred zoru i svi ostali domobrani su savladani. Grupa od oko 50 Nijemaca pružala je i dalje otpor iz jedne utvr ene zgrade. Me utim, borci su se i u toj prilici snašli. Pronašli su ru nu pumpu na dva to ka, koja se koristi uz vršalicu radi obezbje enja od požara. Imala je gumeno crijevo dugo nekoliko metara. Pumpu su, umjesto vodom, napunili benzinom. Mlaz benzina je pljusnuo po zgradi koja se pretvorila u buktinju i izgorjela s ve inom Nijemaca u njoj. Manji broj se spasao bjekstvom prije nego je zgrada zapaljena.

U ovoj borbi istakli su se hrabroš u i umješnim rukovo enjem komandant 1. bataljona Marko Kljaji , operativni oficir bataljona Jovica Prodanovi Boj, politiki komesar bataljona Antun Pintari , komandir 3. ete Stevo Luka i puškomitraljesci Stevo Kova evi , Ostoja Babi i Franjo Novak.¹⁵² U napadu na Vrpolje ubijeno je oko 70 neprijateljevih vojnika, a zarobljeno 200, od kojih je 120 dobrovoljno stupilo u naše brigade. Zaplijenjena su

150 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-11/2. Historijat Osje ke udarne brigade.

151 Arhiv SUBNOR op ine Osijek. Sje anja komandira 3. ete 1. bataljona Steve Luka a.

152 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-11/2. Historijat Osje ke udarne brigade.

2 topa, 1 teški minobaca, 12 mitraljeza, 180 pušaka, oko 2.500 komada mina i granata za minobacanje i artiljerijska oružja, 2 radio-stanice i dosta drugog materijala.

Među troje poginulih iz brigade bila je Bosiljka Bosanac. Osam boraca je ranjeno.

Osmog rujna izjutra duga kolona brigade otegla se slavonskom ravnicom na putu ka Kondriću, Majaru i Svetoblažju.

Na pomolu je bio novi uspjeh. Putem informativne službe uspostavljena je veza sa zapovjednikom 8. lovačke pukovnije iz Vinkovaca. Bilo je nagovještaja da bi se neke jedinice te pukovnije mogle predati. Rukovodstvo brigade je tome pristupilo oprezno. Jurišna četa je dobila zadatak da krene put Vinkovaca, a sa njom je pošao i na čelnik štaba brigade Milan Bobi.¹⁵³ Četa se prevezla seljanskim kolima i biciklima (zarobljenim u akcijama izvedenim u rujnu), a izvjestan broj boraca je jahao konje. Pošto informacije o predaji domobrana nisu bile pouzdane, na čelnik štaba je odlučio da se ostane u selu Starim Mikanovcima,¹⁵⁴ na prilazu Vinkovcima. Borci su posjeli položaje u kućama ulice koja vodi ka Vinkovcima, dobro se maskirali i čekali. U kasnim popodnevnim satima naišao je jedan luksuzni automobil, a iza njega dva kamiona vojske u domobranskim uniformama (kasnije je utvrđeno da su to bile ustaše obučene u domobranske uniforme). Automobil se nije zaustavljao, niti se pojavljivao zapovjednik pukovnije. O predaji, dakle, nije moglo biti ni govora. Starješinama je postalo jasno da je posrijedi zamka, pa je četa otvorila brzu, ubitačnu vatru na sva tri vozila i sve riješila za desetak minuta. Na poprištu sudara neprijatelj je ostavio 20 poginulih, a dvojica ustaša

153 Poginuo nesretnim slučajem u selu Grabovcima u Baranji 26. 2. 1945. kao komandant Osječke brigade. Rođen 1912. u Kastavu, Rijeka. Borac od 1941.

154 J. Korda, S. Puškar: »Vinkovački kraj na putu u slobodu i socijalizam«, str. 29 i 172. Selo Stari Mikanovci kod Vinkovaca imalo je avgusta 1919. organizaciju Socijalističke radničke partije (komunista). U selu je između dva rata neprekidno postojala organizacija KPJ. Još prve ratne godine komunisti Mikanovaca su organizovali ustanak u ovom dijelu Vinkovačkog kotara.

su zarobljena. Zaplijenjeno je 20 pušaka, 9 automata i 2 pištolja, dok su kamioni spaljeni.¹⁵⁵

Ovdje treba spomenuti da je stanovništvo sela Starih Mikanovaca bilo listom za NOV. Nitko nije odao prisustvo boraca, a oko 50 mještana je pri kraju akcije bilo u stroju jurišnika Osjeke brigade,¹⁵⁶ pomažu i da se uspješno okonča borba i prikupi plijen.

Prva eta 3. bataljona na maršu. Na elu Milka Kampi sa brigadnom zastavom

Naredbom štaba 12. divizije od 11. rujna 1944. prelazna zastava¹⁵⁷ je dodijeljena 12. brigadi. Naredbom se da »Stab Osjeke brigade dostavi zastavicu u pratnji posnoga vođa Stabu 12. udarne brigade koji će ju dodijeliti svome najboljem bataljonu, odnosno najboljem borcu«.

Tom naredbom pohvaljeni su i borci i rukovodioci Osjeke brigade za pokazanu borbenost, snalažljivost, odlučnost i upornost i za postignute rezultate u borbi. Istom naredbom pohvaljena je i jurišna eta Osjeke brigade. U naredbi se kaže: »U borbama za izvršenje zadataka postavljenih od strane štaba Osjeke brigade, jurišna eta ove brigade pokazala je junaštvo, odlučnost

155 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 32-2/II. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 16. 9. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o akcijama St. Mikanovce. Zbornik tom V, knjiga 33, str. 663. Izvještaj zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 17. 9. 1944. o napadu jedinica NOV i POJ i o borbi kod Mikanovaca ...

156 Arhiv SUBNOR opine Osijek. Sjećanje Krste Sotonice.

157 Arhiv VII, k. 882A, reg. br. 15/1-7. Prelaznu zastavicu Osjeke brigade nosila je cijelo vrijeme u avgustu kao najbolja brigada 12. divizije tokom jula 1944. Brigadnu zastavu nosila je drugarica Milka Kampi, zamjenik komandira 1. ete 1. bataljona.

i upornost i sve pred nju postavljene zadatke uspješno je izvršila. U vezi gore navedenog pohvaljujemo jurišnu četetu Osječke brigade na čelu sa komandirima Zari Svetozarom i politkomesarom Kretićem. Pohvaljujemo tako i Bosanca Stevu, Krajnovi Peru, Pani Stevu, Štuckelja Peru i Obradovi Radu, borce ove četete koji su se istakli naročito hrabrošću, ističući ih ostalim borcima 12. divizije za primjer«.

Toga dana je dotadašnji politički komesar poljske bolnice 12. divizije Pero Cvetković postavljen za političkog komesara prateće četete 3. bataljona Osječke brigade.

No u 12. rujna 2. i 3. bataljon brigade su, prema naređenju štaba 12. divizije,¹⁵⁸ postavili zasjedu između sela Piškorevaca i Čakovca. Po istom naređenju u zasjedi oko Čakovca našle su se i 12. i 13. četa brigada. Otkrivali su neprijateljeve jedinice koje su, prema podacima, trebale krenuti ka Čakovcu i Osijeku.

Borci su u zasjedi čekali cijelo prijepodne. Oko 15.00 sati 13. rujna ka njihovim položajima se kretao neprijateljev stroj od oko 350 vojnika, pratile ga 3 tenka i jednom minobacačkom jedinicom. Drugi i 3. bataljon Osječke brigade otvorili su vatru, ali se neprijatelj žilavo borio, nastojeći da se probije ka Osijeku. Bataljoni su odolijevali žestokom pritisku puna dva sata.¹⁵⁹ Kritičan trenutak je nastao kad je iz pravca Vrpolja neprijatelju stiglo pojačanje od oko 250 vojnika. Položaji 2. bataljona zasuti su minobacačkom vatrom, ali je i taj napad odbijen. Kad se neprijatelj srediio, organizirao je novi napad, pri čemu je sadječstvo između pješadije, tenkova i minobacačke jedinice bilo djelotvornije, pa su se 2. i 3. bataljon Osječke brigade morali povući u selo Novi Perkovci. Tada je poginuo Ljuban Ugrešić, obavještajni oficir 2.

158 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 26/1-1. Zapovijest štaba 12. divizije od 12. 9. 1944.

159 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 33-2/5. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 13. 9. 1944. štabu 8. korpusa o borbi kod Čakovca i Satnice, Piškorevaca i Čakovca.

bataljona. Me u ranjenima se našao i politički komesar prateći te tog bataljona Ilija Vadaski. U toj borbi se dobro držao cijeli 2. bataljon Osječke brigade, »koji se junački borio protiv mnogo nadmoćnijeg neprijatelja«.

Gubici neprijatelja nisu se mogli utvrditi.

- r

Polovicom rujna zaokružen je tromjesečni bilans takmičenja 12. divizije za razdoblje od 15. lipnja do 10. rujna 1944. Prema izvještaju štaba¹⁶⁰ od 14. rujna 1944. »... naše brigade, naši borci i rukovodioci, u ovom plemenitom mjerjenju snaga, u istaknutoj želji da doprinesu što više za pobjedu svoga korpusa, postigli su u ova 3 mjeseca lijepe i značajne rezultate. Oni su, koristeći se i više nego prije stečena iskustva, napadaju i još odlučnije nego ranije, u oči i marljivije nego do tada u toku 15. juna do 10. septembra o. g. likvidirali 7 neprijateljevih uporišta, izbacili iz stroja 4.679 neprijateljevih vojnika i oficira od kojeg broja 1.886 nećemo nikada više uiniti nijedno zloinstvo nad našim napućenim narodima. U ova 3 mjeseca naši su borci zarobili 1.529 neprijateljevih vojnika i oficira. Oni su zaplijenili preko 1.700 pušaka, 137 mitraljeza, te 8 topova«.

Borci i starješine Osječke brigade imali su značajan udio u tim uspjesima. To potvrđuju i pohvale za postignute uspjehe u tom periodu.

Rezultati što su ih postigli borci i rukovodioci 12. divizije zapaženi su i u štabu 6. korpusa i u Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske. Dvanaesta divizija dobila je zvanje udarna. Savladala je, do tada, stotine i stotine kilometara, marširajući i danju i noću, napadaju i uzimajući kada je to situacija nalagala. U pismu štaba 12. udarne divizije svojim brigadama, od 15. rujna 1944. zapisano je i ovo: »Nakon mnogih teških i krvavih borbi koje je vodila naša divizija, a nakon ovih posljednjih, ona je progla-

160 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 21-6.

šena udarnom. Taj astan naziv ne dobija se lako i ne dobija ga svako«. ¹⁶¹

Na podru ju Slavonije bio je u to vrijeme veliki slobodni teritorij. U historijatu 12. udarne divizije ¹⁶² piše: »Oslobo eni teritorij Slavonije je u to doba po svome prostranstvu bio najve i za cijelo vrijeme borbi. Jedinice 40. divizije oslobodile su Pakrac i Daruvar. Oslobo ena je i Slavonska Požega. Cijela Požeška kotlina ispražnjena je od neprijateljskih jedinica. Na slobodnoj teritoriji zapo eo je nov život. Narodna vlast organizovala je sve svoje ustanove. Rad na porušenim objektima zapo eo je hitno da se vrši, kako bi se za kratko vrijeme moglo osposobiti za promet i sve što je nužnoš u borbi uništeno. Željezni ki saobra aj Pakrac—Daruvar po eo je nesmetano da se odvija. Svi porušeni objekti na cestama popravljeni su. Velike tehni ke radionice »Glatesa« u Slavonskoj Požegi zapo ele su rad za Narodnooslobodila ku vojsku. Tu je nastao mali arsenal. Popravljalo se oružje. Izra ivali su se pojedini dijelovi za topove.

Slavonija je živjela slobodnim životom.«

Uspjesi postignuti u borbama širom Slavonije, Hrvatske, kao i na cijelom jugoslovenskom ratištu, uticali su povoljno na dalji razmah NOP i u isto noj Slavoniji. U dogovoru sa organima narodne vlasti i organizacijama KPH, na podru ju županjskog kotara su poduzete mjere mobiliziranja i uklju ivanja ljudi u narodnooslobodila ki front. Narod ovoga kraja u estvovao je u borbi i ranije, ali je još bilo rezervi kojima su se mogli popuniti ve prorije eni strojevi slavonskih brigada. ¹⁶³

Da obave taj zna ajan posao, na podru je županjskog kotara krenuli su 1. i 3. bataljon Osje ke brigade

161 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 30-5. Politi ki komesar divizije bio je tada Josip Kraja i Prika. Poginuo je poslije rata, 1945, u saobra ajnoj nesre i.

162 Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 1-6.

163 Arhiv VII, k. 980, reg. br. 17-12/2. Historijat Osje ke brigade.

i njezina jurišna eta.¹⁶⁴ Mobilizacija je provedena u saradnji sa partijskim rukovodstvima i odbornicima seoskih općina Babina Greda, Gundinci, Beravci, Sikirevci i Velika Kopanica. Veliku pomoć je pružilo i partijsko rukovodstvo kotara Županja i ostale organizacije kotara i navedenih sela. Bila je to, može se slobodno reći, dobrovoljna mobilizacija, jer se većina ljudi sama javljala na oglas o mobilizaciji.

Tom manifestacijom odanosti narodnooslobodilačkoj borbi izražena je spremnost naroda toga kraja da doprinese konačnoj pobjedi nad fašističkim okupatorom i domaćim izdajnicima. Sa šireg područja Županje odazvalo se pozivu i stupilo u redove NOVJ oko 600 novih boraca. Njih je, nekoliko dana kasnije, mobilizacijski centar Diljskog područja rasporedio u jedinice 6. korpusa. Većina je raspoređena u Osječku brigadu.

Za vrijeme boravka u ovim selima, posebno u Babinjoj Gredi, održani su mitinzi. Narod je oduševljeno dočekivao svoju vojsku i iskazivao svoju privrženost. Bilo je tada puno veselja, ali i borbenih akcija. Tako, na primjer, 3. bataljon je, 15. rujna, zaustavio voz između željeznih stanica Gradište—Županja. U vozu je bilo i neprijateljskih vojnika, od kojih se manji broj, poslije prvih plotuna, razbježao, desetak je poginulo (među njima i jedan ustaški potpukovnik), dok je 15 zarobljeno. Zaplijenjeno je 14 pušaka i 2 pištolja.

Sjutradan je stotinjak ustaša, pripadnika »zelenog kadra«, dolazeći iz Bosne prešlo Savu u namjeri da iznenadi jedinice Osječke brigade. Oni su zaista i naletjeli na položaje brigade, ali su brzo bili razbijeni.

Jedinice brigade su, zajedno sa novomobiliziranim ljudstvom, krenule ka Dilju.

Po povratku na Dilj, Osječka brigada se razmjestila u selu Majaru. Tu se pripremala za napad na neprijateljevo uporište u selu Garinu,¹⁶⁵ u kome se nalazilo oko 200 ustaša i oko 50 Nijemaca. Taj poduhvat je ostvarila

¹⁶⁴ Politički komesar ete bio je tada pisac ove knjige.

¹⁶⁵ Arhiv VII, k. 882, reg. br. 21-1/2. Pregled borbenih dejstava 12. udarne divizije za mjesec septembar 1944.

no u, između 18. i 19. rujna 1944. U juriš na uporište krenuli su 1. i 3. bataljon. Prvi je napao sa zapadne, a 3. bataljon sa istočne strane sela. Drugi bataljon je organizirao zaštitu napada iz pravca Slavenskog Broda, pošto je posjeo položaje kod sela Zadubravlja i Trnjana, dok je 4. bataljon sa položaja kod sela Andrijevac osiguravao 1. i 3. bataljon od eventualne intervencije iz neprijateljevog uporišta u Vinkovcima.¹⁶⁶

U Garinu je ubijeno 35 neprijateljevih vojnika, zaplijenjena su 3 teška mitraljeza i 3 puškomitraljeza. Na željezničkoj stanici su uništena 2 bunkera, a željeznička pruga je porušena na 200 mjesta. Također su razrušeni jedan most i 2 propusta.¹⁶⁷

Borbom za Garin završio se period borbi što ih je brigada vodila duž željezničke pruge Beograd—Zagreb.

166 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-12/2. Historijat Osječke brigade.

167 Zbornik tom V, knjiga 33, str. 672 i 674.

NAPAD NA VIROVITI KU TVR AVU

Dolazak Osje ke brigade u rajon sela Ca inaca i Mikleuša bio je u neposrednoj vezi sa planom štaba 6. korpusa za izvo enje borbenih djejtava u Podravini.

Kada su brigade 40. divizije dobile zadatak od štaba 6. korpusa¹⁶⁸ da napadnu uporište u Podravskoj Slatini (23. rujna 1944), Osje ka brigada se, po zadatku od štaba 12. divizije, postavila na položajima tako da sprije i inter-veniranje neprijatelja iz pravca ur enovca i Našica. Brigadi je nare eno da osiguranje postavi na liniji selo Dobrovi —k. 109 (jedan bataljon) i od k. 109 do k. 138 (dva bataljona). Ostale jedinice iz Ca inaca imale su da kontrolišu prostor do linije selo Zdenci—Rajino Polje i raskrnicu puteva Orahovica—Zdenci—Feri anci.

Neprijateljevo uporište u Podravskoj Slatini napad-
nuto je u skladu sa korpusnom zapoviješ u. Kako se i
o ekivalo, jake neprijateljeve snage krenule su toj poisadi
u pomo . Oko 1.000 ustaša hitalo je iz Našica i ur e-
novca prema rajonu sela Ca inaca, gdje ih je ekala
Osje ka brigada. Do sudara je došlo izjutra 25. rujna 1944.
Borba je bila veoma teška i trajala je cijelo prijepodne.
Glavnina Osje ke brigade je, ne odstupaju i ni koraka,
uporno odbijala navalu znatno nadmo nijeg neprijatelja.
Nije se moglo to no utvrditi koliki su bili gubici neprija-
telja, ali se cijeni da je imao oko 40 poginulih.¹⁶⁹ I bri-
gada je imala znatne gubitke: 11 boraca je izgubilo živote,
a 7 su ranjeni.

Sjutradan, pošto je 18. brigada 40. divizije savladala
posadu u Podravskoj Slatini (prema neprijateljevim poda-

168 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 37-1/1.

169 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 33-2. Izvještaj štaba 12. divizije
od 28. 9. 1944, štabu 6. korpusa.

cima gubici su mu bili 207 vojnika), došlo je do sukoba sa neprijateljevim vojnicima koji su se pokušavali probiti iz Slatine u pravcu Donjeg Miholjca. Kasno uveče presreo ih je 3. bataljon Osječke brigade, izmeću sela aovice i rijeke Drave, i spriječio njihovo prebacivanje u Maršku. U tim borbama zaplijenjena su 2 topa, 1 teški minobacač i dosta razne druge opreme i materijala.

fr

Brigada se poslije borbi za Podravsku Slatinu nekoliko dana odmarala. Tada su borci i starješine brigade imali veliko slavlje. Stigla je depeša br. 10. Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 1. oktobra 1944, koja glasi: *»Odlukom Glavnog štaba Hrvatske dodjeljuje se slijedećim brigadama naziv udarna: Omladinskoj brigadi, XVIII, Brodskoj i Osječkoj brigadi«*. Bilo je to izuzetno priznanje za sve uspjehe što ih je brigada postigla za vrijeme svog sedmomjesečnog ratovanja.

Krajem rujna su jedinice 12. divizije krenule ka Virovitici zbog predstojećeg napada na to veoma jako uporište.

Poslije pada Podravske Slatine i neprijatelj stacioniran u Virovitici¹⁷⁰ očekivao je napad naših jedinica. U historijatu 12. divizije je, s tim u vezi, zabilježeno: *»Položaj Virovitice pogodan je za izgradnju utvrđenja i neprijatelj je podigao čitav niz zidanih bunkera, u dva pojasa, međusobno povezanih saobraćajnicama i žičanim preprekama. Neprijatelj je koristio dotadnja iskustva koja je stekao u borbi sa partizanskim snagama u tome mjestu. Uočio je sve pravce napada i sve greške kod odbrane, te je nov sistem odbrane što ga je izgradio, bio jak i solidan. Centar odbrane je bio stari dvorac, velika masivna građevina okružena širokim kanalom«*.

Neprijateljeva posada u Virovitici imala je oko 1.140 vojnika, a sačinjavali su je podoficirska škola (oko 700) pod komandom pukovnika Begića, jedna ustaška bojna (oko 400) pod komandom bojnika Ševenbera, grupa žan-

170 Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 178/7. Historijat 12. udarne divizije.

dara (oko 60) pod komandom satnika Josipa Rukavine i gra anska milicija.

Na položajima je bilo 12 teških mitraljeza, 24 puško-mitraljeza, 3 teška minobaca a i 6 raznih topova.

Zapoviješ u štaba 6. korpusa¹⁷¹ od 1. listopada 1944. za napad na neprijateljevo uporište u Virovitici odredena je 12. divizija.¹⁷² Jedna brigada 40. divizije i jedna brigada 33. divizije 10. korpusa imale su zadatak da napadnu uporište u Pitoma i i obezbijede napad na Viroviticu od intervencije neprijateljevih snaga iz pravca Bar a. Viroviti ka brigada je trebalo da zatvori obru oko cijelog grada i tako do eka sve neprijateljeve vojnike koji pokušaju da se probiju iz Virovitice.

Napad na tako jako uporište zahtijevao je temeljite pripreme. Zna ajan doprinos procjeni neprijateljevih mogućnosti i namjera u uporištu dali su podaci iz dokumenta na enog kod neprijateljevog pilota iji se avion prisilno prizemljio, 28. rujna 1944, kod Grubišnog Polja.

U dopunskom nare enju, odnosno napomenama štaba 6. korpusa,¹⁷³ zabilježeno je da su najpodesniji pravci napada na uporište sa zapada i sjevera, osobito ulicama južno od ceste Pitoma a—Virovitica. Za naše jedinice bilo je zna ajno saznanje da posada u Virovitici ne raspolaže dovoljnom koli inom municije i da nema pouzdane veze sa drugim uporištima. Pomo u ljudstvu i materijalu mogla je dobiti samo iz Ma arske preko Bar a. Moral podoficirske škole bio je slab, a tako er saznalo se da jedan broj oficira iz te škole traži na in da se preda. Ja i otpor mogao se o ekivati samo od ustaša koji su bili utvr eni u željezni koj stanici.

Naše jedinice su raspolagale i podatkom da neprijatelj namjerava pružiti slabiji otpor na vanjskim položajima, tj. periferiji naselja, a ja i unutar grada, koriste i

171 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 39-1.

172 Divizija je tada u svom sastavu imala 4 brigade. Pored Osjeke, 12. i Cehoslova ke bila je i 4. brigada koja je formirana 28. 9. 1944. u oslobo enoj Podravskoj Slatini kao posljednja, deseta, ratna brigada Slavonije.

173 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 39-4/1. Napomene štaba 6. korpusa od 1. 10. 1944, u vezi sa akcijom na Viroviticu.

masivne i tvrde zgrade. Osim toga posada se oslanjala i na minska polja oko utvr enih zgrada.

Štab 6. korpusa je, na osnovu procjene situacije i temeljitih priprema, odlučio da snažnim i brzim naletom 12. i Osje ka brigada »rasijeku« položaje branioca na tri dijela. Suština takvog rješenja je bila: izoliranje dijela posade na položajima vanjske obrane od snaga u unutrašnjosti grada i razdvajanje dijela posade zabarikadiranog u zgradama Gradskog poglavarstva od ustaških snaga utvr enih na željezni koj stanici.

Iz takve procjene i odluke za napad na neprijateljevu posadu u Virovitici, precizirani su borbeni zadaci 12. i Osje koj brigadi.¹⁷⁴ Napad je po eo 5. listopada 1944. u 3.30 sati.¹⁷⁵

Borbeni poredak Osje ke brigade bio je u dva ešelona: 1. i 3. bataljon i jurišna eta u prvom, a 2. i 4. bataljon u drugom ešelonu. Zadatak joj je bio da napadne i likvidira bunkere vanjskog i unutrašnjeg pojasa na sjeverozapadnom dijelu obrane uporišta, pri emu je glavni pravac napada bio Štrosmajerovom i Preradovi evom ulicom ka zgradi Gradskog poglavarstva. Jurišna eta brigade imala je napadati na spoju, do 12. brigade.

Dvanaesta brigada imala je zadatak sa dva bataljona likvidirati sjeveroisto ni dio uporišta, usmjeravaju i glavne snage ulicom Zrinskog, a pomo ne na željezni ku stanicu.

Napadu je prethodila artiljerijska priprema. Prvi vatreni udar odjeknuo je u 3.30 sati. Jedinice su potom krenule na juriš, nose i kesice s eksplozivom, zvane »partizanska arapa«, kojima su rušili ži ane prepreke. Ispred bataljona Osje ke brigade isprije io se Odžin potok, na

174 U napadu na Viroviticu na osiguranju radi sprije avanja intervencije iz susjednih uporišta angažirano je 7 brigada i 1 partizanski odred, odnosno 28 bataljona, 1 artiljerijski divizion (9 oru a) i 1 diverzantski bataljon.

175 Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 662. Prema podacima iz neprijateljeve dokumentacije napad je po eo 4. 10. 1944. u 03.00. Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 1-28/6. U Historijatu 12. divizije stoji da su jedinice Osje ke brigade 3/4. 10. 1944. zauzele polazne položaje.

ijoj su obali bili bunker. Jakom koncentričnom vatrom iz više puškomitraljeza, »umukla« su neprijateljeva vatrema sredstva, te je stvorena mogućnost za prebacivanje preko potoka i zaobilazanje bunkera koji su ostali na »ni ijoj zemlji«.

Neprijatelj se žilavo branio nastojeći i da zaustavi Osječku i 12. brigadu. Oko 8.00 sati angažirao je rezerve iz centra grada i privremeno uspio zaustaviti Osječku brigadu. Dvanaesta brigada je razbila neprijateljeve snage oko aerodroma, a zatim u ulici Zrinskog. Na tom pravcu je komandant uporišta Begi izveo protunapad, zaustavljajući i privremeno 12. brigadu. Oko 10.00 sati neprijatelj je razbijen i oko Rusanove ulice. Tada je došlo do ozbiljnog kolebanja među neprijateljevim vojnicima. Sve više je bilo onih što su se povla ili u zgradu Gradskog poglavarstva tražeći i spas iza njezinih debelih zidova.

Ustaše su se u željezničkoj stanici držale vrsto, pružajući i ogorčen otpor, podržavane od dva oklopna voza. No, i tu je otpor počeo jenjavati. Komandant obrane Begi je, osjetivši da mu se posada osipa, naredio oko 10.30 sati da se posjedni bunker i druge obrambene linije. Rezervi više nije bilo, a manji broj naoružanih gradana po eo je napuštati položaje i sakrivati se po podrumima i šttagljevima. Centar grada i zgrada poglavarstva bili su stalno pod artiljerijskom vatrom korpusnog divizionara.

Osjetivši neposrednu opasnost, Begi je prikupio dio posade na liniji željezničke stanice i nasipa željezničke pruge i probio se prema Donjem Miholjcu. Ta grupa je uspjela probiti i dopunski, spoljašnji obrub Virovitičke i ehoslovačke brigade, ali ju je kod sela Brezik sačekala 16. omladinska brigada, nanijela joj osjetne gubitke i nastavila je goniti ka selu Zaton.

Sljedećeno i se glavnina preostalih neprijateljevih jedinica povukla u zgradu poglavarstva. U popodnevnim satima 5. listopada naša artiljerija je tukla po tom posljednjem utvrđenju u gradu, a potom je uslijedio juriš. Borci Osječke i 12. brigade smjelo su uskakali u zgradu. Prednja ili su borci jurišne ete.

Uvidjevši da je dalji otpor uzaludan, neprijateljevi vojnici su se poeli predavati.

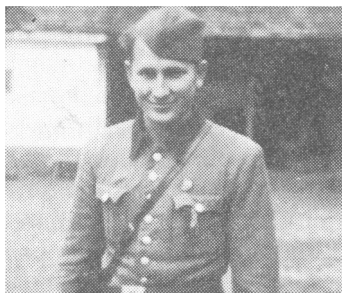
Tako je, nakon 40 sati borbe, otpor neprijateljeve posade u Virovitici slomljen. Neprijatelj je pretrpio velike gubitke. Od cjelokupne posade uspjelo se probiti iz grada svega oko 200. Ostali su izginuli, ili su zarobljeni. Prema pregledu Zapovjedništva podoficirske škole od 14. listopada 1944. o gubicima¹⁷⁶ navodi se da ih je stradalo oko 500, a spasio oko 200. Zaplijenjene su 602 puške, 26 raznih mitraljeza, 9 minobaca a, 9 raznih topova i dosta razne druge opreme i materijala.

I Osje ka i 12. brigada su imale osjetnih gubitaka. Trideset šest drugova i drugarica je poginulo, a 189 ranjeno. Iz Osje ke brigade ranjeni su, izme u ostalih, politi ki komesar 2. bataljona Milan Šuput, politi ki komesar ete Milan Mesi , komandir prate e ete 3. bataljona Ljuboja Lazi , komandir 3. ete 3. bataljona Valentin Šumski, komandir grupe teškog oružja Slavko Polemus, komandir jurišne ete Krsto Sotonica i kurir Pero Krajnovi .

U ovoj borbi, najtežoj koju je Osje ka brigada do tada vodila, istakli su se hrabroš u: komandant 1. bataljona Marko Kljaji i cijeli štab bataljona, komandir prate e ete Dušan Buleta, komandir ete Dušan Zivkovi Rogo Ijan i borci Jovica Šašli , Manzo Bernardo, nišandžija »šarca« Lazo Markovi (tada poginuo), Husein Srabovi , Zeljko Basari (desetar), Mustafa Pa o i Borislav Mijatovi (kurir). Iste bora ke osobine krasile su i komandanta 2. bataljona uru Goluba, operativnog oficira Stevu Kurtešanina, komandira 2. ete Dušana Krajnovi a, politi kog komesara ete Miška Pintari a, komandira grupe teških oružja Slavka Polemusa, vodnike uru Tomaševi a i Niku Šljivi a, desetara Ostoju Vujasina i Stojana Vraneševi a. Upornost i hrabrost bile su odlike i komandanta 3. bataljona Bešle Jašarevi a, politi kog komesara Antuna Mali a Broce, operativnog oficira bataljona Pavela Gutikova, politi kog komesara prate e ete Alekse Horjana, Alekse Šmihalova, minobaca lije, te boraca Ivana Ukokova i Ivana Gri ana.

176 Zbornik tom V, knjiga 34, str. 668. U ovom pregledu nisu ura unati gubici ustaša, milicije i žandara.

Izvanrednu smjelost pokazali su i komandir prate e ete 4. bataljona Branko Lazi , politi ki delegat u 1. eti Marko Vidakovi , te borci Milan Danovi i Pavle Krasi . Komandir jurišne ete Osje ke brigade Krsto Sotonica davao je primjer svima. Slijedili su ga u hrabrosti i preduzimljivosti komandir voda Miloš Bosanac, desetari Pero Štukelja, prvoborac, i Stevo Pani , puškomitraljezac Viktor Pleša, Vojin Lazi i Jozo Nikoli , borci Ivan Bobinac i Ivan Sekuli i kurir ete Pero Krajnovi . U eti za vezu brigade istakli su se: komandir ete Savo Ostoji , pomo nik politi kog komesara ete Miško Premuži , komandiri odjeljenja Nikola Radoj i , Vinko Horvat, Stevo Feri , Ivan Nad i Petar Radoševi te puškomitraljezac Stjepan Rotvajler i Dušan Milinkovi .

Komandant 3. bataljona, Beško Jašarevi

Štabovi bataljona odigrali su veoma zna ajnu ulogu u borbi za Viroviticu. Imali su stalan dodir sa etama i pravovremeno su utjecali na tok borbenih djejtava.¹⁷⁷ Borci i rukovodioci protuoklopne ete istakli su se u likvidiranju bunkera. Uspješnom toku borbenih djejtava pomogla je efikasna vatra artiljerije. Osobito efikasnim pokazala su se oru a za neposredno ga anje. Sadjejtvo jedinica, kako unutar brigade, tako i sa 12. brigadom, bilo je vrlo dobro. Služba veze i sanitetska služba funkcionirale su dobro cijelo vrijeme borbe.

Bilo je, me utim, i slabosti. Od polaznih do jurišnih položaja jedinice se nisu kretale u rastresitom borbenom poretku. Za vrijeme uli nih borbi bilo je nepotrebnog istr avanja preko raskrsnica i izlazaka na otkriveni prostor. U tome su osobito griješili mladi borci.

¹⁷⁷ Arhiv VII, k. 473, reg. br. 36-1/2-II. Izvještaj štaba 12. divizije od 8. 10. 1944. štabu 6. korpusa o likvidaciji neprijateljeve posade u Virovatici.

Poslije likvidacije neprijateljevog uporišta u Virovitici, jedinice 6. korpusa su, u zajednici sa jedinicama 10. korpusa, nastavile borbena dještva u tzv. Podravskoj operaciji.¹⁷⁸

BORBE U PODRAVINI

Za slavlje, nakon oslobo enja Virovitice, nije se imalo vremena jer je zadataka bilo još mnogo. Kratko vrijeme izme u dva okršaja koriš eno je, prije svega, za analizu iskustava iz proteklih borbi, za sre ivanje opreme i naoružanja, osobito obu e, za partijske sastanke i sastanke SKOJ-a. Borba za Viroviticu bila je još jedna velika provjera borbenih vrijednosti boraca, osobito lanova SKOJ-a. Tih dana je 7. i 8. listopada 1944. zakazana Oblasna konferencija SKOJ-a za Slavoniju. Iz štaba 6. korpusa stigla je obavijest¹⁷⁹ o tome još 30. rujna 1944. U dopisu se kaže da na Konferenciju treba uputiti iz svake ete po jednog najboljeg borca, skojevca, kao delegata. Za mjesto održavanja Konferencije odre eno je Kutjevo. Brigadama je nare eno da na Konferenciju pošalju i po jednog omladinca koji e govoriti o podvigu svoje jedinice, odjeljenja, voda, ete ili bataljona ili o iskustvima iz života i rada svoje jedinice. Time se Konferenciji davao i karakter borbenog dogovora kako bi takmi enje dalo što vrijednije rezultate.

U toku » iš enja« Podravine od neprijateljevih snaga u ofenzivi prema Koprivnici, na red su došla neprijate-

178 Zbornik, tom V, knjiga 33, str. 33. Jedinice 32. i 33. divizije 10. korpusa oslobodile su Pitoma u i Kloštar. Zapovijest štaba 10. korpusa NOVJ od 1. 10. 1944. za napad na ustaše u Pitoma i i Kloštaru. Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 129. Izvještaj štaba 33. divizije od 8. 10. 1944, štabu 10. korpusa Zagreba kog NOV i POJ za akciju na Kloštar i osiguranje od ur enovca. Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 157. Izvještaj štaba 32. divizije od 11. 10. 1944, štabu 10. korpusa o zauzimanju neprijateljevog uporišta u Pitoma i.

179 Arhiv VII, k. 1751-2, reg. br. 18/1-3.

ljeva uporišta u ur evcu, Virju i podravskom Novom Gradu.¹⁸⁰

Zapoviješ u štaba 6. korpusa¹⁸¹ od 10. listopada 1944. likvidiranje neprijateljeve posade u ur evcu povjereno je opet 12. diviziji, odnosno Osje koj i 12. brigadi. eho-slova ka brigada odre ena je da organizira osiguranje prema Bjelovaru, a 4. brigada i konji ki eskadron stavljeni su u ulogu korpusne rezerve radi kontroliranja saobra ajnice Bjelovar— ur evac. Diviziji je pridata tenkovska eta, sastava: 2 tenka od 12,5 tona i 3 tenka od 2,5 tone (prešli na stranu NOV i POJ iz uporišta u Daruvaru), haubi ki divizion od 100 milimetara i baterija topova 75/28 milimetara. etrdeseta divizija osiguravala je napad na ur evac od intervencije iz uporišta u Virju.

U vezi s napadom na neprijateljevu posadu u ur evcu, štab 6. korpusa je upoznao pot injene komande sa zna ajnim podacima o neprijatelju.¹⁸² Na liniji ur evac—Virje—Koprivnica bilo je oko 3.500—4.000 neprijateljevih vojnika, 6—8 topova i 8 tenkova. Na prostoru Koprivnica—Varaždin—Križevci bile su koncentrirane jake neprijateljeve snage koje su mogle, ako se djeljstva oduže preko 48 sati ugroziti naše jedinice prilikom izvo enja napada.

Iz podataka kojima su raspolagale jedinice 33. divizije¹⁸³ bilo je poznato da se u neprijateljevom uporištu u ur evcu nalaze 20. i dijelovi 38. ustaške bojne, (oko 1000 ustaša) i 2 brdska topa.

S obzirom na tako jake neprijateljeve snage, rukovodioci divizije su upozorili brigade koje su imale napadati na ur evac, da vode ra una o tome da pri napre-

180 Zbornik, tom V, knj. 34, str. 153. U borbama za Virje i Novi Grad angažirani su 10. korpus i 7. banijska divizija. Zapovijest štaba 10. korpusa NOVJ od 10. 10. 1944. podre enim jedinicama za napad na ustaše u Virju i podravskom Novom Gradu. U Virju se nalazila jedna bojna 6. ustaškog staja eg zdruga a u Novom Gradu dijelovi 37. ustaške bojne.

181 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 40-1/1.

182 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 40-6/1. Napomene štaba 6. korpusa od 10. 10. 1944, u vezi sa akcijom na neprijateljevo uporište ur evac.

183 Na eni kod ubijenog ustaškog bojnika Deneša.

dovanju ne upadnu u klopku. Predviđeno je da jedinice 10. korpusa udare po neprijateljevim položajima ukoliko pođu iz Virja i Novog Grada u pomoć posadi u tvrđavu. Na kraju je skrenuta pažnja da se za borbeno djelovanje koja slijede svaka jedinica pripremi tako da u svakom trenutku može parirati iznenadnim akcijama neprijatelja.

Divizijskom zapoviješ u¹⁸⁴ od 11. listopada 1944. naređeno je da Osječka i 12. brigada odrede po 3 bataljona (ukupno 6 bataljona) za napad, a da po jedan bataljon ostane u brigadnim rezervama. Osječkoj brigadi pridato je 5, a 12. brigadi 3 artiljerijska oružja i po 5 teških minobacača. Predviđeno je da dva bataljona Osječke brigade, ojačana sa dva topa i dva teška minobacača, napadnu na uporište sa zapadne strane, zatvaraju i tako pogodne pravce koji vode iz sjevernog dijela tvrđave, jer bi to, kako se cijenilo, mogao biti vjerojatni pravac pokušaja proboja neprijateljeve posade. Jedan bataljon Osječke brigade je napao s juga, od željeznice do stanice, spajajući i se sa lijevim krilom 12. brigade. Bataljon u brigadnoj rezervi imao je zadatak da se u pogodnom trenutku ubaci u brešu na pravcu težišta napada.

Baterija haubica od 100 milimetara imala je zadatak podržati snage u napadu.

Naređeno je da jedinice krenu u napad 11. listopada u 22.00 sati.

Bataljoni Osječke brigade izašli su na polazne položaje, nadomak tvrđave, u određeno vrijeme. Bataljoni 12. brigade su zakasnili¹⁸⁵ oko 1,5 sat, zbog znatnih teškoća a prilikom prebacivanja artiljerije preko dva kanala.

Osječka brigada je ipak krenula u odlučan napad sa zapadne i sa južne strane. Neprijatelj se povlačio svim snagama u sjeverni dio tvrđave što je mogao bez teškoća. Iskoristivši tu okolnost isturio je dio svojih jedinica prema Severovcu, na potok i evakuacije, koje su mu poslužile kao prihvat za izvlačenje iz uporišta. Sa tim jedinicama sukobio se 1. bataljon 12. brigade. Tu je uskoro naišla

184 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 28-1/5.

185 Arhiv VII, k. 908, reg. br. 23-1/6. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 13. 10. 1944. štabu 6. korpusa o likvidaciji neprijateljeve posade u tvrđavi.

i glavnina neprijateljevih jedinica koja se povlačila pred Osječkom brigadom. Prvi bataljon 12. brigade prešao je potok i evakuacija tek 12. listopada izjutra, kada su gotovo sve jedinice iz uporišta bile sasvim blizu. Tako je neprijatelju uspjelo skoncentrirati bezmalo cjelokupnu svoju posadu i izvršiti proboj preko položaja 1. bataljona 12. brigade u pravcu sela Severovca i sela Molve. Bataljon 12. brigade je bio iznenađen tim naletom. Kada su se borci pribrali, krenuli su, zajedno sa jednim bataljonom Osječke brigade, u gonjenje koje nije rezultiralo osobitim uspjehom. Tako je najviše i dio posade iz uporišta u suradnici uspio da se izvuče. I pored toga, u borbama u suradnici, neprijatelj je imao oko 150 poginulih. Zaplijenjena su 2 topa od 75 milimetara (neispravna), 1 protutenkovski top od 37 milimetara, 3 minobacača, 12 raznih mitraljeza, 70 pušaka, 6 kamiona, 5 autobusa, 5 motocikla i druga oprema. Oštećena su i 2 neprijateljeva tenka.

Osječka i 12. brigada imale su u ovoj borbi 12 poginulih i 68 ranjenih.

U borbama u suradnici istakao se štab 2. bataljona, a posebno komandant bataljona uro Golub. Istakli su se i štab 3. bataljona, komandir 2. i 4. bataljona Rajko Romani i komandir 1. bataljona Dušan Zivković Rogoljan.

U depeši Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, štabu 6. korpusa br. 6. od 16. 10. 1944. u povodu borbi za likvidaciju neprijateljevog uporišta u suradnici, između ostalog stoji: »U ovim borbama istakla se Osječka brigada, a naročito, 2. i 3. bataljon sa drugovima Romani, Rajkom i Zivković, Dušanom, komandirima čitave i cijela Virovitička brigada. Za postignute uspjehe pohvaljujemo borce i rukovodioce Osječke i Virovitičke brigade i istaknemo ih za primjer. Ovu naredbu pročitati pred strojem.«¹⁸⁶

Napad na suradnici je bio dobro pripremljen, ali je bilo i ozbiljnih slabosti. Zatajila je veza između štaba 12. divizije i štaba 12. brigade i između jednog bataljona Osječke brigade sa haubičkom baterijom. Štab 1. bata-

¹⁸⁶ Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 537. Izvod iz knjige predatih depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o borbama i radu jedinica od 1. do 31. 10. 1944.

ljona 12. brigade nije se dovoljno uživio u borbenu situaciju, nije pratio niti analizirao ponašanje i mogu nosti neprijatelja. Veza izme u bataljona Osje ke i 12. brigade u napadu na uporište, bila je tako er slaba.

KRAJ PODRAVSKE OPERACIJE

Sva neprijateljeva uporišta od Podravske Slatine do Koprivnice bila su likvidirana ili razbijena. Put za Koprivnicu je bio otvoren pa se štab 10. korpusa odluo da Podravsku operaciju završi njezinim osloba anjem.

Koprivnica je bila vrlo jako uporište. Cijenilo se da se u njoj nalaze 20. ustaška bojna, dijelovi 36. bojne 5. ustaškog zdruga i snage iz razbijenih uporišta u Pitoma i, Virju, Kloštru, Novom Gradu i ur evcu, te dijelovi 1. puka poglavnikovog tjelesnog zdruga sa artiljerijom i tenkovima i druge manje jedinice.¹⁸⁷ Ukupna ja ina cijenila se na oko 2.500 vojnika. Neprijatelj je imao dosta vremena da dobro organizira obranu i da se utvrdi. Saobrajnice koje su presijecale grad bile su oja ane bunke-rima. Prilazi vanjskoj ivici grada bili su zatvoreni bodljikavom žicom u koju je, na zapadnoj strani grada, bila sprovedena elektri na struja. Ja e zidane zgrade bile su podešene za obranu. Groblje, dvije ciglane, nasip željezni ke pruge, dio zgrada oko potoka Koprivnica bili su vrlo dobro utvr eni, gotovo kao otporne to ke.

U napadu, koji je po eo izme u 13. i 14. listopada 1944. u 22.00 sata, krenule su etiri brigade: »Matija Gubec« i »Bra a Radi « iz 32. divizije i 3. i 4. brigada iz 7. banijske divizije. Tridesettre a i 40. divizija bile su obezbje enje od neprijateljevih intervencija iz Bjelovara, Ludbrega i drugih okolnih uporišta.¹⁸⁸

Od samog po etka nije krenulo dobro. Neprijatelj je spremno do ekao napad te tokom prve no i nisu postignuti

187 Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 192—196. Zapovjest štaba 10. korpusa od 13. oktobra 1944. za napad na neprijateljevo uporište u Koprivnici. Neprijateljeve snage su, pokazao je tok napada, bile znatno brojnije.

188 Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 270—273 i str. 278—285.

gotovo nikakvi rezultati. Jedinice su stale na prilazima gradu.

Drugog dana borbe, u 11.00 sati* napad je obnovljen uz podršku artiljerije — bez uspjeha. Gubici su se iz sata u sat pove avali.

Zbog svega toga se u redove boraca po ela uvla iti nevjerica u uspjeh, što je izazvalo i pad borbenog morala.

Rukovodstvo naših jedinica pokušalo je ozbiljnije utjecati na situaciju. Zamorene brigade 7. divizije, koje su pretrpjele osjetne gubitke, povu ene su iz borbe predve e 14. listopada, a uvedene su prvo Osje ka pa 12. brigada iz 12. divizije i 18. brigada iz 40. divizije.

Osje ka brigada je krenula u napad sa isto ne i jugoisto ne strane grada.¹⁸⁹ Desno od saobra ajnice Koprivnica—Virovitica, napadali su 3. i 1. bataljon,¹⁹⁰ lijevo od nje 4. bataljon, dok je 2. bataljon bio u brigadnoj rezervi. U prvom jurišu uspjeli su se dohvatiti prvih ku a 3. i 4. bataljon, a 1. bataljon i jurišna eta su se probili u grad, savladali most i u naletu osvojili etrdesetak ku a. Ustaše i domobrani su se borili krajnje uporno. U centru grada su imali artiljeriju na vatrenim položajima i jaku rezervu. Njima su intervenirali na svim ugrožeinm pravcima. Bili su nadmo niji i u živoj sili i u naoružanju, što se zbog nemanja to nih podataka o neprijateljevim snagama u uporištu, nije znalo. I pored 5 do 6 juriša naših jedinica tokom no i izme u 14. i 15. listopada — uspjeha nije bilo. Ako se i uspjelo osvojiti dio ulice, to je neprijatelj protunapadom ponovno povratio. Borilo se po zgradama, po dvorištima, borilo se za svaku ku u, ali, kako su sati prolazili vidjelo se da to daje male izgled e na pravi uspjeh.

189 Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 238—240 i 278—285. Izvještaj štaba 32. divizije od 18. 10. 1944. štabu 10. korpusa o borbama za Koprivnicu; Izvještaj štaba 18. brigade od 16. 10. 1944, štabu 40. divizije o akciji na Koprivnicu.

190 Zbornik, tom V, knjiga 34, str. 670, 673 i 676. Historijat 12. divizije. Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 1-29/6. Historijat Osje ke brigade. Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-14/2. Izvještaji Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva o napadu jedinica NOVJ na Koprivnicu. . . od 15, 16. i 17. 10. 1944.

Osje ka brigada je tokom 14. i 15. listopada ulagala ogromne napore da sa brigadama 32. divizije slomi upornu obranu neprijatelja. Me utim, nije joj pošlo za rukom. Nisu imale uspjeha ni »Gup eva« ni »Radi eva« brigada koje su napadale sa zapadne i južne strane. Premorenu Osje ku brigadu smijenila je 12. brigada.

Napad je nastavljen i tokom no i izme u 15. i 16. listopada. Tre eg dana borbe postalo je jasno da se neprijateljeva obrana ne može razbiti. Ujutro 16. listopada nare eno je da se napad obustavi. Time je i završena Podravska operacija.

U tronedjeljnim borbama jedinica 6. i 10. korpusa, oslobo ena je prostrana teritorija od Podravske Slatine preko Virovitice, sve do Koprivnice. Neprijateljeva uporišta su u Podravini padala jedno za drugim, a snage uništavane i zarobljavane, ili tjerane u bijeg iz svojih otpornih to ki. Samo se posada u Koprivnici održala. Bila je brojno vrlo jaka, pa je uspjela i pored osjetnih gubitaka, odoljeti višednevnom pritisku brigada 7, 12, 32. i 40. divizije. Osje ka brigada je u svim tim borbama dala zna ajan udio.

Borbe vo ene u Podravini spadaju u red najtežih borbi vo enih na teritoriji sjeverne Hrvatske. U toku operacija ostvareno je uspješno sadejstvo sa 10. korpusom. Dobro organizirana djejtva dala su i rezultate —• oslobo eno je 6 mjesta u Podravini.

U mnogobrojnim marševima i danono nim okršajima bilo je i divnih primjera junaštva, drugarstva, samoprije-gora i žrtvovanja druga za druga. Neki od njih zabilježeni su u džepnim novinama. Politi ki delegat iz prate e ete 1. bataljona Tihomir Bakoti , napisao je u džepnim novinama¹⁹¹ ete, br. 11. »Pada nam pogo en neprijateljskim zrnom naš najbolji mitraljezac Petroševi Sima . . . Ska e k njemu omladinac mitraljezac Šfraka Nail, zalaže svoj mladi život samo da bi izvukao svoga mrtvog druga. Ali, kona no pada i on pogo en od strane neprijatelja. Sada ponovno jurnu naprijed kao munja omladinac Stevan Gedoševi , Srbin i izvla i svoje mrtve drugove. Ali kada ih je izvukao u zaklon dobi i sam lakšu ranu. I oprašta se

191 Arhiv VII, 5K 42. reg. br. 5/3.

sa ostalim drugovima koji i dalje ostaju u uporištu sve dok ga ne oslobode a on odlazi u bolnicu. Evo, tu, u toj borbi najbolje se vidi sloga i bratstvo izme u hrvatskog, srpskog i muslimanskog naroda.«

U džepnim novinama¹⁹² 2. ete 1. bataljona br. 16, u redakcijskom lanku pod naslovom »Poginuli drug« piše: »Imali smo druga koji se zvao Mustafa. On je došao u našu NOV iz domobranstva, kada smo zauzeli Vrpolje. U svim borbama se pokazao izvrstan borac. Uvijek bio je u prvim redovima. Došla je borba za Viroviticu ... Pucao je bandi u prozore (dvorca). Kada se jednom podigao, pao je. Ulo se samo kako je polako rekao: 'Gotov sam'. Naša eta je izgubila najboljeg druga.«

Svaki gubitak je teško padao borcima i starješinama, osobito kada je poginuli drug bio omiljen u eti. Jedan od takvih drugova bio je i Aleksa Azapovi,¹⁹³ borac prate ete 3. bataljona i rukovodilac SKOJ-a u 3. bataljonu. Uvijek je bio spreman za šalu, nasmijan i vedar. Takav je bio i prije nego je krenuo u svoj posljednji juriš, na neprijateljev bunker u Koprivnici, 15. listopada 1944.

Pri a o smrti bolni arke Raze odve je tužna i surova, premda je pri a iz rata. Našli su je na pragu jedne ku e u Koprivnici zaklanu i iznakaženu. eta je prethodno jurišaju i osvojila dio ulice (nekoliko ku a). Sat — dva kasnije, pod pritiskom nadmo njih ustaških snaga, morala se povu i. Bolni arka Raza je zaostala i krvnici su je š epali. Tada je nastao krvavi pir. Sjekli su joj dijelove tijela, a kroz prosje ene grudi proturili su joj ruke. Kada su je drugovi našli, u ugašenim plavim o ima sušila se posljednja suza. Teška tuga je prekrila stroj. I dugo poslije toga nije se ula pjesma u uvijek veseloj jurišnoj eti. Drugarice Raze,¹⁹⁴ vesele djevojke, jedine djevojke u eti hrabrih nije više bilo.

192 Arhiv VII, ŠK 42, reg. br. 9/3.

193 Arhiv VII, ŠK 42, reg. br. 21/3. Džepne novine Prate e ete 3. bataljona.

194 Razija Huse Bu uk, ro ena 1926. u Trebinju. Živjela je u okolici Županje kao poljoprivredni radnik, odakle je i stupila u Osje ku brigadu.

Poslije borbi u Koprivnici, Osječka brigada se dva dana odmarala u Čakovcu i Novom Gradu. Iako su dugo bili pod terorom ustaša, Podravci su uinili sve da borcima Osječke brigade odmor bude što bolji. Nakon kratkog predaha, brigada je krenula u Slavoniju. Marširala je preko Virovitice, Podravske Slatine, sela Mikleuša, Voćina i sela Čakovca a inače odakle je prije mjesec dana krenula na poprišta Podravske operacije.

Tih dana slavonski borci su dobili veliko priznanje. U depeši Glavnog štaba Hrvatske¹⁹⁵ 6. korpusu br. 35. od 19. listopada 1944. stoji: »U tromjesečnom me ukor-

Grupa boraca 3. bataljona sa komandantom Dragom Perićem

pusnom takmičenju najbolje rezultate postigle su jedinice 6. korpusa, a među brigadama — 12. udarna brigada. Nesrećno vam i pohvaljujemo borce, podoficire, oficire i politkomesare na čelu sa komandantom pukovnikom Matom Jerkovićem i politkomesarom pukovnikom Vladom Janićem za postignute rezultate. Nastojte da i u pobjedničkoj takmičenju sa uvatim prvo mjesto i vašem korpusu izvojujete naziv udarni.«

U tromjesečnom odmeravanju borbenih vrijednosti između pet korpusa u Hrvatskoj, 6. korpus je, dakle, bio najbolji, a najstarija slavonska brigada — 12. brigada, bila je najbolja u Hrvatskoj. Taj uspjeh je ponio svakog borca. Bio je to novi podstrek za novo potvrđivanje u ostvarivanju ciljeva narodnooslobodilačke borbe i revolucije i dokazivanje odanosti Partiji i Titu.

Borci Osječke brigade su proslavili ovo veliko priznanje u Čakovcu, gdje su se zadržali tri dana. Prvo se slavilo po bataljonima, a potom se na proslavu okupila

cijela brigada. Govorio je komesar brigade. Bilo je veselo. Neki borci nisu mogli odoljeti svom ushi enju, pa je bilo i slavljeni kih rafala, naro ito u 3. bataljonu. Bilo je to, ujedno, i ushi enje boraca zbog kona nog oslobo enja Beograda.

Oslobo enjem Beograda, stvoren je prostrani slobodni teritorij u isto nim dijelovima zemlje koji je obuhva ao Srbiju, Vojvodinu, Kosovo i Makedoniju.

Jedinice NOVJ su odmah nakon oslobo enja Beograda prešle rijeku Savu i napale na Zemun, oslobodivši ga 22. listopada 1944. Njema ki fašisti su odba eni ka Staroj Pazovi. Forsiranjem Save kod Obrenovca i Skele, 12. korpus je gonio neprijatelja sve do Rume. U nastavku borbi do kraja listopada, oslobo en je i isto ni Srem. Tako se tih dana listopada i studenog po eo oblikovati Sremski front na liniji Dunav (Šaregrad) — rijeka Bosut—Sava (Br ko).¹⁹⁶

Kao posljedica razvoja doga aja u Sremu, Slavonija je postala pozadinom neprijateljevih snaga na Sremskom frontu. Stoga je neprijatelj po eo ubrzano oja avati svoje snage na tom operativnom prostoru.

S tim u vezi su se nametnuli novi ciljevi za djejtvo slavonskih brigada, pa su one odmah krenule u akciju. Osje ka brigada je marširala pravcem: a inci—Orahovica—Kutjevo—Bektež—Caglin—Levanjska Varoš, gdje je zakona ila. Sjutradan je nastavila marš pravcem Kloko evik—Vrhovine—Sušnjevcu.

NAJVE A POBJEDA BRIGADE

Slavonske brigade su imale zadatak da ponovo izvode borbene akcije na pruzi Beograd—Zagreb i na cestovnim saobra ajnicama kojima su se prevozile njema ke trupe i materijalno-tehni ka sredstva u pravcu Srema i, obrnuto, u pravcu Slavanskog Broda i Zagreba.

Po povratku u Slavoniju, jedinice 12. divizije zauzele su položaje prema glavnoj željezni koj pruzi i prema

¹⁹⁶ VII, Beograd, 1958, knjiga 2, str. 326—330, Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945, i Vojna enciklopedija, tom IX, str. 183, Beograd, 1967.

akovu, radi izvoenja napada na glavnu željezni ku prugu i na neprijateljeve kolone koje su se kretale po okolnim putevima.

U sklopu tih akcija, Osje ka brigada je usredsredila svoja djejtva na neprijateljeve kolone u okolini Slavonskog Broda. Drugi i 4. bataljon su iz zasjede kod Gar ina i šume Gornja Dolca napali manju kolonu od 5 kamiona. Tek su završili akciju, borci su ustanovili da u kamionima, osim voza a i još nekoliko vojnika, nije bilo nikoga. Njih 11 su ubijeni ili zarobljeni. Tri kamiona su uništena, a 2 zaplijenjena.

U borbi kod šume Gornji Dolac naro ito se istakao odlunoš u i požrtvovanoš u politiki komesar 4. bataljona Antun Pintari .¹⁹⁷

Sjutradan su borci Osje ke brigade presjekli prugu na 50 mjesta.¹⁹⁸

Brigada je nastavila akcije iz zasjeda. Bataljoni su djejtvovali odvojeno. Drugi bataljon je minirao prugu na dionici Vrpolje—Stari Perkovci na 50 mjesta. etvrti bataljon je u zasjedi kod sela Piškorevaca sa ekao manju motoriziranu njema ku kolonu. Ubijeni su 52 njema ka vojnika, zapaljeno 5 kamiona i 1 motorbicikl. Borci bataljona su zaplijenili 2 puškomitraljeza i 5 automata.

To su bili mali efekti s obzirom da je bilo dosta neprijateljevih kolona koje su se u to vrijeme kretale duž savske i drugih saobra ajnica, koje su mogle biti unosni objekti napada Osje ke brigade. Osim toga, na prostoru izme u akova, Osijeka i Slavonskog Broda bilo je oko tridesetak manjih i ve ih neprijateljevih uporišta.¹⁹⁹

Nedovoljnu aktivnost u drugoj polovici listopada ispoljile su i ostale jedinice 12. divizije. Zbog toga je u izvje-

197 Arhiv VII, k. 476, reg. br. 15-1/2. Naredbom štaba 12. divizije br. 50. Od 3. 11. 1944. pohvaljen je i isti e se za primjer svim borcima i rukovodiocima divizije.

198 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-4/2. Operacijski dnevnik 12. divizije za period od 1. 10. 1944. do 15. 5. 1945.

199 Arhiv VII, k. 882A, reg. br. 6/1-10. Slavonski Brod je imao posadu od oko 2.000 vojnika, Staro Topolje oko 600 vojnika, akovo oko 700 vojnika, Vinkovci oko 2.000 vojnika, Našice oko 700 vojnika itd. Obavještajni izvještaj štaba 12. divizije od 22. 10. 1944, štabu 6. korpusa.

štaju štaba 6. korpusa od 2. studenog 1944. Glavnom štabu Hrvatske konstatirano: »Iako je predah bio potreban, ipak nedovoljna aktivnost nema u potpunosti svog objektivnog obrazloženja . . . Štabovi divizija, naime, koji su od ovog štaba dobili sektore djelovanja, zadatke i upute, nisu iskoristili u punoj mjeri povoljne prilike da neprijatelju koji se užurbano povla i o nanesu teže gubitke . . . Divizije su bile stalno rastegnute na široke sektore i djelovale su po brigadama, pa ak i po bataljonima, nasuprot mogu nosti i koncentri nog djelovanja itavih divizija ...«.

Mogli su se tada posti i bolji rezultati i zbog toga što su jedinice bile popunjene. Osje ka brigada imala je tada 1.461 borca,²⁰⁰ od kojih i prili an broj bivših pripadnika domobranstva koji su poslije rujanskog poziva druga Tita pristupili NOV.

Prvih dana studenog jedinice su djejtvoval e duž pruge Beograd—Zagreb. Prvog studenog je 1. bataljon Osje ke brigade minirao prugu izme u sela Andrijevac i Starih Perkovaca na 20 mjesta. Dva dana kasnije 1. i 4. bataljon minirali su prugu izme u Donje Vrbe i Gar ina na 26 mjesta.²⁰¹ Odmah potom, 1. bataljon je minirao prugu izme u Zadubravlja i Donje Vrbe.

Osmog studenog uve e, 12. brigada je napala neprijateljevo uporište u Starom Topolju. Osje ka brigada je osiguravala taj napad 12. brigade. Posjela je položaj izme u sela Sapci i Starog Topolja. Tre i bataljon je tada likvidirao neprijateljeve patrole i izvršio diverziju na željezni koj pruzi. Sli an zadatak je imao i 4. bataljon koji je likvidirao neprijateljeve patrole izme u Andrijevac i Starog Topolja i minirao željezni ku prugu na spomenutom sektoru.²⁰²

Polazne baze Osje ke brigade za udare po željezni - kom saobra aju bile su, uglavnom, u selima Trnavi, Dragotinu i Svetoblažju. Iz njih su bataljoni išli u akcije i vra ali se natrag.

200 Dvanaesta divizija brojala je tada 5.114 boraca i starješina (12. brigada 1.755, ehoslova ka 730, 4. brigada 924 borca).

201 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-6/2.

202 Zbornik, tom V, knjiga 35, str. 108—112. Izvještaj štaba 12. divizije od 10.11. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ ... o napadu na St. Topolje i željezni ku prugu Sl. Brod—Vrpolje.

Uspjehu jedinica na frontu doprinijela je i dobra organiziranost pozadinske službe u Slavoniji. O tome su se brinuli Ekonomsko odjeljenje Vojne oblasti 6. korpusa i komande područja, kojima se, krajem listopada 1944, pridružilo i novoformirano Osječko područje.²⁰³ Ono je obuhvaćalo osječki, vinkovački, valpovski i dio vukovarskog kotara. Snabdijevanje brigada vršilo se najvećim dijelom iz vojnih magazina. Izuzetno, jedinice su se hranile u selima uz pomoć tzv. prehrambenih komisija. Hrana u Osječkoj brigadi, kao i u drugim jedinicama, bila je dobra. Oskudice gotovo da nije bilo.

O tome svjedoče i ovi podaci iz izvještaja 6. korpusa u kome se navodi: »U mjesecu oktobru iz vojnih magazina izdane su operativnim jedinicama slijedeće količine hrane:

kruha	179.061 kg	svinja	92 kom
brašna	18.118 kg	mesa	9.921 kg
graha	12.225 kg	bijelog brašna	3.187 kg
masti	2.225 kg	krompira	25.638 kg
geršle	292 kg	ulja	312 kg
goveda	229 kom	graška	223 kg
ovaca	81 kom	zobi	47.481 kg

Hrana je pripravljena u intendanturama jedinica.

Prehrambeni artikli prikupljeni su u vojne magazine putem sabirnih akcija u kojima su pomagale i prehrambene komisije. Dio hrane nabavljan je i uzimanjem ušura, rekvizicijom, konfiskacijama i iz ratnog plijena. Tako je u toku listopada prikupljeno: 1.083.043 kilograma pšenice, 108.000 kilograma raži, 34.000 kilograma ječma, 289.000 kilograma zobi, 8.000 kilograma kukuruza u zrnu i 43.000 kilograma kukuruza u klipu, 237.000 kilograma brašna, 52.000 kilograma graha, 81.000 kilograma krompira i 5.500 kilograma masti.

203 Arhiv VII, k. 116II, reg. br. 25-1/4. Ekonomski izvještaj Vojne oblasti 6. korpusa od 9. 11. 1944. GŠH, Ekonomsko odjeljenje, za mjesec oktobar 1944.

U istom mjesecu vojna pozadina je dobila 850 krava, 343 junadi, 337 teladi, 1.087 svinja i 186 ovaca.

Žitelji slavonskih sela dali su svojoj vojsci oko 13.000 komada jaja, 513 kilograma sira, 184 kilograma kajmaka, 3.853 litara mlijeka, 152 kilograma butera, 1.256 kilograma povrća i više od 7.000 kilograma voća.

Bile su to znatne zalihe hrane, tako da nije bilo problema u vezi sa ishranom boraca. Osim toga narod je bio spreman dati svojoj vojsci i posljednje zalihe ako bude trebalo. Te činjenice su znatno utjecale na borbeni moral boraca slavonskih jedinica.

Vojna i partijska rukovodstva i narodnooslobodilački odbori vodili su računa o stanju privrede na oslobođenoj teritoriji, posebno o organiziranju proizvodnje u industriji oslobođenih gradova. Tako je u Podravskoj Slatini stavljen u pogon uljara za koju je bilo obezbijeđeno 10 vagona uljarica. Tvornica suhomesnate robe u Slavonskoj Požezi »Braća Nedela« je, također, pripremljena za proizvodnju, itd.

U oslobođenim mjestima su u punom zamahu radile obrtnice i krojačke radionice, kožare, pekare i druge obrtnice djelatnosti.

I ishrana stoke, što je bilo od posebnog značaja za pokretljivost jedinica, bila je, također, dobra. Konjima se hrana isto izdavala po tablici sledovanja. Sakupljeno sijeno i slama su presovani u bale, potom uskladištavani.

U mesarskim radionicama tokom studenog zaklano je 937 goveda i teladi, 607 svinja i 310 ovaca, pri čemu je dobiveno 115.026 kilograma mesa i 4.763 kilograma masti.

Ukratko, na ekonomskom polju sve je tih dana, na oslobođenoj teritoriji Slavonije, funkcioniralo dobro.

Poslije nekoliko borbi na pružila i drugim komunikacijama jedinice brigade su se povukle u svoje baze na odmor. U stvari, to su bili dani općeg spremanja i spremanja. Nastojalo se sve dovesti u ispravno stanje: i odjeća, i oprema, i oružje. Vršene su smotre, održavani sastanci u četama, sastanci partijskih ćelija i sastanci skojevskih

Na odmoru

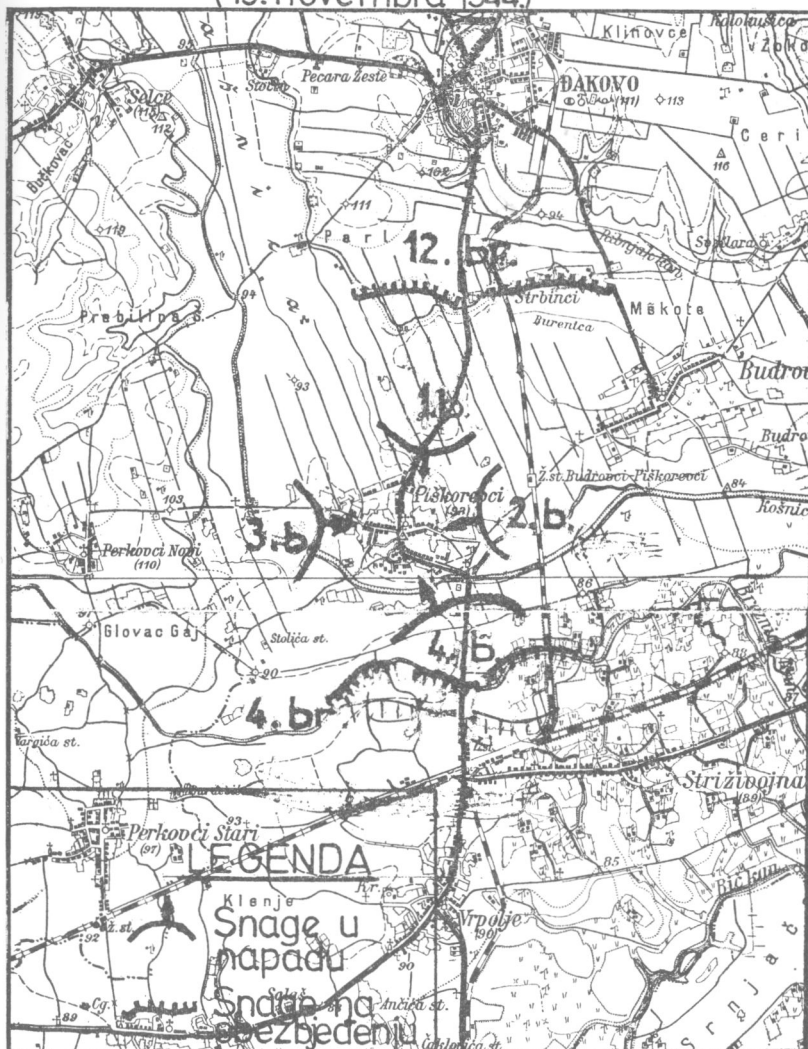
grupa. Starješine su u komandama i sa jedinicama analizirale protekle borbe i izvlačile pouke.

Takmičarski duh je prožimao sve jedinice, po ev od desetine do brigade. Osim nadmetanja u uništavanju neprijateljeve žive sile i tehnike, takmičenje se odvijalo i u borbenoj obuci, što je bilo u vezi s daljom borbenom aktivnošću, kao i u istoj i naoružanja i ispravnosti oružja. Borci, naoružani puškom, u ili su rukovali puškomitraljezom. Takmičili su se u brzini otklanjanja kvarova, u tome kako je brže rasklopiti ili sklopiti pušku, puškomitraljez, pištolj i tome slično. Puškomitraljezac iz jurišne čete Stevo Mrmoš, veoma dobar i hrabar borac, najbrže je sklapao i rasklapao oružje. Bio je u tome pravi majstor.

Taj takmičarski duh došao je do izražaja pri napadu na neprijateljevo uporište u Piškorevcima.²⁰⁴

²⁰⁴ Arhiv VII, k. 882, reg. br. 25/2. Izvod iz operativnog dnevnika 12. divizije za novembar 1944. Arhiv VII, k. 882A, reg. br. 1-30/6. Historijat 12. divizije. Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-14/2. Historijat Osječke brigade.

NAPAD
na neprijateljevo uporište u Piškorevcima
(13. novembra 1944.)

Selo se nalazi oko pet kilometara južno od akova, a u njemu je bio smješten 2. njemački policijski bataljon. Imao je zadatak da osigura i kontrolira komunikacije akovo—Slavonski Brod i djelomice saobraćajnice za Samac i Vinkovce.

Oko ponoći i izmeću 12. i 13. studenog 1944. Osječka brigada je napala posadu u Piškorevcima. Sa sjevera je napadao 1. bataljon, sa istočne strane 2. bataljon, sa zapadne strane 3. bataljon, a sa juga 4. bataljon.

Borba je bila žestoka. Borci su osvajali kuću po kuću. Oba bataljona su postupno potiskivali neprijatelja sužavajući mu manevarski prostor. Borba je nastavljena i pošto se razdanilo. Znatna dio posade se povukao u sveštenikov stan, veliku i masivnu zgradu, tražeći zaštitu iza debelih zidova. Otpor je ipak pokušao jenjavati, da bi oko 16.00 sati sasvim splasnulo. Njemački policijski bataljon je bezmalo u cjelini uništen. Samo je ponekom policajcu, pod okrićem noćnog tamnjenja, uspjelo da se izvuce. Zapovjednik skupine Istok, general Gustovič izvijestio je Glavnostožerni ured Ministarstva oružanih snaga NDH da je »II njemačka redarstvena bojna u s. Piškorevcima (5 km j. od akova) potpuno uništena . . . Samovozni povoz i oružje su izgubljeni. Zapovjednik bojne se sam ubio ...«.

U Piškorevcima je ubijeno 399 policajaca. Među njima 8 oficira i 26 podoficira. Zarobljena su samo 4, što svjedoči o žestini borbe i otporu policajaca.

Plijen je bio neobično velik: 31 puškomitraljez, 260 pušaka, 6 automata, 200.000 komada pušane municije i mnogo druge vojne opreme i materijala.

Uspjehu Osječke brigade doprinijeli su i borci 4. brigade koji su je osiguravali od napada sa sjevera. (12. brigada je bila okrenuta ka akovu). Tek što je Osječka brigada napala na Piškorevce, jedna njemačka jedinica je iz Vrpolja, pohitala je u pomoć svojim. Naletjela je na 4. brigadu, koja je uspjela da je razbije, zaplijenivši 1 minobacač, 60 pušaka i 30 pištolja.

Dvanaesta brigada je također zaustavila neprijateljevu jedinicu koja je pošla u pomoć posadi u Piškorevcima iz akova.

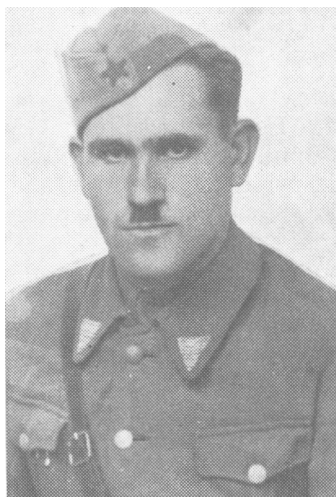
Bila je to, zaista, jedna od najvećih, ako ne i najveća pobjeda Osječke brigade. Komandant 12. divizije je, ushinen tim uspjehom, rekao: »Ovo je drugi Podgora« (sličan uspjeh postigla je i 12. brigada prilikom napada na neprijateljevu posadu u Podgorcu, ljeta 1944).

Taj svoj uspjeh brigada je skupo platila: poginula su 22 borca, a 77 boraca i rukovodilaca je ranjeno. Prema raspoloživim podacima, tada su poginuli i Ivan Vinoviški, Branko Vujačić, Jefim Kodošov (Novosibirski kraj, SSSR), Andrija Kulundžić, Patricio Virgilio (Avelino, Italija), Vladimir Slezovjev (Smolensk, SSSR), Tomo Slišković, Mijo Trupković i Ivan Hamek.

Tom prilikom izgubio je život i komandant brigade Milivoj Babac Obilić.²⁰⁵ Desilo se to u trenucima kada se već slavila velika pobjeda. Metak je doletio iz kamare slame, u kojoj su bila pritajena tri Nijemca, među desetak preživjelih. Blizu mjesta dogadaja, na kojih stotinjak metara, bila je 3. etažna bataljona. Komandir ete Stevo Luka odmah je opkolio kamare i nakon kraćeg puškaranja, sva tri Nijemca su ubijena.

Radost pobjede zbog komandantove pogibije bila je pomućena. Ali, u surovoj ratnoj stvarnosti nije bilo vremena za duga tugovanja.

U ovim borbama istakli su se mnogi borci i rukovodioci. Naredbom²⁰⁶ br. 51. štaba 12. divizije, od 26. studenog 1944. »za pokazanu hrabrost, samoprijegor i odlučnost

Komandant brigade Milivoj Babac Obilić

²⁰⁵ Arhiv SUBNOR općine Osijek. Sjećanje Steva Luke i Milivoja Babac Obilića rođeni su 1915. u s. Tribanj, Novi Grad, Benkovac, borac od 1941.

²⁰⁶ Arhiv VII, k. 893A, reg. br. 301/11.

nost isti emo za primjer svim borcima i rukovodiocima ove divizije slijede e drugove koji su se istakli u borba- ma u Starom Topolju i Piškorevcima: Letnjev Aleksan- dar, borac 3. bataljona, Gri ani Ivan, komandir ete u 3. bataljonu, Karakaš Mato, pomo nik politkomesara 3. ba- taljona, Horijan Vjekoslav, politkomesar Prate e ete 3. bataljona, Barana Branko, borac 1. ete 3. bataljona, Rot- fajner Stjepan, mitraljezac 1. ete 1. bataljona, Šašli Jovica, borac Prate e ete 1. bataljona, Bogdanovi Boris, pomo nik politkomesara 1. ete 1. bataljona, Iliševi La- zar, kurir u štabu 4. bataljona, Šešnjevi Mladen, vojno- obavještajni oficir 1. bataljona, Mlatkovi Stevo, borac 1. ete 1. bataljona, Kari Savo, Prate a eta 1. bataljona i Martinovi Nikola, komandir ete u 4. bataljonu . . .«

JURIŠI NA NAŠICE

Poslije pogibije komandanta brigade, na dužnost za- stupnika komandanta postavljen je Milan Bobi , dota- dašnji obavještajni oficir 12. divizije. Umjesto Marijana Grozaja, koji je postavljen na novu dužnost, politi ki komesar brigade bio je, od po etka studenog, Antun Mali Broco,²⁰⁷ a na elnik štaba brigade Juraj Davila. Šef šif- rantskog odsjeka²⁰⁸ bila je drugarica Milka Nevajda, ro e- na Vuki .

Komandant 1. bataljona bio je Marko Kljaji , poli- ti ki komesar Lazo Vujani , a pomo nik politi kog kome- sara Franjo Vedriš; komandant 2. bataljona bio je uro Golub, politi ki komesar Pero Kojadinovi , a pomo nik politi kog komesara Stevo Mikol i ; komandant 3. bata- ljona bio je Bešlo Jašarevi , politi ki komesar Boško Luki Žiga, a pomo nik politi kog komesara Mato Kara- kaš; komandant 4. bataljona bio je Dragutin Pacina, poli- ti ki komesar Antun Pintari , a pomo nik politi kog komesara Blagoja Vuji .

207 Antun Mali Broco razvio se u Osje koj brigadi od politi kog komesara jurišne ete, u ljeto 1944, i politi kog komesara 3. bataljona do odgovorne dužnosti politi kog komesara bri- gade na kojoj je ostao do kraja rata.

208 U to vrijeme štabovi brigade raspolagali su radiostanicama za održavanje veze sa štabom divizije.

Poslije borbe za Piškorevce, Osje ka brigada se dan dva zadržala u akovštini, a potom je, u sastavu 12. divizije, krenula u širi rajon Našica. Pošto je to bilo vrlo jako uporište, za napad na nj planirane su ve e snage nego u napadu na bilo koje drugo uporište. Za izvo enje tog napada angažirano je 25 bataljona, jedan artiljerijski divizion (18 topova i haubica), jedan autobataljon i 2 tenka, ukupno oko 9.000 boraca.

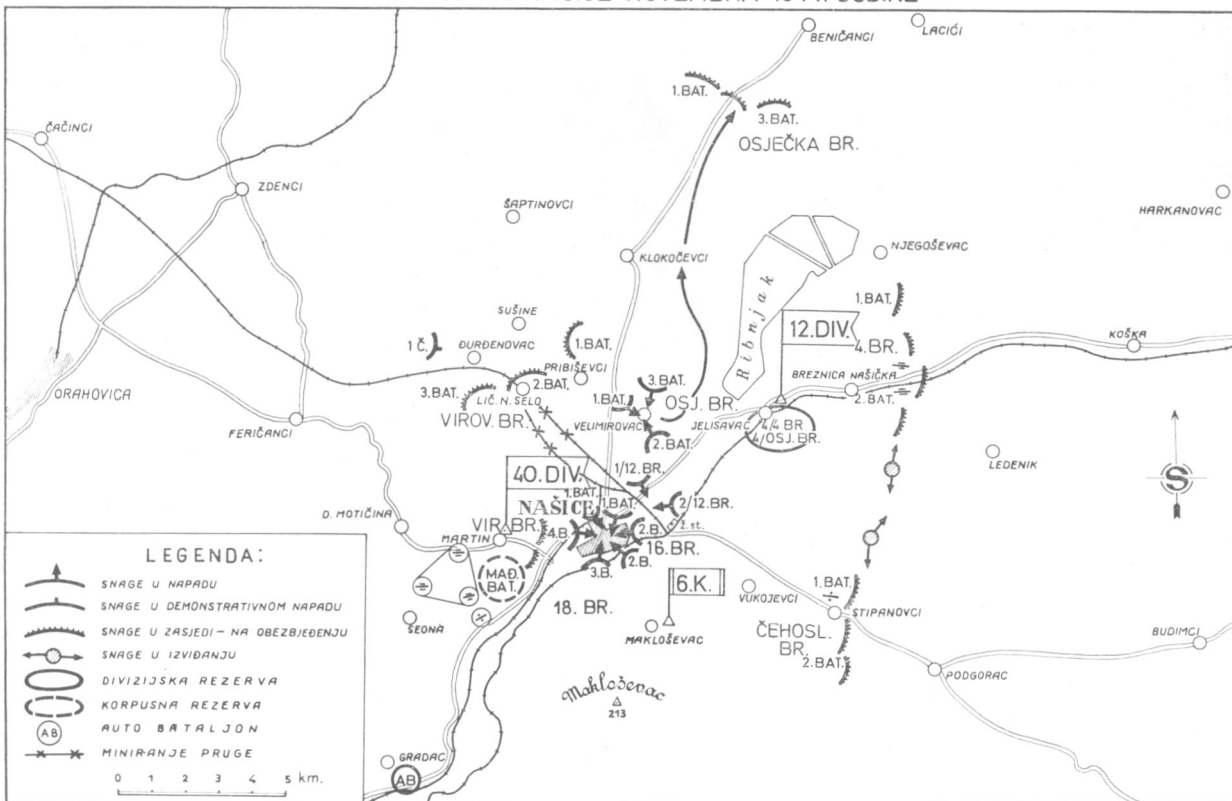
*Politi ki komesar brigade
Antun Mali Broco*

*Politi ki komesar brigade
Marijan Grozaj*

Uspostavljanjem Sremskog fronta pove an je zna aj slavonskog prostora za okupatora i kvislinge. Neprijatelj je, pošto se morao neprekidno povla iti, stvarao adekvatan raspored snaga po dubini toga prostora da bi obezbijedio nesmetano povla enje. Jedan od zna ajnih punktova za zaštitu boka kolonama koje e se povla iti duž Podravine, od Osijeka ka Donjem Miholjcu i dalje prema sjevero-

NAPAD NA NAŠICE NOVEMBRA 1944. GODINE

zapadu, bio je naša obrambeni vor. inilo ga je više uporišta, a centar je bio u Našicama,²⁰⁹ gdje je bila stacionirana veoma jaka posada.

Naša vor je bio osobito jak sa sjevera i sjeveroistoka. Njegove isturene pozicije bile su u etiri uporišta. Najisturenije je bilo u selu Kloko evcima, zatim u Našikoj Breznici, pa u Velimirovcu i Markovcu. U okolnim uporištima bilo je rasporeeno oko 1.300 vojnika, a u Našicama oko 1.400. Cijeli obrambeni vor bio je veoma dobro utvr en. Ispred rovova i bunkera postavljene su ži-ane prepreke. Zgrade od tvrdog materijala bile su također podešene za obranu.

Stab 6. korpusa je planirao najprije osvojiti neprijateljeva uporišta u Kloko evcu, Velimirovcu, Našikoj Breznici i Markovcu, a potom udariti na — Našice.

Osje ka brigada je imala dva zadatka: zauzeti Kloko evac i postaviti zasjedu prema Donjem Miholjcu. Pošto osvoji Kloko evac, cijela Osje ka brigada je trebala da posjedne položaje na potoku Vu ica radi sprijeavanja neprijateljeve intervencije iz pravca Donjeg Miholjca. Napad je trebalo po eti 17. studenog to no u 22.00 sata, ali je ve na samom početku došlo do ozbiljnih poremećaja. Napad Osje ke brigade na Kloko evac kasnio je 4 sata radi topova koji se nisu mogli vu i zbog velikog

Prosinac 1944: Starješine i borci brigade: Agica, Robert Mesi, Milan Bobi, Marko Kljaji, Drago Peri, Antun Mali Broco, Antun Pintari i Rade Markovi

209 Arhiv VII, k. 473, reg. br. 41-3/1. Zapovijest štaba 6. korpusa od 6. 11. 1944. za likvidaciju neprijateljevih uporišta Našice, Velimirovac, Kloko evac. Zbornik, tom V, knjiga 35, str. 586—588, fusnota 171. Izvod iz knjige depeša od 1—30. 11. 1944. Arhiv VII, k. 473, reg. br. 41-9/1. Zapovijest štaba 6. korpusa od 16. 11. 1944. (plan toka napada) za napad na neprijateljevo uporište u Našicama.

blata, pa su ih morali tovariti na vagon i e kojima se transportirala riba i tako prevoziti.²¹⁰ U me uvremenu, saznajući što mu se sprema, neprijatelj je izvukao snage iz Velimirovca i Naši ke Breznice.

Kad su kona no dovu eni i topovi, Osje ka brigada je napala posadu u Kloko evcu. Snažnim naletom boraca 2. i 3. bataljona razbijene su manje grupe neprijatelja u sjevernom i sjeveroisto nom dijelu sela. Tako je 18. studenog izjutra, bio osvojen vanjski pojas obrane. Neprijateljjeve jedinice (oko 350 vojnika) povukle su se tada u centar sela, brane i se uporno iz bunkera i zgrada što su bile oko crkve. Otpor u Kloko evcu slomljen je nave e oko 20.30 sati.

Istoga dana, 18. studenog rano izjutra, 16. i 18. brigada 40. divizije ve su krenule u napad na Našice.²¹¹

U to vrijeme je 12. brigada napadala neprijatelja u Markovcu.

Jedinice su sporo napredovale. Neprekidna djejtva iscrpljivala su borce. To se osobito primje ivalo u redovima 16. omladinske brigade »Jože Vlahovi «. Poslije trodnevnih juriša, ona je izvu ena iz borbe. Umjesto nje, u borbu je uvedena 12. brigada koja je do tada ve razbila neprijateljevu posadu u Markovcu. Sa 12. brigadom u borbu je pošao i 3. bataljon Osje ke brigade. Bataljoni 12. brigade su napredovali, ali se 3. bataljon Osje ke brigade poslije prvog sudara i velikih gubitaka, pokolebao. U njegovim redovima zavlada la je panika, pa je ubrzo povu en iz borbe.

U me uvremenu je na zasjednim položajima Osje ke brigade došlo do žestokih okršaja. Neprijateljjeve snage su pošle u pomo posadi u Našicama iz pravca Beni anaca i potoka Vu ice. Borci Osje ke brigade su ih protunapadom odbili. Po podne, oko 16.30 sati, neprijatelj je, uz

210 Zbornik, tom V, knjiga 35, str. 391—502. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 27. 11. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o napadu na neprijateljjeve posade u Našicama, Markovcu i Kloko evcima.

211 Zbornik, tom V, knjiga 35, str. 521—528. Izvještaj štaba 40. divizije od 28. 11. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o borbama za Našice.

podršku artiljerije, ponovno napao. Koriste i se nadmo -
noš u u živoj sili i tehnici, ovaj put je uspio potisnuti
Osje ku brigadu i jedan bataljon 12. brigade. Oni su se
povukli i ponovno organizirali otpor uz željezni ku prugu
Ražijevo—Topolovac—Kova ica.

Sjutradan je neprijatelj ponovno pokušao da odbaci
Osje ku brigadu napadaju i iz pravca Beni anaca i Šapti-
novaca. Prvi i drugi bataljon uspješno su odbili i taj
napad.

Po podne, u 14.00 sati, jedinice Osje ke brigade su se
povukle na nove, povoljnije, položaje, na liniji sjeverni dio
Kloko evca—Saptinovci. Napadi neprijatelja na sve za-
sjedne položaje bili su sve u estaliji. Jedinice su izdržale
napade ne pokolebavši se ni tre eg dana borbe. I 21. stu-
denog bataljoni Osje ke brigade izdržali su žestok priti-
sak sa sjevera. Jedan dio neprijateljevih snaga, iz pravca
sela Sušine, pokušao je udarom u pozadinu Osje ke bri-
gade, što mu tako er, nije uspjelo.

Peti dan borbe, 22. studeni 1944. bio je najteži dan
za jedinice na linijama osiguranja. Osje ka brigada je bila
primorana da popusti. Izba ena je s položaja i povla ila
se u prili nom neredu otvaraju i unekoliko neprijatelju
put prema Našicama iz pravca Kloko evca. Prodorom na
tom pravcu, neprijatelj je imao namjeru, obilaznim mane-
vom, udariti u bok ili pozadinu naših snaga što su napa-
dale na Našice. Ta namjera nije ostvarena. Bataljoni
Osje ke brigade, povla e i se na jug, ipak su uspjeli po-
sjesti položaje na liniji: Lila pustara—selo Teodorovac.
(U povla enju je jedan bataljon bio odba en ka selu Šap-
tinovcima, ali se uspio probiti i sti i na vrijeme u sastav
brigade).

Spojivši se i djejtvuju i snažno i sinhronizirano, 12.
i 18. brigada su natjerale posadu u Našicama da se sabije
u središte grada u bivši dvorac. (Samo se jedna grupa
neprijatelja uz pomo djejtva svoje avijacije, uspjela
probiti iz grada).

Dvanaesta i 18. brigada krenule su u odlu ni juriš.
Me utim, nisu uspjele ni u drugom pokušaju.

Situacija na linijama osiguranja se jako pogoršala.
Osje ka brigada je, uslijed velikih gubitaka i premore-
nosti, povu ena na odmor u selo Podgora . Štab 12. divi-

zije predložio je štabu 6. korpusa da se smanji linija osiguranja na uži obru : Markovac—Trnjaki—Sipovac—Martin, što je štab korpusa prihvatio.

No u izme u 23. i 24. studenog naše brigade su se pripremale za tre i napad na dvorac u Našicama. U asu polaska na novi juriš, ponovo se uzdrmala linija osiguranja. Dva bataljona 16. omladinske brigade, bez borbe i nare enja, povukli su se s položaja. Oko 3.00 sata, 24. studenog neprijatelj je na tom pravcu napravio brešu i brzo izbio na Naši ki potok. Jedna njegova kolona prodirala je iz pravca Dur enovca, a druga od Donjeg Mihojca. Time je ometen tre i pokušaj likvidacije posljednje otporne to ke u Našicama. I ne samo to, brigade što su napadale na tu to ku bile su ugrožene s le a.

Uvidjevši to, štab 12. divizije je predložio da se 12. i 18. brigada povuku, što je štab korpusa prihvatio. Jedinice su se, pod vlastitom zaštitom, uredno povukle.

Napad na Naši ki vor prekinut je 24. studenog izjutra, poslije sedmodnevnih teških borbi. Iako nije savladana i posljednja uporišna to ka u Našicama, postignuti su veliki rezultati. Bila je to do tada najve a borba u Slavoniji. Neprijatelj je u borbama za Našice angažirao oko 8.000 vojnika, 20 tenkova i 5 aviona. Oko 800 njegovih vojnika i starješina je poginulo, a oko 700 je ranjeno. Plijen je bio velik. Osim ostalog, uništeni su 3 neprijateljeva tenka i 4 oklopna automobila.

Strojevi 6. korpusa su se, tako er, prorjedili. Poginulo je 145 drugova i drugarica, a oko 700 je bilo ranjeno.

U borbama za Našice iz Osje ke brigade poginuli su: Ivan Bilijakov (SSSR), Ivan Baši , Leonid Burigin (Lenjingrad, SSSR), ovani Daverse (Taranto, Italija), Petar Korpa, Luka Miši , ovani Muldardo (Mektiko, Italija), Stjepan Ostopanji, Nikola Petrik i Branislav ernjonosov (SSSR).

Naredbom br. 52 štaba 12. divizije²¹² od 6. prosinca 1944. pohvaljeni su »za pokazanu hrabrost, samoprijegor i odlu nost te vješto rukovo enje svojim jedinicama ...« iz Osje ke brigade: Ostoji Mirko, politkomesar 1. ete 1. bataljona, Bakoti Tihomir politi ki delegat 1. ete

212 Arhiv VII, k. 882A, reg. br. 19/1-7.

1. bataljona, Sudar Gajo komandir 2. ete 1. bataljona, Papo Milorad desetar 2. ete 2. bataljona, Gregorevi Pavle borac 2. ete 2. bataljona, Blaževi Mirko desetar prate e ete 2. bataljona, Zajko Vladimir borac prate e ete 2. bataljona, Ukolov Ivan vodnik 2. ete 3. bataljona, Gra anski Stevo stariji vodnik prate e ete 3. bataljona, Ukrajinc Pero komandir 2. ete 3. bataljona, Lazi Branko komandir prate e ete 4. bataljona i Koli Dinko politiki komesar 3. ete 4. bataljona.

U borbama za Našice bilo je dosta primjera junaštva i požrtvovanja u spašavanju građana. »Naši borci su pod cijenu vlastite opasnosti spašavali građane, žene i djecu iz goru ih kuća, jer neprijatelj nije žalio djecu. Povlače se on je palio...«²¹³

Primjera junaštva i samoprijegora bilo je u stroju, u jurišima i na položajima zasjeda. Požrtvovanja je bilo i na mjestima odakle se nije izravno polazilo na juriš. Tako je, na primjer, naredbom štaba 6. korpusa²¹⁴ br. 17. od 25. studenog 1944. pohvaljen »specijalista kirurg XII udarne divizije kapetan dr Oberhofer Branko koji je za vrijeme borbi za Našice pod teškim uslovima izvršio, osim ostalog, i 8 najtežih trbušnih operacija i svojom požrtvovanošću u i vještom rukom spasio živote dotičnih drugova...«

Referent saniteta u štabu Osječke brigade bio je tada student medicine Ciril Mastnjak, vrijedan, odvažan i omiljen među borcima. Dobro je organizirao prihvata i evakuaciju ranjenika.

U studenom je formacija štaba brigade i štabova bataljona dopunjena još jednim članom: ustanovljena je dužnost čuvara utanka. Na te dužnosti postavljene su iskusne starije, veći i ino stari ratnici koji su kasnije značajno doprinikli poboljšanju kvalitete kolektivnog rada i efikasnosti komandovanja. Naredbom štaba 6. korpusa²¹⁵ od 9. studenog 1944. za čuvara utanka u štabu Osječke brigade postavljen je poručnik Vlado Borozan. Za čuvara utanka u štabu 1.

213 Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 1-30/6. Historijat 12. divizije.

214 Arhiv VII, k. 1330, reg. br. 26-4.

215 Arhiv VII, k. 476/2, reg. br. 11-1/3. Tada su prestali funkcionirati operativni oficiri i u štabu brigade i štabovima bataljona.

bataljona²¹⁰ postavljen je Dušan Zivkovi Rogoljan, u štabu 2. bataljona Derviš Hodži, u štabu 3. bataljona Košta Kovačević i u 4. bataljonu — Stanko Radojčić.

BATALJONI IZME U DVIJE VATRE U ŠIROKOM POLJU

Nakon teških borbi za Našice, Osječka brigada se zadržala nekoliko dana u Podgora u. Trebalo se srediti i odmoriti, analizirati dobra i loša iskustva, smisliti novu snagu za naredne borbe. Ovaj put trebalo je izaći i pred lice grada Osijeka koje ime brigada nosi od svog osnivanja. Na redu su, bili napadi na uporišta u blizini Osijeka.

Zapovijesnik u štabu 12. divizije²¹⁷ od 1. prosinca 1944. Osječku brigadu je naredio da osigura 12. brigadu za vrijeme napada na neprijateljevo uporište u selu Čepinu (nekoliko kilometara udaljeno od Osijeka). Postavljaju i zasjedu na željezni pruzi kod Kudeljare i Ovar, ona je trebala da spriječi neprijateljevu intervenciju iz Čakovca. Brigadi je naredio da jedan njezin bataljon (4. bataljon²¹⁸) kontrolira pravce koji vode od Našica i Krndije prema Podgora u. U vrijeme borbi za Čepin Osječka brigada²¹⁹ nije imala dodira sa neprijateljem. Poslije toga, njezine su se jedinice razmjestile u sela Beketincima, odakle je nastavila marš u sela Punitovce i Punitovki Josipovac. Stab brigade i prištapski dijelovi razmjestili su se u selu Ostrošinci.

Prvu borbu u prosincu brigada je vodila (1. 2. i 3. bataljon) sa neprijateljevom jedinicom koja imala oko 400 vojnika na komunikaciji Široko Polje— Čakovac. U ovoj borbi veći uspjeha nije bilo, jer je neprijatelj priredio izne-

216 Arhiv VII, k. 890A, reg. br. 30-1/11, naredba br. 51 štaba 12. divizije od 26. 11. 1944.

217 Arhiv VII, k. 898, reg. br. 7-1/1. Izhodno ime brigade postavljala je osiguranje prema Osijeku. Četvrta brigada bila je (van sastava 12. divizije) u rajonu Slavonika Požege.

218 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-15/2. Historijat Osječke brigade.

219 Osječka brigada imala je tada 1717 boraca i rukovodilaca, a 12. divizija 6.294 boraca i rukovodilaca.

na enje došavši s le a. Brigada je imala 2 poginula i 4 ranjena. Gubici neprijatelja nisu se mogli ustanoviti.²²⁰

Poslije ove borbe, brigada se sukobila sa neprijateljevom jedinicom kod sela Punitovaca. U tom sudaru neprijatelj je, po slobodnoj procjeni, imao oko 20 poginulih. Brigada je imala 6 ranjenih.

Nakon dva dana 3. bataljon je razbio neprijateljevu kolonu od oko 300 vojnika na raskrsnici puteva akovo, Tomašanci, Široko Polje. U tom sudaru poginulo je 35 neprijateljevih vojnika, a iz bataljona samo jedan borac.

Sli an uspjeh postigli su potom 1. i 4. bataljon. Oni su 8. prosinca 1944. na cesti epin—Vuka sa ekali 3. bataljon 1. dobrovolja kog policijskog puka.²²¹ U žestokom okršaju ubijena su 4 oficira i 58 policajaca, dok su dvojica zarobljena. Ošte ena su 2 njihova tenka. Zaplijenjeno je 5 teških mitraljeza, 1 minobaca i dosta razne druge vojne opreme i materijala.²²²

Osje ka brigada je poslije tih borbi, povu ena na odmor 4—5 dana.

Ravnica u isto noj Slavoniji zbog u estalih kiša bila je, iz dana u dan, sve raskvašenija. U takvim uslovima tovarna i tegle a stoka bila je od velikog zna aja. Održavanju zdravstvenog stanja konja znatno je doprinosila veterinarska služba brigade. Pored referenta te službe u štabu brigade, Milana Ili a, o stoci su brinuli i bolni ari u bataljonima Andrija Jakšeti , Josip Horvat i Jovo Duki . Potkiva ki posao u brigadi obavljao je uro Ribi i .

Devetog prosinca štab 12. divizije je odlu io, da jedinice napadnu uporište u Širokom Polju, na putu akovo—Osijek. Brigade su se rasporedile oko Širokog Polja.

Štab 12. divizije²²³ je 13. prosinca izdao zapovijest da u napad na uporište u Širokom Polju krene Osje ka brigada. Tri njezina bataljona (1, 3. i 4) krenula su odmah

220 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-8/2. Operacijski dnevnik 12. divizije od 1. 10. 1944. do 15. 5. 1945.

221 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-8/2, Operacijski dnevnik 12. divizije.

222 Arhiv VII, k. 881A, reg. br. 1-31/6, Historijat 12. divizije.

Brigada je imala 2 poginula i dvadesetak ranjenih.

223 Arhiv VII. k. 898, reg. br. 15-1/1. Zapovijest štaba 12. divizije.

s namjerom da se primaknu što bliže neprijateljevoj posadi. Drugi bataljon je ostao u selu Cerovac u divizijskoj rezervi.²²⁴

Napad je po eo 14. prosinca u 2.00 sata. Sa isto ne strane nastupao je 1. bataljon, sa južne 3. bataljon, sa sjeverne strane, u prvo vrijeme jedna eta, a kasnije i cijeli 4. bataljon. Napad na uporište nije po eo jednovremeno. Tre i bataljon je zakasnio, što je omogućilo posadi (oko 400—500 Nijemaca) da se brže sredi i pruži organizirani otpor. U tim kritičnim trenucima štab 3. bataljona je učinio jedan nedopustiv potez. Povukao je na svoju ruku, bataljon u obližnju šumu (Šelovrtak) ostavši cijelo vrijeme pasivan. Bio je to jedan od uzroka što brigada nije tokom noći postigla značajniji, možda i potpuni uspjeh. Ujutro, 14. prosinca oko 8.00 sati, 1. i 4. bataljon su ponovili juriš i uspjeli prodrijeti u sam centar naselja.²²⁵ Oko 11.00 sati neprijateljeve snage su potisnute u južni i zapadni dio sela. U tom času se iz pravca Osijeka, od sela Vuke, pojavila neprijateljeva kolona koja je činila od oko 400—500 vojnika. S njom se kretalo i desetak tenkova. Hitali su u pomoć posadi u Širokom Polju. Neprijatelj je probio položaje čehoslovačke brigade i prosto uletio u Široko Polje, gdje su bataljoni Osječke brigade još uvijek vodili borbu sa ostacima posade. Borci Osječke brigade (1. i 4. bataljon), našli su se odjednom izmeću u dvije vatre. Morali su obustaviti napad i povlačiti se. To je sada bilo krajnje rizično i teško, jer je bio dan, ravnica, istina, veliko blato, a uz sve to nadmoćni neprijatelj.

Tre i bataljon faktički nije učestvovao u toj borbi, pa se iz šume Šelovrtak bez teškoća povukao prema selu Tomašancima. Prvi bataljon se tako povukao, dok se 4.

224 Dvanaesta brigada bila je na položaju duž potoka Jošave radi obezbjeđenja iz pravca Pakova, a čehoslovačka brigada je obezbjeđivala Osječku brigadu, postavivši se na položaje u pravcu Vuke.

225 Zbornik, tom V, knjiga 36, str. 290—296. Operativni izvještaj štaba 12. divizije od 18. 12. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o napadu na uporište Široko Polje i borbi kod Tomašanaca i Gorjanskih Ivanovaca. Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-9/2. Izvod iz operacijskog dnevnika 12. divizije. Arhiv VII, k. 889, reg. br. 1/2. Izvještaj štaba Osječke brigade od 15. 12. 1944. štabu 12. divizije o borbi na Širokom Polju.

bataljon našao u izuzetno teškoj situaciji. Komandant bataljona Antun Pintari je organizirao izvlačenje iz borbe po etama: od položaja do položaja. Ali, neprijatelj je, podržan sa 5—6 tenkova, preko otvorenog, prosto »najasio« borcima na lea. Tada je poremećeno organizirano povlačenje i borci su ginuli. Poginuo je i načelnik štaba brigade Juraj Davila, koji se nalazio s 4. bataljonom.

Starješine brigade: Juraj Davila, Drago Peri, Antun Malie Broco, Franjo Serti Bijeli i Milan Mesi

Prvi i 3. bataljon Osjeke brigade, posjeli su po povlačenju, položaje u istoimenoj dijelu sela Tomašinaca. Time se nije moglo pomoći 4. bataljonu kojeg je neprijatelj naprosto satirao.

Nikad težih gubitaka za 4. bataljon nije bilo. Borac Antun Klenuk,²²⁶ sjeća se: »Jedva sam se izvukao izmeđ tenkova. Ipak izvukao sam i ranjenog kurira, ime mu je Mito, iz Dalja ... U toj borbi su mi poginula tri druga: Pero Zivi iz Sredanaca na dužnosti političkog delegata u pratnji, Iva Gali iz D. Bedrine i Saletkovi, zvani U o, pisar 2. ete iz D. Andrijevac .. .«.

Pošto je razbio 4. bataljon, neprijatelj je napao na 1. i 3. bataljon kod sela Tomašanaca i bio zaustavljen. Kad su mu u kasnim popodnevним satima počeli stizati pojačanja, bataljoni Osjeke brigade su se organizirano izvlačili ili ka selima Paljevini i Potnjanima.

Iako je brigada nanijela osjetne gubitke posadi u Širokom Polju (poginulo oko 90 neprijateljevih vojnika, uništena 2 tenka i 2 kamiona), to se ne može upisivati u bi-

226 Arhiv SUBNOR, opina Osijek. Sjećanja.

lansu uspjeha, jer je 30 njezinih boraca poginulo, 70 ranjeno, a čak 80 nestalo.²²⁷ Najviše je stradao 4. bataljon.

Neuspjeh je bio posljedica nediscipline i neodgovornosti pojedinaca i nekoliko grubih grešaka u komandovanju jedinicama u borbi. Prvo je 3. bataljon zakasnio, a zatim ostao neaktivan cijelo vrijeme, što je omogućilo

Kurir 4. bataljona — Antun Klenuk

neprijatelju u uporištu da se uspješnije odupre i sa eka pomo . Prvi bataljon je morao pomo i 4. bataljonu u povla enju. Preko položaja ehoslova ke brigade neprijatelj je vrlo brzo prešao. Na elnik štaba brigade ni štab 4. bataljona nisu, izgleda, reagirali brzo. Nije se na vrijeme povla ilo iz opasnosti. Taj neuspjeh bilo je prilika za oštriju kritiku nekih drugova.

Prošla je nedjelja dana dok se brigada (osobito njen 4. bataljon) oporavila, sredila i povratila poslije teških gubitaka. Tih dana se mnogo razmišljalo o proteklom doga aju. Zajedni ki zaključak je bio: to što se dogodilo nije se smjelo dogoditi.

U borbi za Široko Polje bilo je i primjera izuzetne hrabrosti. U sje anju Velimira Pavkovi a ostao je i ovaj: »U zasjedi na raskrsnici puta selo Vuka — selo Beketinci sa jednim vodom iz prate e ete (zvala se i protivoklopna baterija), bio je politi ki komesar Milan Milosavljevi . Dan je bio maglovit. Neprijatelj je došao sa tenkovima iz pravca sela epina. Zasjeda je prihvatila borbu. U neravnopravnoj borbi tenkova i naših oru a od 37 milimetara jedna granata je pogodila naše oru e, otkinula

²²⁷ Ve ina nestalih vratila se u sastav bataljona poslije nekoliko dana.

to ak od topa i raznijela nogu komesara Milosavljevi a. Drugovi su ga ponijeli u pravcu sela Beketinaca. Me utim, tenkovi su pošli u tom pravcu. Komesar Milan je naredio svojim drugovima da ga spuste na zemlju. Istog momenta izvukao je pištolj iz futrole i ubio se samo da ne padne neprijatelju živ u ruke .. .«²²⁸

Osje ka brigada se kretala na podru ju akovštine, izme u sela Kondri a, Gašinaca, Majara i Levanjske Varoši do pred kraj prosinca. Pri tome su njezini bataljoni vodili sporadi ne borbe sa manjim neprijateljevim jedinicama. I štab 2. bataljona je, sredinom prosinca, slabo reagirao kada je na njegove položaje, kod sela Gašinaca, naišla jedna neprijateljeva jedinica, podržana tenkovima. Naime, bataljon se odmah povukao ne pruživši nikakav otpor.

Jake neprijateljeve snage pritisle su 12. diviziju u cijeloj zoni njezina borbenog rasporeda sa ciljem da je odbace od saobra ajnice akovo—Slavonski Brod. Neprijatelj je tako er nastojao da u svojim rukama zadrži šire podru je Osijek, koje je za njega u tom asu bilo od vitalnog zna aja.

Divizija je teško odolijevala tom pritisku, jer bila je primorana voditi borbu u ravnici gdje je neprijatelj koristio tenkove i imao druga preimu stva.

&

No u 27. prosinca 1944. Osje ka brigada je zapoviješ u br. 936 štaba 12. divizije, dobila zadatak da njezina dva bataljona posjednu položaje u Levanjskoj Varoši i Musima, da korpusna (brigadi pridata) protutenkovska baterija ukopa topove²²⁹ na položajima u Levanjskoj Varoši i da jedinice miniraju cestu koja vodi ka Majaru. Te jedi-

228 Arhiv SUBNOR op ine Osijek. Sje anja komandira baterije, art. majora u penziji Pavkovi Velimira. Milan je prvoborac rodom iz sela Gaboš, prije rata radnik u tvornici »Bata«, Borovo.

229 Arhiv VII, k. 486, reg. br. 2-1/2. Operativni izvještaj štaba artiljerijske grupe 6. korpusa 4. 1. 1945, štabu 6. korpusa. Brigadi je tada pridata korpusna baterija topova od 75 mm.

nice brigade imale su prije iti prodor neprijateljevih jedinica koje su se o ekivale na tom pravcu (15. ustaška bojna i Nijemci)

Kako se i o ekivalo, napad neprijatelja po eo je 27. prosinca oko 8.00 sati. Neprijatelj je krenuo u više manjih uporednih kolona²³⁰ iz sela Trnave, Kondri a, Gašinaca i Drenja. Izvi a ki dijelovi brigade, istureni u selu Majaru, uo ivši pravce kretanja neprijatelja, povukli su se na vrijeme.

Ispred neprijateljevih kolona išla je njihova izvi a ka jedinica oja ana tenkom radi uo avanja i otkrivanja naših položaja. Pošto je izvi a ki odred odbijen, neprijatelj je usredsrijedio napad na položaje na k. 209, južno od Levanjske Varoši.²³¹ Borbu je smjelo prihvatila jedna eta, ali nije mogla zaustaviti nadmo nijeg neprijatelja. Zaprijetila je opasnost da neprijatelj ovlada k. 209, koja je bila dominantna to ka obrane Levanjske Varoši. U borbenom rasporedu brigade bila je i korpusna brdska baterija topova od 75 milimetara. Ona je otvorila vatru na tenkove im su se približili na odre enu udaljenost i zaustavila ih. Tenkovi su se povukli sa brisanog prostora, a vatra je prenijeta po neprijateljevoj pješadiji koja je ubita no djelovala. Uzvratila je neprijateljeva artiljerija. Tre i bataljon je pružao otpor oko 3 sata, a potom se postupno po eo povla iti. Komandir baterije je, na svoju odgovornost, povukao bateriju s položaja. Pošto su se konji, koji su vukli jedan top, uplašeni od eksplozije, otrgnuli i pobjegli, artiljerci su top morali sami vu i. Vidjevši to, u prolazu kroz Levanjsku Varoš komandant 12. divizije Milan Stanivukovi je naredio komandantu Osje ke brigade Milanu Bobi u da angažira jednu etu za zaštitu baterije.

Jedinice brigade se nisu mogle povla iti ka selu Slobodna Vlast, jer su neprijateljevi tenkovi, kre u i se kosama iznad sela Musi a i tuku i ubita nom vatrom,

230 Dvanaesta brigada držala je položaje lijevo od komunikacije. U odsudnom trenutku, udarom u bok, prisilila je neprijatelja da za kratko vrijeme stane. Tako je olakšana pozicija bataljona u Levanjskoj Varoši.

231 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 30/1-2. Operativni izvještaj od 29. 12. 1944, štabu 6. korpusa o borbi kod Levanjske Varoši, M. i V. Nabr a.

zauzeli dominiraju u to ku na izlazu iz Levanjske Varoši. Dio Osje ke brigade se pokušao srediti na položajima na seoskom putu koji vodi iz Levanjske-za akova ku Breznicu. I ti položaji su se odmah našli pod udarom jake bo ne vatre.

Pritisak neprijatelja bio je najja i na krilima, dok su s fronta napadale njegove slabije snage. Tako se na lijevom krilu položaja stvorila kriti na situacija. Napreduju i kroz šumu Ljeskovac, neprijatelj je neposredno zaprijetio da i tim pravcem ugrozi odstupanje dijelova Osje ke brigade i operativnog dijela štaba 12. divizije koji se nalazio u Levanjskoj Varoši. Vidjevši to, komandant divizije je naredio štabu Osje ke brigade,²³² da jedan njezin bataljon posjedne položaje na ivici šume Varoš. Bataljon nije uspio posjesti te položaje, jer je neprijatelj ve »pokrio« snažnom vatrom sav brisani prostor izme u sela i šume.

Odstupanje dijelova brigade kroz selo Levanjska Varoš išlo je dosta organizirano. Kad su izišle iz sela, jedinice su bile izložene jakoj vatri pa se u borbeni poredak uvukao elemenat stihijnosti, što je prouzrokovalo ve e gubitke naših jedinica. Tek na trigonometru 231 jedinice su se sredile.

Oko 13.00 sati neprijatelj je ovladao prostorom oko sela i ivicom šume Varoš. Situacija u Levanjskoj Varoši postala je još teža. Tada je štab 12. brigade samoinicijativno poduzeo napad dvjema svojim etama u desni bok neprijatelja. Neprijatelj se na trenutak zbunio, ime je olakšano stanje preostalih jedinica u Levanjskoj Varoši koje su bile pod udarcima snažne vatre. Neprijateljeve snage nisu mogle poduzeti gonjenje, zbog ugroženosti svog desnog boka, što su iskoristile naše jedinice da se izvuku iz tog pakla.

Dok u se jedinice povla ile kosom iznad Levanjske Varoši, po njima je tukla artiljerija. Jedna granata je usmrtila komandanta divizije Milana Stanivukovi a, hrabrog ovjeka i dobrog druga i rukovodioca.

232 Arhiv VII, k. 882, reg. br. 30/1-2. Operativni izvještaj štaba 12. divizije, od 29. 12. 1944, štabu 6. korpusa, o borbi kod Levanjske Varoši, M. i V. Nabr a.

Tako je poginuo ovjek koji se više od 3 godine borio u Slavoniji daju i veliki doprinos ja anju slavonskih jedinica. U prvoj slavonskoj brigadi, formiranoj listopada 1942, bio je na elnik štaba. Bio je i na dužnosti na elnika štaba 6. korpusa, a najduže na dužnosti komandanta 12. divizije sa kojom je izvojevao mnoge pobjede.

U borbi u Levanjskoj Varoši poginuli su mnogi borci, a me u njima i komandant 1. bataljona Osje ke brigade Marko Kljaji .

U ovoj borbi istakao se štab 3. bataljona, Marko Kljaji komandant 1. bataljona, komandir topovske baterije potporu nik Franjo Daneš, pomo nik komesara 3. ete 1. bataljona Mihajlo Gedoševi Mišo, kurir 1. bataljona Asim Kova evi , rukovodilac SKOJ-a u 1. bataljonu Savo Kari i borac 3. bataljona Dušan Kneževi .

Nakon borbe u Levanjskoj Varoši, odvojila se samovoljno 3. eta 3. bataljona,²³³ sastavljena od boraca prebjeglih tokom 1944. godine iz 1. koza ke divizije²³⁴ u NOVJ, i otišla u »viroviti ki mostobran«, u sastav Crvene armije (61 borac). Zbog toga je formirana nova 3. eta koju su inili borci iz 1. i 2. ete 3. bataljona i borci iz drugih jedinica brigade.

U ROVOVIMA KOD UR ENOVCA

Krajem 1944. godine, poslije uspješnih operacija za oslobo enje Crne Gore, Dalmacije, Makedonije, Srbije, Kosova i dijela Vojvodine, izmijenila se u zna ajnoj mjeri vojno-politi ka situacija na jugoslovenskom prostoru. Stvorena je stabilna strategijska pozadina na koju se

233 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-10/2. Operacijski dnevnik 12. divizije za period od 1. 10. 1944. do 15. 5. 1945.

234 Arhiv VII, k. 488, reg. br. 1/13. Rije je o borcima Crvene armije koji su tokom 1941. pali u njema ko ropstvo, pa su iz njema kih logora stupili u tzv. Koza ki korpus koji se borio na teritoriji Jugoslavije protiv NOVJ. Jedan broj njih prebjegao je u prolje e 1944. u Osje ku brigadu u kojoj je formirana jedna eta, a u ljeto 1944. i bataljon. Stab 3. JA, 13. 1. 1945. naredio je 6. korpusu da ih sve prikupi i pošalje u Stab armije kako bi ih se stavilo na raspolaganje Crvenoj armiji što je i u injeno.

mogla u potpunosti osloniti NOVJ. U pozadini neprijateljevog fronta, u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji nalazilo se nekoliko korpusa NOVJ, koje su jedinice napale kvislinške snage i držale prostrani slobodni teritorij. Uvjeti za dalje vođenje rata bitno su se izmijenili. Svoj dio općeg strategijskog fronta u Evropi — od Podunavlja, gdje se povezala sa lijevim krilom Crvene armije, do Jadranskog mora, gdje se povezala sa frontom zapadnih saveznika u Italiji — NOVJ je držala samostalno.²³⁵

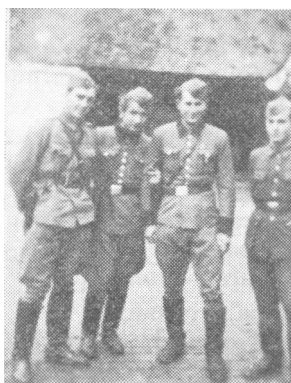
Pred svim jedinicama NOVJ stajao je zadatak da se pripreme za proljetnu, odlučuju u ofenzivu, u sklopu opće ofenzive saveznika armija, u kojoj će se fašizmu zadati posljednji udarac.

Oslonjena na sopstveni teritorij, NOVJ je bila borbeno sasvim sposobna za oslobodjenje svoje zemlje i slamanje njemačke i kvislinške oružane sile.

Šesti korpus (u njegovom sastavu su bili 12. i 40. divizija i partizanski odredi) bio je jedan od korpusa NOVJ

koji je djelovao u neprijateljevoj pozadini. Eto zima bila je veoma hladna, sa dosta snijega u Slavoniji. Osječka brigada je provodila te ratne dane na položajima ispred Muranovca.

Poslije borbi u Širokom Polju i Levanjskoj Varoši, Osječka brigada je dvadesetak dana provela u sreivanju jedinica, ureivanju opreme, odjeće i naoružanja. Borci su bili prilično iscrpljeni, pa je trebalo poboljšanom ishranom popraviti fizičku kondiciju i uiniti sve da se borbeni

Starješine 3. bataljona — Pavel Gutikov, Boško Lukižić, Beško Jašarević i Košta Kovačević

²³⁵ VII, Beograd, 1958, knjiga 2, str. 505, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945.*

moral podigne. Na pomolu su bile nove borbe, sada u sastavu 3. armije NOVJ.²³⁶

Iz šireg rajona Levanjske Varoši i Naši ke Breznice brigada je krenula u sela Milinac, enkovo i Pau je.²³⁷ Poslije dužeg odmora, prebacila se u širi rajon sela Gornje i Donje Moti ine i Vu aka, na domak uporišta Našica i ur enovac. Zadatak na novom odredištu bio je: sprijeavanje upada neprijateljevih snaga na slobodni teritorij, poduzimanih radi plja ke.

Zima je bila jaka, pa ni neprijateljeve snage nisu esto napuštale uporišta. Tre ina snaga brigade bila je redovno na položajima, dok su ostale jedinice boravile u naseljima.

Brigada je bila dvadesetak dana na položajima kod Našica, ali neprijatelj za to vrijeme nije napuštao uporište.

Na osnovu nare enja štaba 12. divizije²³⁸ od 20. sije nja 1945. Osje ka brigada je posjela položaje na liniji Božilovac—Beljevina. U ranim jutarnjim satima, 22. sije nja, dijelovi 18. jurišne ustaške bojne i jedne domobranske satnije napali su 1. i 2. bataljon na položajima k. 137 — selo Beljevina. Zbog jake magle neprijatelj se uspio privu i do samog ruba šume i iznenaditi dijelove 1. bataljona u vrijeme kad je posijedao položaj. Bataljon se morao povu i u sjeverni dio sela Beljevine i tu je, zajedno sa 2. bataljonom, do ekao neprijatelja. Ustaše su se, odbijene, povukle na ivicu šume Golubovac.

Takvom obrtu stvari najviše su doprinijeli svojom hrabroš u i snalažljivoš u desetar uro Lupoglavac, borci Ivan Knižek, Marko Paun, Tahir ali i Osman Paratuši . (Na elnik štaba brigade je tada bio Jovica Prodanovi , a komandant 1. bataljona Milan Stjepanovi).

U ovim borbama je poginuo jedan borac iz brigade, a etvorica su ranjena.

236 Arhiv VII, k. 486, reg. br. 10-1/3. Po nare enju štaba 3. armije pov. br. 1 do 2. 1. 1945. 6. korpus ušao je u sastav 3. armije i stavljen je pod komandu 3. armije general-lajtnanta Koste Nada.

237 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-16/2, Historijat Osje ke brigade.

238 Arhiv VII, k. 901, reg. br. 7-1/1.

Do ja ih okršaja na komunikaciji prema Donjoj Motini došlo je 23. siječnja. Dvije satnije (jedna ustaška, druga domobranska) — iz 18. ustaške bojne²³⁹ iznenadile su 1. i 2. bataljon na položajima potok Stara Rijeka—Beljevina—Šaptinovci, koji su bili prisiljeni da se povuku.

Osječka brigada se poslije toga duže zadržala u neposrednoj blizini neprijateljevog uporišta u urinovcu, varošici smještenoj uz željezničku prugu Osijek—Koprivnica, u kojoj je bila razvijena industrija za preradu drveta. Borci su se smjestili i u selu Vučaku. Siromaštvo ljudi iz toga sela osjetno se dojmilo svih boraca. Politički komesar 3. bataljona, radnik Nikola Balenović,²⁴⁰ je to izrazio i u svom članku, objavljenom u džepnim novinama »Borac«: »Slabećemo, bez poda, sa natučenom zemljom, male troškove sa malim prozorima . . . Više porodica živi u zajednici kojim sobi. Na samom kraju sela, kraj željezničke pruge namirili su si radnici od dasaka barake. Tvornice su u rukama onih koji su donosili zakone o minimalnoj nadnici. Neće proći mnogo vremena pa će dimnjaci opet pozivati na rad . . . Odluke ZAVNOH garantiraju i nama radnicima pravo udruživanja. Mi radnici tada ćemo reći: 'Ne može više po starom! Mi želimo novi život, dostojan čovjeka, dobre zdrave stanove, dobru plaću, hranu i odjeću. Želimo razonode i kulturnog rada' . . . «.

Osjećao je Nikola dah revolucije i osjećao novu Jugoslaviju, drugačiju od one kad je on učio zanat u Osijeku, između dvadesetih i tridesetih godina, u vrijeme bjelomnog progona komunista . . .

Dani su bili sve hladniji. Teško je bilo provoditi vrijeme na položajima gdje se uz sve moralo i ukopavati. Kopanje zaklona i rovova imalo je dvostruku svrhu: prvo, borci su se mogli skloniti u rovove pri iznenadnom napadu neprijatelja i pružiti mu snažniji otpor, i drugo, radeći i su se štitili od smrzavanja i održavali fizičku kondiciju. Inače se tih dana fizičkoj kondiciji poklanjala znatna pažnja. O tome se govori i u naredbama štaba 6. korpusa.²⁴¹ »Samu

239 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-12/2. Operacijski dnevnik 12. divizije, za period 1. 10. 1944. do 15. 5. 1945.

240 Prvoborac, član KPJ prije rata i član Rajonskog komiteta KPH u Zagrebu.

241 Arhiv VII, k. 883A, reg. br. 3-2/5.

fiskulturu dijelimo na dvije glavne grupe, tjelovježba i sport. Tjelovježba ima svrhu da tijelo pojedinaca a onda i svih drugova ini elasti nijim, pokretnijim, sposobnijim da lakše prebrode sve napore koje nam rat doniša. Sport pak osim gore spomenutih faktora imade mnogo utjecaja na razne mentalne i karakterne osobine onih koji se njima bave, kao borbenost, samopouzdanje, razvija smisao za društveni život i drugarstvo.«

Na elu 6. korpusa došlo je tih dana do izmjene. Dužnost komandanta korpusa primio je general-major Veljko Kova evi,²⁴² a dotadašnji komandant Mate Jerkovi postao je zamjenik komandanta novoformirane 3. armije. Tim povodom jedinice su dobile nare enje, u kome izme u ostalog stoji i ovo: »Neka na dobivenim zastavama i zasluženim nagradama najboljih boraca, rukovodioca i jedinica 6. korpusa na kraju svakog perioda natjecanja a i natjecanja uop e budu zapisane asne i ponosne rije i — najboljima u pobjedonosnom takmi enju.«

U jeku borbi, u zoni ur enovca, desetak boraca brigade doživjelo je veliku radost i ast: upu eni su u sastav 1. gardijske brigade Vrhovnog štaba²⁴³ gdje e biti u li - noj pratnji Vrhovnog komandanta, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita. Cijela brigada bila je ponosna što e se uz Vrhovnog komandanta na i i njezini borci.

Prvi mjeseci posljednje ratne godine 1945. proticali su u znaku borbenog slavlja svih jedinica 6. slavonskog korpusa. Radosni su bili svi, od boraca do komandanta i politi kog komesara korpusa. Za skoro godinu i pol dana borbi (od ljeta 1943, kada je korpus formiran kao 1, zatim kao 2, i od jeseni 1943. kao 6. slavonski korpus — on je dao veliki doprinos razgaranju NOB širom Slavonije, Hrvatskog Zagorja i Bilogore. Njegove brigade stizale su i u Podravinu i drugdje, iskazuju i visoke borbene i moralne kvalitete i bespošteditnost u uništavanju okupatora i doma ih izdajnika. Za sve to je Šesti slavonski korpus

²⁴² Narodni heroj.

²⁴³ Arhiv VII, k. 487, reg. br. 7-3.

dobio željeno priznanje — naziv udarni.²⁴⁴ Depeša Glavnog štaba Hrvatske br. 4 od 21. 1. 1945. glasi: »U dosadašnjim borbama IV i VI korpus pokazali su visoku borbenost, prodornost i umješnost boraca i rukovodioca nanose i neprijatelju teške gubitke. Priznaju i visoku vojničku vrijednost ovih jedinica, dodijeljujemo IV i VI korpusu nazive — udarni«.

Prvi dani veljače, također veoma hladni, proticali su u borbama sa ustašama i domobranima iz uporišta u Našicama i u ugroznom području. Te jedinice su pokušavale iznenaditi Osijek i Cehoslovacku brigadu koje su u skladu sa zapoviješću u štaba 12. divizije,²⁴⁵ od 29. siječnja 1945. imale zadatak da po svaku cijenu spriječe prodor neprijateljevih kolona iz uporišta Našica, u ugroznom području i Beničanaca komunikacijama koje vode u pravcu sela Čačinci, Zdenaca i Obradovaca.

Osječka brigada je uredila položaje za obranu u četiri linije po dubini. Lijevo od Osjeka brigade nalazile su se jedinice 51. ugrozanske divizije. One su bile na položajima sela: Crnac— Čačinci, Stari Rastovac— ugrozno Lug—Donje Bazije, Šibovac—Senkovci—Gornje Predrijevo—rijeka Drava.

Borci su iskopali zaklone za stojeći i stav i fortifikacijski dobro uredili položaje. Bilo je neophodno dobro se utvrditi na položajima, jer je u Našicama tada bilo oko 2.000 neprijateljevih vojnika sa dvije baterije topova i 4—5 tenkova, a u ugroznom području oko 1.500 neprijateljevih vojnika i dvije haubice. Osim toga, neprijateljevi garnizoni u istoj Slavoniji su, od uspostavljanja fronta u Sremu, znatno ojačani, pa je trebalo imati dobro organiziranu obranu i po dubini, kako bi se brigade mogle upornije boriti i, u slučaju potreba, organizirano povlaćiti, od položaja do položaja.

244 Arhiv VII, k. 903, reg. br. 2/2.

245 Arhiv VII, k. 901, reg. br. 12-1/1, Isti zadatak kao i tokom januara.

Najposlije: u istojnoj Slavoniji je djelstvovala tada 11. ustaško-domobranska divizija²⁴⁶ sa štabom u Vinkovcima. Sredinom sije nja u Našicama je koncentrirana 297. njemačka pješadijska divizija, a u Pakovo je došao 91. armijski korpus, koji je kontrolirao prostor zapadno od sela Strizivojne do blizu ušća Drave u Dunav. Na desnoj obali Drave, od linije Dalj—Erdut, pa do linije Donji Miholjac—Vovin, nalazili su se borbena grupa Fišer (Fischer) i 606. puk.

U BORBAMA ZA VIROVITIŠKI MOSTOBRAK

Slavonski operativni prostor je dobio na značaj, osobito u širem rajonu Virovitice gdje je tokom studenog i prosinca proširen slobodni teritorij, jer je pored ostalog, služio kao mostobran snagama NOVJ i Crvene armije koje su se nalazile na lijevoj obali Drave. Radi održavanja sa 6. i 10. korpusom i pouzdanijeg obezbjeđenja lijevog krila Trećeg ukrajinskog fronta, jedan puk 233. divizije Crvene armije prebačen je 8. prosinca 1944. na desnu obalu Drave. Petnaestog prosinca 1944. prebačena je na desnu obalu Drave i glavnina 16. divizije 12. vojvođanskog korpusa, a početkom sije nja 1945. prebačene su i ostale jedinice te divizije.²⁴⁷ I 51. vojvođanska divizija se prebacila sredinom sije nja 1945. preko Drave u tzv. virovitiški mostobran s ciljem da, u održavanju sa 6. i 10. korpusom, proširi taj mostobran i ugrozi pozadinu neprijateljevih snaga na frontu u Sremu.²⁴⁸

U realizaciji plana za proširenje virovitiškog mostobrana učestvovala je i 12. slavonska divizija, koja je tokom sije nja i početkom veljače imala zadatak da obezbijedi nesmetano djelstvo 12. vojvođanskog korpusa od neprijateljevih intervencija iz pravca Našica i Turinova.

To je tokom sije nja i prvih 7 do 8 dana veljače 1945. bio osnovni zadatak i Osječke brigadi na položajima kod Turinova i Našica. Za to vrijeme su jedinice 10. korpusa

²⁴⁶ Zbornik, tom V, knjiga 36, str. 58.

²⁴⁷ VII, Beograd, 1958, knjiga 2, strana 507, Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945.

²⁴⁸ Isto, str. 513.

imale zadatak da odbace neprijateljeve snage što dalje ka Koprivnici i Bjelovaru.

Borbe u mostobranu bile su veoma žestoke, osobito u drugoj polovici siječnja, kada su sve naše snage morale prije i u obranu. Mostobran je smetao Nijemcima jer je bio u pozadini Sremskog fronta, ometao ih je i u priprema protuofanzive protiv jedinica Crvene armije na prostoru Blatnog jezera. Stoga je njemačko komandovanje odlučilo da im prije »o isti« prostoriju Virovitica—Donji Miholjac—Valpovo i zaleđe tih mjesta.

Po etkom veljače, Nijemci su za tu operaciju grupirali 297. pješadijsku i 7. SS »Princ Eugen« diviziju, borbenu grupu »Fišer« (ojačanu 11. pukom 11. vazduhoplovne poljske divizije), 1. kozmaku diviziju i dijelove 5. ustaško-domobranske divizije. Oni su tim snagama 6. veljače 1945. prešli u koncentrični napad na cijelom frontu i zauzeli sela Feričanec, Orahovicu i Čačince, 7. veljače selo Vojčin, a 8. veljače Podravsku Slatinu i još neka mjesta na Bilogori.²⁴⁹

Do toga vremena, odnosno do 6. veljače 1945, Osječka brigada je imala još jedan okršaj. Napadala je uporište u selu Donjoj Motičini, ne znajući da se u njemu nalaze vrlo jake neprijateljeve snage koje su vršile posljednje pripreme za koncentrični napad u sklopu ofenzive na virovitički mostobran. U zapovijesti za napad štaba 12. divizije²⁵⁰ od 1. veljače 1945. cijenilo se da je jačina neprijatelja u Motičini oko 400—500 vojnika. Napad koji je izveden sutradan, 2. veljače 1945.,²⁵¹ ubrzo je pokazao da ti podaci nisu bili točni.

Osječka brigada je krenula u napad s dosta velikim pojačanjem: podržavale su je dvije baterije brdskih topova, dvije baterije protuoklopnih topova i dva teška minobacača. Prvi bataljon je pošao na uporište 3. veljače u 6.00 sati sa zapadne i sjeverozapadne strane, a 4. bataljon sa jugozapadne. Od samog početka išlo je teško, naročito kada se razdanilo. Odnos snaga je bio takav da se nije moglo naprijed. Prostor kojim su bataljoni napadali bio

²⁴⁹ Isto, str. 513.

²⁵⁰ Arhiv VII, k. 901, reg. br. 15-1/1.

²⁵¹ Arhiv VII, k. 890, reg. br. 6-1/1.

je ist, te su naše jedinice trpjele gubitke. Pošto je komanda brigade ocijenila da nema izgleda na uspjeh — napad je obustavljen.

Taj neuspjeli napad i pogrešna procjena o snazi neprijatelja stajala je Osje ku brigadu 20 poginulih i 15 ranjenih.

Jedva da su se bataljoni, osobito oni koji su bili u napadu, uspjeli srediti, a ve su bili pod udarima neprijateljevih snaga, koje su 6. velja e po ele op i napad iz uporišta Našice, ur enovac, selo Crnac u pravcu Podravske Slatine. Teško je bilo organizirano odstupiti pred naletom neprijatelja, pa je bilo gubitaka. Teške borbe na položajima po dubini, u teškim vremenskim prilikama, vo ene su tih dana bez prestanka. Tada se vidjelo koliko su bile zna ajne etiri linije rovova po dubini obrane.

Sjutradan, 7. velja e, neprijatelj je produžio napad uvode i nova poja anja. Nakon ogor enih borbi, uspjelo mu je da se probije preko sela Petrovca u pravcu Mikleuša i na taj na in zaobi e lijevo krilo Osje ke udarne brigade koja se tukla sa neprijateljem što je nadirao u pravcu sela a inaca, Krajne i Pištana. Glavni cilj neprijatelja bio je da na obroncima Papuka osigura bok svojoj glavnini koja je nastupala u pravcu Virovitice.

Povla e i se pred nadmo nijim neprijateljem, Osje - ka i ehoslova ka brigada su do podne 7. velja e 1945. posjele položaje ispred sela Mikleuša, Humljana i Krajne. Osje ka brigada je bila na lijevom, a ehoslova ka na desnom krilu. Iza položaja (na desnom krilu) proti u dvije manje rijeke — Vo inska rijeka i Vojlovica (spajaju se kod Humljana u Vojlovicu), koje su tada bile gazne samo na nekim mjestima. Neprijateljeve snage ostvarivale su veoma brz tempo napada, jer su imale dosta tenkova i borile se veoma uporno, bez obzira na gubitke. Da bi podigao moral svojim jedinicama, neprijatelj se služio parolom: »Idemo natrag za Njema ku, a partizani nam ne daju«. ²³²

Zahvaljuju i dobroj pokretljivosti, neprijatelj je uspješno manevrirao snagama ubrzavaju i tempo u Po-

252 Arhiv VII, k. 1241, reg. br. 12-1/3, Izvještaj štaba 36. NOU divizije od 25. 2. 1945, štabu 12. korpusa.

dravini i na sjevernim padinama planine Papuka. Tako je uspio zaobići položaje 12. divizije i lijevi bok Osječke brigade. Prvi bataljon brigade, koji je bio na lijevom krilu, zaobićen je i umalo opkoljen. U naročito teškom položaju našla se njegova 1. eta. Sa jednim vodom probijao se preko Voinske rijeke komandir ete Savo Zari, a sa drugim vodom politički komesar ete Derasim Grčić i Dero. U jeku borbe poginuo je politički komesar 1. bataljona Lazo Vujanić. Na selu 3. ete juna koji je pao njezin komesar Tošo Kopa. Komandir ete bio je Dušan Vezmar. Dušan i Radivoj Vukotić, također komandir jedne ete, prikrili su se u žbunju uz obalu rijeke sa još 4 borca i tako preživjeli.

I 2. bataljon doveden je na Voinskoj rijeci u težak položaj. Prva eta toga bataljona povlačila se preko Vojlovica pod jakom vatrom neprijatelja. Komandir ete Mato Brazda, stari ratnik, želio je sve da se u toj teškoj situaciji poduzmu prave mjere i spasi što više boraca. Gubici su, unatoč tome, bili veliki. U selu Ceralijama imao je u stroju svega oko 50 boraca. Jedan dio boraca iz njegove ete, zajedno sa štabom bataljona i dve ete 2. bataljona probio se na Papuk i ostao u Slavoniji.

Bili su to izuzetno teški trenuci. Vojlovica pa i Voinska rijeka će se dugo pamtit i po teškoj i krvavoj borbi u kojoj su poginuli i Martin Kovačević iz 2. ete 2. bataljona, Albin Lebeničnik iz 1. ete 2. bataljona, Otavio Montanari iz 2. bataljona, Samuilo Mrkić iz 1. ete 2. bataljona, Manjo Feralić iz 2. ete 2. bataljona i Valent Štrauf.²⁵³

Na desnom krilu divizijskih položaja neprijatelj je zaobišao ehoslovačku brigadu. I tu se vodila žestoka borba. U streljačkom stroju pao je komandant ehoslovačke brigade Josip Ružička.²⁵⁴

Povlače i se bez zastoja, jedinice Osječke brigade su se najzad, kod sela Ceralija, 8. veljače 1945, odvojile od neprijatelja i svile u kolone. Ali, neprijatelj ih je opet napao. Na položajima se sreom našao jedan bataljon iz 51. vojvođanske divizije i odbio napad. Teško bi bilo da

253 Arhiv VII, RRK 19, reg. br. 2/4. Spisak poginulih boraca Osječke brigade.

254 Narodni heroj, rođen u s. Otkopi, Daruvar, 17. decembra 1919.

nije bilo vojvo anskih drugova. U selu Suhopolju brigada je izašla na položaje i no u izme u 8. i 9. velja e produžila pokret ka Virovitici. Ujutro 9. velja e 1945. prešla je Dravu²⁵⁵ preko pontonskog mosta i ušla u Bar na ma arskom teritoriju. Toga dana brigada je privremeno izašla iz sastava 12. divizije. (Ona e se nalaziti u Baranji, u sastavu 36. i 51. vojvo anske divizije, da bi se opet polovicom travnja našla u sastavu svoje 12. divizije).

U Bar u, malom mjestu Ma arske, bilo je mnogo naroda iz Slavonije i boraca iz pozadinskih ustanova koji su se povla ili pred neprijateljem. Našlo se tu i nekoliko brigada. Vrilo je kao u košnici. S druge strane Drave neprijateljeva artiljerija je tukla Bar bez naro itog u inka. Nikada Bar nije imao više stanovnika nego tih dana. Dvorišta su bila puna komora i kola. U kazanima je kr kala hrana.

U Bar u je Osje ka brigada ostala nekoliko dana, a onda je krenula na dugi marš preko Baranje za Kiš Tomaš, gdje je ostala²⁵⁶ do 19. velja e 1945, nastavlja ju i potom marš u pravcu Darde. Došavši na cilj, Osje ka brigada se, 23. velja e, razmjestila u selu Grabovcima i na okolne pustare. Prema usmenom nare enju komandanta 3. armije, Osje ka brigada je stavljena privremeno pod komandu 36. vojvo anske divizije.²⁵⁷ U brigadu je tih dana došlo nekoliko stotina starih, prekaljenih ratnika iz raznih pozadinskih ustanova. Priklju ili su se borci i starješine, bivši ranjenici, koji su u me uvremenu pre-zdravili. Bilo je to kvalitetno poja anje Osje koj brigadi. Boravak u Baranji iskoriš en je za sre ivanje jedinica, vojnostru nu obuku i politi ki rad. Ve poslije nekoliko dana brigada je bila potpuno spremna za izvršenje slože-nih borbenih zadataka u sastavu 36. divizije.²⁵⁸

255 Arhiv VII, k. 986, reg. br. 9-1/2. Operativni izvještaj štaba 6. korpusa. To je bio i kraj borbi za viroviti ki mostobran.

256 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-17/2. Historijat Osje ke brigade.

257 Arhiv VII, k. 1241, reg. br. 11-3. Obavijest štaba 36. NOU divizije od 20. 2. 1945. štabu 12. korpusa.

258 Komandant divizije bio je Dušan Vukasovi Diogen, poginuo aprila 1945. na obali Drave, a politi ki komesar Bogdan Vujoševi .

Baranja je bila slobodna još od jeseni 1944. Na slavonskoj strani, preko Drave, neprijatelj je držao dobro utvrđene položaje za obranu. Uz obalu Drave izgrađeni su brojni bunkerji. Obrana je bila organizirana u grupnom sistemu, a otporne točke su bile u selima uz rijeku. Kuće i drugi zidani objekti uz Dravu, u Osijeku, bili su podešeni za obranu. Na ulicama koje su izlazile na Dravu postavljene su barikade, a mjesta koja neprijatelj zbog malo varnog terena nije mogao kontrolirati — minirana su pješadijskim nagaznim minama.

Nasuprot neprijatelju, na lijevoj obali Drave razvio se borbeni poredak 36. divizije. Njezini su položaji bili oslonjeni na dva, uglavnom, cjelovita sektora. Prvi sektor se protezao od Starog Sela do sela Podravlja. Cio teren pored obale bio je pošumljen i malo varan, ravan, sa dva nasipa koji su se protezali u pored s tokom rijeke. Prilazi rijeci bili su povoljni. Drugi sektor je zahvatao prostor od sela Podravlja do ušća Drave u Dunav. Bio je uglavnom pod vodom, sa malim ostrvcima, a prilaz Dravi bio je moguć samo uz pomoć amaca.

Milan Stani, Srećko Stanković i Milan Stjepanović

Na divizijskom odsjeku bile su izgrađene četiri obrambene linije: prva se protezala duž Drave (danju su na njoj bile mrtve straže); druga, glavna linija, protezala se nasipom južno od Staroga Sela—Bezdana—Ustava—zapadna i južna ivica sela Bilja—selo Kopačeva—nasip kod sela Kopačeva—ustava; treća linija išla je od nasipa kod Brodske pustare—južna ivica sela Darde—sjeverna ivica sela Bilja, gdje se spojila sa glavnom linijom; četvrta linija

je povezala južnu ivicu sela Jagodnjaka, Novi Eminac, selo Švajcernicu, sjevernu ivicu sela Darde i južnu ivicu sela Vardarca.

Prva i druga linija su bile uređene po tipu poljske fortifikacije i prije dolaska jedinica 36. divizije, ali zbog visokog vodostaja rovovi su na mnogim mjestima bili porušeni, a izbijale su i podzemne vode. Za smještaj jedinica iskopane su u nasipima nove zemunice, u kojima su postavljene pećine. Gdje nije bilo nasipa, izgrađeni su od drvene građe i nadzemni objekti.

Dodira sa neprijateljem nije bilo, osim obostranog gotovo svakodnevnog prepucavanja preko rijeke.

U Osijeku brigadi se tih dana intenzivno izvodila vojna i politička nastava. Posebna pažnja posvećena je nastavi gađanja. Komandanti bataljona, komandiri četa i još neke starije pozvani su na posebno savjetovanje. Komandant brigade Milan Bobić je naredio da se 21. veljače 1945. izvrši pokazno gađanje odeljenjem minobacača od 120 milimetara.

Minobacač je postavljen na vatreni položaj na kraju sela Lug. Za ciljeve su uzeti veliki panjevi, od kojih su neki vrba, na udaljenosti od oko kilometar i pol. Pogoci su se mogli dobro vidjeti i golim okom. Pošto je to bilo pokazno gađanje, oko oružja su se okupile mnoge starije koje su bile na savjetovanju. Naredbom komandanta brigade za rukovodioce gađanja određeni su komandiri četa u brigadi Slavko Polemus i politički komesar pomoćnik jedinica Osječke brigade Franjo Kazda, a za izvršioce gađanja — vođa minobacača Kog odjeljenja Velimir Bojani, nišandžija minobacača Petar Mermer, pomoćnik nišandžije Karlo Kadi i poslužioc borci Karlo Kozlovi, Mehmed Dautović i Mihovil Mišić.

U 16,30 po elu je gađanje. Tri do pet minuta kasnije dogodila se tragedija.²⁵⁹ Sam događaj imao je ovaj

259 I autor ove knjige nalazio se na mjestu nesreće. (Stigao sam do oružja kada je krug posmatrača bio zatvoren, pa sam se našao u šestom, sedmom redu toga prstena. Poslije eksplozije pao sam. Ušao sam jaur, a potom ugledao užas, krv i ranjene i mrtve na cesti. Nas nekoliko, poslije prvog šoka, otrčalo je u prve kuće. Seljaci su nam dali plahte kojima smo pokrili poginule, a ranjene nosili da im se ukaže pomoć.)

tok: komandant brigade je uzeo minu i stavio u cijev oru a, a potom u nju kraj oru a, o čemu i da mina opali. Međutim, mina nije izletjela iz cijevi — upalja se nije aktivirao. Komandir prate e - te Slavko Polemus, okrenut le ima komandantu i minobaca u, nije primijetio da je komandant Bobi ve stavio jednu minu u cijev, pa je on stavio i drugu minu. Uslijedila je strahovita eksplozija, koja je usmrtila komandanta brigade Milana Bobi a, komandira e te Slavka Polemusa i još 9 drugova, koji su bili određeni za izvo enje pokaznog ga-anja.²⁶⁰ U ovoj nesre i 15 drugova je ranjeno.

Tako je na pragu slobode tragi no izgubio život Milan Bobi , komandant Osje ke brigade. Bio je uvijek u pokretu i akciji, žustar, hrabar i pun poleta. Tragedija je bolno odjeknuła u brigadi. Jedna nepažnja izazvala je veliku nesre u.²⁶¹

Na ovu tragediju nadovezala se i druga. To je pri a 0 velikoj ljubavi, rasplamsaloj potajno u partizanskom stroju i rijetkim trenucima predaha.

Drugarica Ksenija Maštovi , srednjoškolka iz Osijeka, borac 2. bataljona, bila je nježna i osjetljiva djevojka, romanti ar i borac, spremna uvijek lijepo pri ati i maštati o životu. Ro ena je u Ninu kod Zadra. U partizane je došla iz Zagreba po vezi iz Osijeka. Izme u nje i komandanta Milana razvila se obostrana ljubav. Uzeli su se, ili kako se to tada znalo re i, zapisali su se. Bio je to legalan brak, ali nisu mogli biti u istoj eti ili bataljonu. On je bio komandant brigade, a ona borac u 2. bataljonu. Milanovu smrt nije mogla preživjeti — druge no i Ksenija se ubila.

260 Imena svih poginulih nismo mogli utvrditi.

261 U selu Grabovcu, na Dan ustanka naroda i narodnosti SR Hrvatske, 27. 7. 1979, na mjestu ove nesre e, narod ovoga sela, u suradnji sa Op inskim odborom SUBNOR Osijek i sekcijom Osje ke brigade, otkrio je spomen-plo u.

BORBE OKO BOLMANA I PRIPREME
ZA FORSIRANJE DRAVE

Oslobo enjem velikog dijela jugoslovenske državne teritorije i op im uspjesima NOV i POJ, stvoreni su uvjeti za stvaranje krupnijih jedinica i novo reorganiziranje NOV i POJ. Prvog sije nja 1945. obrazovane su 1, 2. i 3. armija, a 1. ožujka 1945. preformiran je 8. dalmatinski korpus u 4. armiju. Istoga dana Povjereništvo narodne obrane donijelo je odluku o preimenovanju NOV i POJ u Jugoslovensku armiju i Mornarice NOVJ i POJ u Jugoslovensku Ratnu Mornaricu. Istom odlukom Vrhovni štab NOV i POJ preimenovan je u Generalštab JA.²⁶²

Savezni ke snage su na evropskim frontovima sužavale prostor za djejtvo armija fašisti ke Njema ke. Komandovanje Tre eg Rajha, pošto su njegove trupe trpjele uzastopne poraze, odlu ilo je stupiti u protuofanzivu u Ma arskoj. Nijemci su zato koncentrirali 30 divizija u rajonu Blatnog jezera s namjerom da zauzmu Budimpeštu i ugroze saobra ajnice i bok Tre eg ukrajinskog fronta. Grupa armija »E« imala je zadatak da prije e Dravu na nekoliko mjesta i pomogne nadiranje Južne udarne grupe (2. njema ke armije) u protuofanzivi kod Blatnog jezera.

Za ovu operaciju je štab grupe armija »E« odredio 91. armijski korpus. Njegov zadatak je bio da forsira Dravu na dionici od Valpova do Donjeg Miholjca, da obrazuje mostobran sjeverno od ovih mjesta i produži nadiranje prema Moha u.

Kod Valpova, pred zonom obrane 3. armije, neprijatelj je grupirao 11. poljsku vazduhoplovnu diviziju, a u rajonu Donjeg Miholjca 297. (njema ku) pješadijsku i 104. (njema ku) lova ku diviziju. Na pravcu njihovog glavnog udara, naspram Valpova, bila je 16. vojvo anska divizija. Lijevo od nje u vrstila se 36. divizija,²⁶³ u ijem

262 VII, Beograd, 1958, knjiga 2, str. 508, Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945.

263 Isto, str. 514. Divizija se branila na odsjeku od Starog Sela do Torjanaca.

sastavu je bila i Osje ka brigada. U rezervi je bila 51. vojvo anska divizija.

No u izme u 5. i 6. marta, njema ka 11. poljska divizija je forsirala Dravu. Težište njezina udara bilo je usmjerenom sjeverno od Valpova, na obranu 16. divizije. Kod sela Retfale i na sjevernoj periferiji Osijeka organizirani su demonstrativni prijelazi koje su protunapadom osujetili dijelovi 36. divizije.

Trideset šesta divizija je dobila zadatak²⁶⁴ da »uporno i po svaku cijenu, brani dodijeljeni sektor na lijevoj obali Drave na liniji: zapadna ivica Grabljik š. (na Hiljevom kanalu), Grabljik tt 90, Bajmak, Prosinam, Krivaj, tt 88 (na nasipu Babin Grob), Badonja«, i da zaustavi prodor neprijateljevih snaga na istok.

S tim u vezi, Osje koj brigadi je nare eno da krene iz rajona dotadašnjeg rasporeda na novi zadatak. Jedan bataljon uputila je u selo Kopa evo, gdje je smijenio bataljon 3. brigade, a drugi bataljon, tako er u rezervu, u selo Bilje. Štabu Osje ke brigade nare eno je da se smjesti u selo Vardarac. Svi pokreti odvijali su se no u.

Sedmog ožujka se nije desilo ništa zna ajnije na sektoru 36. divizije.²⁶⁵ Da bi zaštitila svoje krilo i bok, 36. divizija je hitno pokrenula Osje ku brigadu da posjedne prihvatni položaj na liniji: zapadna ivica Grabljik šuma—selo Grabljik—selo Nedvine—selo Zornice—nasip sjeverno od sela Badonja.

U zoni obrane 16. divizije neprijatelj je no u izme u 6. i 7. ožujka ponovno ovladao selom Stari Bolman, pa su se njezini dijelovi povukli na novi položaj, na zapadnu ivicu sela Novi Bolman. U podne, 7. ožujka, angažiran je 2. bataljon Osje ke brigade u borbi kod Starog Bolmana. Njegov zadatak je bio da krene u napad u pravcu sjeverne ivice sela Stari Bolman. Me utim, situacija se mijenjala veoma brzo, pa je 7. ožujka cijela Osje ka brigada upu ena na marš sa zadatkom da posjedne prihvatni položaj na liniji zapadna ivica Grabljik šuma—selo Nedvine—selo Krivaj—kota 88. S tih položaja brigada se anga-

264 Arhiv VII, k. 1246, reg. br. 13-2/2.

265 Arhiv VII, k. 1241, reg. br. 17/1/3. Izvod iz operativnog dnevnika 36. divizije.

Proslava 27. ožujka u Baranji, 1945.

žirala u veoma teškim borbama kod sela Bolmana. Borbe su bile ogor ene i dosezale su do krajnjih granica ljudskih mogućnosti. Velikim naporom su 2. bataljon Osječke brigade i 3. bataljon 5. brigade uspjeli potisnuti neprijatelja na južnu ivicu Starog Bolmana. U tim teškim trenucima izvanrednom borbenošću istakla se 1. eta 2. bataljona pod komandom Save Zarića i političkog komesara Derosima Grigaja. Tok borbe ete pratile su starješine štaba divizije, među kojima je bio i viši oficir Crvene armije. Oduševljen borbenošću u 1. ete, predložio je da se komandiru Savi Zariću u odmah dodijeli sovjetsko odlikovanje za hrabrost. Za uspjeh izuzetne vrijednosti i hrabrost u borbi kod Starog Bolmana, 2. bataljon Osječke brigade pohvaljen je naredbom²⁶⁶ štaba 3. armije i štaba 12. korpusa.

U teškim borbama kod Bolmana poginuo je politički komesar ete Jovan Štrbac. Poginuli su i Milan Vasilje-

²⁶⁶ Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-17/2. Historijat Osječke brigade.

vi, Jakob Juki, Mile Miki i Žarko Fistri.²⁶⁷ U 2. bataljonu bilo je 18 ranjenih boraca.

Dvadesetog ožujka 1945. strojeyima vojvo anskih i osje ke brigade ula se još jedna bolna vijest — pri obilasku položaja 5. brigade, na samoj obali Drave kod sela Tvr avice, oko 15.00 sati poginuo je komandant 36. divizije, pukovnik Dušan Vukasovi Diogen.

Borbe u valpova kom mostobranu trajale su intenzivno do 21. ožujka 1945. Jedinice 16, 36. i 51. divizije su najzad slomile udarnu mo neprijatelja, pa se on izme u 20. i 21. ožujka povukao na desnu obalu drave.²⁶⁸ Jedinice 3. armije dobile su za ovaj uspjeh priznanje komandanta 3. ukrajinskog fronta, maršala Tolbuhina.

Na položaju na Dravi, travanj 1945.

Dvadeset drugog ožujka 36. divizija se vratila na svoje stare položaje od Budvaja do uš a Drave u Dunav. U njenom sastavu su jedinice Osje ke brigade posjele položaje u Baranji, u selu Vardarcu, gdje su se smijestili štab brigade, prištapske jedinice i 3. bataljon, dok su se kod sela Kopa eva smjestili 1, 2. i 4. bataljon.²⁶⁹

267 Arhiv VII, RPK 19, reg. br. 2-4. Spisak palih boraca Osje ke brigade.

268 VII, knjiga 1, str. 515, 516. Oslobodila ki rat 1941—1945.

269 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-18/2. Historijat Osje ke brigade.

Osje ka brigada je, u skladu sa nare enjem štaba 36. divizije²⁷⁰ od 29. ožujka 1945, smijenila 6. brigadu i lijevokrilni bataljon 5. brigade koji je držao položaje zapadno od Prutnjaka. Time je ona posjela veoma širok rajon. Prva obrambena linija bila je na samoj obali Drave. Danju su na položaju bile samo mrtve straže, a no u su ga posjedale i ostale jedinice prve linije. Najteži odsjek bio je od Stevkine Ade pa do saobra ajnice Osijek—Bilje.

Od 5. travnja 1945. Osje ka brigada je bila u sastavu 51. divizije.²⁷¹ Tada je brigada posjela položaje na liniji Stevkina Ada — selo Podravlje.

Pripreme za forsiranje Drave po ele su odmah po završetku borbi sa neprijateljevom grupacijom koja se kod Valpova uspjela prebaciti u Baranju. Pripreme su obuhvatale nekoliko važnih podru ja. Na podru ju partijsko-politi kog i agitaciono-propagandnog rada angažiran je, osim partijskih sekretara i ostalih komunista, politiki kih komesara i delegata, propagandni odsjek brigade oformljen u drugoj polovici sije nja. Odsjekom je rukovodio Branko Bosanac Zoran. Pripreme su, dalje, obuhvatale takti ke i tehni ke mjere. U sklopu taktiki kih priprema Stab 3. JA je 5. ožujka 1945. naredio²⁷² da se pristupi temeljnom izvi anju Drave, gdje se posebno angažirao inženjerijski oficir divizije. Trebalo je do i do podataka o najpodesnijim mjestima za prijelaz, sa ime su upoznati štabovi jedinica i sve starješine, da bi svatko uo io i procijenio pravac forsiranja za svoju jedinicu. Planom" forsiranja predvi eno je da se inženjerijski bataljon upotrijebi na sektoru 36. i 16. divizije, te da 51. divizija može ra u-

270 Arhiv VII, k. 1242, reg. br. 4-15/3.

271 Arhiv VII, k. 1396, reg. br. 6-2/3. Zapovijest štaba 3. jugoslovenske armije od 4. 4. 1945. Arhiv VII, k. 1396A, reg. br. 19-1/2. Izvod iz operativnog dnevnika štaba 51. divizije za period od 1—15. 4. 1945.

272 Arhiv VII, k. 1396, reg. br. 7-3. Stab Armije je u vezi s tim tražio da se izvještaj dostavi istog dana do 22.00 sati.

nati samo na svoje brigadne inženjerijske ete.²⁷³ U nare-
enju je naglašeno da se brigadne inženjerijske ete pri-
premaju i osposobljavaju za izvršenje zadataka na vodi
i za razminiranje.

Inženjerijska eta Osje ke brigade je, za vrijeme
boravka u Kopa evu, svakodnevno izvodila obuku na vodi.

Jedinice 51. divizije pošle su na polazne položaje za
forsiranje rijeke 5. travnja. Osje ka brigada je bila na
pravcu sela Sarvaša gdje je trebala savladati rijeku.

Stab 3. armije je tražio od štaba 51. divizije detaljan
izvještaj o toku priprema za forsiranje Drave. Stab divi-
zije je 5. travnja 1945. dostavio izvještaj²⁷⁴ u kome su pro-
cijenjene sve mogu nosti i teško e. To je naro ito bilo
u pogledu prikupljanja podataka o neprijatelju. Bilo je
kod nekih i otvorenih sumnji u mogu nost prelaska divizije
preko rijeke. U izvještaju se, dalje, kaže da je prilikom
izvi anja toka Drave procijenjeno da se najpogodniji ods-
sjek za forsiranje nalazi na dijelu obale od Šiblja do
Drževce. A to je upravo odsjek koji je zahvatao položaje
12. brigade. U izvještaju su nazna ena mjesta demonstra-
tivnog prijelaza itd. Na kraju je predloženo da se izvrši
nasilno izvi anje radi prikupljanja svježih podataka o ne-
prijatelju. Ta akcija kod Osje ke brigade nije urodila
plodom.

Stab 51. divizije poslao je 7. travnja opširno nare-
enje komandantima pot injenih jedinica²⁷⁵ da li no izvide
teren i odaberu najpogodnija mjesta za prijelaz. Skre-
nuta je pažnja da se utvrde prikriveni prilazi ka obali,
sastav tla, izloženost neprijateljevoj vatri, proanalizira
i suprotna obala, odnosno rajoni užeg i šireg mostobrana.
Nare enjem su nadalje regulirane sve pojedinosti oko
prijelaza: odre eni rajoni koncentracije, polazni rajoni,
saobra ajnice za dovo enje jedinica na odsjek prijelaza,
sastav bataljona za zaštitu prijelaza, na in održavanja

273 Te ete imale su u svom sastavu diverzantski i pontonirski
vod. Komandir te ete u Osje koj brigadi bio je potporučnik
Sre ko Smaji , politički komesar bio je Josip Kavaj Jorgovan.

274 Arhiv VII, k. 1396, reg. br. 25-1/8. U izvještaju su bili podaci
o procjeni obale, neprijateljevim uporištima na obali i pozadi
obale, njegovim snagama i drugo.

275 Arhiv VII, k. 1404, reg. br. 6-1/5.

veze, obezbjeenje bokova, ovlaivanje linijom užeg i šireg mostobrana. Raspolagalo se i podacima da se uz Dravu sa baranjske strane nalaze minska polja.

*Doko Canaglie, komandant
brigade*

Izvršene su mnoge pripreme za izvršenje tako složenog zadatka. Međutim, održavani su sastanci i savjetovanja, između ostalog je obuka u veslanju, prikupljani su civili koji su bili dobri vesla i ribari i koji su dobro znali udij rijeke. Užurbano su prikupljena plovna sredstva i pravljena nova od priručnog materijala. Štab 3. armije²⁷⁶ naredio je 7. travnja 1945. komandi pozadine i štabovima divizija da što više kamiona i kola stave na raspolaganje brigadama za prevoženje amaca i pontona. Da bi se to izvršilo, morala su se obustaviti sva druga prevoženja, uključujući i vakcine i hranu. Dotur sredstava za forsiranje bio je najvažniji zadatak.

U općim pripremama za forsiranje Drave posebno mjesto pripada moralno-političkim pripremama. Bora koji sastav je bio upoznat sa razvojem NOB i drugim političkim zbivanjima u cijeloj našoj zemlji, kao i sa stanjem na saveznoj frontovima. Tih dana su se posebno angažirali propagandni odsjeci jedinica. Zadatak tih službi bio je da objašnjava ciljeve revolucije, da podiže borbeni moral boraca, njihovu vjeru u pobjedu, da organizira kulturno-prosvjetni život u jedinicama, sportske aktivnosti i da izdaje dnevne ili periodične listove u jedinicama. Taj

²⁷⁶ Arhiv VII, k. 1396, reg. br. 12-3.

Komanda 1. ete 4. bataljona

zadatak propagandna služba Osje ke brigade u cjelini je izvršila i time opravdala svoje postojanje.

U propagandnom odsjeku Osje ke brigade radili su drugovi: Branko Bosanac Zoran, šef propagandnog odsjeka, Dotli Pero, ranije politi ki komesar bataljona, Oto Garaj, zamjenik politi kog komesara ete, Josip Bilandži , politi ki komesar ete, Sadik Danon Braco, Sre ko Stankovi , Jakov Buijan, Mehmedalija Boji , politi ki komesar ete, drug Jovo, zadužen za sport u brigadi, Boro Radovanovi Boško i Ante Raos.

Drugovi iz propagandnog odsjeka brigade bili su stalno u pokretu. Svakodnevno su obilazili ete i vodove na položajima, donosili im vijesti, novine ili brošure, itali važne politi ke tekstove, a potom sa borcima diskutirali i objašnjavali najzna ajnije stavove iz politi ke strategije KPJ i druga Tita. U danima što su prethodili forsiranju rijeke propagandna služba brigade je znatan dio svoje aktivnosti posvetila moralnoj pripremi boraca za tu važnu zada u.

Iz priprema nisu izostavljene partijske elije i skojev-ska organizacija. Na sastancima je bilo rije i o zadacima

komunista i skojevaca u vezi s forsiranjem Drave. Svaki član Partije i SKOJ-a dobio je konkretno zaduženje. Svaki od njih je znao šta treba raditi od pokreta iz rajona koncentracije do dolaska do obale, forsiranja Drave i borbe za mostobran na slavonskoj strani.

Stab 51. divizije je, zajedno sa komandantima brigada, proveo peti dan travnja 1945. na izvišnju rijeke. Sjutradan, na sastanku svih štabova brigada i bataljona održanom u selu Petlovcu, na elnik inženjerije Armije je izložio najhitnije stvari o forsiranju rijeke. Na osnovu toga su u štabovima bataljona održani sastanci sa svim desetarima, komandirima vodova i komandama eta, na kojima su starješine upoznate sa cijelim tokom forsiranja. Pored teorijskog dijela, na jednom rukavcu Drave, izvedena je i pokazna vježba prelaza preko rijeke.²⁷⁷

Izrada plovnih sredstava dala je dobre rezultate. Radilo se u 3 smjene. Za 14 dana izrađeno je 140 drvenih amaca, 800 vesala, 34 drvena pontona nosivosti od po 12 tona i mnogo drugog materijala potrebnog za prijelaz. Inženjerski bataljon 51. divizije izradio je gornji stroj za most od 350 metara. Izvršena je podjela materijala po jedinicama. Pedeset prva divizija — ojačana jednom etom armijskog inženjerskog bataljona sa 15 drvenih amaca i 5 gumenih amaca A3 dobila je jednu deregliju i materijal za dvije skele. Za pomoćni (demonstrativni) prijelaz Osječke brigade, naspram sela Sarvaša, obezbijeđeno je 30 ribarskih amaca. Sa inženjerskim sredstvima što ih je imala, 51. divizija je mogla prebaciti preko rijeke pola bataljona u jednom talasu.²⁷⁸

Na kraju priprema 51. divizija (u čijem sastavu je bila i Osječka brigada) bila je spremna da krene na najsloženiji poduhvat — ostvarenje svog zadatka u sastavu 3. armije. Treća armija je u završnim operacijama za oslobodjenje zemlje trebala forsirati Dravu i Dunav, razbiti obranu neprijateljevog lijevog boka na Sremskom frontu, i, sudjelujući i 1. armiji, goniti neprijatelja preko Našica ka Virovitici i dalje Podravinom prema gornjem toku Drave.

²⁷⁷ Arhiv VII, k. 292, reg. br. 2-5/3.

²⁷⁸ Arhiv VII, k. 292, reg. br. 1-3, 2-11/3; k. 1396, reg. br. 11-3; k. 1396A, reg. br. 12-1, i k. 193A, reg. br. 3-1/2. VIZ, 1974, str. 152. Sreća Savi, 51. vojvođanska divizija.

DVA PUTA PREKO DRAVE

Planom Generalštaba JA predviđeno je da 3. armija forsira Dunav i Dravu, a Južna operativna grupa divizija 1. armije — rijeku Savu, te da se spoje kod Vinkovaca i olakšaju dejstva ostalih snaga 1. armije pri probodu Sremskog fronta. Na osnovu takove direktive Generalštaba, zadatak 3. armije (16, 36. i 51. divizija), bio je da glavnim snagama forsira Dravu kod Valpova, a pomoćnim snagama Dunav kod Dalja. Potom se imala spojiti sa 1. armijom i stvoriti uvjete za prodiranje duž Podravine na sjeverozapad. Štab 1. armije naredio je snagama skoncentriranim između Sida i Dunava (Sjevernoj operativnoj grupi) da probiju Sremski front, izbiju u Vukovar i Vinkovce i spoje se sa lijevom krilom 3. armije.²⁷⁹ Bosutsko operativna grupa (6. i 11. divizija i 1. konjička brigada) imala je zadatak da se poveže sa Južnom operativnom grupom između Vrbanje i Županje, a Južna operativna grupa (2, 5. i 17. divizija) da oslobodi Bijeljino i Brčko i forsira Savu kod Brčkog najkasnije 12. travnja 1945. Nakon toga trebala se spojiti kod Vinkovaca sa dijelovima 3. armije radi odsijecanja neprijateljevih snaga u Sremu.

S obzirom na takav plan proboda Sremskog fronta, štab 3. armije je završio grupiranje svojih snaga do 9. travnja 1945. Pedeset prva divizija²⁸⁰ je posjela odsjek od Starog Sela do Stevkine Ade. Njezina 12. brigada se rasporedila duž šumskog obalskog pojasa, 7. brigada u selu Darda, 8. brigada je zauzela položaje na lijevoj obali Dunava u rajonu sela Dalja, a Osječka brigada se posta-

279 VII, Beograd, 1970, str. 253 i 254 Drugi svjetski rat, knjiga 5, pregled ratnih operacija.

280 Sreta Savi, N. D., str. 158—160.

vila naspram sela Sarvaša. Štab 51. divizije nalazio se u selu Šatorištu.²⁸¹

Desno od 51. divizije bila je 36. divizija, a do nje 16. divizija
Jedinice 1. armije bile su izme u Drave i Save.

Desetog travnja, to no u 23.50 sati, štab 3. armije je izdao jedinicama zapovijest²⁸² (st. pov. br. 195) za prijelaz u napad i ujedno za forsiranje vodene prepreke. U zapovijesti je re eno i ovo: »Neprijatelj je u zadnje vrijeme znatno oslabio svoje snage na Sremskom frontu, Slavoniji i dolini Bosne i uopšte sve se više uo ava njegovo povlaenje ka Zagrebu.

Izbijanje Crvene armije u rejonu Graca i u sam Be , bugarskih trupa i Crvene armije u Prekomurje i Me i murje i time odsjecanje njema kim snagama, odstupnice ka sjeveru, neprijatelj e još više težiti slabljenju frontova isto no od Zagreba, ime su stvoreni vrlo povoljni uslovi za uspješnu ofanzivu svih snaga Jugoslovenske armije.

Pri takvom razvoju situacije Vrhovni komandant naredio je opštu ofanzivu svih snaga Jugoslovenske armije sa ciljem razbijanja Sremskog i slavonskog neprijateljskog fronta, prodiranje ka Zagrebu i dalje u Sloveniju i Istru.

Naša armija ima zadatak da sa glavninom snaga forsira Dravu a sa manjom snagom Dunav, razbije neprijateljsku odbranu u rejonu Valpovo—Osijek, potom produži dalje napredovanje ka jugoistoku u cilju obuhvatanja Osijeka sa južne strane i brzog prodiranja ka liniji Vinkovci—Stari Mikanovci na kojoj se povezati sa lijevim krilom 1. armije a na prostoru izme u Osijeka i Vukovara sa desnim krilom 1. armije. Pri tome obezbje ivati se od akova i Našica ...«.

281 Divizija je tada imala 8.502 borca, 67 topova, 4 haubice, 135 minobaca a, 60 mitraljeza, 309 puškomitraljeza, 1249 automata, 60 pt pušaka i 4869 pušaka. Osje ka brigada bila je najslabije naoružana, jer je imala trofejno naoružanje; ostale brigade 51. divizije imale su sovjetsko naoružanje.

282 Arhiv VII, k. 1396, reg. br. 14-7/4.

Zapovijesh u Op. br. 412, od 11. travnja 1945, štab 51. divizije²⁸³ je naredio svim potinjenim jedinicama da »nasilni prelaz r. Drave« po ne 11. travnja 1945. u 23.00 sata.

Pošto prije e rijeku, slomi neprijateljevu obranu i obrazuje širi mostobran, 51. divizija je imala nastaviti prodor u pravcu Osijeka i Petrijevacu. Osje ka brigada je po izvršenom prijelazu Drave trebala nastaviti prodor pravcem Sarvaš—Bijelo Brdo, a nakon izbijanja na prugu Dalj—Bijelo Brdo, imala je uspostaviti vezu sa 8. brigadom i zajedni kim djejtvom obrazovati mostobran na liniji Bijelo Brdo—Sarvaš—Drava. Poslije svega, Osje ka i 8. brigada su trebale prodirati u pravcu Osijeka sa isto ne strane i poduzeti potrebne mjere obezbje enja sa vukovarskog pravca, obra aju i naro itu pažnju na saobra ajnicu Vukovar—Osijek. Osje ka brigada je trebala ostaviti jedan svoj bataljon²⁸⁴ (2. bataljon) na lijevoj obali Drave, naspram Osijeka, radi organiziranja demonstrativnog napada na Osijek s te strane. Taj je bataljon trebao prije i rijeku tek pošto se Osje ka i 8. brigada spoje i približe isto noj ivici Osijeka. Brigadi je tako er nare eno da jedan bataljon²⁸⁵ (4. bataljon), koji privremeno ulazi u sastav 12. brigade, ostane u obrani lijeve obale sve do prelaska 12. brigade. Nakon toga, bataljon je imao u estvovati u zaštiti mostova, obrazuju i divizijsku rezervu da bi se kasnije angažirao u borbi sa jedinicama te brigade.

Bio je to dio zapovijesti koju je izdao štab 51. vojvoanske divizije Osje koj brigadi.

Divizijom su u borbi za oslobo enje Osijeka komandovali komandant potpukovnik Sreta Savi Kolja i politiki komesar potpukovnik Milan Basta.

Iako je zadatak bio izuzetno složen i težak, borci su bili veoma raspoloženi. To se posebice odnosi na ratnike Osje ke brigade, jer su se oni, osim ostalog, zaželjeli svoje Slavonije.

Bio je još dan kada su 1. i 3. bataljon brigade krenuli da savladaju prvu vodenu prepreku — tzv. Kopa evsko jezero. Osim vojnika, novope enih vesla a, angažirani su i tridesetak alasa iz sela Kopa eva. Me u njima su bili:

283 Arhiv VII, k. 1399, reg. br. 14-4/5.

284 Naspram Osijeka, u širem rajonu zimske luke, prema Retfali, na lijevoj obali Drave bio je 2. bataljon.

285 Bio je to 4. bataljon.

Janoš Daranji

Janoš Melegeš, Janoš Daranji, Josip Boršoš, Janoš Borko, Pero Jasiš, Matija Kuzmi, Lajoš Tot, ula Melegeš, Grga Šileš, Lajoš Kiš, Josip Kiralj, Iliš Kova, Janoš Kantor, Benjamin Valkai, Janoš Balog Jerko izmar, Janoš evke, Janoš Šipoš, Deneš Valkai, Vladimir Stepanovi i još desetak, svi iz Kopa eva.

Po prelasku Kopa evskog jezera, borci su pošli na obalu, nose i sa sobom i amce kojima e, kad se smrkne, krenuti preko rijeke. To nije bilo lako, jer je bilo ribarskih amaca teških po nekoliko stotina kilograma. Gurati

Deneš Valkai

Vladimir Stepanovi

po zemlji nije se smjelo, jer je prijetila opasnost da im se ošteti dno. Osim toga, trebalo je nositi puške, municiju i drugu opremu potrebnu za borbu.

Bilo je to no 23.00 sata, 11. travnja 1945. kada se otisnuo prvi talas amaca. U njima su bili borci 1. bataljona. To je bio put u neizvjesnost i minute su bile bes-krajno duge. Sve misli boraca kao da su se stekle u jednu — ho e li se dograbiti suprotne obale na kojoj ekaju Štirove ustaše, ili e ih progutati dravski virovi.

Vesla u rukama vesla a sjekla su snažnu maticu Drave koja ih je zanosila. Neke borce je obuzimala strepnja, ali su ostajali mirni.

Najzad — olakšanje. Prvi talas amaca je zalegao na obalu. Na slavonsku obalu Drave! amci su odmah hitali po drugi talas, a potom po tre i, etvrti, deseti . . . Talas za talasom.

Oko 2.00 sata, 12. travnja 1945. i posljednji vojnik 1. bataljona bio je na slavonskoj obali Drave. A onda su po eli prebacivanje borci 3. bataljona.

Me utim, glavna opasnost još nije prošla. Od pri-obalja do Sarvaša vodio je samo jedan uzak nasip širine nekoliko metara. Njime se moralo pro i da bi se stiglo do grede na kojoj su se ukopale ustaše. Desno i lijevo od nasipa bila je voda. Ustaše su bile pripremile zamku.

Stati se, me utim, nije smjelo. Trebalo je i i dalje dok je još no . I išlo se.

Zatim se naišlo na novo, veoma neugodno, iznena-enje — drugi kanal dubok oko 2 metra. Preko njega se nije moglo. Morala su se privu i dva amca i tako pre-mostiti kanal. Više od sat vremena izgubili su bataljoni dok su savladali te dvije prepreke.

Bilo se ve razdanilo kad su ustaše Štirove bojne po ele tu i ubita nom vatrom po nasipu, odnosno po pri-lazima ka njihovim položajima. Prvi bataljon je imao velike gubitke. Uvidjevši da je gotovo nemogu e razbiti ustaške položaje s fronta, komandant bataljona je donio odluku da gazom kroz vodu koja je dosegala do vrata,

izmanervira neprijateljeve položaje. Borac Mirko Mužar iz a inaca prvi je ušao u vodu i izmjerio dubinu. Za njim je krenula skoro cijela jedna eta. To je bio spasonosan potez!

Usljedio je udar u desni neprijateljev bok, dobro sinhroniziran sa napadom s fronta. Pod upornim pritiskom obrana je popucala i put za Sarvaš bio je otvoren.

Pobjeda je skupo pla ena. Gubici su bili veliki. Dva-desetak boraca je poginulo, a nekoliko desetina ih je ranjeno. Bilo je strašnih scena umiranja na sve strane. Tre i bataljon je za to vrijeme izbio na liniju izme u ceste i pruge Osijek—Vukovar i tu se držao na položajima.

Poslije toga su jedinice produžile napad u pravcu Sarvaša. Prate a eta brigade, s politi kim komesarom Dragom Damjanovi em na elu, potpomagala je vatrom iz minobaca a napredovanje Stjepanovi evog bataljona. Štab bataljona je bio u strelja kom stroju. Bili su tu politi ki komesar Boško Luki Žiga, a utant bataljona Dušan Zivkovi Rogoljan, Eduard Kefelja, na dužnosti u štabu bataljona, i zamjenik politi kog komesara Stevo Stankovi Srbin.

Tre i bataljon su predvodili komandant Drago Peri , i politi ki komesar Dinko Koli . S njima u stroju bili su i zamjenik politi kog komesara Vljako Doki (koji e po zauzimanju Osijeka primiti dužnost politi kog komesara bataljona) i a utant bataljona Košta Kova evi .

Negdje izme u deset i jedanaest sati bataljoni su zauzeli Sarvaš.

Nakon toga 1. bataljon je krenuo prema Bijelom Brdu, gdje je trebalo uhvatiti vezu sa 8. brigadom koja je imala forsirati Dunav izme u Borova i Dalja. Osmo brigada nije u tome uspjela, pa je umjesto nje u Bijelom Brdu jedinice 1. bataljona do ekala neprijateljeva vatra. Suo eni s neo ekivanom situacijom, borci Osje ke brigade su uradili ono što su morali — jurnuli su svom snagom na neprijateljeve snage. Napredovali su, mada uz znatne teško e.

Toga jutra zagrmjelo je i na Sremskom frontu. To no u 04,45 sati grunulo je iz 120 artiljerijskih cijevi naših jedinica po prednjem kraju neprijateljevih položaja, da bi poslije 15 minuta artiljerija prenijela vatru u dubinu obrane. U to vrijeme, avijacija je, u dva naleta sa po 50 aviona, tukla dubinu neprijateljevog glavnog obrambenog pojasa. Pješadija je, pošto je prestala artiljerijska vatra, krenula na juriš.

Zbog uspješnog proboja Sremskog fronta, neprijatelj je na cijelom frontu bio prisiljen odstupati pravcem Vukovar—Osijek.

Upravo tada 1. i 3. bataljon Osjeke brigade doekuju neprijateljeve jedinice koje su se povlaile poslije proboja Sremskog fronta.

Bataljoni Osjeke brigade su se hrabro borili, ali nisu mogli izdržati lavinu neprijatelja, koji se povlaio pred naletom naše 1. armije. Zato se oni potpuno povlaie, prelaze ponovo Dravu i zauzimaju položaj na njezinoj lijevoj obali.²⁸⁶

Nisu sve jedinice iz 1. i 3. bataljona prešle na lijevu obalu Drave, ve su neke ostale na desnoj obali rijeke na slavonskoj strani, drže i tu plitak mostobran.

Borbe što su ih vodili dva bataljona Osjeke brigade tokom 12. travnja bile su teške i krvave. Toga dana poginuli su, pored ostalih: zamjenici komandira eta, Vid Butkovi i Franjo Rakovi, borci Ljuboja Mandali, Mato Mesek, Jozo Mari, Mato Mikši, Milan Majki, Svetozar Orozovi, Petar Amidži, Petar Raši, Avdo Dedi, David Dori, Branislav Novakovi, Antun Prižik, Matija Prodanovi, Drago Rosandi ...

I ostale brigade 51. divizije (7. i 12. brigada)²⁸⁷ koje su forsirale Dravu na odsjeku: uš e rijeke Karašice—k. 86, sjeveroisto no od sela Josipovca, vodile su tokom 12. travnja veoma žestoke borbe.

Naša avijacija je istoga dana tukla neprijateljeve snage u Valpovu, Nardu, Beliš u, Petrijevcima, Josipovcu, Bizovcu, epinu i na željezni koj stanici u Osijeku. Nepri-

286 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-18/2. Historijat Osjeke brigade.

287 Sreta Savi, N. D., str. 163—165.

jateijèva obrana je probijena na cijelom frontu, a 11. poljska zrakoplovna divizija razbijena i djelomice uništena.

Ujutro, 13. travnja 1945. jedinice 3. armije su, zahvaljujući i uspjesima postignutim prethodnog dana, produžile napad s ciljem da prošire mostobran i zauzmu Osijek.

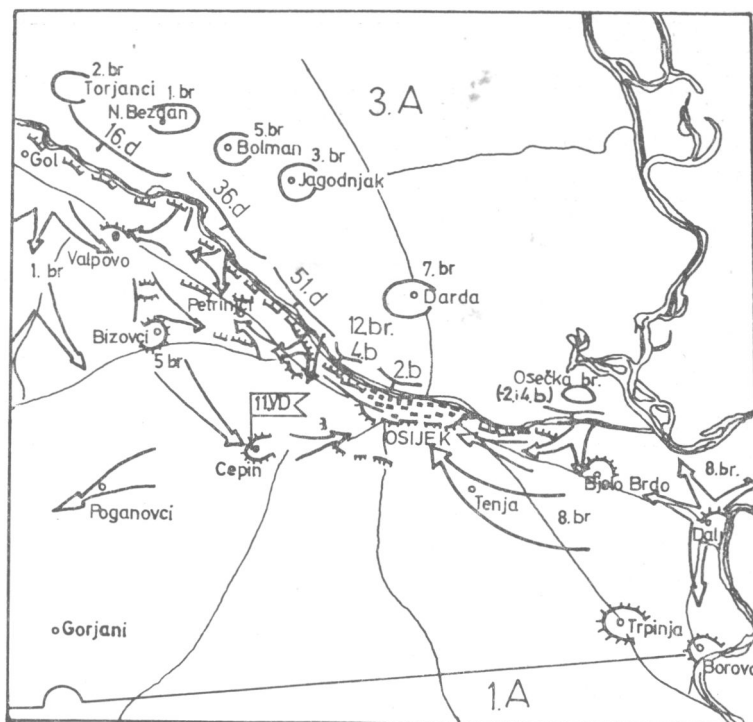
etvrti bataljon Osjeke brigade, koji je tokom 12. travnja 7. brigadi štiti prelazak preko rijeke, prebacio se u 6.00 sati 13. travnja preko Drave i zauzeo položaje ispod sela Josipovca.²⁸⁸ Taj bataljon, dva bataljona 7. brigade i neke jedinice iz 5. brigade 36. divizije oslobodili su toga dana Josipovac i Kravice i odmah bez odmora, produžili napad ka Osijeku. (etvrtim bataljonom je tada komandovao Antun Pintari , politički komesar je bio Ivan Prah, a zamjenik političkog komesara Mirko Ostoji . U tim borbama iz 4. bataljona Osjeke brigade poginuli su Ivan Martinovi , Stanko Zabrdac i Ivan Marton).

Drugi bataljon Osjeke brigade je tokom 12. i 13. travnja izvodio demonstrativni napad na predio Osijeka naspram selu Podravlju. On je tako vezivao neke neprijateljeve jedinice koje se nisu mogle angažirati na drugim mjestima. (U tim borbama 2. bataljonom je komandovao Marko Kovačević , politički komesar je bio Nikola Balenović , a zamjenik političkog komesara Aleksandar Miljević Braco).

Prvi i 3. bataljon Osjeke brigade su noć u izmeću 12. i 13. travnja 1945. drugi put forsirali Dravu na istom mjestu kao i prethodne noći. Poslije borbi, uoči 13. travnja do podne, uspelo im je ponovo prodrijeti u Sarvaš. Otpor neprijateljevih snaga bio je slabiji nego dan ranije.

Dunav je uspješno forsirala 8. brigada 12. travnja uveče i ubrzo potom ovladala komunikacijom Borovo—•—Dalj i Bijelim Brdom. Kod sela Sarvaša sastala se sa Osječkom brigadom. Poslije kraćeg odmora, štabovi Osječke i 8. brigade utvrdili su dalji tok napada i nastupanja u pravcu Osijeka.

288 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 8-1/2. Operativni izvještaj štaba Osjeke brigade od 15. aprila 1945. štabu 51. divizije o borbama pri prelazu Drave i oslobodjenju grada Osijeka.

Oslobo enje Osijeka

U kasnim popodnevnim satima 1. i 3. bataljon Osjeke brigade i 8. brigada napali su Osijek sa istočne strane. Premda je neprijatelj pružao slabiji otpor (jer su se glavne snage već izvukle iz grada), naše jedinice su nastupale oprezno. Sedma i 12. brigada i 4. bataljon Osjeke brigade napadali su sa zapadne strane, a neke jedinice 36. divizije bile su usmjerene ka južnom dijelu grada. Oko ponoći između 13. i 14. travnja našle su se na prilazima Donjeg Grada 8. i Osjeke brigade. Prednji, izviđački dijelovi 1. bataljona²⁸⁹ izbili su, međutim, na dalju periferiju grada

289 Arhiv VII, k. 1496A, reg. br. 11-2. Izvještaj štaba 51. divizije od 13. 4. 1945. štabu 3. jugoslovenske armije.

ranije, oko 20,15 sati. Nastavilo se napredovanje na širokom frontu.

Prve jedinice ušle su u grad oko 2.00 sata 14. travnja. Sa isto ne strane u grad su ušle Osječka i 8. brigada, a sa zapadne, oko 5,00 sati, 7. i 12. brigada.²⁹⁰ Štab 51. divizije ušao je u Osijek već izjutra u 6.00 sati, istoga dana.

Zahvaljujući i brzom prodoru naših jedinica, ovaj veliki industrijski grad Slavonije, ostao je uglavnom neoštećen. Neprijatelju je onemogućeno da minira grad, iako se zna da je planirao uništiti privredne objekte i neke javne zgrade.

Drugi bataljon Osječke brigade doživljavao je borbu za Osijek na poseban način. On je izvodio demonstrativni napad. Otvarao je vatru, ali bez pokreta, jer forsiranje Drave u rajonu njegovog borbenog rasporeda nije planirano.

Neprijatelj se izvukao iz Osijeka uglavnom noću, između 13. i 14. travnja. Odvažniji građani izašli su odmah na prostor zimske luke i dovikivali boroima preko Drave da je neprijatelj pobjegao.

U Osijeku je zaplijenjena znatna količina oružja, municije i drugog ratnog materijala. Međutim, vremena za slavlje i predah nije bilo. Moralo se hitati dalje ka Zagrebu, za konačno i potpuno oslobođenje.

Komandant 51. divizije podnio je komandantu 3. armije sljedeći izveštaj: »Osijek smo oslobodili u 05.30. Mi smo u Osijeku i idemo dalje naređena«.

Štab 3. armije odgovorio je štabu 51. divizije: »Estimamo vam veliki uspjeh — oslobođenje Osijeka.

Svim učesnicima u oslobođenju Osijeka izrazite našu zahvalnost i pohvalu!«. U potpisu komandant general-lajtnant Košta Nađ.

U »Udarniku« br. 16. od subote 14. travnja 1945, listu 3. jugoslovenske armije, o oslobođenju Osijeka zapisano je:

²⁹⁰ Arhiv VII, k. 1396A, reg. br. 15-1/2. Izveštaj štaba 51. divizije od 15. aprila 1945. štabu 3. jugoslovenske armije.

»U osloboenju Osijeka glavnu ulogu su odigrale jedinice naše 51. divizije s komandantom potpukovnikom Sretom Saviem i političkim komesarom Milanom Bastom na čelu.

U grad su prve ušle jedinice Osječke brigade«.

U borbama za Osijek Osječka brigada²⁹¹ su komandovali: oko Canaglije — vršilac dužnosti komandanta, Antun Mali Broco — politički komesar, Jovica Prodanović Boj — načelnik štaba, Milan Zivković Vuk — asistent u štabu brigade, Pero Kuprešanin — pomoćnik obavještajnog oficira, Ciril Mastnjak — referent saniteta i Milan Ilić — referent veterine. Zamjenika političkog komesara brigade nije bilo. Dužnost sekretara brigadnog komiteta KP vršio je do tada, dok je brigada bila u Baranji, iskusni partijski radnik Franjo Sertić Bijeli. Nakon što se razbolio, zamijenio ga je u dužnosti do osloboenja Osijeka, Blagoje Vujić. U toku marša, od Osijeka na front, na tu dužnost je postavljen Zivojin Denin. Neprijatelj je u borbama za Osijek, i oko Osijeka, imao 960 poginulih i 646 zarobljenih, od kojih su ih zarobile jedinice Osječke brigade.

Tokom borbi za osloboenje Osijeka i okoline, Osječka brigada je ubila 119 neprijateljevih vojnika i zarobila 169. Zaplijenjeno je 11 mitraljeza, 103 puške i dosta razne druge opreme i materijala.

Prema izvještaju štaba 51. divizije²⁹² od 14. travnja 1945, ukupni gubici divizije (bez gubitaka 8. brigade) bili su 128 poginulih i 662 ranjenih.

Osječka brigada je u borbama za konačno osloboenje Osijeka i njegove šire okolice, također, pretrpila teške gubitke. Trideset pet boraca je položilo svoje živote, 152 su ranjena, 2 utopljena i 23 nestala. Ukupno borbeni redovi Osječke brigade smanjili su se za 212 boraca i rukovodilaca. Među poginulima bio je politički komesar 1. i 4. bataljona Stevo Miletić. Za svoj rodni grad borili su se svi jugoslovani. Među hrabrima se izdvajao Milan Stjepanović, komandant 1. bataljona. Smjelo je vodio bata-

291 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 8-1/2.

292 Arhiv VII, k. 1396A, reg. br. 14-1/2. Sreta Savić, 51. vojvođanska divizija, VIZ, Beograd, 1974, str. 170.

Broj izvješća: 246
 Broj: 298

VIŠE BRIGADA
 Narodnooslobodilačka vojska
 Jugoslavije
 Broj: 11.1945. god.

Predmet: Operativni izvještaj
 o vodjenim borbama
 pri prelazu rijeke
 Drave i oslobodjenju
 grada Osijeka.

Stabu 51. udarne divizije
P o l o ž a j

Dostavljamo naslove operativni izvještaj o vodjenim borbama kod
 prelaza rijeke Drave, kao i o oslobodjenju samog grada Osijeka i to kako slije-
 di:

- OPIS POLOŽAJA ZA DOTICNU JEDINICU:**
 Noću između 11. na 12. IV. ov. god. naša brigada dobila je saftak da
 izvrši nasilan prelaz preko rijeke Drave gdje rukavac Drave obilazi suva M.
 Bajer. Imali smo u zadatku da napravimo mostobran i likvidiramo uporišta Sar-
 vaš i Bijelo Brdo. Sa dva bataljona izvršiti prelaz kod slova V. Bajer, napravi-
 ti mostobran i spojiti se sa jedinicama VIII. vojvodjanske Ud. brigade 51. divi-
 zije i sa jedinicama I. Armatije koje bi se nalazile na lijevoj krila od Bijelo-
 gata Brda i na cesti Vukovar - Osijek. Jedan bataljon drsko je pološaj s lijeve
 strane obale rijeke Drave i to na cesti i brzi koja vodi od sela Bilja do
 sela Trde t. j. između sela Podravlje i Tvrdjovice, jedan bataljon drsko je
 pološaj isto s lijeve strane obale rijeke Drave da zaštiti prelaz preko Drave
 jedinicama 51. Ud. divizije koje su se prebacivale na sektoru Petrijevci - i to
 od Kote 88 do Kote 89 s lijeve strane rijeke Drave, kako je to navedano.
- NAZIV JEDINICA KOJE SU U BORBAMA UČESTVOVALE:**
 U ovim borbama učestvovala su sve jedinice ove brigade.
- NAZIV I SASTAV NAŠIJA NEPRIJATELJSKIH JEDINICA:**
 Na sektoru preko rijeke Drave gdje rukavac Drave obilazi suva M. Ba-
 jar u pravcu Sarvaša, nalazilo se je 212 ustaša iz Stirove bojne, na sektoru
 Podravlje - Tvrdjavnica i u Osijeku ostali djelovi Stirove bojne kao i izvjes-
 tan broj Njemaca i gestapovaca. Nije nam poznati koliko je neprijateljskih voj-
 nika u samom gradu Osijeku bilo. Na sektoru između kote 88 i 89 s lijeve stra-
 ne obale rijeke Drave gdje je drsko pološaj IV. bataljon nalazile su se jedini-
 ce od rasformiranih padobranaca s namjerom da čuvaju deonu obalu Drave.
- OBOSTRANA SITUACIJA:**
 Namjere neprijatelja bila su pod svaku s cijenu održati u svojim
 rukama deonu obalu rijeke Drave.
 Naše namjere bile su opet, da pod svaku s cijenu predjemo rijeku
 Dravu i da stvorimo mostobran a tko god se osvjetao neprijatelju, ako se sil-
 očajno pokušao prebaciti kod samog grada Osijeka na lijevu obalu Drave, taj po-
 kušaj, također likvidirati uporišta Sarvaš i Bijelo Brdo i da se bezuvjetno
 spojimo sa jedinicama VIII. Vojvodjanske Ud. brigade.
- IZDANA ZAPOVJESTI:**
 Izdana je zapovjest pismenim putem od Staba 51. divizije i to da-
 na 11. IV. 1945. godine.
- VRJEME KADA JE BORBA POČELA:**
 Borba je počela 12. IV. ov. god. u 03.30 sati, a trajala je do 17.00
 sati istoga dana.
- TOK BORBE:**
 Tok borbe trajao je od 12. IV. ov. god. od 03.30 sati do 17.00 sati
 istoga dana, kada je neprijatelj izvršio protunapade i odbacio nas na lijevu
 obalu rijeke Drave i to I. i III. bataljon ove brigade. Formirali smo se gdje
 rukavac Drave obilazi suva M. Bajer, na sektoru Podravlje - Tvrdjavnica i kod

I kod kote 88 i 86 u pravcu Josipovca. Na tih sektorima trajala je borba i dalje, a na sektoru kojega je držao IV. bataljon borba je trajala od 12. IV. ov. god. do 13. IV. 1945. do 06.00 sati, kada je bataljon izvršio forsiranje preko rijeke Drave i zauzeo položaje kod sela Josipovca, a u 11.00 sati istoga dana izvršio je juriš na neprijateljska koja su se nalazila u selu Josipovcu uz sudjelovanje jednog bataljona VII. Vojvodjanske brigade i zauzeo selo iz kojega je prethodno istjerao neprijateljski.

II. bataljon, koji je držao položaj kod sela Podravlje do Tvrđjovice, krenuo je napred na grad Osijek do 14. IV. 1945. god. do 06.00 sati, a nakon toga izvršio je prelaz preko rijeke Drave u Osijek odnosno u Donji Grad. Dva bataljona koja su bila odbačena na rukavcu Drave kod Sume M. Bazar izvršili su ponovno protunapad 13. IV. 1945. g. u 13.00 sati i prodrili u selo Sarvaš i zatim poslije kraćeg vremena spojili su se sa jedinicama VIII. Vojvodjanske brigade. 51. divizija, čiji su sastav sela Sarvaš bataljona sa sobom osvojili do 13.00 sati, a nakon toga bataljoni su se okrenuli na zapad na desnoj obali rijeke Drave i prodrili sa sam grad Osijek, odnosno za Donji Grad. Osijek je pristupljeno likvidacijom Šonjega Grada a koja je podavno bila gotova 14. IV. 1945. god. u 05.00 sati. Zatim je izvršena koncentracija naše brigade a samom Donjem Gradu, gdje smo i ostali.

8. IZHOD BORBE:

Postavljeni nam zadatci izvršeni su u potpunosti, iako je neprijatelj sporno bio u uporabu Sarvaš i ostale svoje položaje.

9. NAŠI GUBITCI:

U ovim borbama imali smo sljedeće gubitke u ljudstvu i to kako slijedi: ranjenih 152, poginulih 39, utopljenih 2, i nestalih 23. Ukupno je izbačeno iz stroja 212 naših drugova.

10. IZDANJE MUNICIPIJA, STROJ I VREMA IZDANJE IZDANJE OBUČJA:

U ovim borbama utrošena je sljedeća municija: pušane municije 114.160 komada, ručnih bombi 289 komada, mina za tromblon 43 komada, mina za džombal 60 komada, mina za laki bacač 75 komada, mina za teški bacač 777 komada, 1.000 komada municije za pikavac i 50 komada raketa za signalni pištolj. Izgubili smo sljedeće oružje: 1 laki mitraljez.

11. NEPRIJATELJSKI GUBITCI U LJUDSTVU I MATERIJALU:

Tokom ovih borbi neprijatelj je imao sljedeće gubitke: u ljudstvu zarobljeno 7 oficira i 162 vojnika i podoficira, ranjenih je imao 96 a ubijenih 119.

Zaplijenjeno je sljedeće oružje i municija: 4 šaraca, 3 ruska puška mitraljeza, 3 puška mitraljeza "sofs" i teški mitraljez, 109 komada pušaka raznog modela, 20 komada pištolja, 2 švajcarske, 12 komada mina za tromblon, 35 komada ručnih bombi i 6.500 komada pušane municije.

12. JEDINICE KOJE SU SE ISTALE U BORBI:

U ovim vođenim borbama istakle su se sve jedinice ove brigade, jedino II. bataljon, koji je stalno držao položaj s lijeve strane rijeke Drave, nije se mogao istaći jer nije imao mogućnosti.

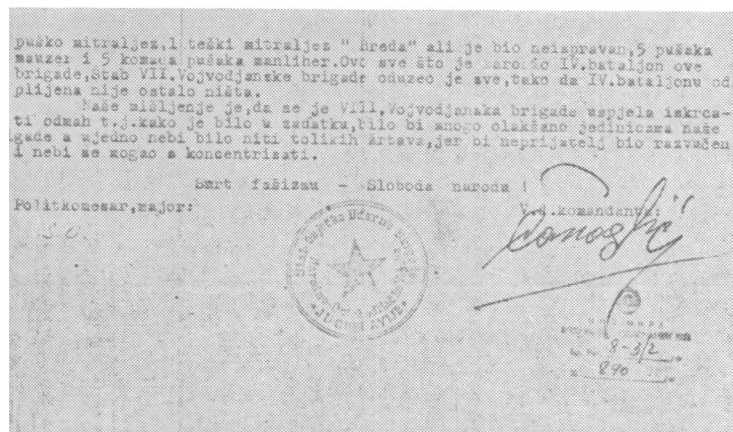
13. JEDINICE KOJE SU SE SLABO ISTALE U BORBI:

U ovim borbama nije bilo jedinica koje su se slabo istale.

14. ZAKLJUČAK:

Kako se iz ovoga izvještaja vidi, jedinice ove brigade vodile su tešku borbu, a prilikom prelaza preko rijeke Drave u blizini same M. Bazar na lijevu ruku od njih, trebale su se iskrcati jedinice VIII. Vojvodjanske brigade 51. divizije. Iste jedinice nisu se mogle iskrcati uslijed jake odbrane neprijateljske. Uslijed toga nama je bio otezan prodor i to je razlog da nam je ne uspjelo, kada smo se prvi puta iskrcali, odbiti napred na lijevu stranu rijeke Drave. Nakon toga smo morali ponovno praviti protunapade ali dakako uz veće gubitke.

IV. bataljon, koji je napadao selo Josipovac i oslobodio ga, zarobio je izvjestan broj oaljela i oružja. Zarobio je sljedeće: 1 šarac, 1 ruski

Operativni izveštaj štaba Osjeke brigade, štabu 51. udarne divizije o borbama za osloboenje Osijeka

ljon, umješno komandovao, svuda ga je bilo i uvijek, tamo gdje je najteže. Sokolio je borbe da istraju i da zadaju neprijatelju što više rana.

Osijek je 14. travnja 1945. osvanuo slobodan, poslije etvorogodišnje okupacije, poslije etvorogodišnje borbe naroda i narodnosti Jugoslavije, me u njima i zna ajnog broja Osje ana.

I borci i gra ani bili su razdragani. Najsretniji su bili borci iz Osijeka i okolice, me u kojima je bilo i dosta aka osje kih srednjih škola, osobito gimnazije. To su bra a Stanko i Zvonko Ba un, Nikola Kralj, Andrija Veki , Dušan Mi unovi , Ivan Mušac, Ivan Biskupovi , Vlado Popovi , Dragutin Pum Serif, Antun Copkov, Stjepan Turkalj, Dionizije Dvorni Bato i drugi. Neki od njih bili su i poznati nogometaši kao Veki i Dvorni . Od poznatih nogometaša bio je i lan osje kog Hajduka Dušan Petrovi Duka.

Ve oko 10.00 sati prije podne kretalo se po osloboenom gradu dosta svijeta. Po ulicama su lijepljeni pro-

glasi o potrebi da predaju oružje svi koji ga posjeduju. Građani su pozvani na veliki narodni zbor koji je održan na trgu u centru grada, nešto poslije 12.00. Okupljene građane pozdravio je politički komesar 3. armije, a potom je govorio Moša Pijade.²⁹³

NA PRAGU KONA NE POBJEDE

Stab Osječke brigade smjestio se u hotelu »Rojal«. Bataljoni su, u početku bili razmješteni po raznim dijelovima grada, a kasnije u Crvenoj kasarni, na Gajevom trgu i u Donjem gradu. Bio je to zaslužni odmor borcima Osječke brigade za sve što su dali u borbi za oslobođenu Osijeku. I pored pretrpljenih gubitaka, Osječka brigada je bila spremna za izvršenje novih zadataka u završnim operacijama za oslobođenu zemlju.

Ponosni su bili borci i rukovodioci Osječke brigade zbog postignutog uspjeha. Taj ponos je dosegao kulminaciju kada su saznali za Naredbu Vrhovnog komandanta Jugoslovenske armije²⁹⁴ od 14. travnja 1945, u kojoj je pohvalio i izrazio zahvalnost svim borcima i rukovoditeljima 1. 2. i 3. armije, »Za pobjede izvojevane u toku prvih tri dana borbi, kada je probijen sremski front, forsirane rijeke Drava, Dunav i Sava, oslobođeni gradovi: Vinkovci, Osijek, Vukovar, Valpovo, Županja i veliki broj

293 Revolucijer i državnik, član KPJ od 1. 1. 1920. Na Petoj zemaljskoj konferenciji izabran je za član CK KPJ. Organizator ustanka u Crnoj Gori 1941. Početkom 1942. kao član VS radi na izgradnji narodne vlasti i organizaciji pozadine kada je o tome napisao poznate Fojnske propise. Jedan je od autora prvog ustava FNRJ. Vršio je niz odgovornih državnih i partijskih funkcija. Umro kao predsjednik Narodne skupštine Jugoslavije 15. 3. 1957. Odlikovan je ordenom narodnog heroja i junaka socijalističkog rada.

294 Sreća Savie, N. D., str. 170.

drugih mjesta kojom prilikom su potu ene 41. i 11. nje-
ma ka i 3. i 12. Paveli eva divizija«.

Zapovješ u štaba 51. divizije²⁹⁵ od 14. travnja 1945.
regulirano je obezbje enje grada i garnizonska služba.
Osje koj brigadi je nare eno da se smjesti u kasarnama
u srednjem dijelu Osijeka (na Gajevom trgu, primjedba
Z. C.), da organizira svu garnizonsku službu i posjedne

U Osijeku na dan oslobo enja, borci i starješine brigade

sve vojne objekte. Sedma brigada razmjestila se u Gor-
njem Gradu, 12. brigada u Donjem Gradu, a artiljerijska
brigada na prostoriji sela epina i Tenjskog Antunovca
radi sadejstva (po potrebi) 8. brigadi kojoj je nare eno
da organizira vanjsko obezbje enje grada na prostoru
Cepinski Martinci, epin, Tenjski Antunovac i sprije i
sve pokušaje neprijatelja da se ponovno ubaci u grad.

Pošto je neprijatelj prilikom povla enja ipak minirao
izvjestan broj objekata, štabovima brigada je nare eno

295 Arhiv VII, k. 1405, reg. br. 1-9/1.

»da preduzmu najhitnije mjere da se ovi objekti što prije o iste od mina i eksploziva«.

Nakon nekoliko dana 51. divizija je dobila naređenje da odmah poduzme gonjenje neprijatelja pravcem Osijek—Valpovo—selo Sveti Dura , i dalje ka Podravskoj Slatini i Virovitici. Osje ka brigada je bila u armijskoj rezervi i ponovo je ušla u sastav svoje matične, 12. divizije.

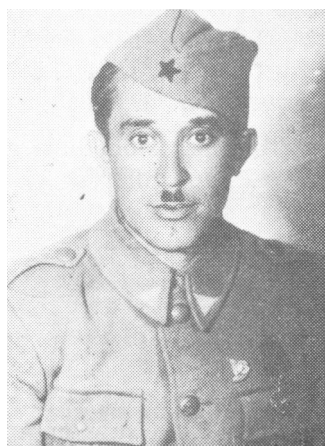
Tako se oslobodioci grada Osijeka nisu uspjeli odmoriti od napornih trodnevnih borbi, niti pogledati grad u čijoj su blizini dva mjeseca, sa baranjske strane, položili, snijegu i kiši ležali u vlažnim zaklonima, rovovima i zemunicama »razgovaraju i« preko nišana sa Stirovim ustašama i pripadnicima 11. poljske zrakoplovne njemačke divizije. Trebalo je što brže osloboditi preostali porobljeni dio domovine. Na taj zadatak žurile su jedinice naše armije. O tome je u listu 3. JA »Udarnik«, br. 17 od 20. travnja 1945. nepoznati borac poeta, potpisan Radenko, napisao:

»Hej Dravo,
Krvlju se guši u tebi s mitraljezom borac,
Ne boj se od toga i ne žuri...
Stani malo da mu daha daš,
Kuda se on žuri ti rijeko ne znaš...
Utišaj brzinu ledene vode,
Da pre e prijeko tvorac slobode«.

Jedinice 3. armije, a s njima i 51. vojvođanska divizija, pohitale su dolinom Drave ka njenom gornjem toku da na sjeverozapadnim kosama Pohorja, Pece, na strminama Grintaveca i Karavanki zatvore obrub, zarobe ubice i palike e i stave ih pred sud naroda.

Osje ka brigada je ostala, još koji dan, u oslobođenom gradu, sreću i se i popunjavaju i municijom, naoružanjem, opremom, odjeću i obućom, u čemu se još uvijek oskudijevalo. Patrole su obilazile gradske četvrti i hvatale neprijateljeve vojnike koji su se sakrivali ili presvlačili

u civilna odijela. Trebalo je pokupiti oružje kojeg je bilo kod pripadnika okupatorske i kvislinške vlasti. Taj zadatak Osje ka brigada je obavljala zajedno sa organima nove narodne vlasti, komandom Osje kog vojnopartizanskog područja i komandom mjesta grada Osijeka. Ali i ratne staze Osje ke brigade morale su se produžiti. Trebalo se još boriti. Stoga su je na polasku srda no ispratili mnogobrojni Osje ani i zaželjeli joj što brži povratak. Krenula je 22. travnja 1945. U njezinu sastavu sad su bila samo tri bataljona.²⁹⁶ Njezin 4. bataljon ušao je u sastav 2. hrvatske brigade OZN-e,²⁹⁷ formirane za specijalne zadatke u borbi protiv subverzivnih snaga neprijatelja iji su ostaci vrebali iz potaje.

Komandant brigane, Franjo Šljivari

Brigada je zano ila u partizanskom selu Budimcima. U brigadi je bilo i Budim ana. Me u njima stari ratnik, komandir i komandant u slavonskim jedinicama Milan Zivkovi Vuk, zatim Slavko Kneževi , Milosav Miljanac, Velinka Bošnjak, Kosana Kosanovi i Nada Ili .

²⁹⁶ Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-18/2. Historijat Osje ke brigade.

²⁹⁷ Vojna enciklopedija, tom IV, str. 759. Odeljenje za zaštitu naroda. U Slavoniji je prva jedinica za borbu protiv subverzivne djelatnosti neprijatelja bila eta PPK (protiv pete kolone). Kasnije je formiran bataljon PPK. Od toga i ostalih bataljona PPK, u Hrvatskoj je, 16. 6. 1944. formirana divizija OZN (kasnije 1. hrvatska divizija narodne odbrane). Odlukom Nacionalnog komiteta oslobo enja Jugoslavije od 15. 8. 1944. formiran je KNOJ kao sastavni dio NOV i POJ. Korpus narodne obrane Jugoslavije bio je pot injen povjereniku za narodnu obranu koji je njime rukovodio preko na elnika OZN.

Sjutradan je brigada nastavila put u Orahovicu, a zatim u Hum gdje su borci zano i i. Put su nastavili odmah idu eg dana, 25. travnja 1945. U brigadu je za komandanta došao Franjo Šljivari . Na taj dužnosti je ostao do 15. svibnja 1945. a i kasnije po završetku rata. (On je jedan od utemeljitelja Osje ke brigade. Na dan formiranja 1. ožujka 1944. Franjo Šljivari je doveo u Slobodnu Vlast bataljon Diljskog NOP odreda iji je bio komandant. U novoformiranoj brigadi taj bataljon je preimenovan u 3. bataljon).

Tih dana je održan i sastanak divizijskog komiteta Partije⁹⁸ 12. divizije. Dnevni red je formuliran ovako: politička situacija i stanje u jedinicama, organizaciono stanje, budući i rad i razno.

Osje ka brigada je u to vrijeme imala 218 članova²⁹⁹ KP, organiziranih u 21 partijsku ćeliju (16 etničkih i 5 štapskih). Zajedno sa komunistima, radilo je i 30 kandidata za članove KP. Skojevska organizacija je imala 350 članova. Mnogo je doprinijela izgrađivanju dobrog moralno-političkog stanja i visokog borbenog morala koji je došao do naravno itog izraza u borbama za oslobođenje Osijeka. To potvrđuje i pobjeda omladinske organizacije Osje ke brigade u takmičenju u omladinskoj nedjelji. Bila je prva u dvije divizije — u 16. i 51. diviziji. Sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a bio je tada drug Danko Radolović .

U zapisniku, sačinjenom na sastanku Divizijskog komiteta, zaključeno je da je partijska organizacija u Osje -koj brigadi revolucionarno ista. Zamjereno joj je što se ćelije neredovito sastaju, što se pravdalo objektivnim okolnostima, tj. dužim boravkom na položaju ili estim marševima a upravo su te okolnosti bile razlog više da

298 Arhiv VII, k. 883A, reg. br. 27-1/5, sekretar divizijskog komiteta bio je tada Janko Glumpak, a Brigadnog komiteta Osje ke brigade Zivojin Denin, ujedno i zamjenik političkog komesara brigade.

299 Arhiv VII, k. 883A, reg. br. 1-3/6. Brojno stanje partijske organizacije u 12. diviziji od 30. 4. 1945. U 12. diviziji (pored Osje ke bile su u formaciji još i 12. proleterska i 4. brigada) bilo je tada 825 članova Komunističke partije Jugoslavije.

se komunisti okupljaju, kritički sagledavaju stanje i rad. Ocijenjeno je da se partijska organizacija angažirala u suzbijanju neprijateljeve djelatnosti. Ta se djelatnost ponešto osjetila i u brigadi, jer je u njoj bilo nekoliko bivših domobranskih oficira iju su neprijateljsku aktivnost komunisti razobli ili.

Istaknut je dobar rad propagandnog odsjeka brigade koji je bio značajan i u političkom i kulturno-prosvjetnom radu. Gotovo svi njegovi članovi bile su iskusne starije i dobri komunisti.

Kao najvažniji zadaci za budućni rad komunistički određeni su: objašnjavanje značenja stvaranja narodnih vlada federalnih država u našoj zemlji, tumačenje sporazuma o prijateljstvu sklopljenog sa Sovjetskim Savezom i pripreme za proslavu 1. svibnja, meunarodnog praznika rada. Komunisti su bili dužni boriti se protiv parole » uvati glavu«, koju su proturili malodušni i kolebljivi pojedinci.

Poslije šestodnevni marševa, Osječka brigada je stigla u selo Šibenik. Osječka brigada, zajedno sa ostalim brigadama 12. divizije, našla se u sastavu fronta kojeg su obrazovale jedinice 3. armije. Zadatak svih tih snaga bio je istovjetan — goniti neprijatelja koji se povlačio na sjeverozapad, i u sadejstvu sa ostalim armijama, naročito levokrnlnom 4. armijom opkoliti ga na operativnom prostoru sjeverozapadne Slovenije, prisiliti ga na predaju ili uništiti.

U 7.50 sati, 28. travnja 1945. štab 12. divizije³⁰⁰ naredio je Osječku brigadu da posjedne položaje k. 204 južno od sela Brzaja. Neprijatelj se nalazio na Bubnju, u dvaju bačvicama.

Drugi bataljon je odmah došao u dodir sa neprijateljevim snagama.³⁰¹ Nakon kraja borbe, neprijatelj se povukao.

³⁰⁰ Arhiv VII, k. 880, reg. br. 11-1/1.

³⁰¹ Arhiv VII, reg. br. 14-2, k. 890. Petnaestodnevni operativni izvještaj od 2. 5. 1945. štabu 12. divizije za period od 15. 4. do 1. 5. 1945.

Ostale jedinice³⁰² brigade vodile su borbe sa ustašama i kerkezima sjeverno i sjeverozapadno od sela Brzaje. Neprijatelj je odbijen a ostavio je na poprištu borbe 11 poginulih. Jedinice brigade su u ovim borbama imale 8 poginulih i 13 ranjenih boraca.

Uništena neprijateljeva tehnika, svibnja 1945.

U ovim borbama poginuli su:³⁰³ Vinko Bosni , Jovo Jovanovi , Vinko Kova , Stjepan Kova , Mihajlo Novakovi , Ivan Pavi , Dušan Puknai i Luka Tomljenovi .

Iz rajona sela Šibenik, brigada je 29. travnja 1945. krenula prema Spišd Bukovici. Tu su borci proslavili me narodni praznik rada, 1. svibanj.

• r

Pošto su borci već nazirali kraj rata, pojedinci su ispoljavali znake nediscipline ili su bili opsjednuti defetisti kom parolom: »sa uvati glavu«. Osim toga, u brigadi se, tokom travnja, naročito nakon oslobođenja Osijeka, pojavilo samovoljno udaljavanje. Nadme, brigada je tokom

302 Arhiv VII, reg. br. 20/1, k. 890. Zapovijest 12. divizije od 27. 4. 1945.

303 Arhiv VII, HPK 19, reg. br. 2-4. Spisak poginulih, nestalih i ranjenih boraca Osječke brigade.

boravka u Baranji, velja e i ožujka 1945, bila popunjena borcima, prezdravljenim ranjenicima, koji su se 9. velja e 1945. prebacili iz Slavonije preko Drave iz raznih jedinica 6. i 10. korpusa. Kada je Osijek oslobo en, a naro ito kada se krenulo prema frontu, jedan broj tih boraca je otišao iz Osje ke brigade i potražio svoje jedinice. Zbog svega toga u brigadi se moralo intenzivno politi ki djelovati, pri emu su opet posebnu ulogu imali komunisti i skojevci ...

Prvog dana svibnja štab 12. divizije³⁰⁴ naredio je Osje koj brigadi da se prebaci u rajon sela Vukosavljevice i Velike Crešnjevica. U pono izme u 1. i 2. svibnja 1945. uslijedila je nova zapovijest štaba 12. divizije³⁰⁵ u kojoj se, izme u ostalog, kaže: »Prema najnovijoj zapovijesti Vrhovnog komandanta maršala Tita naše jedinice dobile su zadatak daljeg munjevitog prodiranja i nastupanja ka Zagrebu i dalje, takovom brzinom da se neprijatelju ne dozvoli više organizovanje ma kakove odbrambene linije. Svaki neprijateljski pokušaj u tom smislu skršiti po svaku cijenu«.

Osje koj brigadi je nareno da izvrši pokret za Suhu Katalenu i da se smjesti u jugozapadnom dijelu sela. Na lijevom krilu trebalo je uhvatiti vezu sa jedinicama 10. korpusa. Me utim, neprijatelj je odstupao brzo, a njegove manje zaštitne jedinice usporavale su napredovanje naših.

Štab 12. divizije naredio³⁰⁶ je Osje koj brigadi da nastavi nastupanje preko Zida, k. 232 na Bilo i dalje preko Jabu nice, k. 277, gdje je trebalo uhvatiti vezu sa 33. divizijom 10. korpusa. Nareno joj je da se angažira na ispitivanju terena na cesti Virje—Bjelovar i u rejonima sela Rakitnice i Jabu eta. im se prikupe podaci, trebalo je prije i preko položaja 33. divizije i likvidirati

304 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 14-1/1, Vršilac dužnosti komandanta 12. divizije bio je tada Rade Knežević Tih.

305 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 15-1/1.

306 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 16-1/1. Zapovijest od 3. 5. 1945.

uporište u Rakitnici, a zatim nastupati u pravcu tt. 270 Kerbulin i dalje ka selu Jabu etu.

Po dolasku na te položaje jedan bataljon Osje ke brigade posjeo je rajon Trnovke, k. 237, drugi položaje Kerbulina, a tre i položaje do k. 239. Na svom lijevom krilu Osje ka brigada je trebalo da se poveže sa jedinicama 33. divizije, a na desnom sa jedinicama 4. udarne brigade.

Tre eg svibnja 1945, 51. divizija je oslobodila sela Vrije i Molve. Trideset šesta divizija je 4. svibnja izbila u rajon Gonjih Mosti. Dvanaesta divizija izbila je na liniju Jabu eta—Trnovka. Trideset tre a divizija na liniju Trnovka—selo Lipovo Brdo—Diklenica, a 32. divizija je napala neprijatelja koji se branio na liniji sela Vrbice i Malo Trojstvo. Sedamnaesta divizija je, 3. svibnja, ponovila napad na položaje kod sela Orovački Vinogradi, Orovac, Mali Severin. Šesnaesta divizija oslobodila je sela Severin, Dautan, Kokinac i izbila pred Nove Pavijane južno od Bjelovara. etrdeseta divizija je izbila u selo Nevinac.³⁰⁷

Osje ka brigada je 3. svibnja 1945. zametnula oštar okršaj sa ustašama i erkezima ispred sela Rakitnice. Neprijatelj je ostavio na poprištu borbe oko 40 poginulih i ranjenih, a brigada je imala 6 poginulih i 28 ranjenih boraca.

Tre eg svibnja 1945. jedinice 12. divizije krenule su u 1.00 sat maršom preko Bila, Jabu nice, Duge Gore. Osje ka i 4. brigada imale su zadatak da se spoje sa jedinicama 33. divizije 10. korpusa i da ispitaju stanje na sektoru sela Rakitnice i Hampovice. Osje ka udarna brigada je trebala likvidirati neprijatelja ukoliko se on zatekne u selu Rakitnici, a potom prije i cestu Rakitnica—Hampovica i zauzeti položaje Trnovka—k. 237—tt. 270, preko Jabu eta, do k. 239.

Borbeni zadaci, postavljeni za 3. svibanj 1945, bili su izvršeni. Jedinice su ovladale saobra ajnicom sela Virje—Bjelovar. Neprijateljeve snage u rajonu Hampovica—Rakitnica — razbijene su.

307 VII, Beograd, 1957, str. 681, Završne operacije za oslobod enje Jugoslavije 1941—1945.

etvrtog svibnja štab 12. divizije i 4. brigada zadržali su se nakratko u selu Rakitnici, a 12. i Osje ka brigada na Lipovom Brdu. Osje koj brigadi je naredio da napadne neprijatelja u selu Kapeli.

Neprijatelj (ustaše i erkezi) je bio dobro ukopan, a prilaz selu veoma nepodesan. Osje ka brigada je, zajedno sa nekim jedinicama 32. divizije, od jutra pa do mraka nekoliko puta jurišala na neprijatelja u selu Kapeli. Tek uveče je neprijatelj, iz bojazni da će biti opkoljen, napustio selo³⁰⁸ i povukao se u pravcu Bjelovara.³⁰⁹ Jedinice ove divizije ovladale su saobraćajnicom Koprivnica—Križevci.

Gonjenje je nastavljeno. Štab 12. divizije³¹⁰ 5. svibnja 1945. naredio je potčinjenim jedinicama da odbace neprijateljeve snage i da sa glavninom izbiju na magistralu Koprivnica—Križevci.³¹¹ Od tog trenutka 12. divizija je nastavila djeinstvo u sastavu 10. korpusa radi presijecanja saobraćajnice Varaždin—Križevci, a potom napredovala opštim pravcem: selo Sokolovac—Koprivnica—Rijeka—Kalnik—Sudovec.

Pokazalo se tih dana da gonjenje nije prosta borbena operacija. Ako nije dobro organizirano, esto se narušava red, ima bespotrebnog istravanja, naročito onda kad pobjedničko raspoloženje zahvati i starješine i borce. A svega toga je bilo, jer se nije dovoljno poštovala zapovijest pretpostavljenih. Ponavljala se i stara greška — nedovoljno izvištanje. Zbog toga su jedinice nalijetale na neprijatelja i pri tome trpjele ozbiljne gubitke. Uslijed toga što naši štabovi nisu uvijek imali to ne podatke

308 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-19/2. Historijat Osječke brigade.

309 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 5-5/2. U bojnoj relaciji štaba 12. divizije stoji: »Istoga dana u 19.00 u koordinaciji sa jedinicama 32. divizije X korpusa napali neprijatelja i nakon 50 minuta borbe isteran je neprijatelj iz Kapele u pravcu Bjelovara«.

310 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 18-1/1. U zapovijesti se naročito pažnja posvećuje održavanju veze sa susjednim jedinicama.

311 Ova postavka iz zapovijesti najbolje potvrđuje kakav je bio tempo gonjenja. Štabovi nisu nekada stizali da u zapovijestima idu u korak sa situacijom. Dok zapovijest stigne u brigade, one već prije u one linije koje se određuju za osvajanje.

o neprijatelju, dešavalo se ponekad da naše manje jedinice prosto nalete pod vatru jakih zaštitnih dijelova neprijatelja, ili da se, iz istih razloga, za borbu razvijevaju jedinice (bataljoni i veće), u situacijama gdje je cio zadatak mogao riješiti samo jedan vod.

Osječka brigada je tokom 5. svibnja izbila u selo Carevdar.³¹² Tu je 3. eta 2. bataljona, pod komandom Pere Stukelje, iznenadila domobrane i Nijemce, natjerala ih u jedan potok i tu im nanijela teške gubitke. U toj borbi ubijen je 31 neprijateljev vojnik, a 40 ih je zarobljeno. Brigada je imala 2 poginula i 8 ranjenih boraca.³¹³

Prvi i 3. bataljon napadali su neprijatelja na položajima oko Carevdara i sela Pavelića, ali ih nisu uspjeli izbaciti.

Nakon tih borbi, Osječka brigada je povučena u divizijsku rezervu. Istoga dana, u prijepodnevnim satima, nekoliko aparata našeg borbenog vazduhoplovstva mitraljiralo je, zbog nesporazuma, jedinice Brigade, jer veza s našom avijacijom nije funkcionirala kako treba. Tom prilikom teško je ranjen a utan u štabu 1. bataljona Stjepan Nikšić i još 8 boraca istog bataljona.

Osječka brigada je nastavila pokret u ulozi divizijske rezerve. Sjutradan, između 6. i 7. svibnja, 1. bataljon se sukobio sa neprijateljevim snagama kod sela Osijek. Neprijateljevi zaštitni dijelovi su brzo odstupili.

Brigada je jedva uspijevala u korak pratiti neprijatelja koji je odstupao. Sedmog dana marš je nastavljen preko sela Moždence³¹⁴ i dalje za Ivanec, u podnožju Ivanšćice. Na maršu između ovih sela 2. i 3. bataljon Osječke brigade vodili su mjestimično borbe sa manjim grupama neprijatelja. Ubili su 15, a zarobili 66 neprijateljevih vojnika. Zaplijenjeno je 5 mitraljeza i dosta druge opreme i materijala.

Bile su to posljednje borbe, posljednji okršaji sa neprijateljem. Starješine i borci nisu toga dana znali da više ne mogu imati prilike za borbu sa neprijateljevim snagama.

312 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 6-21/2, Operacijski dnevnik štaba 12. divizije za period od 1. 10. 1944. do 15. 5. 1945.

313 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-19/2, Historijat Osječke brigade.

314 Arhiv VII, k. 890, reg. br. 17-19/1, Historijat Osječke brigade.

gama koje su hitale ka sjeverozapadnim granicama naše zemlje. Bili su to posljednji pucnji, posljednji rafali, posljednje »hura — juriš« boraca Osje ke brigade, poslije 432 dana borbi u kojima ih je uvijek krasio snažan borbeni duh.

Zamjenik politi kog komesara brigade Živojin Denin je dao svoje vi enje partijsko-politi kog rada od po etka 1945. pa do kraja rata.³¹⁵

»Osnovni cilj partijsko-politi kog rada bio je da se komunistima i borcima objasne nagoveštaji kraja rata koji su sokolili borce ali i da se ukaže na to koliko je potrebno uložiti truda i žrtava da bi se došlo do kona -nog oslobo enja... Bila se po ela stvarati klima — »lako emo« što se manifestovalo u slabljenju discipline, u opa-danju ozbiljnosti i odgovornosti. Prelazak u Ma arsku, po etkom februara, diktirao je prilago avanje partijsko-politi kog rada novonastaloj situaciji. Od tada pa do for-siranja reke Drave taj se rad delio na dve etape. U prvoj, trebalo je povratiti samopouzdanje. To se radilo uglav-nom u hodu, na kratkim sastancima, uve e, za vreme no -nih odmora ili na ve im predancima... U drugoj etapi, koja je bila mirnija, zbog dužih boravaka u rovovima, pre napada na Osijek, moglo se raditi više i temeljnije, da bi se komunisti, skojevci i celokupni sastav pripremio za teške borbe koje su predstojale, za oslobo enje Osijeka i dalje sve do Austrije.

Pretpostavljalo se da e se prelaskom u Slavoniju masovnije ispoljiti htenje da se otide ku i i vidi svoje, jer je Osje ka duže vremena bila van Slavonije. Dopu-stiti to zna ilo bi osipanje jedinice. Zato se reagovalo oštro preko partijskih elija i skojevskih grupa, preko komandi i štabova. Nije se sve moglo potpuno spre iti, ali se ve ina boraca, pošto su obišli svoje porodice, vratila u jedinicu. Partijsko-politi ki rad je tome dao presudan doprinos. Reagovalo se brzo, efikasno i odmereno.«

Osmog svibnja zapovješ u štaba 12. divizije³¹⁶ pre-cizirana je dalja marš-ruta pot injenim jedinicama: Sveta

315 Arhiv SUBNOR op ine Osijek. Sje anja Živojina Denina.

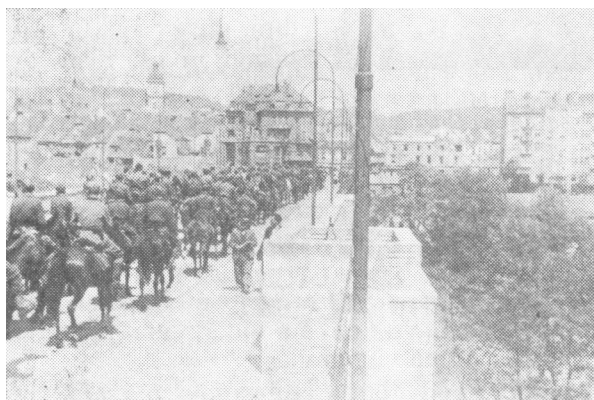
316 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 20-1/1.

Jelena—Kameni ko Podgorje—Jazbina—Jamno—Pesak—Kozminci—Lancova Vas—Sveti Lovrenac—Cerkovce—Orehova Vas. Pri tome je naredeno da se vodi rauna o bojom osiguranju kako bi se spriječila moguća iznenadna neprijateljstva. Osjećajući da je naredeno da postignu u selu Ra i odmah istu svoju izvišću radu radi ispitivanja stanja ispred brigade.

Toga dana, u selu Ra i, borci su čuli najradosniju vijest: kapitulirala je fašistička Njemačka.

Predstavnici nacista u Njemačkoj su 7. svibnja ujutro u Remsu, u Francuskoj, potpisali kapitulaciju u prisustvu predstavnika zapadnih saveznika i Sovjetskog Saveza. U ime Njemačke u ime je to naredio načelnik operativnog odjeljenja Vrhovne komande general Jodl. Osmog svibnja zapadni saveznici su objavili akt o kapitulaciji Njemačke. Sjutradan, 9. svibnja, u Berlinu je nacistička Njemačka ratificirala akt o bezuvjetnoj kapitulaciji. Potpisali su ga feldmaršal Vilhelm Keitel, general Hans Jürgen Stumpf i admiral Hans Georg Friedeburg.

Bežičnom telegrafijom pronijela se ta radosna vijest. Srca su zaigrala od radosti. Suze su same navirale na oči. Pobjeda! Mir! Sloboda! Borci su se grlili. Bilo je pjesme i suza. Opet su nebom parali rafali. Kako i ne bi

Na maršu ka Celju

kada je prestao svjetski rat u kojem je u estvovala 61 zemlja sa oko 2 milijarde i 100 miliona ljudi, od ega je u borbenim djeystvima bilo zahva eno 40 zemalja. U oružanim snagama bilo je mobilizirano oko 110 miliona ljudi. Na prvu žrtvu zlo ina ke fašisti ke agresije, Poljsku, fašisti ke armije sru ile su se 1. rujna 1939. ujutro i harale Evropom skoro 6 godina da bi bile slomljene tek 9. svibnja 1945.

Sat — dva nakon potvr enih vijesti o kraju rata zastalo se da se malo predahne. Glavna tema razgovora, nije teško pogoditi, bila je kraj rata. Delegat 1. voda inžinjerijske ete okupio je borce oko sebe: »Ali za nas, dru-

Žarko Stojanac, Miljenko Ljilji i Zdravico Cvetkovi

govi, razumijete vi mene, nema mira dok je ove žgadije pred nama«, govorio je on. »I dok ih ne stu emo, ili ne protjeramo, razumijete li vi mene, daleko, u božju mater, nema za nas odmora.« Kada je delegat završio, digao se jedan borac i upitao: »Ama, delegate, ovi naši saveznici stadoše, a mi, koliko ja vidim, guramo dalje. Ne pripitasm o ih mi ništa o tome«. Na to e mu politi ki delegat: »E, ovako to izgleda. Nismo mi nji ništa pitali ni 1941.

Partija i Tito su i bez pitanja povel i borbu. I dok drug Tito ne kaže — mir — razumiješ ti mene, nema mira!«

Javi se i etni pisar: »Drugovi, žrtava e biti još, moramo misliti na borbu, a ne na mir«. etni ekonom Ilija: »Ovo malo bande brzo emo mi pomesti, a Ilija e onda u svoju Trnavu, pa da vidiš vina i rakije. Sti u valjda i na rezidbu vinograda«.

I bora ka predvi anja su se obistinila. Iako su fašisti ke sile (osim Japana) kapitulirale, njema ke jedinice

i doma i izdajnici nastavili su s otporom na jugoslovenskom ratištu sve do 15. svibnja 1945, kada ih je JA prisilila na predaju. Toga dana rat je bio završen i za Jugoslovene.

Tokom no i 9. svibnja Osje ka brigada se otisnula iz sela Ivanca preko Kameni kog Podgorja put Kuzminaca i Zalda (gdje je malo predahnula), pravcem Lancova Vas na Sikule, gdje je ostala do 10. svibnja. Ratna staza Osje ke brigade izdužila se u pravcu Maribora, i dalje, prema Kungoti—Šanduju.³¹⁷ U toku pokreta je nailazila na velike koli ine raznog materijala i oružja što ga je neprijatelj ostavljao bježe i na zapad. U Šanduju je brigada predahnula. Toga dana, u 18.40 sati, štab 12. divizije³¹⁸ naredio je nov pokret pravcem sela Li ani—Malšah—Sant Jarž—Radiga—Gaseldorf, gdje se trebala razmjestiti i osigurati na pravcu Svarberg—Lardsberg—Zibisvald.

Sjutradan, 13. svibnja, štab 3. armije naredio je da se 12. divizija što hitnije prebaci na sektor Glajhšteten—Glosendorf—Majerhof. Tako je Osje ka brigada još jednom savladala Dravu. I tek što je malo predahnula u Glosendorfu, slijedio je pokret radi presijecanja komunikacije za Dravograd, kako bi se zatvorio prostor Dravograd—Blajburg—Poljana—Guštanj. Tu je trebalo spriječiti Nijemce, ustaše, etnike, domobrane i druge fašiste da se izvuku u Austriju i predaju zapadnim saveznicima.

To je bio veoma složen i rizi an zadatak, i to posljednjih dana rata. Tokom 14. svibnja 1945. naše jedinice su stigle na prostor izme u Marburga i Dravograda, gdje je 12. brigada uspostavila dodir sa neprijateljem i prinudila ga na predaju. Tokom 15. svibnja provodilo se, na širokom prostoru, razoružanje okupatorskih i kvislinških

317 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 5-7/2. Bojna relacija štaba 12. divizije.

318 Arhiv VII, k. 883, reg. br. 22-1/1.

vojnih formacija. Oružje jedne od najmoćnijih vojnih sila slaganu je na gomile. Pred Jugoslovenskom narodno-oslobodilačkom revolucionarnom vojskom stajali su generali, s generalom Lerom na čelu, pukovnici, bojnici, stotnici, potporučnici, Poveljni ministri, etničke vođe, grenadiri, ustaše, domobranci, etnici, kozaci, balisti... To je bio njihov posljednji čin.

Starješine divizije i brigade: Franjo Šljivari, Rade Knežević, Josip Kraja i Prika, Antun Mali Broc, Zvojin Denin i Jovan Delibašić Delija

Osječka brigada se toga dana nalazila na položajima kod sela Libeli. Tu je došlo do susreta sa jednom manjom formacijom engleske armije. Štab 12. divizije nalazio se u Blajburgu, a popodne u Marburgu. Sjutradan, 16. svibnja, sve tri brigade 12. divizije vraćale su se natrag, preko Drave. Ovoga puta pratile su nepreglednu masu zarobljenih okupatorovih i kvislinških vojnika. Cilj je bio Maribor. Tamo su se već nalazile desetine hiljada zarobljenika.

Osamnaestog svibnja 1945. brigade su predale zarobljenike u mariborski logor. Bio je to kraj napornog marširanja od nekoliko dana.³¹⁹

³¹⁹ Arhiv VII, k. 883, reg. br. 5-8/2. Bojna relacija štaba 12. divizije štabu 3. JA za period od 21. 4. do 21. 5. 1945.

Osje ka brigada je ostala u Mariboru na obezbje enju još tri dana.

U skladu sa zapoviješ u štaba 3. armije, od 22. svibnja 1945, 12. divizija je izašla iz sastava 3. armije i ušla u sastav 1. armije. Tada je divizija krenula na marš Maribor—Koprivnica—Osijek. Do Virja se maršovalo, a od Virja dalje prevozilo vozom. Kona no, brigada je opet stigla u širi rejon Osijeka. Razmjestila se u selu Petrijevcima i tu boravila izvjesno vrijeme, da bi se kasnije, u mirnodopskim uvjetima, razmijestila u Zrenjaninu.³²⁰

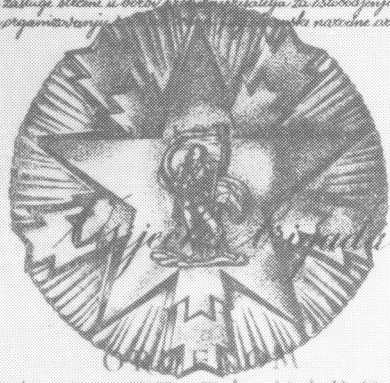
Za uspjehe, za pobjede, za žrtve koje je dala na svom ratnom putu Osje ka brigada, za zasluge u narodnooslobodila kom ratu i socijalisti koj revoluciji, odlikovana je Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom (ukaz br. 176 od 22. 12. 1961) i Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem (ukaz br. 22 od 20. 5. 1980).

UKAZOM
 PREDSEDNIKA
 FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
 JOSIPA BROZA TITA

BROJ 176 OD 22 decembra 1961. GODINE

*za naročite zasluge stecne u borbi protiv neprijatelja za oslobodjenje naše zemlje i
 zasluge na pripremanju i sprovođenju planova narodne obrane*

UKAZOM
 ZA
 ZASLUGE ZA NAROD
 SA ZLATNOM ZVEZDOM
 O ČEMU SE IZDAJE OVA POVELJA
 KANCELARIJA ORDENA
 U BEOGRADI 22 decembra 1961. GODINE

KANCELARIJE ORDENA
Marko P. P. P.

UKAZOM
PREDSEDNIŠTVA
SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
BROJ 22 OD 20. maja 1966. GODINE

*po vednom bratstvom i jedinstvom formiranja i ostvarenja
Bosnje, a sa osobito značenjem u borbi bratstva među
nacijama, narodima i narodnostima, u stvaranju i razvijanju
političkog i moralnog jedinstva naroda*

ODLIKOVANJE

Osijeka učenici brigada

ORDENOM
BRATSTVA I JEDINSTVA
SA ZLATNIM VENCEM

O ČEMU SE IZDAJE OVA POVELJA
KANCELARIJA ORDENA
U BEOGRADU 20. maja 1966. GODINE

SEK KANCELARIJE ORDENA

Stojan

*Bor e Veselinovi , predsjednik Op inskog odbora SUBNOR-a
akovo otkriva spomen obilježje, na mjestu gdje je formirana
Osje ka udarna brigada*

V
SPISAK RUKOVODILACA
OSJE KE BRIGADE

KOMANDANTI BRIGADE:

BABAC MILIVOJ Obili (poginuo 13. 11. 1944. u s. Piškorevcima)
BOBIC MILAN (poginuo 21. 2. 1945. u Baranji, nesretnim slu ajem)
CANAGLIC DOKO (umro 1981)
JOKA MILAN
ŠLJIVARI FRANJO

POLITI KI KOMESARI BRIGADE:

GROZAJ MARIJAN (umro poslije rata)
MALIC ANTUN Braco
VJEŠTICA STEVO (poginuo maja 1944. na Dilju)

NA ELNICI ŠTABA BRIGADE:

BOBIC MILAN
DAVILA JURAJ (poginuo 14. 12. 1944. u s. Široko Polje)
GLAVAŠ MILE
PRODANOVIC JOVICA Boj

ZAMJENICI POLITI KOG KOMESARA BRIGADE:

CAR PERO
DENIN ZIVOJIN
SERTIC FRANJO Bijeli (poginuo nesretnim slu ajem 1978)

KOMANDANTI BATALJONA:

GOLUB URO
JAŠAREVIC BESLO
KLJAJIC MARKO
KOVACEVIC MARKO
KOVACEVIC PERO
KURTESANIN STEVO
LUKIC RADE
MAJETIC DUŠAN Braco
PACINA DRAGO
PERIC DRAGO

PINTARI ANTUN
STJEPANOVIC MILAN
ŠVRABIC MILAN Svrabo
ŠLJIVARI FRANJO

POLITI KI KOMESARI BATALJONA:

BALENOVIC NIKOLA
CELIKOVIC BRANKO
DOKIC VLAJKO
DOTLIC PERO
KAZDA FRANJO
KOJADINOVIC PERO
KONJEVIC DURO
KOVACEVIC MARKO
KRETIC URO
LUKIC BOŠKO Žiga
MALIC ANTUN Broco
PINTARIC ANTUN
PRAH IVAN
STANIVUKOVIC TEODOR Tošo
VUJANIC LAZO Brico
VUKOSAVLJEVIC DRAGO

KOMANDIRI I POLITI KI KOMESARI CETA:

BABIC JAKOB
BAKOTIC TIHOMIR
BASTA PERO
BJELAJAC SAVO
BOJIC MEHMEDALIJA
BRAZDA MATO
DULETA DUŠAN
BUZA ZIC STEVO
CIBAK FRANJO
CVETKOVIC PERO
CVETKOVIC ZDRAVKO
CACULOVIC ANTUN
CAGLIC STANKO
ERKEZ VJEKOSLAV
DABIC KRSTA
DAMJANOVIC DRAGO
DANGUZOVIC BRANKO
DRAHUTINSKI KARLO
ECIMOVIC URO
FILKOVIC PETAR
GASPAROVIC DRAGAN Guja
GAVRILOVIC MILENKO
GEDOSEVIC BOGDAN
GEDOSEVIC MIHAJLO Mišo
GOIC MILE

GRCIC EROSIM ero
GR I MARKO
GRCIC NESTOR
GRGINAC STJEPAN
GRICANI IVICA
GROKANIC OR E
GUDAN KARLO
HORIJAN VJEKOSLAV
HORVAT JOSIP
HODZIC DERVIŠ
JASAREVIC BESLO
JELESEVIC ANTE
JURISIC MARKO
KANURIC BOSKO
KARAGIC OR E
KAVAJ JOSIP Jorgovan
KLOBU AR MILAN
KOLBAS URO
KOLIC DINKO
KOPA TEODOR Tošo
KOVA JOSIP
KRAJNOVIC DUŠAN
KRETIC URO
KRMAR DRAGO
KRNJAKOVIC MIJO
KRSTONOSIC SLAVKO
KOVACEVIC MARKO
LABUS ILIJA
LAZIC BRANKO
LAZIC LJUBOJA
LUKAC STEVO
LUKIC BOŠKO Žiga
LUKIC STEVAN
LJOLJIC MIRKO
MAKSIMOVIC STEVO
MALIC ANTUN Broco
MARKOVIC RADE
MARTINOVIC NIKOLA
MESIC MILAN
MIHALJEVIC NIKOLA
MILETI STEVO
MILIC JOVO
MILICEVIC NIKOLA
MILICIC STEVO
MILINKOVIC MILAN
MILOSAVLJEVIC MILAN
MILJEVIC ALEKSANDAR
MAMIC ADAM
MUSIC GRGUR
NJGOVANOVIC DRAGAN
OSTOJIC MIRKO

OSTOJIC SAVO
PARIPOVIC SAVO
PERIC DRAGO
PEŠUT STEVO
PETRESOV FJODOR
PINTARI MIŠKO
PIŠCEVIC PETAR
POLENUS SLAVKO
PRODANOVIC PERO
PRPI STJEPAN
RISTI NIKOLA
RADOJCIC STANKO
ROMANIC RAJKO
SERMANOVI IVICA
SJEDNJEV ALEKSANDAR
SLIJEPCEVIC MOM ILO
SMAJIC SRE KO
SOTONICA KRSTO
STAMBOLIJA BRANKO
STANISIC ANTUN
STANKOVIC MILE
STJEPANOVIC ALOJZ
STOJANAC ŽARKO
SUDAR GAJO
SUSKOV FRANJO
ŠAŠLIC JOVICA
SPOLJAREVIC IVAN
ŠNAJDER IVAN
ŠTEHER DRAGO
ŠTRBAC JOVAN
STUKELJA PERO
SUMSKI VALENTIN
TATAMIROVIC ŽARKO
TEOFILOVIC MIRKO
UKRAJINAC PERO
USTIC OR E
VADASKI ILIJA
VEZMAR DUŠAN
VIGNJEVIC JOVO
VRANEŠEVIC VLADIMIR
VUKOTI RADIVOJ
VUKSANOVIC MIRKO
ZABRDAC NIKOLA
ZARIC SAVO
ZARIC SVETOZAR
ZUBER MILAN
ZIVKOVIC DUŠAN Rogoljan
ZIVKOVIC STEVO

VI
SPISAK POGINULIH I UMRLIH BORACA
OSJE KE BRIGADE³²¹

DARUVAR

AUMILER Franje RUDOLF, ro en u s. Uljanik, poginuo 1944.
BOROŠ URO, ro en u s. Dežanovac, poginuo 1944.
BOŠANAC BOSILJKA, ro ena u s. Brestovac, Daruvar, poginula 1944.
CUCA Rade MILAN, ro en u s. Poto ani, Daruvar, poginuo 1944.
DOBROTA Nikole JOVO, ro en u s. Drlež, poginuo 1944.
HORAK Karla FRANJO, ro en u Daruvaru, poginuo 1944.
JOVANOVIĆ Ilije BOGDAN, ro en u s. Krupe (Dalmacija), poginuo 1944.
KURTOVIĆ Ivana BRANKO, ro en u s. Poto ani, Daruvar, poginuo 1944.
LUSTIG Josifa ALOJZ, ro en 22. 4. 1911, u s. Pakrani, Daruvar, poginuo 1945.
MARKOVIĆ Petra LAZO, ro en u s. V. Bastaji, poginuo 1944.
MRKIĆ SAMUILO, ro en u s. V. Dap evica, Daruvar, poginuo 1945.
NOVAKOVIĆ Mile MIHAJLO, ro en 1. 10. 1913, u s. V. Bastaji, Daruvar, poginuo 1944.
RAUBAL RAJKO, ro en u s. Blagorodovac, poginuo 1945.
SABO Franje IVAN, ro en u s. Imsovac, poginuo 1944.
ŠIĆ FRANJO, ro en u s. Blagorodovac, poginuo 1944.
ŠTEFIĆ Tome DARA, ro ena u s. Uljanik, poginula 1944.
STRAUF Antuna VALENT, ro en 3. 3. 1909. u s. Sre ani, Daruvar, poginuo 1945.
TRŠEK RUDI, poginuo 1944.

AKOVO

ADRIĆ Luke IVO, ro en u s. N. Perkovci, poginuo 1944.
ADRIĆ Filipa MATO, ro en u s. N. Perkovci, poginuo 1944.
ADRIĆ Mije PAVO, ro en u s. N. Perkovci, poginuo 1944.

321 Autor 1 op inske organizacije SUBNOR sa ijih je podru ja bilo boraca Osje ke brigade, poduzeli su mjere da spisak bude što potpuniji. Spisak je ra en na osnovu podataka iz arhivske gra e Instituta za vojnomedicinsku i nau nu informaciju i dokumentaristiku. Vojnoistorijskog instituta Beograd i podataka dobijenih od op inskih organizacija SUBNOR. Usljed nedovoljne sre enosti podataka o borcima u arhivama i nekim op inama, spisak vjerovatno nije potpun. Molimo borce i itaoce monografije da ovo objašnjenje uvaže. Me u poginulima su i drugovi umrli od zadobijenih rana ili bolesti.

DOPŠA IVAN, ro en u s. Gorjani, poginuo 1944.
DOZET Rade NIKOLA, ro en 4. 5. 1921. u s. Majar, poginuo 1944.
JANKOVI Pere JOZO, ro en u s. Gorjani, poginuo 1944.
KNEŽEVI Josipa ANTUN, ro en u s. ajkovci, poginuo 1944.
KOLBAS DURO, ro en u s. Piškorevci, poginuo 1944.
KRPAN MARKO, ro en 8. 4. 1926. Trnava, poginuo 1944.
LUKIC Roke JOVO, ro en 19. 9. 1906. u s. Tomašanci, poginuo 1945.
MARIC Dure STIPO, ro en 17. 12. 1923. u s. Bra evci, poginuo 1945.
MEDAKOVIC IVAN, ro en u s. Piškorevci, poginuo 1944.
MEGOS Rubana IVAN, ro en 1926. u s. Beravci, poginuo 1944.
OSTOJIC SAVO, ro en u s. Majar, poginuo 1945.
PERIC Gaše MATO, ro en u s. Gorjani, poginuo 1944.
PETROSEVIC Josipa SIMO, ro en u s. Gorjani, poginuo 1944.
POPOVIC MILORAD, ro en 1. 7. 1919. u s. Ku anci, poginuo 1944.
POSUNJIC SLAVKO, ro en 29. 9. 1925. u s. Majar, poginuo 1944.
RAKOVIC Pavé FRANJO, ro en 11. 11. 1922. u s. Trnava, poginuo 1945.
ROGINA IVO, ro en u akovu, poginuo 1944.
SLIŠKOVIC TOMO
ŠARCEVIC Ilije IVO, ro en u s. N. Perkovci, poginuo 1944.
TRZULJEVIC URO, ro en u s. Gorjani, poginuo 1944.

GRUBIŠNO POLJE

BAZETA Duke VASO, ro en u s. V. Brestovica, poginuo 1944.
KOVA STJEPAN, ro en u s. M. Gr evac, poginuo 1945.
OROZOVIC SVETOZAR, ro en u s. V. Dap evica, poginuo 1944.
PUKNAIC IVAN, ro en u s. M. Dap evica, poginuo 1945.
PRODANOVIC Nikole MATIJA, ro en 27. 9. 1927. u s. Gakovo, poginuo 1945.
SUKUDIC Gliše DUŠAN, ro en 9. 8. 1909. u s. M. Dap evica, poginuo 1945.
ZABRDAC STANKO, poginuo 1945.

ZAGORAC LJUBAN, ro en u s. Tur evi , poginuo 1945.

NAŠICE

BILJAN Nikole URO, ro en u s. Koska, poginuo 1944.
IVANCIC FILIP, ro en 1919. u s. Podgora , poginuo 1944.
KESIM Trive MILAN, ro en 22. 6. 1912. u s. Podgora , poginuo 1944.
KOVA Stjepana JOZO, ro en 1911. u s. Ostrošinci, umro 17. 11. 1944.
KOVACEVIC Martina MARTIN, ro en 10. 2. 1914. u s. Predrijevo, poginuo 1945.
MAKSIMOVIC BRANKO, ro en u s. Gradac, poginuo 1944.
MUSIC Stjepana GRGUR, ro en 1920. u s. Vlatkovac, umro 6. 11. 1944.
OSTOPANJ Jozé STJEPAN, ro en 1919. u s. Razbojište, poginuo 1944.

POZNIC Laze BRANKO, ro en 1926. u s. Gazije, poginuo 1944.
RADOVI Stanka ZIVKO, ro en 1926. u s. Ostrošinci, poginuo 1945.
ŠEGOTA VLADO, ro en 1926. u s. Podgora , poginuo 1944.
VIDA I SIMO, ro en 1905. u s. Podgora , - poginuo 1944.
VILJANAC STANKO, ro en u s. Budimci, -poginuo 1944.

NOVA GRADIŠKA

ALEKSIC Mila STEVO, ro en u s. D. Bogi evci, poginuo 1944.
MAKSIMOV I BOGDAN, ro en u s. Bodegraja, poginuo 1944.
MAROŠEVI IVAN, ro en u s. Kukunjevci, poginuo 1944.
UGREŠIC LJUBAN, ro en u s. Sumetlica, poginuo 1944.
VOJNOVI ILIJA, ro en u s. La evci, poginuo 1944.

ORAHOVICA

BABAC Stevana MILIVOJ Obili , ro en 1915, u s. Tribanj, Benkovac, poginuo 1944.
JUDI ure IVAN, ro en 1906. u s. Humljani, poginuo 1944.
KOVA EVI Martina MARTIN, ro en u s. D. Predrijevo, poginuo 1945.
MARKUN JOSIP, ro en 1924. u s. Humljani, poginuo 1944.
MARTINOVI Janka IVAN, ro en 1917. u s. N. Jošava, poginuo 1945.
MIRKOVIC Pere TOMO, ro en 1908. u s. Kraskovi , poginuo 1945.
MUSELIN Stojana MILORAD, ro en 1925. u s. Sl. Drenovac, poginuo 1944.

OSIJEK

BACI Velimira STEVO, ro en 17. 4. 1920. u s. Dalj, poginuo 1944.
BAKOTIC TIHOMIR, ro en u s. Silaš, poginuo 1944.
BOLOJ Mirka JOSIP, ro en 1917. u s. Aljmaš, poginuo 1944.
BRES Mije STJEPAN, ro en 4. 5. 1904. u s. Aljmaš, poginuo 1944.
BROZAN Josipa DRAGO, ro en 22. 4. 1925. u Osijeku, poginuo 1944.
EBERHARD STJEPAN, ro en u Osijeku, poginuo 1944.
HERBSTSAMER Franje FERDO, ro en u Osijeku, poginuo 1944.
KENDERA Franje LADISLAV Laco, ro en u s. epin, umro februara 1945.
KANTOR FRANJO, ro en 12. 3. 1919. u s. Cepin, poginuo 1944.
KULUNDZIC ANDRIJA, ro en u s. Cepin, poginuo 1944.
MILETIC STEVO, ro en u s. Bijelo Brdo, poginuo 1944.
NIKIN oke JOVO, ro en 1924. u s. Bijelo Brdo, umro 10. 12. 1944.
NIKOLIC DRAGO, ro en u Osijeku • (Retfala), poginuo 1945.
NOVAKOVIC Svetozara, BRANISLAV, ro en 5. 2. 1922, u s. Tenje, poginuo 1945.
TERZIN Rade STEVAN, ro en u s. Cepin, poginuo 1944.
TROSIC Nikole MOM ILO, ro en 1920. u s. Dalj, umro 25. 11. 1944.

VRANJEŠEVIC MARKO, ro en u s. Cepinski Martinci, poginuo 1944.
VRANJEŠEVIC MILOVAN, ro en u s. Cepinski Martinci, poginuo 1944.
ZAGAR Andrije JOSIP, ro en u s. Cepin, poginuo 1944.

PAKRAC

BJELAJAC DRAGAN, ro en u s. Bulijevci poginuo 1944.
JAKOVLJEVIC PAJO, ro en u s. Jozovci, poginuo 1944.
KABRIN NIKOLA, ro en u s. Badljevina, poginuo 1944.
KAVLINIC Hasana HASIM, ro en u s. G. Obrež, poginuo 1944.
KOVA STJEPAN, ro en 2. 10. 1910. u s. M. Grdevac, poginuo 1945.
KOVACEVIC Ive PERO, ro en 16. 2. 1920. u s. Brusnik poginuo 1944.
KUKEC PAVLE, ro en u s. Gr evica, poginuo 1944.
MAKSIC Save JOVAN, ro en u s. Gradište, poginuo 1944.
MANARIN Ivana LEONARD, ro en u Plostina, poginuo 1944.
MILOSEVIC DUŠAN, ro en u s. Toranj, poginuo 1944.

PODRAVSKA SLATINA

ALOJZ LAZAR, ro en u s. Humljani, SI. Drenovac, poginuo 1944.
BURMAJER JOCO, ro en u s. D. Kusunje, poginuo 1945.
BUTKOVIC Vida VID, ro en 16. 6. 1926. u s. Hum, poginuo 1944.
DRAGOJEVIC BRANKO, ro en u P. Slatini, poginuo 1944.
DERIC Rade RATKO, ro en u s. Kraljevica, poginuo 1945.
EKATI Mate ANTUN, ro en u Našicama, poginuo 1944.
INALI IVAN, ro en u s. Humljani, SI. Drenovac, poginuo 1944.
MANDIC LJUBOJA, ro en u s. Kozice, poginuo 1945.
MILINKOVIC JOCO, ro en 13. 5. 1924. u SI. Drenovac, poginuo 1944.
PLIBOR Klare ANTUN, ro en 7. 3. 1925, u s. Bukovica, poginuo 1944.
PROFUS Franje SLAVKO, ro en 14. 6. 1924, u Orahovici, poginuo 1944.
RADETIĆ Joce PERO, ro en u s. Bistrinci, poginuo 1945.
TOMAŠEVIC Ivana MARKO, ro en u s. Sopje, poginuo 1945.
UGRENOVIC Jove MITAR, ro en u s. Vraneševci, poginuo 1945.
VASILJEVIC Rade MILAN, ro en 15. 10. 1906, u s. Kusunje, poginuo 1945.
VAŠANDA Stjepana IVICA, ro en u s. D. Bazije, poginuo 1944.
VILETA Ota ALOJZ, ro en u s. N. Rakovica, poginuo 1944.

SLAVONSKA POŽEGA

ANIC Ivana PETAR, ro en 20. 4. 1919, s. Požeška Svesveta, poginuo 1944.
ANTUNOVIC Mate ANDRIJA, ro en u s. Bila , poginuo 1944.
CIGLEN MIRKO, ro en u s. Velika, poginuo 1944.

CRNKOVIC Tine ZVONKO, ro en u s. Caglin, poginuo 1944.
DORIC Antuna DAVID, ro en 18. 2. 1914. u s. Blacko, poginuo 1945.
DRAVEC Ivana STJEPAN, ro en 6. 1. 1918. u s. Mihaljevci, poginuo 1944.
GRES STJEPAN, ro en 1922. u s. Novosefci, Jakši , poginuo 1944.
JAGODIC Janesa JOSIP, ro en u s. Ljeskovica, poginuo 1944.
KOVACEVIC STJEPAN, ro en u s. Kadanovci, poginuo 1944.
MANDIC MATO, ro en u s. Bektež, poginuo 1945.
MARIC Josipa JOSIP, ro en u s. Toranj, poginuo 1944.
MIKIC IVAN, ro en u s. Kutjevo.
MIKIC MILE, ro en 13. 7. 1920. u s. Raštanovci, poginuo.
MLINARIC LUDVIG, ro en u s. Resnik, poginuo 1944.
MRŠIC GRGA, ro en u s. Vlatkovac, poginuo 1944.
PETROVIC Koje STANKO, ro en u 18. 3. 1919, u s. Gradište, poginuo 1944.
STJEPANOVIC URO, ro en u s. Vukojevica, poginuo 1944.
GUBERT IVAN, ro en u s. Grabarje, poginuo 1944.

SLAVONSKI BROAD

ANDRIC Jove PERO, ro en 1920, u s. N. Topolje, poginuo 1944.
BLAZEVIC Mirka MIRKO, ro en 1928. u s. Malino, poginuo 1945.
BOŠNJAK RANKO, ro en u s. Budimci, Našice, poginuo 1944.
(živio na ovom području).
CRTNEVKI Andrije IVAN, ro en 1926, u s. Poljanci, poginuo 1944.
DEVČIC Zivka STJEPAN, ro en 1927. u s. Groma nik, poginuo 1944.
DOTLIC Vase DUŠAN, ro en 1920. u s. N. Topolje, poginuo 1945.
DOTLIC Vase UROŠ, ro en 1922, u s. N. Topolje, poginuo 1945.
ERGETIC Ivana ANTUN, ro en 1919. u V. Kapanica, poginuo 1944.
GALIC Mije IVAN, ro en 1914. u s. D. Bebrina, poginuo 1944.
GANTAR IVAN, ro en 1922, u s. Dobrljin, Dvor na Uni (živio dugo na području Broda) poginuo 1944.
GAVRIC MATO, ro en u s. Zbjeg, poginuo 1944.
GLAVINA IVAN, poginuo 1944.
GRGIC Blaža MATO, ro en u s. Kloko evik, poginuo 1944.
KADIC ure ŠIMO, ro en u s. Gundinci, poginuo 1944.
KEGLJEN PETAR, ro en 1922, u s. Rastušje, poginuo 1944.
KLARICIC Petra DOBROSLAV, ro en 1924. u Vrgorcu, poginuo 1944. (živio na ovom području).
KNEŽEVI Josipa ANTUN, ro en 1926. u s. Cajkovci, poginuo 1944.
KOKANOVIC Mate ANTUN, ro en u s. Gundinci 1922. poginuo 1944.
KOVA Ivana VINKO, ro en 1912, u s. Oprisavci, poginuo 1945.
LUKIC Marijana MATO, ro en 1913. u s. Gundinci, poginuo 1944.
MAGOŠ Urbana IVAN, ro en 1927. u s. V. Kapanica, poginuo 1944.
MARKOVIC ure KARLA, ro en 1923. u s. Podvinje, poginuo 1944.
MEŠEK MATO, ro en u s. Glogovici, poginuo 1945.
MIHALJEVIC Petra KARLO, ro en 1918. u s. Dubo ac, poginuo 1944.
MIHIC Ilije MARKO, ro en u s. Gundinci 1921, poginuo 1944.

MIHI Ilije STJEPAN, ro en 1926. u s. Gundinci, poginuo 1944.
(Marko i Stjepan ro ena bra a).
MILAS Andrije RUDOLF, ro en 1919. u s. Oprisavci, umro 17. 10. 1944.
MILETI STEVO, poginuo 1945.
NEDELJKOVI Dragutin RADE, ro en u s. Gundinci, poginuo 1945.
NOŠ Ivana MATO, ro en 24. 2. 1923. u s. Glogovici, poginuo 1944.
NOVOSELOVIC Andrije JOSIF, ro en 1921. u s. Cajkovci, poginuo 1944.
OSTOJIC IVAN, ro en u Prnjavoru, poginuo 1945 (živio na ovom području).
PETRIK Tadora NIKOLA, ro en 20. 9. 1909. u s. Kaniža, poginuo 1944.
PETRALIC NIKOLA, ro en 1922. u s. Rastušje, Podvinje, poginuo 1944.
PIHTARA Ivana VALES, poginula 1944.
ROSANDI ure DRAGO, ro en 10. 10. 1928. u s. Podvinje, poginuo 1945.
RECI Franje ANTUN, ro en 1926, u s. Oprisavci, poginuo 1944.
RATKOVI NIKOLA, ro en 23. 6. 1923. u s. Podcrkavlje, poginuo 1944.
RADOJCI Petra LUKA, ro en 1911. u s. V. Kopanica, poginuo 1944.
SUDMAK Nikole JOSIP, ro en u s. Selina, poginuo 1944.
STOJANOVI Steve DUŠAN, ro en 1913. u s. Cajkovci, poginuo 1944.
SMOLCIC Petra LUKA, ro en 22. 10. 1919, u s. N. Topolje, poginuo 1944.
SELETKOVIC (zvan »U o«) ro en u s. D. Andrijevci, poginuo 1944.
STANI ILIJA, ro en u s. Zdenci, umro 25. 9. 1944.
STANI ure KATA, ro ena 15. 8. 1926. u s. Zdenci, poginula 1944.
TATAMIROVIC JOVO, poginuo 1945.
TATALOVIC JOVO, poginuo 1944.
UZAREVI Lovre STJEPAN, ro en u s. Gundinci, poginuo 1944.
UZAREVI Ivana JOSIP, ro en 1929, u s. Gundinci, poginuo 1944.
(Josip i Franjo, ro ena bra a).
UZAREVI Ivana FRANJO, ro en u Gundinci, poginuo 1944. (kod Širokog Polja).
UZAREVI Ivana FRANJO, ro en 1928, u s. Gundinci, poginuo 1944. (kod Podr. Slatine).
UZAREVI Ivana FRANJO, ro en 1924. u s. Gundinci, poginuo 1944. (kod Koprivnice).
VUKOVIC JOZO, ro en u St. Topolju, poginuo 1945.
VUCKOVIC Petra VALETA, ro ena u V. Kopanica 1909. poginula 1944.
ZIVI Ferde PETAR, ro en 1922. u s. Re anci, poginuo 1944.

VALPOVO

CVETKOVI MIRKO, ro en, 1925, u s. Bro anci, poginuo 1944.
LACKOVIC MARKO, ro en u s. Bro anci, poginuo 1945.

LEBEC FRANJO, ro en u s. Bizovac, poginuo 1945.
KUCINAC Jakoba JAKŠA, ro en u s. Broanci, poginuo 1944.

VINKOVCI

AZAPOVI Slavka ALEKSANDAR, ro en 9. 12. 1925. u s. Ostrovo, poginuo 1944.
BOGOJEVI ZLATOJA, ro en 1907. u s. Ostrovo, poginuo 1944.
CINDRIC Janka MILAN, ro en 21. 5. 1919. u s. St. Mikanovci, poginuo 1944.
DABI Vase DUŠKO, ro en 1926. u s. Ostrovo, poginuo 1944.
DABI ure RADO, ro en 1926. u s. Ostrovo, poginuo 1944.
KOPA ure TEODOR, ro en 1924. u s. Ostrovo, poginuo 1945.
KRMAR DRAGO, ro en u Vinkovcima, poginuo 1944.
LIPOVAC Slavka NIKOLA, ro en 1928. u s. Ostrovo, poginuo 1944.
MILOSAVLJEVI MILAN, ro en u s. Gabošu, poginuo 14. 12. 1944.
OP AK Stjepana STJEPAN, ro en u s. St. Mikanovci, poginuo 1944.
SERTIC FILIP, ro en u Vink. Novom Selu, poginuo 3. 2. 1944.
STOJANOVI Svetozara DUŠAN, ro en 1907. u s. Ostrovo, poginuo 1944.

VIROVITICA

AMIDZI PETAR, ro en u s. Cabuna, poginuo 1945.
ANDROŠI IVAN, ro en u Rušetina, poginuo 1944.
BURDALO JOSIP, ro en 1915. u s. Vukopolje, poginuo 1944.
JOVANOVI DUŠAN, ro en u s. Lipovac, Suhopolje, poginuo 1944.
JOVANOVIĆ oke JOVO, ro en u s. Suhopolje, poginuo 1944.
KOLESARIC Antuna FRANJO, ro en 1. 8. 1923. poginuo 1944.
LUKI Franje STJEPAN, ro en 1. 1. 1922. u s. Dugo Selo, poginuo 1945.
ZAKANJ Stjepana VENDELIN, ro en u s. Gradina, poginuo 1944.
ZDJELAR Mate JOSO, ro en u s. Teranovac, poginuo 1944.

VUKOVAR

ATANACKOVI Milivoja DUŠAN, ro en 1910. u s. Trpinja, poginuo 1944.
ATANACKOVI Milivoja VESELIN, ro en 1918. u s. Trpinja, poginuo 1944.
EKLEMOVIC Laze SLAVKO, ro en 1923. u s. Trpinja, poginuo 1944.
ERDELJAC Lazara VOJIN, ro en 1924. u s. Trpinja, poginuo 1944.
ERDELJAC Pavé VOJIN, ro en 1. 5. 1924. u s. Trpinja, poginuo 1944.
JEREMI Milana NIKOLA, ro en 11. 4. 1928. u s. Borovo, poginuo 1944.
JOCKOVI Jovana RADO, ro en 1924. u s. Trpinja, poginuo 1944.

JUKI Milana JAKOB, ro en 28. 9. 1928. u s. Lipova a, poginuo 1945.
KOVACEVIC Isidora EMIL, ro en 1914. u s. Trpinja, poginuo 1944.
KOVACEVIC Joce SLAVKO, ro en 1924. u s. Trpinja, poginuo 1944.
KOVACEVIC Laze SLAVKO, ro en 1924. u s. Borovo, poginuo 1944.
LADAEVIC SAVO, ro en u s. Bobota, poginuo 1944.
POPOVIC Toše SRETO, ro en 1923. u s. Borovo, poginuo 1944.
PROKIC Milivoja BUDIMIR, ro en 1917. u s. Trpinja, poginuo 1944.
PROKIC Nikole SLAVKO, ro en 1912. u s. Trpinja, poginuo 1944.
RADOVANOVIC Petra RADIVOJ, ro en 1927. u s. Trpinja, poginuo 1944.
RELIC Rade STEVAN, ro en 1926. u s. Trpinja, poginuo 1944.
STEPANOVI Toše MILAN, ro en 1914. u s. Borovo, poginuo 1945.

ŽUPANJA

BABAIC Augusta ANTUN, ro en 16. 1. 1908, s. Babina Greda, poginuo 1944.
BABIC Jakoba ANTUN, ro en 1908. u s. Babina Greda, poginuo 1944.
CIVIC Andrije MATO, ro en 1909. u s. Babina Greda, poginuo 1944.
DAPCEVSKI Stjepana STJEPAN, ro en 23. 5. 1926, u s. Babina Greda, poginuo 1944.
GREGIC Petra PAVO, ro en 1908. u s. Babina Greda, poginuo 1944.
JANKOVIC DUŠAN, ro en u s. Babina Greda, poginuo 1944.
STOJANOVIC Ivana JAKOB, ro en 1920. u s. Babina Greda, poginuo 1944.
SUCIC MATO, ro en 1913. u s. Gundinci, umro 19. 11. 1944.
VEOCIC Andrije STJEPAN, ro en u s. Babina Greda, poginuo 1945.
VIDAKOVIC PAVO, ro en u s. Babina Greda, poginuo 1944.

RAZNA MJESTA

ALECENKOV Borisa KIRIL, ro en 1904, Celebnik, SSSR, poginuo 1944.
ALEKSASIN PETAR, ro en 31. 5. 1922, Uržansko, SSSR, poginuo 1944.
ALEKSIJEV Pjetra GOZDOV, ro en 1922, Armanskoje, SSSR, poginuo 1944.
ALEKSINOVIC Sulejmana RABIB, ro en u s. Kon anica, Prijedor, poginuo 1944.
ANDRASEK GAŠPAR, ro en 1. 6. 1923. u Slova koj, umro 7. 4. 1944.
ANDROJIC Vida IVAN, ro en 13. 3. 1913, Gradac, Križevci, poginuo 1945.
AROLDI Ibina CIACOMO, ro en 20. 12. 1925. Rivoleno, Brenana, Italija, poginuo 1944.
BANDURA IVAN, umro 1944.
BARANO Konjilov BRANKO, ro en 7. 5. 1923, Zlohinjsko. poginuo 1944.

BASIC Ante IVAN, ro en 1909. Varoš, poginuo 1944.
BELJAK URO, ro en u s. La arak, Sr. Mitrovica, poginuo 1944.
BENIC ure MIJO, ro en 27. 10. 1914, u s. Betovi , Hrv. Karlovac, poginuo 1944.
BILIAKOV Stjepana IVAN, ro en 1913, u Višnjeviku, poginuo 1944.
BOBIC Trifuna MILAN, ro en 1912. u Kastavu, Rijeka, poginuo 1945.
BOGDANOVIC JEFTO, ro en 6. 7. 1923. u s. N. Grad, Grada ac, poginuo 1944.
BOSNIC VINKO, ro en u s. Blato, Kor ula, poginuo 1944.
BUNARA Ante STIPO, ro en u s. Ružica, Ljubuški, poginuo 1944.
BURIGIN Nikolaja LEONID, ro en u Lenjigradu, SSSR.
CRNIC Anice IVAN, ro en 28. 11. 1912, u Sidu, poginuo 1945.
COLOGNATI Karla ALDO, ro en 1914, Vicenca, Italija, umro 30. 11. 1944.
CELIKOVIC Luke BRANKO, ro en 28. 2. 1924, u s. Kujerevac, poginuo 1944.
CERNJONSEV BRANISLAV, Brezoporje, SSSR, poginuo 1944.
DALADANOV Petra KUZMA, ro en 16. 2. 1916, Vetka Vladivostok, SSSR, poginuo 1944.
DALBUJO Borisa FJODOR, ro en 1918, Cernjavsko, SSSR, poginuo 1944.
DARLAMAUS ISIDOR, ro en u Kasano, Brijansk, SSSR, poginuo 1944.
DAVERSE GIOVANI, ro en u Martusa, Toronto, Italija, poginuo 1944.
DEDIC Ibre AVDO, ro en 7. 6. 1928. u Bjeljini, poginuo 1945.
DEMENKOV Nikolaja TIHON, ro en 1924, s. B. Matiro, SSSR, poginuo 1944.
DOTLIC Julke BOZO, ro en 20. 12. 1912. u Bjelovaru, poginuo 1945.
DOROSKO Petra FJODOR, ro en 1912. u Krasnodarsk, SSSR, poginuo 1944.
DANOV Mihajla ALEKSEJ, ro en 25. 2. 1920, Tumok, Ostrovan, SSSR, poginuo 1944.
DIVANO Sošpane FIJANJKO, ro en 25. 10. 1921, Menke Akredento, Italija, poginuo 1944.
FERALI Anjdena MANJO, ro en 8. 9. 1911, u Kamalo, Italija, poginuo 1945.
FISTRIC Ljudevita ŽARKO, ro en 6. 10. 1926. u Zagrebu, poginuo 1945.
FOMENKO Ivana GLIGORIJ, ro en 1. 11. 1927, Romiševki, SSSR, poginuo 1944.
HRNCiC Sime STJEPAN, ro en u Vinici, Varaždin, poginuo 1944.
HUMEK Antuna IVAN ro en 24. 1. 1923, u s. Gestica, Varaždin, poginuo 1944.
HALIKOV ISMAIL, ro en 1909, Astrahan, SSSR, poginuo 1944.
JANJIC Mate MARKO, ro en 1. 1. 1915. u s. Podbolje, poginuo 1944.
JURIC MARKO, ro en u okolini Bos. Samca, poginuo 1944.
JURISIC Tadije MARKO, ro en 28. 7. 1913, u N. Sadu, poginuo 1944.
KALIN NIKOLA, ro en u Prijedoru, poginuo 1944.

KATARNI IVAN, ro en 1922. u s. M. Banovci, umro 9. 9. 1944.
KESADI Avde AIR, ro en 4. 5. 1925. u s. Klju , Konjic, poginuo 1944.
KLJAJI Pere MIHAJLO, ro en 1926. u s. Strmen, Kostajnica, umro 15. 1. 1945.
KODOŠOV JEFIM, ro en 1908, Novosibirski kraj, SSSR, poginuo 1944.
KOLENKO IVAN, ro en 1. 10. 1925, u Cernovska SSSR, poginuo 1944.
KONJEVI Petra DURO, ro en u s. Popovac, Garešnica, poginuo 1944.
KORONOV VIKTOR, ro en 5. 7. 1924. u Krasnodobu, poginuo 1944.
KOROV MIJO, ro en 1912, umro 23. 12. 1944.
KOPRA Aleksija PETAR, ro en 10. 6. 1924, u Kulikov SSSR, poginuo 1944.
KRASNOV VASILJ, SSSR, umro, 17. 11. 1944.
KRICKA SPIRO, ro en 1925, u s. Kri ke, Omiš, umro 12. 2. 1945.
KRUSKIC MUSTAFA, ro en u s. Lukavica, Gra anica, umro 25. 11. 1944.
KUSTI ORDANO, ro en 1915. u Montano, Palo Ankona, Italija, poginuo 1944.
KUTRASIN VASILJ, ro en 23. 3. 1905, Vjernoje, SSSR, poginuo 1944.
LALI Steve IVAN, ro en 24. 12. 1927. u s. Dauton, Bjelovar, poginuo 1945.
LIBENICNIK Andrije ALBIN, ro en 30. 11. 1909. u s. Mataik, Kamnik, poginuo 1945.
LEPORE uzepe PIETRO, ro en u Mata Fodza, Italija, poginuo 1944.
LOPKOV PERO, ro en 1917, poginuo 1944.
MAJER Emanuela HILDA, ro ena 1924, u s. Sijekovcu, B. Brod, poginula 1944.
MAJKI MILAN, ro en u s. Korivšte, Bos. Dubica, poginuo 1945.
MAKARELI JOSIP, ro en u s. Sezni , Cazin, poginuo 1944.
MALINJAK Vasilija NIKOLA, ro en 1922, poginuo 1944.
MANGUS TOMAS, ro en 1921, Trangoli, Catancaro, Italija, umro 1. 12. 1944.
MANJETOV IVAN, ro en u Numunovsko, SSSR, poginuo 1944.
MARIC Ilije IVO. ro en 13. 8. 1924. u s. Husino, Tuzla, poginuo 1944.
MARIC JOZO, ro en u s. Višnjaci, Posušje, poginuo 1945.
MARTON IVAN, ro en u s. D. Voce, Ivanac, poginuo 1945.
MASIC Mehmeda SULJO, ro en u Grada cu, poginuo 1944.
MATEIC MIODRAG, ro en u Debru, poginuo 1945.
MILANKOVIC NIKOLA, poginuo 1944.
MISIC LEKA, ro en 13. 11. 1912, u Imotskom, poginuo 1944.
MLINARIC LUDVIG, ro en 8. 8. 1908, u Pleternici, poginuo 1944.
MONTANARI OTAVIO, ro en 21. 5. 1920, Ravena, Italija, poginuo 1945.
MOSKVITA IVAN, ro en 2. 6. 1920, Rodžoniskijevski kraj, SSSR, poginuo 1944.

MAHNJIBEDA Nikolaja STJEPAN, ro en 17. 8. 1924, u Stanislavsko, SSSR, poginuo 1944.

NAZAIROV PAVEL, ro en 8. 1. 1915. u Moskvi, SSSR, poginuo 1944.

NINKOVI DUŠAN, ro en 1926. u s. Raji , Novska, poginuo 1944.

ODOBASI Redže ALIJA, ro en 1915, okolina B. Broda, poginuo 1945.

OREVU E Ambroza JAGOS, ro en 1919, poginuo 1944.

PATRICIO VIRGILIO, ro en u Avelinjo, Italija, poginuo 1944.

PAVIC Ilije IVAN, ro en 1. 10. 1923. u Likovac, Tuzla, poginuo 1945.

PEIC Blaže ILIJA, ro en 15. 5. 1910. u s. Potjani, Tuzla, poginuo 1945.

PETRINJAK Augusta STJEPAN, ro en u Vrh Gornja, N. Marof, poginuo 1944.

PINOVI Ivana VASILJ, ro en 25. 6. 1922, u Pir evo, SSSR, poginuo 1944.

PLAZEK Stjepana IVAN, ro en 2. 7. 1907, u s. N. Virje, ur evac, poginuo 1945.

POLINŠKI Mihajla PETAR, ro en 4. 10. 1905, Krasnodarsk, poginuo 1944.

POPOVIC MIRKO, ro en u s. Cret, D. Miholjac, poginuo 1945.

PRIVILOV Jakoba NIKOLAJ, ro en 24. 4. 1914. Kujbišev, SSSR, poginuo 1944.

PROLA Mustafe MUSTAFA, ro en u Sarajevu, poginuo 1944.

RADMAN Luke ANKA, ro ena u s. Ruda, Sinj, poginula 1944.

RADA JURE, ro en 1923, u s. M. Mileše, Omiš, poginuo 1944.

RAŠI PETAR, ro en u s. Sopljanica, Derventa, poginuo 1945.

ROTOLO VITO, ro en u Kostelana, Bari, Italija, poginuo 1944.

SERMANOVIC IVICA, umro 18. 10. 1944.

SEROMET Makarija GLIGOR, ro en 2. 2. 1919, SSSR, poginuo 1944.

SERTIC Mirka FILIP, ro en 12. 11. 1912, u s. Podlapac, Udbina, poginuo 1945.

SIDOR Sofrana SOFRAN, ro en 1. 10. 1910. u Alijeski, SSSR, poginuo 1944.

SINKUTRA Fabrija IVAKO, ro en u Borgo, Vi enca, Italija, poginuo 1944.

SLEZOVJEV Sergeja VLADIMIR, ro en u Smolensku, SSSR, poginuo 1944.

STANIVUKOVIC Ilije TEODOR, ro en u s. Ilinci, Sid, poginuo 14. 8. 1944.

STEPANOV Fjodora IVAN, ro en 6. 5. 1903. u Odesi, SSSR, poginuo 1945.

STIPANOVIC Simeuna PETAR, ro en 5. 6. 1927. poginuo 1945.

STOJCEVIC MILUTIN, ro en u s. Kapelna, D. Miholjac, poginuo 1944.

SUDAR ZIVKO, umro 6. 10. 1944.

SUŠKOV Ivana FRANJO, ro en 1913. u s. Tijesno, Šibenik, umro 27. 1. 1945.

SVRAKA Naila NAIL, ro en u Banja Luci, poginuo 1944.

SAHMOZOROV MUKSOR, ro en 28. 8. 1919, Filiš. Grad, SSSR, poginuo 1944.

ŠANJOV Mihajla KONSTANTIN, ro en 22. 6. 1912. u Gorki, Molotovo, SSSR, poginuo 1944.
ŠEVCENKO Gligorija IVAN, ro en 1913, Gubni, SSSR, poginuo 1944.
ŠTRBAC Jovana JOVAN, ro en 16. 9. 1925. u s. Kistanje, Benkovac, poginuo 1945.
TODOROV Ivana ELIKU, ro en u Ašim, Omskaja, SSSR, poginuo 1944.
TOMLJENOVIC Blaža LUKA, ro en 5. 9. 1928, u s. Sivani, Karlobag, poginuo 1945.
TRUPKOVIC MIJO, ro en u s. Dubrava, Karlovac, poginuo 1944.
TÜRK Jakoba VIKTOR, ro en 19. 1. 1912, u s. Zagorje, poginuo 1945.
TARLE Muhameda IBRAHIM, ro en 1924. u s. G. Raji i, Brko, umro 10. 2. 1945.
VINKOVIŠKI Blaža IVAN, ro en 30. 6. 1919, Hrvatski Karlovac, poginuo 1944.
VUCIN Franje IVAN, ro en 15. 6. 1908, u s. Veleševac, V. Gorica, umro 12. 12. 1944.
VUJACIC Mitra BRANKO, ro en u s. Podgor, Pazar, poginuo 1944.
VUKOVIC Jure JANKO, ro en u s. Smrekovci, Cazin, poginuo 1944.
ZAGORAC Mila JOSIP, ro en 22. 8. 1913, u s. Korenka, V. Gorica, poginuo 1945.
ZITVINOV Kirila ALEKSANDAR, ro en 9. 12. 1925. u Krasnodarsku, SSSR, poginuo 1944.
ZIVKOVIC URO, ro en 1910. u s. Simlija, N. Gradiška, poginuo 1944.

VII

SPISAK PREŽIVJELIH BORACA
OSJE KE BRIGADE³²²

BEOGRAD

BIJELAC Jovana NIKOLA, ro en 1924. u s. D. Kušonje, Pakrac
BOGDANOVIC Josipa BORISLAV, ro en 1923. u Šibeniku.
BOJIC Smaila MEHMEDALIJA, ro en 1923. u Klju u.
CMELIC IVAN
CAGLIC STANKO
ERKEZ VJEKOSLAV
DOMINIKOVIC J. ANTE, ro en u Metkovi u, BiH (živi u Sur inu).
DANON Isidora SADIK Braco, ro en 1923. u Sarajevu.
DOTLIC PERO
GASPAROVIC Dragana GUJA
GAVRILOVIC STEVO Nagari, ro en u s. Tenje, Osijek.
GROKANIC DOR E, ro en 1924. u s. Lasovac, Bjelovar.
GOLUB DURO, ro en 1920. u s. Bistrica, B. Gradiška.
JOKA Stojše MILAN, ro en 1923. u s. Cage, Dvor (na Uni).
KIS LUDVIK
KUPRESANIN Paje PERO, ro en 1925. u s. Pasikovci, SI. Požega.
KOVACIC MILORAD, ro en 1914. u s. Ceraloje, P. Slatina.
KRSTONOSIC SLAVKO, ro en 1927. u s. Borovo.
LOVRIC BLAGOJE
LUKIC RADE, ro en 1923. u s. Cepin, Osijek (umro 1978).
MALIC Nikole ANTUN Braco, ro en 1926. u Travniku.
MARKOVIC Stevana RADE, ro en 1924. u s. Grahovljani, Pakrac.
MESIC Bože MILAN, ro en 1921. u s. Mušaluk, Gospi .
MIROSAVLJEVIC JOSIP, ro en 1926. u Podvinju (SI. Brod).
MILJEVIC Jovana ALEKSANDAR Braco, ro en 1921. u N. Gradiški.
NEVAJDA MILKA, ro ena u s. Gradina, Bos. Dubica.
OSTOJIC ILIJA
PERIC Ostoje DRAGAN, ro en 1919. u s. Novigrad, Odžak, BiH.
PINTARIC Mihajla ANTUN, ro en 1927. u Daruvaru.
POPOVIC JOVAN

322 Spisak preživjelih boraca dat je po op inama u kojima su borci ro eni, uglavnom, a i prema mjestu u kojima neki danas žive. Kod ve ine boraca mjesto ro enja i stanovanja su isti. Spisak je ra en na baz: podataka iz arhivske gra e Instituta za vojnomedicinske informacije i dokumentaristiku i podataka koje su autoru stavili na raspolaganje op inski odbori SUBNOR. Imena drugova boraca rodod iz SSSR utvr ena su samo na osnovu podataka iz knjiga odnosno evidencije ranjenih i bolesnih. Stoga ih nema u odgovaraju em broju. Kao i kod spiska poginulih, zbog nedostatka arhivske gra e i nesre enosti podataka u nekim organizacijama op inskih SUBNOR u spisku vjerovatno nisu obuhva eni svi borci i rukovodioci. Molimo borce i itaoce da ovo objašnjenje uvažē.

PRODANOVIC PERO
PRODANOVIC Pavia JOVICA, ro en 1925. u s. Seovica, Pakrac.
RADOJCIC Mihajla STANKO, ro en 1919, u Zdenci (SI. Brod).
RADOLOVIC Petra DANKO, ro en 1924, u s. Tinjan, Pazin.
STJEPANOVI MILAN, ro en u s. Kraskovi .
ŠUDAR GAJO
ŠARCEVIC BRANKO
SLJUBURA Dušana DUŠAN, ro en 1907. u s. Striježevica, SI.
Požega.
ŠPEH FRANJO (umro 1981)
STUKELJA P. PERO, ro en 1923. u s. Metilji, Olovo.
VEOCIC Andrije IVO, ro en 1927. u s. Beravci.
ZUBER Ilije MILAN, ro en 1925. u s. Raji i (Novska).
ZIVKOVIC Marka DUŽAN Rogoljan, ro en 1924. u s. Rogolje,
N. Gradiška.

B. BROD

AURDIC Sulje MEHMED Caruga, ro en 1922. (umro poslije rata).
GUZINA SVETKO
HADZAGIC Mehmeda SADUDIN, ro en 1924.
JAŠAREVIC NAZIFA BEŠLO, ro en 1921. u s. Sijekovac.
JAŠAREVIC DERO, ro en 1921.
KONDZIC Asima ATIF, ro en 1920.
KUŠLJIC Jove LAZO, ro en 1917.
LJUBOVIC IBRAHIM, ro en 1925.
OGNJANOVIC NATALIJA, ro ena 1929.
PIPIC Smaje AVDO, ro en 1922.

RADOVANOVIC Rade BORO, ro en 1924. (umro poslije rata).

DARUVAR

BAJIC Nestora STEVO, ro en 1907. u s. Imsovac.
BANOVIC MILAN, ro en 1913.
BAZANT Josipa URO, ro en 1910. u s. Koreni ani.
BILJAN Josipa STANKO, ro en 1910. u s. Sira .
BILIC HRISTI, ro en 1915. u s. Uljanik.
BINA Josipa RUDOLF, ro en 1911. u s. Brestovac.
BJELAJAC Save SAVO, ro en u s. Puklica (umro poslije rata).
BOHUN Franje STJEPAN, ro en 1912. u s. Hum, G. Stubica.
BOJCIC Luke DUŠAN, ro en 1923. u s. Imsovac.
BOSANAC Petra BOSILJKA, ro ena 1923. u s. Dar. Brestovac.
BOSANAC Branka ZORAN, ro en 1923. u Daruvaru.
BOZIC Stevana DMITAR, ro en 1912. u s. Imsovac.
BOK Antuna FRANJO, ro en 1903. u s. Dežanovac.
BUBNIC Ilije URO, ro en 1910. u s. Brestovac.
CEGLEDI JONJCI, ro en 1918. u s. V. Bastaji.
CISAR Franje ANTUN, ro en 1926. u s. Sira .
CERNI Josipa BOHUMIL, ro en 1928. u s. Brestovac.
DEBA LUDVIG, ro en 1898.
DOBRAS Teje BOGOMIR, ro en u s. V. Bastaji (umro poslije rata).
DOMOVIC Tome VINKO, ro en 1910. u Zagrebu.

DZANIC MEHMED, rođen 1923.
 FERENCAK Mirka JURAJ, ro en 1902, u s. Ciglenica, Za rtje.
 FIDLER Oskara ANTUN, ro en 1920. u s. Blagorodovac (živi u Zagrebu).
 GAVRILOVIC Stojana JOVAN, ro en 1911. u s. G. Vrijeska.
 GALINAC Stjepana ANDRIJA, ro en 1920. u s. Vranojek, Bedina.
 GRCI erosim ERO, ro en u s. V. Bastaji.
 GR I MARKO, ro en u s. V. Bastaji (umro poslije rata).
 HEGOLJ Filipa FRANJO, ro en 1922. u s. Slani potok, G. Stubica.
 HEGOLJ Filipa STJEPAN, ro en 1912, u s. Slani potok, G. Stubica.
 KOKOT OSTOJA, ro en u s. G. Vrijeska (umro poslije rata).
 KOVACI LAZO, ro en u s. Imsovac (umro poslije rata).
 KRANCEVI Steve DUŽAN, ro en u s. Puklica.
 KRPAN MARKO, ro en 1926. u s. Dežanovac.
 KUPI Jakoba JOSIP, ro en 1925. u s. Blagorodovac.
 LEMI VASO, ro en 1920. u s. Bijela.
 LEVI TANI, ro en 1909. u s. Koreni ani.
 LAZIC Dmitra URO, ro en 1913. u s. Gove e Polje.
 LUKAC Mihajla STEVO, ro en 1913. u s. D. Dobretin, Dvor na Uni.
 LUKAC Nikole PETAR, ro en 1902. u s. D. Dobretin, Dvor na Uni.
 MACEK Josipa STJEPAN, ro en 1920. u s. Blagorodovac.
 MACKOVIC MILKA, ro ena 1926. u s. V. Bastaji.
 MALETI Mile BOGDAN, ro en u s. Duhovi (umro poslije rata).
 MARTAN Antuna STJEPAN, ro en 1911.
 MIHAJLOVIC Rade MILE, ro en 1919. u s. Imsovac.
 MOMIC Josipa ADAM, ro en 1908. u s. V. Bastaji.
 NIKOLIC MARA, ro ena 1927. u s. Uljanik.
 OTO JOZO, ro en u s. Koreni ani (umro poslije rata).
 PINTARIC MATO, ro en u s. Trojeglava (umro poslije rata).
 PIOKER Stjepana STJEPAN, ro en 1910. u s. Blagorodovac.
 POPOVI Tome MILAN, ro en 1922. u s. Skodinovac.
 PIŠCEVIC Pere MILAN, ro en 1920. u s. Uljanik.
 PIŠCEVIC Steve PETAR, ro en 1926. u s. Uljanik.
 PROLJACIC MIJO, ro en 1923.
 RIBI Ivana ANTUN, ro en 1900. u s. Brestovac.
 ROT Ivana ANDRIJA, ro en 1929. u s. Blagorodovac.
 ROZMARIC Stjepan, ro en u s. Koreni ani (umro poslije rata).
 SIMEUNOVIC MILAN, ro en 1922. u s. Kon anica.
 SOTONICA Mile KRSTO, ro en 1921. u s. Batinjani (živi u Zagrebu)
 SAUDA Tome FRANJO, ro en 1921. u s. Brestovac.
 SEK Mije ROBERT, ro en 1905. u s. Blagorodovac.
 ŠERENC MATIJA, ro en 1928.
 ŠTEFICIC ure MARIJA, ro ena 1927. u s. Uljanik.
 ŠTEFI I BARICA, ro ena 1928. u s. Uljanik.
 STRAMAJER Juliusa BOGUMIR, ro en 1926. u s. Blagorodovac.
 STROMAJER Pavia DRAGO, ro en 1926. u s. Koreni ani.
 TEODOROVIC Steve LJUBAN, ro en 1920. u s. Brestovac.
 TOMAS Antuna ANTUN, ro en u s. Blagorodovac (umro poslije rata).
 TOMASEK Franje FRANJO, ro en 1909. u SAD.
 ULDRIJAN Antuna ANTUN, ro en 1912. u s. Blagorodovac.

VIRT Mije MIJO, ro en 1923. u s. Blagorodovac.
ZABRDAC Josipa MIRKO, ro en 1914. u s. V. Bastaji.
ZABRDAC Ilije NIKOLA, ro en 1920. u s. V. Bastaji.
ZABRDAC Bože TOMO, ro en 1922. u s. V. Bastaji.
ZELJAG Luke VOJO, ro en 1908. u s. G. Borki.
ZETAJLIJA URO, ro en 1925.

DONJI MIHOLJAC

BRANKOVIC STEVO, ro en u s. Kapelna.
CANAGLIC Save OKO, ro en 1909. u s. Kapelna (umro 1981)
GROZDANI RADE, ro en u s. Kapelna.
IVOS FRANJO
KOTESARIC FELIKS, ro en u s. Viljevo.
SABOL FRANJO
STOJCEVI Mile SLAVKO, ro en u s. Kapelna.
VINCELJAK DRAGO, ro en u s. Kapelna.
VOJRODIN TIMOTEJ, ro en 1920. u s. Dežanovac.

AKOVO

ADRIC Jakoba FRANJO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC Grge GRGO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC Ivana IVAN, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC Mata IVO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC Ilije MARKO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC Mate MIJO, ro en u s. N. Perkovci (umro poslije rata).
ADRIC Pavé MIJO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC Ive PERO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRI Mije PERO, ro en u s. N. Perkovci.
ADRIC SIMO, ro en u s. N. Perkovci.
BABRIC LEPOSAVA, ro ena 1926. u s. Gašinci.
BAKIC JANKO, ro en u s. Hrkanovci.
BARTOLOVIC IVO, ro en u s. Potnjani.
BREGOVIC Antuna BLAZ, ro en 1926. u s. ur anci (živi u Vinkovcima).
BLAZANOVIC NIKOLA, ro en u s. Gorjani.
BIONDA IVO, ro en u s. Lapovci.
BIRTIC FERDO, ro en u s. Gorjani.
BOGDANIC IVO, ro en u s. Široko Polje.
BOŠNJAK Sime JOSIP, ro en 1928. u s. Vrbica (živi u Vinkovcima).
BOSNJAKOVIC MARKO, ro en u s. ur anci.
BREKALO MARIJAN, ro en u s. Trnava.
BREKOVIC LAZO, ro en 1928. u s. Bu je.
BRKIC SIMO, ro en u s. Punitovci.
BRO ANAC MATO, ro en u s. Mrzovi .
BULJAN FRANJO
CELJAK IVAN, ro en u s. Piškorevci.
CIMERMAN IVAN

CVIJANOVI SIMENA, ro ena u s. Hrkanovci.
CVITKOVIC URO, ro en u s. Dragotin.
CVITKOVIC LAZO, ro en u s. Dragotin.
CVJETKOVIC ANDRIJA, ro en u s. Kešinci.
CEŠNIK ANICA
DAMLJANOVIC FRANJO, ro en u s. Striživojna.
DAMLJANOVI IVO, ro en u s. Striživojna.
DEMŠA IVAN, ro en u s. Paljevina.
DJETELIC JOSIP
DRAŠKOVIC Stjepana ANTUN
DRENKOVIC DUŽAN, ro en u s. Bu je.
DRENJANCEVIC IVO, ro en u s. Viškovci (umro poslije rata).
DRGA Andrije ANTUN
ELAGIC MIJO, ro en u s. Gorjani.
ERMENIC IVO, ro en u s. N. Perkovci.
ERMENIC STIPO, ro en u s. Dragotin (umro poslije rata).
ERZI STIPO, ro en u s. Žiroko Polje.
FEHIR FRANJO, ro en u s. Hrkanovci.
FERIC Stanka LUKA, ro en u s. N. Perkovci.
FERIC Adama STIPO, ro en u s. N. Perkovci (umro poslije rata).
FORJAN Slavka VJEKOSLAV, ro en u s. Piškorevci (živi u Splitu).
FRANJI Ivana STJEPAN, ro en u s. Jurjevac.
GARVANOVIC Ivana URO, ro en u s. Semeljci.
GARVANOVIC Ivana MARIJA, ro ena u s. Forkuševci (umrla poslije rata).
GARVANOVIC MATO, ro en u s. Semeljci (umro poslije rata).
GREGIC Kazimira STIPO, ro en u s. N. Perkovci.
GRGA STJEPAN, ro en 1920. u s. Punitovci.
GRGOŠEVIC MARKO, ro en u s. Bra evci.
GRIGIC Franje MATO, ro en 1927. u s. Lapovci (živi u Vinkovcima).
GUDICEK MILICA
HURA FRANJO, ro en u s. Žiroko Polje.
HORMŽ JOSIP
IVAKOVIC LUKA, ro en u s. Lapovci.
IVKOVIC Save MILAN, ro en u s. Svetoblažje.
JAKOBOVIC URO, ro en u s. Levanjska Varoš.
JAKOBOVIC MATIŽA
JANEZ JOSIP, ro en u s. Trnava.
JANKOVIC JOZO, ro en u s. Gorjani.
JOVIC ANKA, ro ena u s. ur anci.
JUHAZ Janka EMIL, ro en 1914. u s. N. Perkovci (umro poslije rata).
KARALJKO STJEPAN, ro en 1916. u s. Trnava.
KOLARIK STJEPAN, ro en u s. Jurjevac.
KOVA MIJO, ro en u s. Potnjani.
KOVACEVIC JOZO
KOVACIC ANTUN (umro poslije rata).
KRAJCEK ANDRIJA, ro en u s. Jurjevac.
KRAUS ANDRIJA, ro en 1910. u s. Punitovci.
KRBAVAC MARKO, ro en u s. Trnava.

KU AN DRAGO
LANG MIRKO, ro en u s. Semeljci (živi u Zagrebu).
LJESKAR IVO, ro en u s. Trnava.
MANDIC ANTUN, ro en u s. Vrbica.
MARIC MARKO
MARJANOVIC ZIVKO, ro en u s. Svetoblažje.
MARKOVIC VLADO
MARUSIC PAVAO, ro en u s. ak. Selci (umro poslije rata).
MATIJEVI MATO, ro en u s. Lapovci.
MATOŠEVI JOSIP, ro en 1920.
MEDUNOVIC Bože MATO
MEDUNOVIC Antuna MIJO, ro en u s. N. Perkovci (umro poslije rata).
MELEREK IVAN, ro en u s. Bu je.
MIHALJEVI MIRKO, ro en u s. Semeljci.
MIJADINOVI STJEPAN, ro en u s. Podgorje.
MIKI ADAM, ro en u s. Gorjani.
MIKI LUKA, ro en u s. Trnava.
NIKOLI JOZO, ro en u s. ak. Selci (umro poslije rata).
ORDANIC ANTUN, ro en 1927. u akovu.
OSTOJI TOSO
PAVI BARTOL, ro en u s. Potnjani.
PAVI Mate IVAN, ro en u s. Gorjani.
PERIC MATO
PETRICEVI ADAM, ro en u s. Svetoblažje.
PETROŠEVI ANTUN, ro en u s. Gorjani.
PETROŠEVI FABO, ro en u s. Gorjani.
PETROSEVI MATO
PETROVI DUKA, ro en u s. Dragotin.
PETROVIC JOZO, ro en u s. Gašinci.
POLJAREVI JAKOB, ro en u s. Punitovci.
POPOVIC KOŠTA, ro en 1908. u s. Ku anci.
PREBEG URO, ro en u s. Kešinci.
PREPUNI MARKO, ro en u s. Trnava.
RADAKOVIC BUDIMIR, ro en 1926. u s. Drenje.
RAKETI BOZO, ro en u s. Semeljci.
RAKITIC ANTUN, ro en 8. 5. 1920, u s. Semeljci.
RATKOVIC IVICA, ro en u s. Trnava.
RUDOLF ILIJA, ro en u s. Trnava.
RUPI ANTUN
SABLJAR ANTUN
SARAKUZAC VLADIMIR, ro en 1922. u s. Dežanovac.
SAVIC AGICA, ro ena 1923. u s. V. Nabr e.
SEKEREŠ STJEPAN, ro en u s. Dragotin.
STAZI IVAN, ro en u s. Gorjani.
STAZI GAJO, ro en 1912. u s. Trnava.
STIPANOVI IVAN, ro en u s. Punitovci.
STIPANOVI STIPO, ro en u s. Gorjani.
STIP EVI TOMO, ro en u s. Lapovci.
ŠUŠAK NIKOLA, ro en u s. Široko Polje (umro poslije rata).
ŠAKOTA Šime ANTUN, ro en u s. Pridvorje.

ŠARCEVI Marka IVO, ro en u s. N. Perkovci.
 ŠAVF MARKO, ro en u s. N. Perkovci.
 ŠARCEVI Steve MARTIN, ro en u s. N. Perkovci.
 ŠARCEVI STEVO, ro en u s. N. Perkovci.
 ŠAR EVIC Marka PAVO, ro en u s. N. Perkovci (umro poslije rata).
 ŠARCEVI Nikole STIPO, ro en u s. N. Perkovci (umro poslije rata).
 ŠARCEVIC PAVO, ro en u s. ak. Satnica.
 ŠARCEVI TOMO, ro en u s. N. Perkovci.
 SETKA JOSIP, ro en u s. ur anci.
 STEGLER URO, ro en 1905. u s. Punitovci.
 STEPANCIC FRANJO, ro en u s. Gorjani.
 TOT IVAN
 TOLMA EVI MARKO, ro en u s. Forkuševci.
 TOT MIJO, ro en u s. Striživojna.
 TREFI URO, ro en 1903.
 URBANOVSKI VALENT
 VORKAPIC ZORKA, ro ena 1926. u s. Hrkanovci.
 VRACEVIC BLAZ, ro en u s. Trnava.
 VRBLJANCEVIC STJEPAN, ro en 1922. u s. Trnava.
 ZAILAC GOJKO, ro en u s. Punitovci.
 VUCKOVIC VALENTIN, ro en 1909.
 ZORI I MILENKO
 ZUZJAK JOZO, ro en u s. Potnjani.
 ZIVKOVIC MATO

UR EVAC

BALTIC ANTUN, ro en u s. Budrovac.
 BARKIC TOMO, ro en u s. Pitoma a.
 DESKAR FRANJO, ro en u s. St. Gradac.
 FILJAR IGNAC, ro en u s. Pitoma a.
 GRBIC JOSIF, ro en u s. Ferdinandovac.
 GRIVIC STJEPAN, ro en u s. Virje.
 HABIJANEC MATO, ro en u s. D. Zdjelice.
 HASNJAK PAVAO, ro en u s. Kozarevac.
 JAGAR FRANJO, ro en u s. St. Gradac.
 JOZEK JOSIP
 KANJAREK FRANJO
 KOVACEVIC MIJO, ro en u s. Podravske Sesvete.
 KIKEC PETAR, ro en u s. St. Gradac.
 LISIC IGNAC
 LONCAREVIC IVAN, ro en u s. Marof.
 LONCAREVIC SLAVKO, ro en u s. Pitoma a.
 MARKOVIC TOMO, ro en u s. Podravske Sesvete.
 MUNJEKOVIC FRANJO, ro en u s. St. Gradac.
 ORMANEC IVAN, ro en u s. N. Virje.
 PANDUR JOSIP, ro en u s. Miholjanac.
 PODRAVEC ALOJZ, ro en u s. St. Gradac.

REŠETAR JAKOB, ro en u s. Pitoma a.
SMILJANI MIJO, ro en u s. Marof.
SMILJANI STJEPAN, ro en u s. St. Gradac.
ŠANTEK IVAN, ro en u s. Kloštar.
SKRINJAR IVAN, ro en u s. St. Gradac.
SUMANDLE MIRKO, ro en u s. Virje.
VELI AN MILAN, ro en u s. Pitoma a.
VLASICEK IVAN, ro en u s. Marof.
ZUBEC JOZO, ro en u s. Pitoma a.

NAŠICE

ABRAMOVIC JOZO, ro en 1926. u s. Razbojište.
BARICEVIC PETAR, ro en 1925. u s. Stipanovci.
BENOVIC SLAVKO, ro en u s. Feri anci (živi u Zagrebu).
BILANDZIC Ivana JOKA, ro en 1926. u s. Feri anci.
BILANDZIC JOSIP, ro en u s. Feri anci (živi u Zagrebu).
BLAŽKO Joze JOZO, ro en 1913. u s. Razbojište.
CIMERMAN IVAN, ro en u s. Razbojište.
CAVAJDA ure IVAN, ro en 1919. u s. Markovac.
DLESKI Jakoba NIKOLA, ro en 1906. u s. Osonjak.
DESPOTOVIC Petra MLADEN, ro en 1910. u s. G. Moti ina.
DRAGOJLOVIC LAZAR, ro en u s. Budimci.
DRPIC Ilije ALEKSA, ro en 1920. u s. Stojšinovci.
URASEVIC FRANJO, ro en 1909. u uranovcima (umro poslije rata).
FILIPOVIC JOSIF, ro en 1926. u s. Bokši .
FIRIĆ Martina STEVO, ro en 1928. u s. Ostrošinci.
GLEŠKI NIKOLA, ro en 1906.
GREGORIC MATO, ro en 1908. u s. Podgora (umro poslije rata).
HORVAT Ivana IVAN, ro en 1916. u ur enovcu.
HORVAT Mije IVAN, ro en 1913. u s. Saptinovci.
HORVAT Imre STJEPAN, ro en 1919. u s. Razbojište.
ILIC NADA, ro ena 1926. u s. Budimci.
JAKŠETIC FRANJO, ro en 1926. u s. Podgora .
JAKŠETIC ILIJA, ro en 1912. u s. Podgora .
JAKŠETIC Joze ANDRIJA, ro en 1908. u s. Podgora .
KAPRAJCEVIC Stanka IVAN, ro en 1927. u s. Feri anci.
KEZERLE Ivana IVAN, ro en 1927. u s. Kršinici.
KNEŽEVI Paje SLAVKO, ro en 1911. u s. Budimci.
KNEŽEVI Filipa VLADO, ro en 1928. u s. Feri anci.
KOMLENAC NIKOLA, ro en u s. Budimci.
KOMORIC Antuna IVAN, ro en 1910. u s. Dol.
KOSANOVIC KOSANA, ro ena 1926. u s. Budimci.
KOSTIC Josipa PETAR, ro en 1926. u s. Feri anci.
KOVACEVIC Dimitrija KRSTO, ro en 1925. u s. Gazije.
KRAJNER Ivana JOZO, ro en 1928. u s. Stipanovci.
LACKOVIC MARKO, ro en 1923. u s. Prandanovci.
LAKUS Pavia JAKOB, ro en 1900. u Zagrebu.
LAZIC Svete BRANISLAV, ro en 1916 u s. Poganovci.

LAZI Ante SLAVKO, ro en 1925. u s. Poganovci.
 LESIC Mate IVAN, ro en 1926. u s. Bošnjaci.
 LIOVIC Spire IVICA, ro en 1928. u s. Feri anci.
 LOVOKOVIĆ Jozė MILAN, ro en 1926. u Feri anci (umro poslije rata).
 LOVOSEVIĆ MATO, ro en 1914. u s. Vukojevci.
 MARIC PETAR, ro en u s. Stari Gradac.
 MARINOVIĆ Ilije JOSIF, ro en 1904. u s. Marinovi Brdo-Londžica.
 MIHALJEVIĆ Pere IVAN, ro en 1913. u s. D. Moti ina (umro poslije rata).
 MILJANAC MILORAD, ro en 1921. u s. Budimci.
 MRVIĆ DUŠAN, ro en u s. Budimci.
 NIKOLAŠEVIĆ Marka JOZO, ro en 1916. u s. Podgora .
 PAVELIĆ ANKA, ro ena 1921. u s. Zdenkovac.
 POLJAK Janka JOVO, ro en 1926. u Orahovici.
 POTROVIĆ Kazimira JOZO, ro en 1919. u s. Razbojište.
 POKRIVKA Kate ALOJZ, ro en 1927. u s. Ostrošinci.
 POZNIĆ Marka VOJISLAV, ro en 1914. u s. Gazije.
 POZNIĆ Branka ŽARKO, ro en 1926. u s. Gazije.
 RADAKOVIĆ Bogoljuba BUDIMIR, ro en 1926. u s. Ostrošinci.
 RADIĆ Laze BOSKO, ro en 1926. u s. Podgora .
 RAŠETA Milana BOSKO, ro en 1927. u s. Ordanja.
 ROMIĆ Jove LJUBOMIR, ro en 1927. u s. Gazije.
 RUSAN JOSIP, ro en 1906. u s. Stipanovci.
 SABO JOSIP, ro en 1929. u s. Ljeskovića.
 STEHER Ferdinanda DRAGAN, ro en 1920. u s. Feri anci.
 TOMAĆ ure STEVO, ro en 1903. u s. Razbojište.
 TUTNJEVIĆ Pavé URO, ro en 1919. u s. Mala Londžica.
 VARGA Stjepana IVAN, ro en 1925. u s. Razbojište.
 VARGA Stjepana MATO, ro en 1907. u s. Razbojište.
 VIDAKOVIĆ MARKO, ro en 1918. u s. Podgora .
 VILJANAC Boro AVRAMOVIĆ, ro en u s. Budimci.
 VILJANAC JOVAN, ro en u s. Budimci.
 VILJANAC Milosav GICIN, ro en u s. Budimci.
 VILJANAC Stanko GICIN, ro en u s. Budimci.
 VUJNIĆ BRANKO, ro en u s. Budimci.
 VUKADIN Franje ANTE, ro en 1914. u s. Ugljane. Sinj (živi u Našićama).
 ZELENBRZ Ivana DRAGO, ro en 1926. u s. Stari Gradac.
 ZUKOVSKI URO, ro en 1928. u s. Bokši .

NOVA GRADIŠKA

BABIĆ OSTOJA, ro en u s. Trnava.
 BAKIĆ MARKO, ro en u s. Naši ka Šagovina (umro poslije rata).
 BUROJEVIĆ ILIJA, ro en u s. Medari.
 HRANIŠAVLJEVIĆ KOŠTA, ro en u s. Naši ka Sagovina.
 KNEŽEVI DUŠAN, ro en u s. Medari (umro poslije rata).
 STOJACKOVIĆ Rade MIRKO, ro en 1924. u s. Gre ani.
 SEJATOVIĆ MILENKO, ro en u s. Medari.

VOJNOVIC OSTOJA, ro en 1921. u s. Oku ani.
ZABER SIMEONA

NOVI SAD

DEKI RADE
GARAJ OTO
IVKOVIC MILAN
KOJADINOVIC PERO
RALIC LAZAR
ŠTANOJEVI VLADIMIR, ro en 1926. u s. Bogi evci, N. Gradiška.
ŠPAK VLADIMIR
ZDERI MILENKO

ORAHOVICA

BARI Franje STJEPAN, ro en 1904. u s. Rajno Polje (umro poslije rata).
BLAZEVI Mate MILAN, ro en u s. Zdenci.
BRAI SOFIJA, ro ena 1924. u s. Mikleuš.
BUKVI Pavia EMIL, ro en u s. Obradovci.
CAKLIC Franje MIJO, ro en 1920. u s. Zdenci (umro poslije rata).
COLI Ljuboje BRANKO, ro en u s. Rajno Polje.
COLI Vi ana LJUBOMIR, ro en u s. Rajno Polje.
COLI Laze NIKOLA, ro en u s. Rajno Polje.
OLIC Laze PERO, ro en 1907. u s. Rajno Polje (umro poslije rata).
COLI Dušana SLAVKO, ro en u s. Brezovljani (umro poslije rata).
GALI Juliusa JULIUS, ro en 1912. u s. N. Jošava (umro poslije rata).
GAZDA Vendela DRAGUTIN, ro en 1905. u s. N. Jošava (umro poslije rata).
GRABAC Petra DRAGI, ro en u Slatinskom Drenovcu.
GVOZDENOVIC Tanasije MIRKO, ro en u s. Suhomlaka (umro poslije rata).
HALOS Petra STJEPAN, ro en u s. Zdenci.
HECIMOVIĆ Mile MANDICA, ro ena 1920. (umrla poslije rata).
HOLOSI Ivana ŠANDOR, ro en u s. D. Predrijevo.
JOVANOVIĆ Steve RADO, ro en u s. Krajna.
JUN Antuna IVAN, ro en u s. Crkvari.
KARAPETRI Mate MIJO, ro en 1912. u s. Zdenci (umro poslije rata).
KEKELIĆ Steve PAVO, ro en u s. D. Predrijevo.
KLAI Andrije IGNAC, ro en u s. Zdenci.
KNJIZEK Justiga IVAN, ro en 1919. u Detroitu, SAD (umro poslije rata).
KOLARI Joze ILIJA, ro en u s. D. Predrijevo.
KOVA Stjepana PISTA, ro en u s. Kraskovi (živi u Miklešu).
KOVA Stjepana PAVO, ro en u s. Kraskovi.
KOVA Emila VLADIMIR
LASI Mate JOZO, ro en 1928. u s. a inci (umro poslije rata).

LEADEL Ivana DURO, ro en 1904. u s. Humljani (umro poslije rata).

LUKI Dušana MILAN, ro en u s. Duzluk.

MAREK Ivana IVAN, ro en u s. N. Jošava.

MILOSAVLJEVI Gavre LAZO, ro en u- s. a inci.

MIRKOVI Teodora STEVO, ro en 1904. u s. Kraskovi (umro poslije rata).

MUŽAR Jakoba IVICA, ro en u s. Ca inci.

MUŽAR Rudolfa MARKO, ro en 1921. u s. Brezovica.

PAVLICEVIC Mile URO, ro en u s. Humljani.

PETROVIC Nenada MILAN, ro en u s. Suhomlaka (umro poslije rata).

POLJAK Janka JOVO (živi u Našicama).

RADONIC Vida PROKO, ro en u s. Humljani.

RADEŠIĆ Mande ALEKSA, ro en 1921. u s. D. Pištana (umro poslije rata).

REBIĆ Sime MILAN, ro en 1919. u s. Kraskovi (umro poslije rata)

SABO Pavle JOSIP, ro en 1905. u Voloderu (umro poslije rata u Ca incima).

SEBENJI Mije GEZA

TEREK Petra MIRKO, ro en u s. Ca inci.

TIHOMIROVIC Jove ANDRIJA, ro en u s. Rajno Polje.

VEJIC Steve PETAR, ro en u s. Ca inci.

VENGERT Josipa IVAN, ro en u s. Brezovljani.

VUCENOVIC ure DRAGIC, ro en u s. Ca inci.

VUJANOVI Bože BRANKO, ro en u s. Brezovljani (umro poslije rata).

VUJANOVI Milutina PAVO, ro en u s. Suhomlaka, Crnac.

VUJANOVI Zaharije RADE, ro en u s. Suhomlaka, Crnac.

OSIJEK

ABICIC JERKO, ro en 1919. u s. Tenje.

AGOTIC Ivana IVAN, ro en 1925. u s. Gorjani.

ALEKSIC ro ena LEKŠAN KATA, ro ena 1925. u s. Cepin (živi u N. Sadu).

AMIDZIC AN A, ro ena 1926. u s. Cepin (umrla poslije rata).

AMIDZIC DUŠAN, ro en u s. Cepin (umro poslije rata).

BACIC Stanka LAZAR, ro en u s. Dalju.

BA UN STANKO, ro en 1928. (živi u Zagrebu).

BA UN ZVONKO, ro en 1926. (živi u Zagrebu).

BAŁOG JOSIP, ro en 1917.

BAŠIĆ MARIJA, ro ena 6. 10. 1926. u s. Cepin.

BEGOVIĆ MARKO, ro en u s. Cepinski Martinci.

BEK Franje ANTUN, ro en 1928.

BERKOVIC Mitra DUŽANKA, ro ena 1926. u s. Dalj.

BIBIC Roke FABIJAN, ro en 1913. u s. Aljmaš.

BISKUPOVIC IVAN, ro en 1929.

BLAZEVIC ANTUN, ro en 1912.

BLAZEVIC ŠIME, ro en u s. Beketinci.

BOGDANOVIC Josipa ANTE, ro en u s. Silaš.
 BOGDANOVIC MATO
 BOGOJEVIC Stanka DRAGAN, ro en u s. Dalj.
 BOSANAC ure MIRKO, ro en 1921. u s. Koreni ani, Daruvar.
 BOZIC MARIJA, ro ena 1926. u s. Cepin.
 BURIC Ilije MILAN, ro en u s. Ernestinovo.
 CERENKO Antuna MATIJA, ro en u s. Tenjski Antunovac.
 CIBOK KAJA, ro ena 1924. Lipotni , s. Zvonimirovac, Podr. Slatina.
 CIBOK Blaža FRANJO, ro en 1926. u s. Zvonimirovac, Podr. Slatina.
 COPKOV ANTUN, ro en 1926.
 CALOŠEVIC Rade SIMO, ro en 1919. u s. Dalj.
 CURCIC Proke MARKO, ro en u s. Dalj.
 DAVADINOVIC ILIJA, ro en 1923.
 DIMSIC Marka TOMO
 DOKIC Nikole STRAHINJA, ro en 1926. u s. Cepin.
 DRAHOTUSKI Karla ANTE, ro en 1925. u Zavidovi ima.
 DRAGIC oke SVETO, ro en u s. Dalj.
 DVORNI Dušana DIONIZIJE Bato
 DUNDOVIC IVAN
 OR EVIC Steve BRANKO, ro en 1921. u s. Bijelo Brdo.
 DŽAMBIC MILAN, ro en u s. Cepinski Martinci.
 FERIC Mate PAVO
 GAUTNER ure ANTUN
 GAVRILOVIC DUŽAN, ro en u s. Tenje.
 GAVRILOVIC MILENKO, ro en u s. Tenje (umro poslije rata)
 GAZDIC Franje IVAN
 GEMEL FRANJO, ro en 1927.
 GEST JOSIP, ro en 1928. u s. Jovanovac.
 GRCIC Vojina ILIJA, ro en u s. Dalj.
 GRCIC Joce DUŠAN, ro en u s. Dalj.
 GRCIC Veselina NESTOR, ro en 1919. u s. Dalj.
 GRCIC Ivana JOSIF, ro en u s. Aljmaš.
 GRENJERI Bore IVO. ro en u s. Ernestinovo.
 HUNI KARLO, ro en 1921. u s. Aljmaš.
 ILIC MILAN, ro en 1918. u Sr. Karlovci.
 ILISEVIC Milana LAZAR, ro en u s. Dalj.
 ILISEVIC Paje LAZAR, ro en 1919. u s. Dalj.
 IN IC Marka SAVO, ro en u s. Naši ka Šagovina.
 IVANOVIC OLGA, ro ena Venos, 1916. u s. D. Miholjac (živi u Osijeku).
 JOKOVIC Miloša DUŽAN
 JACIMOVIC Pere MILORAD
 JAKSIC TIHOMIR, ro en u s. Pala a.
 JANJATOVIC Nikole BISERKA, ro ena u s. Tenje.
 JELIC RANKO, ro en u s. Erdut.
 JOVICIC Krste MILOJA
 JOVICIC ZIVKO, Žiga, ro en u s. Beketinci (umro poslije rata).
 KESTELJI STJEPAN, ro en u s. a avici.
 KLAJIC Mite DEJAN, ro en u s. Dalj.
 KLASNETIC ŽARKO, ro en u s. Tenje.

KLIR JOSIP, ro en u s. Tenje.
KNEZEVI MARTIN
KOLIC DINKO, ro en u Osijeku (umro poslije rata).
KOKIC BOZIDAR, ro en u s. ur i i, Podr. Statina.
KOVACEVIC BOZO, ro en u s. Beketinci.
KOVACEVIC Laze KOŠTA, ro en 1920. u s. Bogi evci, N. Gradiška.
KOVACEVIC NADA, ro ena Bobi -Vu eti , 1927. u s. Medari.
N. Gradiška.
KOVACEVIC PERO, ro en 1920. u s. Dereza.
KRAJNOVIC JOSIP, ro en u s. Cepin.
KRALJ NIKOLA, ro en 1927.
KRESTAK FRANJO
KRSTANOVIC Rade SLOBODAN, ro en u s. Dalju.
KRSTANOVIC Svetozara LAZAR, ro en 1919. u s. Dalj.
KUZNJECOV Koste LAZAR, ro en u s. Dalj.
LAZIC DUŠAN, ro en u s. Tenje.
LAZIC Steve JOVO
LUKIC STJEPAN, ro en 1928. u s. CEPIN.
LUSTIG ALOJZ
MA KIC NIKOLA, ro en 1923.
MAGDIKA Grge LADISLAV, ro en u s. Hrastin.
MAGUŠIC Ivana ANTUN
MAKIVIC Milana RADO, ro en u s. Dalj.
MAKIVIC Steve STEVICA, ro en u s. Dalj.
MANDIC ILIJA, ro en u s. Cepin.
MANCIC Stevana LJUBICA
MARINOVIC Grge IVAN, ro en u s. Pala a.
MARINKOVIC Milana ORDE, ro en u s. Dalj.
MASLARIC ŽARKO, ro en u s. Petrova Slatina.
MATI M. TOMISLAV
MATIJAŠEVIC ANTUN, ro en u s. Aljmaš (umro poslije rata).
MESIC Nikole ROBERT, ro en 1928. u s. Cajkovci.
MICUNOVIC DUŠAN, ro en 1925.
MIHAJLOVIC MILAN
MIHALIC IMBRO
MIJATOVIC Pere BERISLAV
MILANOVIC BRANISLAV, ro en u s. Tenje.
MILOKNAJA Stevana GEZA
MIOKOVIC Laze SVETO, ro en u s. Dalj.
MUSAC IVAN, ro en 1926.
NEKIM JOVO, ro en 1926. u s. Bijelo Brdo.
NEŠIC Dušana PAJO, ro en u s. Bijelo Brdo.
NOVAKOVIC Petra STANKO, ro en 1920. u s. Cepinski Martinci.
OCIC Vojina LAZO, ro en u s. Dalj.
OPSIC Dušana VLADO, ro en u s. Dalj.
ORSIC Ivana IVANKA
ORSIC Srete LJUBOMIR, ro en u s. Dalj.
OSTOJCIC Josipa MIJO, ro en 1913. u s. Prnjavor, Sl. Brod.
OSTOJIC Ilije STEVAN, ro en u s. Majar.
PAVKOVIC Branka STOJAN, ro en 1931. u s. Cepin.
PAVKOVIC Branka VELIMIR, ro en 1927. u s. Cepin.

PAVOŠEVI MATO, ro en u s. Cepinski Martinci.
PENDIC PETAR
PETRINJAC Nikole IVICA, ro en 1919. u Sisku.
PETROVIC Marijana MATO, ro en u s. Aljmaš.
PETROVIC DUŠAN, ro en 1920.
PINTAR JOSIP, ro en 1923. u s. Laslovo.
PINTER PETAR
POLIMAC GOLUB, ro en u s. Podgorje.
POPOVIC VLADO, ro en 1929.
POTOCNJAK Branka TOMISLAV, ro en u s. Dalj.
PRŠA IVAN
PUM DRAGUTIN Šerif, ro en 1923.
RADMILOVIC MIRO, ro en 1925. u s. Dur i i, Podr. Slatina
(umro poslije rata).
RADNIC BOŠKO, ro en u s. Tenje.
RADOJCIC Bože OR E, ro en u s. Dalj.
RADOJCIC Dušana NIKOLA, ro en u s. Dalj.
RANISAVLJEVIC MIHAJLO
REKETI Josipa BRANKO
ROZMAN Jozefine VIKTOR
RUSIC or a MIRKO, ro en 1925. u s. Cepin.
SAVADINOVIC Ante MILENA, ro ena u s. Dalj.
SAVIC VELINKA, ro ena BOŠNJAK — 1923. u s. Budimci.
STANAR MILAN (umro 1980)
STANKOVIC DUŠAN, ro en u s. Cepinski Martinci.
STANKOVIC LAZO, ro en u s. Cepinski Martinci.
STANKOVIC MARCIKA, ro ena u s. Aljmaš (umrla posle rata).
STANKOVIC Milana VLADO
STARJEŠINA MILAN, ro en u s. Jovanovac.
STEVANOVIC Ljubomira NIKOLA.
SIMIC MILORAD, ro en u s. Tenje.
STOJŠIC Luke DUŠAN
SUBOTINOVIC BOZO, ro en u s. Tenje.
ŠARCEVIC Mate MARKO, ro en u s. Perkovci.
ŠARIRI ro ena HOVANJEC JELKA, ro ena u s. Cepin.
ŠEATOVIC Trifuna NIKOLA, ro en u s. Dalj.
ŠIJAKOVIC Dušana MILAN, ro en u s. Dalj.
ŠKARICA Franje JULIJE, ro en 1923. u s. Cepin.
ŠKANCIC Petra STJEPAN
ŠTEFANAC Ivana STJEPAN
ŠTERLE IVAN, ro en 1926. u s. Beketinci.
ŠUVAK Ivana STJEPAN
TANACKOVIC DUŠAN, ro en u s. Tenje.
TANACKOVIC ILIJA
TANACKOVIC VASO, ro en u s. Tenje.
TOMAŠEVIC URO
TOŠI BOGDAN, ro en 1921. u Banja Luci.
TURKALJ STJEPAN, ro en 1925. (živi u Opatiji).
UDOVCEVIC STEVO, ro en u s. Aljmaš.
VAVRA Ivana STJEPAN
VAZI Petra MILAN, ro en u s. Dalj.

VEKIC ANDRIJA, ro en 1925. u Osijeku.
VEKI Ilije URO, ro en u Osijeku.
VIDAKOVIC PAJO, ro en u s. Tenje.
VLADI Ilije MILAN
VRANJEŠEVIC URO, ro en u s. Cepinski Martinci.
VRANJEŠEVIC STOJAN, ro en u s. Cepinski Martinci.
VUJIC Mile BLAGOJE, ro en 1923. u s. Šibovac, Daruvar.
VUJNOVIC Vladimira JANKO, ro en u s. Tenjski Antunovac.
VUJNOVAC Mate JOSIF
VUKELIC Ive ILIJA
VUKOVIC URO
VUKOVIC Milana MILANKA
ZARIC Laze MIRKO, ro en 1919. u s. Gradište (umro 1979. god.).
ZUBCIC Paška STANKO, ro en 1921. u s. Prigrada, Zadar.
ZAGIN JOSIP
ZIVKOVIC Andrije MILAN, Vuk, ro en u s. Budimci, Našice.

PAKRAC

DEBIC JOSIP, ro en 1924.
GELTAR ZDENKA, ro ena 1924.
KOVACEVIC Nikole MARKO, Lipik.
KRAJNOVIC MLADEN
LUKIC NIKOLA, ro en 1927. u s. Omanovac.
OLJACA MARKO
RADI VELIMIR, ro en 1914. u s. Kri ke.
STANKOVIC Stojana STEVO Srbin, ro en 1922. u s. Crljenci
(živi u N. Sadu).
ŠTULA PAVA, ro ena 1923. u s. Kukunjevac.
ŠTULA PETRA, ro ena 1926. u s. Kukunjevac.
VRACAREVIC SAVETA, ro ena 1928. u s. Kukunjevac.
ZEMAN SLAVKO

PODRAVSKA SLATINA

ANTIC STJEPAN, ro en u s. Ca avi ki Lug.
BANDA Mirka DUŠAN, ro en u s. Uma dvor.
BOGOJEVIC Milana LJUBIŠKO, ro en u s. Kapinci.
BOGOJEVIC Milana PERO, ro en 1924. u s. Sopje (umro poslije rata).
BOLIC Vase NIKOLA, ro en 1923. u s. G. Meljani (živi u Dardi).
BOROTIC Goluba OR E
BOSANAC Miloša ANDRIJA, ro en u s. Lipovac.
BOSANAC Jove JOCO, ro en u s. Rijenci.
BOZICIC Trivuna MILUTIN, ro en 1908. u s. Mikleuš.
BOZINAC Miloša STEVO
BULAIĆ Petra ALEKSA, ro en 1900. u s. Medinci.
BURJAN ure STJEPAN, ro en 1915. u s. Petrovac (umro poslije rata).

BUZADZIC Bože STEVO, ro en u s. Dur i i.
 CAREVI Koje UROS, ro en u s. Lukavac.
 CAREVI Laze TANASIJA, ro en 1913. u s. Lukovac.
 CAVIC URO, ro en 1914.
 DEBELJAK ure JANKO, ro en 1908. u s. Blagorje, Ivanec (živi u s. Zvonimirovac).
 DVOJAK VINKO, ro en 1908. u s. Sopje.
 DESPOTOVIC Petra LJUBOMIR, ro en u s. Miljevci.
 DESPOTOVIC Milan, ro en u s. Miljevci.
 DOKIC Pavia VLAJKO, ro en 1909. u s. Medinci (živi u N. Sadu).
 DOKIC Stojana SLAVKO, ro en u s. G. Viljevo.
 DRAGIŠIC DUŠAN, ro en u s. a avica.
 DUNDOVIC Mate LUKO, ro en u s. Ma kovac.
 DUNCIC Stojana URO, ro en u s. D. Bukovica.
 FILIPOVIC Pere URO, ro en 1909.
 FILIPOVIC ure PERO, ro en u s. Poto ani.
 FILKOVIC STJEPAN, ro en 1905.
 GAL ure FRANJO, ro en 1914. u s. Gala, Koprivnica (živi u P. Slatini).
 GOIC SVETOZAR, ro en u s. Vraneševci (umro poslije rata).
 GOIC Vase MILE. ro en 1920. u s. Vraneševci.
 GRABI Ivana JOSIP, ro en u s. D. Bukovica.
 GRGUR Stojana MLADEN, ro en u s. Miljevci.
 GRUIC LJUBINKO, ro en u s. Kapinci (umro poslije rata).
 HORAK TONCI
 HORVAT Andrije IVAN, ro en 1906. u s. Dobrovi .
 HUHOJA JOSIP, ro en u s. Zvonimirovac.
 JELACA ILIJA, ro en u s. Cerajlije (živi u Osijeku).
 JELIC Ivana MIJO, ro en u s. Baki .
 JORGIC Save BRANKO, ro en 1925. u s. Kometnik.
 JURIŠIC Ljuboje NIKOLA, ro en 1917. u s. Pušina, Orahovica.
 KATALINI Dane MILE, ro en 1909. u s. Grbavica (umro poslije rata).
 KLEŠCEK MIRKO, ro en u s. Miljevci.
 KOKIC P. SLAVKO, ro en 1928. u s. Dur i i.
 KOKOVIC Mate JOZO, ro en 1907. u s. Noskovci.
 KOLARIC FABIJAN, ro en 1920. u s. G. Miholjac.
 KOPRIVNJAK Luke JOSIP, ro en 1917. u s. D. Jasinje, Krapina (živi u s. Zvonimirovac).
 KOSOVAC Dragi a JOVO, ro en u s. Dobrovi .
 KOVA Stjepana STJEPAN, ro en 1920. u s. Kraskovi .
 KOZJAK Mirka VID
 KRESTEŠ Josipa JOSIP
 LAZIC Nikole OKO, ro en u s. Vraneševci (umro poslije rata).
 LAZIC STANKO, ro en u s. G. Miholjac.
 LIBL Venda ZLATKO, ro en 1926.
 LIC Mate IVAN, ro en 1926. u s. N. Bukovica.
 LONCAREVIC Alojza STJEPAN, ro en 1917. u s. Mikleuš.
 MA AREVIC Steve MARKO, ro en 1919. u s. Noskovci.

MALUNJAK Joze MARKO, ro en u s. Miljevci.
 MATIC Jovana TOMO, ro en 1909. u s. Sopje.
 MATOTA DURO, ro en u s. Miljevci.
 MIHALJEVI JOVO, ro en u s. Medinci (umro poslije rata).
 MILINKOVI JOVO, ro en 1924. u s. Slaiinski Drenovac.
 MILOJEVI DUŠAN, ro en u s. Celi .
 MILOJEVIC Mitra MLADEN, ro en 1929. u s. Medinci.
 MILJANOVI Dure LAZO, ro en 1906. u s. Rijenci.
 MIKIC Jovana MILAN, ro en 1909. u s. Sv. Rok, Samobor (umro poslije rata).
 MITRI Spire UROŠ, ro en 1928. u s. Cukli , Jajce (živi u s. Mikleuš).
 MITROVI SAVO, ro en u s. G. Miholjac.
 MUNJAS Stevana JOVAN, ro en 1906. u s. Mlakva, Peruši (živi u s. Starin).
 NELICA Stojana LAZO, ro en u s. Kuzma.
 NOVAKOVIĆ Milana BRANKO
 PALINKAŠ JOSIP, ro en u s. Ca avi ki Lug.
 PANI Steve LJUBOMIR, ro en 1908. u s. Miljevci (umro poslije rata).
 PANI Milana SLAVKO, ro en u s. Kapinci.
 PLAVSI Marka STEVAN, ro en 1932. u Vo inu.
 PODBOJ MATO, ro en 1905. u s. N. Bukovica.
 PODOBRENJ JOSIP, ro en 1906. u s. Slatinski Drenovac.
 PRESJECAN LUKA, ro en u s. N. Bukovica.
 POPOVI Pere JOVAN, ro en 1914. u s. Baki .
 PRODANOVI Milana DUŠAN, ro en 1918.
 POPI Luke STJEPAN, ro en u s. Poto ani.
 RADOJEVI oke LJUBOJA, ro en u s. G. Viljevo.
 RADOVI Todora MILOŠ, ro en 1920. u s. Vojnovi Brdo.
 RAPAJI Bude MILAN, ro en 1920. u s. Krbavica, Titova Korenica (živi u s. Starin).
 RESLER Franje STJEPAN, ro en 1910.
 RICKOVIĆ IVAN
 RUDEC IVAN, ro en u s. N. Bukovica.
 SAVI Emila URO, ro en 1902. u s. D. Meljani.
 SAVI Stanka TOMO, ro en 1907. u s. Hum.
 SABOLOVI Ivana MILAN, ro en 1916. u s. Mikleuš (umro poslije rata).
 SKIFA STJEPAN, ro en 1924. u s. Cabuna.
 SOJDA MARTIN, ro en u s. Ca avi ki Lug.
 STANIVUKOVIĆ P. STANKO, ro en 1906. u Vo inu.
 STANKOVI ure BRANKO, ro en 1912. u s. Kapinci (umro poslije rata).
 STANKOVI JOCO, ro en u s. Kapinci.
 STANKOVI Ljubomira MILE, ro en u s. Miljevci.
 STARIJAŠ Vida VID, ro en u s. Ceralije.
 SUBOTI Stojana MIHAJLO
 ŠARIĆ MARKO, ro en 1927. u s. N. Bukovica.
 ŠAULI Miloša ILIJA, ro en 1914. u s. Starin.

ŠEGOVAČ Josipa MARKO, ro en 1919. u s. Bastaji, Daruvar
 (umro poslije rata).
 ŠER I Miloša MILADIN, ro en u s. Miljevci.
 ŠER I Mile STEVO, ro en 1922. u s. Dobrovi (umro poslije rata).
 ŠIMI Steve ANTUN, ro en 1927. u Vo inu.
 ŠOMODI Nikole IMRO, ro en 1905. u s. Starin.
 ŠPANI GRGA, ro en u s. Zvonimirovac (umro poslije rata).
 ŠTEPANEC Ignaca TOMO, ro en 1919. u s. G. Meljani (stanuje
 u emincu, B. Manastir).
 SUVAK JOSIP, ro en u s. a avica.
 TEPEŠ Dragutina VIKTOR, ro en u s. D. Bazje.
 TODOROVIC Vida ILIJA, ro en 1919. u Vo inu.
 TOMAŠEVIC Tome PAJO, ro en u s. Sekulinci.
 TRIFUNOVIC Luke MILAN, ro en 1909. u s. Kapinci.
 TRIFUNOVIC SVETOZAR, ro en u s. Kapinci (umro poslije rata).
 TULJEK Antuna BAJAN, ro en u s. Miljevci.
 UGLJEŠIC Nikole DMITAR, ro en u s. Kometnik.
 UGLJESIC Rade JOCO, ro en 1901. u s. Vraneševci.
 VASILJEVIC Pavia LJUBOJA, ro en 1911. u s. D. Kusunje.
 VASILJEVIC Trifuna PETAR, ro en 1905. u s. D. Kusunje.
 VASILJEVIC Stojana SAVO, ro en u s. D. Kusunje.
 VEIC Nikole BRANKO, ro en 1905. u s. Lukovac.
 VEREŠ Mile JANDRO, ro en 1927. u s. Medinci.
 VEREŠ Joška MATO, ro en 1904. u s. Medinci.
 VIDOVIC Mile SAVO, ro en u s. Vraneševci.
 VRKIC Sime MILE, ro en 1919. u s. Kruševo.
 VUCKOVIC PANE, ro en u s. Dur i i.
 VUCKOVIC Bože VLADO, ro en u s. Dur i i.
 VUKOMANOVIC Joce LAZO, ro en 1913. u s. D. Kusunje.
 VUNJAK Bože PETAR, ro en 1928. u s. Korjan, Titova Korenica
 (umro poslije rata).
 VUKOSAVLJEVIC Luke MILAN, ro en 1924. u s. Mikleuš.
 VUKOVIC Steve MARKO, ro en 1927. u s. Medinci.
 ZECIC PETAR, ro en u s. Bistrica.
 ZORKO Franje URO, ro en 1908. u s. Kapinci.

SLAVONSKA POŽEGA

ANDRIJASEVIC Luke STJEPAN, ro en u s. Biškupci.
 ASEMBRENER Antuna STJEPAN, ro en u s. Kutjevo.
 BABIC Mije IVAN, ro en u s. Kutjevo.
 BERTOSI JOSIP, ro en u s. Kutjevo.
 BLAGOJEVIC Jove ANTE, ro en u s. Latinovac.
 BORJANIC LIJA, ro en u s. Vukojevica (umro poslije rata).
 BOŠNJAK PERO, ro en u s. Stoj inovac (umro poslije rata).
 BRDARIC STEVO, ro en u s. Latinovci.
 BRNABIC Petra ANTUN, ro en u s. Ov ara.
 BRLJACIC Josipa MIHAJLO
 CEVAPOVIC STJEPAN, ro en u s. Bartolovci (umro poslije rata).
 CIS FRANJO, ro en 1909. u s. Bektež.

CO I Mije STJEPAN, ro en u s. Plet. Mihaljevci.
DAMJANOVI PANTO, ro en u s. Latinovci (umro poslije rata).
DELPOSIT VIKTOR, ro en u s. Kutjevo.
DRAGI EVI BOZO, ro en u s. Vukojevica (umro poslije rata).
DRAGI EVIC Roke IVKA
DRAKUCIC MILAN, ro en u s. Grabarje.
DUR I STJEPAN, ro en u s. Plet. Gradac.
UR EVIC Simuna MLADEN, ro en u s. Milanlug (umro poslije rata).
ELETI Ivana ADAM, ro en u s. Biškopci.
FIBEZAR Vjekoslava JOSIP, ro en u s. Milanlug.
FRIMEL STJEPAN, ro en u s. Kutjevo.
GAVRI MILAN, ro en u s. Plet. Mihaljevci.
GILAJ MIRKO, ro en 1922.
JAKOBOVIC FABO ro en u s. Vetovo.
JOCINROVIC MILAN, ro en 1929. u s. Bektež.
JOVANOVIC MLADEN
JURIŠI JOVO, ro en u s. Gradište (umro poslije rata).
KALICKI FRANJO, ro en u s. Ljeskovica (umro poslije rata u akovu).
KATIC JOSIP, ro en 1925. u Pleternici.
KELETI STIPO, ro en u s. Deževci.
KOVACEVIC Pere IMRA, ro en u s. Golo Brdo.
KRAJNOVIC ure PETAR, ro en u s. Brod. Drenovac.
KRALJAK STJEPAN, ro en u s. Milanlug.
KRUNIC ZVONKO, ro en 1910. u s. Slatinski Drenovac.
KUC JOSIP, ro en u s. Kutjevo (umro poslije rata).
LARMA MATO, ro en u s. Breznica (umro poslije rata u Kalinoviku).
LAUZBAR ALOJZ, ro en 1927. u s. Mihaljevci.
LOMBAR ALOJZ, ro en u s. Plet. Mihaljevci.
LUKACEVIC ALOJZ, ro en 1913.
LJUBIC Mije URO
MAKSIC JOVO, ro en u s. Gradište (umro poslije rata).
MAKSIMOVIC Ja ima STEVO, ro en u s. Gradište.
MANDIC ANTUN, ro en 1917. u s. Vili Selo.
MANOJLOVIC ZDRAVKO, ro en u s. Vili Selo.
MARICEVIC Adama MATO, ro en u s. Golo Brdo.
MARIC ANDRIJA, ro en u s. Bresnica.
MARIC JOSIP, ro en 1918.
MARJANOVIC Mije JOZO, ro en u s. Bektež.
MARKETANOVIC Josipa MATO, ro en u s. Blacko.
MARTINO ALBERT, ro en 1905. u s. Bektež.
MASJAR ALOJZ, ro en u s. Pleternica.
MATOVINOVIC ANDRIJA, ro en u s. Julkovci.
MEDIC Josipa MIŠKO
MESTER Josipa STJEPAN, ro en u s. Kaptol.
MILICIC Jove STEVO, ro en u s. Ruševac.
MILKOVIC Ivana JOSIP, ro en u s. Blacko.
MRŠIC JAKOV, ro en u s. Vlatkovac.
MRŠIC JURE, ro en u s. Vlatkovac (umro poslije rata).

MRŠI MATO, ro en u s. Vlatkovac (umro poslije rata).
MUDROVCIC IVO, ro en 1926. u s. Ciglenik.
NEMET Pavia KARLO
NIKOLI PETAR, ro en u s. Latinovci (umro poslije rata).
OCIC MATO, ro en u s. Cerovac.
PACINA DRAGO, ro en u s. Migalovci (umro poslije rata).
PAVKOVIC DUŠAN, ro en 1905. u s. Caglin.
PEIC IVAN, ro en u s. Bektež.
PEJNOVIC ANDRIJA, ro en u s. Latinovci (umro poslije rata).
PETROVIC Mile STEVO, ro en u s. Gradište.
POPOVIC JOVO, ro en u s. Toranj.
PRODANOVIC Petra PETAR, ro en u s. Latinovci.
PRPIC FRANJO, ro en u s. Kutjevo.
RAJTER ANTUN, ro en u s. Bektež (umro poslije rata).
RAJTER Franje STJEPAN, ro en u s. Bektež.
RASCEVIC PETAR, ro en u s. Gradište (umro poslije rata).
RIBI I Alojza PETAR, ro en u s. Resnik.
SABO IVAN, ro en u s. Kutjevo.
SAJFERT Josif SEPO, ro en u s. Bektež (umro poslije rata).
SLIJEPCEVIC STEVAN, ro en u s. Kutjevo (umro poslije rata).
STANKOVIC Branka MIRKO, ro en 1926. u s. Ivanovci.
STJEPANOVIC Stevo GAVRO
SVAJGER Stjepana ANTUN, ro en u s. Kutjevo.
SVAJGER MARIJA, ro ena 1923. u s. Kutjevo.
SVAJROFER EVICA, ro ena 1923. u s. Latinovci.
TOMIC Alojza ANDRIJA, ro en u s. Golo Brdo.
UMLJENOVIC STANKO, ro en u s. Breznica (umro poslije rata).
VALENTA FRANJO, ro en u s. Resnik.
VALENTIC IVAN, ro en u s. Bektež.
VIROVKIC Roke DRAGAN, ro en u s. Podgorje.
VRBAN Mile NIKOLA, ro en u s. Kutjevo.
VUKASINOVIC Stjepana IVAN, ro en u s. Tulnik.
VUKOSAVLJEVIC DRAGO, ro en u s. Latinovci (umro poslije rata).
VULETIC Steve MATO, ro en u s. Plet. Mihaljevci.
ZARIC JA IM, ro en u s. Ljeskovica.
ZARIC Nikole SAVO, ro en 1924. u s. Ljeskovica (umro poslije rata).
ZARIC SVETOZAR, ro en u s. Ljeskovica (umro poslije rata).
ZARIC Sime TRIFUN, ro en u s. Gradište.
ZEC GUSTAV
ZIVKOVIC Sime SAVO, ro en u s. Gradište.

SLAVONSKI BROS

BABIC BARTOL, ro en 1919. u s. Beravci.
BABIC Ignjacija JAKOB, ro en 1909. u s. Babina Greda (živi u Gundinci).
BABOSELAC JAKOB, ro en u s. D. Bebrina.
BARBARIC BERTREGA, ro ena 1924.

BARIŠI JOZO, ro en 1915. u s. Trnjani.
BASTA PERO, ro en u s. Kloko evik.
BENANOVIĆ Sime IVAN, ro en 1912. u s. Sikirevci.
BJELOBRK Josipa IVAN, ro en 1909. u s. Grabarje.
BOBINAC IVAN, ro en u s. Podvinje.
BOJKO Jakoba IVAN, ro en 1904. u s. Podvinje.
BOZI Antuna MIJO, ro en 1916. u s. Cajkovci (umro poslije rata).
BUZATOVIĆ Nikole ANTUN, ro en 1914. u s. Kupina.
CVIJANOVI Dure KATA, ro ena u s. Kloko evik.
CACILOVI Mate ANTUN, ro en 1924. u s. Oprisavci.
AVCI Ivana ANTUN, ro en 1913. u s. Podvinje.
CEH Mije JOSIP, ro en 1924. u s. Oprisavci.
CERNECKI Josipa IVAN, ro en 1924. u s. Poljanci (umro poslije rata).

CUKUŠIĆ Jure NEDELJKO, ro en 1927. u s. Sume e.
CURUVIJA Dure MARKO, ro en u s. Kloko evik.
DAMJANOVIĆ DRAGO
DEGMECIĆ PERO, ro en 1913. u s. Podvinje.
DEDIĆ SPASOJE
DEVČIĆ Zivka IVAN, ro en 1922. u s. Groma nik.
DOVIĆ Josipa MARIJAN, ro en 1911. u s. Sikirevci.
DOKELIĆ Martina URO, ro en 1910. u SI. Samcu.
DUJMOVIĆ Ivana MATO, ro en 1911. u s. Zagvozd, Imotski (živi u St. Topolje).
DULJ Stjepana MATO, ro en 1907. u s. Oriov i .
UKIĆ Ilije JOVO, ro en 1924. u s. N. Topolje.
EČIMOVIĆ Ambrozija URO, ro en 1915. u s. Malino.
FILKOVIĆ Andrije PETAR, ro en 1924. u s. G. Bebrina.
FIŠTRIĆ SLAVKO
FOGADIĆ Stjepana DRAGAN, ro en u s. Bukovlje (umro poslije rata).

GALEKOVIĆ PAVO, ro en 1928. u s. Zadubravlje.
GENJEGA Vase VASO, ro en 1919. u s. G. Bebrina (stanuje u s. Karancu, B. Manastir).
GLOGIĆ Mate PETAR, ro en 1919. u s. Dubo ac.
GVOZDAR SIMO, ro en 1917. u s. Cajkovci.
HRICAĆ PAVO, ro en u s. Bukovlje.
ILAKOVAC Jakoba ANDRIJA, ro en 1908. u s. V. Kapanica (umro poslije rata).
ILAKOVAC Tome MATO, ro en 1914. u s. V. Kapanica.
ILIĆIĆ Ante ANDRIJA, ro en 1907. u s. Podvinje.
ILIĆIĆ Stjepana MANDA, ro ena u s. Bukovlje.
ILIĆIĆ Ivana TOMO, ro en 1921. u s. Podvinje.
ILIJASEVIĆ Mate STJEPAN, ro en 1919. u s. St. Topolje.
IVANIŠ Ivana MIJO, ro en 1909. u s. Podvinje.
JAKOBOVIĆ Pavé PAVO, ro en 1922. u s. Cajkovci.
JANKOVIĆ Mate ANDRIJA, ro en 1920. u s. Br ino.
JANKOVIĆ Petra FRANJO, ro en 1920. u s. Oprisavci (umro poslije rata).
JANKOVIĆ STJEPAN, ro en 1916. u s. Svilaj.
JANKOVIĆ Stjepana STJEPAN, ro en 1916. u s. Oprisavci.

JERKOVI Mate JAKOV, ro en 1924. u s. Zadubravlje (živi u Kragujevcu).

KADI Mije JAKOB, ro en 1909. u s. Gundinci (umro poslije rata).

KADI Petra MARKO, ro en 1908. u s. Gundinci (umro poslije rata).

KADI Dure PAVO, ro en 1912. u s. Gundinci.

KAMPI Tome MILKA, ro ena 1923. u s. Komarsarevac, Slunj (živi u Brodu).

KARAKAS Milana MATO, ro en 1925. u s. Groma niku.

KATIC DUŠKO, ro en u s. Sušnjevi.

KLAIC Stjepana STJEPAN, ro en 1914. u s. Podvinje.

KLENUK Franje ANTUN, ro en 1926. u s. Oprisavci.

KNEŽ Antuna IVAN, ro en 1922. u s. Oprisavci.

KNEŽEVI Antuna NIKOLA, ro en 1913. u s. Cajkovci.

KOKANOVIC Bartola DURO, ro en 1908. u s. Gundinci.

KOKANOVIC Josipa PAVO, ro en 1912. u s. Gundinci (umro poslije rata).

KOKANOVIC Josipa MIARIJAN, ro en 1911. u s. Gundinci (umro poslije rata).

KOLESARIC Luke ILIJA, ro en 1928. u s. Sredanci.

KOLIC Fabijana FRANJO, ro en 1912. u s. Oprisavci (umro poslije rata).

KOVACEVIC Ilije MARKO, ro en 1910. u s. V. Kapanica (umro poslije rata).

KOVACEVIC KARLO, ro en 1920. u s. Brodska Varoš.

KOVACEVIC Milana BRANKO, ro en 1921. u s. Malino.

KOVACEVIC Valet STJEPAN, ro en 1910. u s. V. Kapanica.

KRNJAKOVIC Stjepana MIJO, ro en 1908. u s. Cajkovci.

KRSIC Ostoje RAJKO, ro en 1927. Novigrad Odžak (živi u Sl. Brodu).

KULOVNJAK URO, ro en 1917. u s. Sikirevci.

LEKIC Mate MIJO, ro en 1923. u s. Ri ica, Imotski (umro poslije rata).

LONCAREVIC Dure MARKO, ro en 1923. u s. Kruševica (živi u Slav. Samcu).

LONCAREVIC Tome STJEPAN, ro en 1920. u s. Cajkovci.

LOVAKOVIC Luke ANTUN, ro en 1925. u s. Oriov i .

LOVRIC Petra MATO, ro en 1921. u s. Be i .

LUCIC Martina IVAN, ro en 1909. u s. Gundinci (umro poslije rata).

LUCIC Stjepana STJEPAN, ro en u s. Gundinci.

LJUBOJEVIC Stanka NIKOLA, ro en 1927. u s. N. Topolje.

MALJKOVIC ure MILOŠ, ro en 1922. Dvor na Uni (umro poslije rata).

MARKELJEVIC Josipa IVAN, ro en 1922. u s. Dubo ac.

MARKELJEVIC Josipa STJEPAN, ro en 1919. u s. Dubo ac.

MARKOVIC KARLO, ro en 1923. u s. Podvinje.

MARKOVIC ure URO, ro en 1909. u s. Podvinje.

MATASOVIC Mate MATO, ro en 1914. u s. V. Kapanica.

MATELJ LEONARD, ro en 1922.

MATIJEVAC Joze STJEPAN, ro en 1911. u s. V. Kapanica.

MAZAR Nikole BARTOL, ro en 1916. u s. Novigrad.
 MEDIC Nikole JOSIP, ro en 1913. u s. Glogovica.
 MIHALJEVIĆ Ivana NIKOLA, ro en 1923. u s. Bunjani, Ivani grad.
 MIHIC Ivana STANKO, 1923. u s. Gundinci.
 MIJATOVI MILE, ro en u s. Kloko evik (umro poslije rata).
 MILANKOVIĆ ANDRIJA, ro en u s. Kloko evik (umro poslije rata).
 MILINKOVIĆ Stanka HRSTIVOJ, ro en 1920. u s. G. Bebrina.
 MILOSEVIĆ Ivana BOZO, ro en 1915. u akovu.
 MIOCEVI ANDRIJA
 MIROSAVLJEVIĆ Vinka ANTUN, ro en 1913. u s. Grabarje.
 MIROSAVLJEVIĆ Josipa MIJO, ro en 1910. u s. Grabarje.
 MIROSAVLJEVIĆ STIPO, ro en u s. Grabarje.
 MISKRIC Pere LUKA, ro en 1920. u s. Cajkovci (umro poslije rata).
 MIS^ANUK MIJO, ro en u s. Odvorci.
 NAD Antuna IVAN, ro en 1915. u s. Ba (umro poslije rata).
 NA FEJ Franje STJEPAN, ro en 1922. u s. Cajkovci.
 NIKOLIC Ilije MIHAJLO, ro en 1913. u s. D. Dubica, Odžak (živi u Slav. Samcu).
 NOVKOVIĆ Marka DUŠAN, ro en 1921. u s. N. Topolje.
 NOZINIĆ Stojana MILAN, ro en 1923. u s. Lužani.
 ORESKOVIĆ STANKO
 OSTOIC URO, ro en u s. Sapci.
 PECIKOZIĆ MITO, ro en u s. Kloko evik (umro poslije rata).
 PENC Josipa FRANJO, ro en 1908. Bajmok, Subotica (živi u s. Sikirevci).
 PERKOVIĆ Filipa PETAR, ro en 1915. u s. Malino (umro poslije rata).
 PEŠUT STJEPAN
 PETOS PETAR, ro en u s. Malino.
 PETRICEVIĆ Jakoba STJEPAN, ro en 1918. u s. Divoševci (umro poslije rata).
 PLAŠIĆ Mate VALENTIN, ro en 1923. u s. Gundinci.
 PLAZIBAT Filipa PETAR, ro en u s. D. Andrijevci.
 PLEŠE ILIJA, ro en u s. Podvinje.
 PLEŠE Mirka LADISLAV, ro en 1922. u s. Lužani.
 PLIVALIĆ Mije MARIJAN, ro en 1924. u s. Br. Zdenci.
 PIVKOVIĆ Petra LUKA, ro en 1927. u s. Živike.
 POKRAJAC MARIJA, ro ena 1929. u s. Grabarje.
 POPOVIĆ Uroša SVETOZAR, ro en 1926. u s. N. Topolje.
 PUSKARCIĆ MIJO, ro en 1908. u s. Oprisavci.
 RAC Ivana FRANJO, ro en 1905. u s. Podvinje.
 RADOJČIĆ LJUBOMIR
 RAKITIĆ Mate KONA, ro ena u s. Sikirevci.
 RECIĆ Franje JAKOB, ro en 1926. u s. Oprisavci.
 RELJKOVIĆ Andrije URO, ro en u s. Kloko evik.
 ROSANDIĆ LUKA
 RUŽIĆ ure MATO, ro en u s. Kloko evik.
 SAJFERT Pave JOSIP, ro en 1926. u s. N. Topolje (živi u Osijeku).

SERTI FRANJO BIJELI, ro en 20. 5. 1918. u Slavonskom Brodu
(poginuo u saobra aynom udesu 1978).
SERTI Petra JOSIP, ro en 1906. u s. Grabarje.
VINKOVIC Ivana ILIJA, ro en u s. Slobodnica.
SLADOJEVIC PERO
SMILJANI Nikole JOVO, ro en u s. Kloko evik.
SOKOLSKI STJEPAN, ro en 1924. u s. S. Sibinj.
STANISIC ANTUN
SUBOTI Vinka ANTUN, ro en 1927. u s. Malino.
ŠUNAJKO Petra NIKOLA, ro en u s. Kloko evik.
ŠARCEVI Marka PAVO, ro en 1926. u s. N. Perkovci (umro po-
slije rata).
ŠEN Mije IGNJAC, ro en 1927. u s. V. Kapanica.
ŠIMUNOVI Andrije IVAN, ro en 22. 6. 1922. u s. Grabarje.
ŠLJIVARI Antuna FRANJO, ro en 1918. u s. Lužanima (živi u
SI. Požegi).
ŠLJIVARI Antuna STJEPAN, ro en 1927. u s. Lužani.
ŠTEVIC Josipa ANTUN, ro en 1921. u s. Podvinje.
ŠTIMAC Blaža BLAZ, ro en 1908. u s. V. Kapanica (umro poslije
ŠTRBAC Pere MILAN, ro en 1929. u s. Lužani.
SUPUT MILAN, ro en 1921.
TADIC Ivana FRANJO, ro en 1898. u s. Podvinje.
TURŠIC Antuna STJEPAN, ro en 1921. u s. Groma nik.
TUTEK Mije PETAR, ro en 1915. u s. Podvinje.
VRZIC Mate IVAN, ro en 1910. u s. Gundinci (umro poslije rata).
VELIKANOVIC Mate ŠIMEN, ro en 1921. u s. Korduševci.
VESELIC Stipe MARKO, ro en 1910. u s. Kaniža (živi u Slav.
Samcu).
VIDAKOVIC Sime ANTUN, ro en 1923. u s. Divoševci.
VIDAKOVIC JOSIP, ro en 1924. u s. St. Topolje.
VINKOVIC ILIJA, ro en u s. Slobodnica.
VOJNOVIC STEVO, ro en u s. Kloko evik (umro poslije rata).
VOKA MILKA, ro ena 1924. u s. N. Topolje.
VRBLJANCEVIC STJEPAN, ro en 1922. u s. Podvinje.
VRANEŠEVIC Dušana LJUBOMIR, ro en 1928. u s. Ciglenik.
VRANEŠEVIC Milana VLADIMIR, ro en 1924. u s. Ciglenik.
VRZIC Ilije DANE, ro en 1927. u s. Lužni.
VRZIC ure PETAR, ro en 1925. u s. Lužani
VUCKOVIC Nikole PAVO, ro en 1909, u s. V. Kapanica.
VUJNOVIC Jovana URO, ro en 1923. u s. Pri ac.
VUKICEVIC KATA, ro ena 1921. u s. Kloko evik.
VULETA DUŠAN, ro en u s. D. Andrijevci.
VUKOVAC Sime ANTUN, ro en 1920. u s. V. Kapanica.
VUKOVAC Marka IVAN, ro en 1913. u s. V. Kapanica.
VUKOVARAC Stjepana STJEPAN, ro en 1921. u s. Oprisavci.
ZAHARCNIK Simeuna SLAVKO, ro en 1908. u Ljackiv, SSSR.
ZARIC Stanka CAPIN
ZIVIC Stjepana URO, ro en 1910. u s. Sredanci.
ZRNAJIC MATO, ro en 11. 2. 1922. u s. St. Perkovci.
ZUZIC Marka ANKA, ro ena u s. Kloko evik (umrla poslije rata).

VALPOVO

ARAMBASI KOLOMAN, ro en u s. Bro anci.
ATANACKOVI Ilije MILAN, ro en u s. Beliš e.
BEGOVIĆ MARKO, ro en 1922. u s. Bizovac.
BELIĆ ure STEVO Stefan, ro en u s. Harkanovci (ubijen poslije rata od »Križara«),
BOŠNJAK NIKOLA, ro en u s. Habjanovci (umro poslije rata).
BOŠNJAK SLAVKO, ro en 1923. u s. Bizovac.
BOŠNJAK PAVO, ro en u s. Habjanovci (umro poslije rata).
BOŠNJAK Ivana STJEPAN, ro en u s. Habjanovci.
BRKI TOMO, ro en u s. Habjanovci.
URKOVI Mate JOSIP, ro en u s. Habjanovci.
GRGINAC Nikole STJEPAN
HORVAT Ivana JOSIP, ro en u s. Bro anci.
IVOSEVIĆ ADAM, ro en u s. Habjanovci.
KRAMARIĆ MATIJA, ro en u s. Habjanovci.
LUDZIJAK FELIKS, ro en 1927. u s. Beliš e.
MA AREVIĆ SLAVICA, ro ena 1928. u s. Satnica.
MARKOVIĆ Blagoja TRIVO
MATASEVIĆ BRANKO, ro en u s. Habjanovci (umro poslije rata).
NOVOSELIĆ Marka MARKO, ro en u s. Habjanovci.
STAJNBRIKER Andrija ZAN, ro en u s. Petrijevcu (umro poslije rata).
VIDAKOVIĆ MARKO, ro en u s. Bro anci.
VIDAKOVIĆ Josipa VINKO, ro en u s. Bro anci.
VRANJEŠEVIĆ STOJAN, ro en 1919. u s. Bizovac.

VINKOVCI

ALEKSIC MILENKO, ro en u s. Mirkovci.
AZAPOVIĆ Pere RADO, ro en 1922. u s. Ostrovo.
BEKIĆ Ivana URO, ro en 1920. u s. Ostrovo.
BIJELIĆ Jakova RADE, ro en 1927. u s. Ostrovo (umro poslije rata).
BORDI PAVO, ro en u s. Korod.
BOŠNJAK Blagoje BOGDAN, ro en 1925. u s. Ostrovo.
BOŠNJAK Blagoje NIKOLA, ro en 1927. u s. Ostrovo.
BRAZDA MATO, ro en 1917. u s. Andrijaševci.
CVETKOVIĆ Bože DUŠAN, ro en 1918. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Bože PETAR, ro en 1923. u s. Ostrovo (umro poslije rata).
CVETKOVIĆ Bože ŽARKO, ro en 1920. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Pere OKO, ro en 1913. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Branka GOJKO, ro en 1917. u s. Ostrovo (umro poslije rata).
CVETKOVIĆ Branka ZDRAVKO, ro en 1926. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Rade IGNJAT, ro en 1914. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Svetozara KOJO, ro en 1925. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Mitra MOMIR, ro en 1922. u s. Ostrovo.
CVETKOVIĆ Svetozara MOMIR, ro en 1923. u s. Ostrovo.

CVETKOVIC ure NAUM, ro en 1908. u s. Ostrovo.
 CVRKOVIĆ Pavé FILIP, ro en u s. St. Mikanovci (umro poslije rata).
 ABIC Dušana OR E, ro en 1925. u s. Ostrovo.
 DABIC Blagoje KRSTA, ro en 1924. u s. Ostrovo.
 DRCEC Fabijana DANE, ro en 1928. u s. Podrte, N. Marof (živi u Vinkovcima).
 GASPAROVIC Petra ILIJA, ro en 1923. u s. St. Mikanovci.
 GVOZDIC RADE, ro en 1904. u s. Ostrovo.
 ISTOKOVIC Stanka MILOŠ, ro en 1925. u s. Tordinci.
 JELEŠEVIC Ante PERO, ro en 1918. u Br kom (živi u Vinkovcima).
 JERKOVIC ŠIMO, ro en u s. Perkovci.
 JURIC ANTUN, ro en 1926. u s. St. Mikanovci.
 JURIŠIĆ Nikole BOZO, ro en 1914. u s. Ostrovo.
 KERIĆ Marka MATO, ro en u s. Hriženica, Ludbreg (živio u Vinkovcima, umro poslije rata).
 KOPCIC Ilije ILIJA, ro en u s. Podgra e.
 KOVACEVIC IVAN, ro en u s. Rokovci.
 KOVACEVIC MARKO, ro en u s. St. Mikanovci (živi u Zagrebu).
 KOVANDZIC MATO, ro en u s. St. Mikanovci (živi u Zagrebu).
 KUNAC MIRKO
 KUZMANOVIC Tome MLADEN, ro en u s. Ostrovo (umro poslije rata).
 LAGANCIC ANTUN, ro en u s. Otok.
 LAZIC Milana PERO, ro en 1913. u s. Ostrovo.
 LEVAKOVIC Franje JOŠIP, ro en 1917. u s. Andriješevci.
 LUKIĆ Žarka BOŠKO Žiga, ro en 1925. u s. Marku ica.
 MARINOVIC IVAN, ro en 1925. u s. Pala a.
 MARTONJI Borivoja RADO, ro en 1914. u s. Ostrovo.
 MILIĆ Jove LJUBO, ro en 1927. u s. Trstenci, Derventa (živi u Vinkovcima).
 MILINKOVIC Slavka SRETO, ro en 1913. u s. Ostrovo (umro poslije rata).
 MILOŠAVLJEVIC Pere AN ELKO, ro en 1904. u s. Ostrovo.
 MILOŠAVLJEVIC Miloša PROKO, ro en 1923. u s. Ostrovo (umro poslije rata).
 MRMOŠ Laze OKO, ro en 1907. u s. Ostrovo.
 MRMOŠ Steve OKO, ro en 1928. u s. Ostrovo.
 MRMOŠ Teje MIRKO, ro en 1923. u s. Ostrovo.
 MRMOŠ Miloša STEVO, ro en 1926. u s. Ostrovo (umro poslije rata).
 MRMOŠ Milorada VELESIN, ro en 1923. u s. Ostrovo.
 NEDELJKOVIC Stjepana ADAM, ro en u s. Prkovci.
 NOVALIĆ Ignjata ADAM, ro en u s. Vo inci (umro poslije rata).
 ODADZIC STJEPAN
 OGRUMOVIC Pavé LJUDEVIT, ro en u s. Tordinci.
 OSTOJIC BLAZANA, ro ena 1927.
 PALACKIĆ Emerika MARTIN, ro en u s. Komletinci.
 PALIZ LADISLAV, ro en u s. Korod.
 PANIĆ Srete VELJKO, ro en 1924. u s. Ostrovo.
 PETKOV Obrada VASO, ro en u s. Markušica.

PETROVIC Miloške STEVO Cico, ro en 1924. u s. Ostrovu (živi u Zrenjaninu).
PRAVDIC Živka RADIVOJ, ro en 1913. u s. Ostrovo.
PRODANIC Branka MILAN, ro en 1925. u s. Ostrovo.
PRODANIC Bože ŽARKO, ro en 1926. u s. Ostrovo.
RADANOVIC Petra SIMO, ro en 1926. u s. Ostrovo.
RADOCAJ FRANJO, ro en 1924. u s. St. Mikanovci.
RADOCAJ ure IVAN, ro en u s. St. Mikanovci.
RADONIC MILORAD, ro en 1923. u s. Gaboš.
RESLI Stjepana STJEPAN
ROZMAN KATICA, ro ena 1917. u s. Otok.
SIMIC Marka MILAN, ro en u s. Marinci.
SMILJANI Jovana SRETO, ro en 1917. u s. Ostrovo.
STARCEVIC Bogoljub MOMIR, ro en 1913. u s. Ostrovo.
ŠTOJANOVIC Svetozara ZDRAVKO, ro en 1920. u s. Ostrovo.
ŠAULIC SVETOZAR, ro en u s. Gaboš.
ŠAVANJICA Adama MATO, ro en 1925. u s. Tordinci.
ŠIBALIC Antuna PAVO, ro en u s. Komletinci.
ŠIMIC Stjepana ANTUN, ro en u s. Prkovci (umro poslije rata).
VACARA STJEPAN, ro en u s. Korod.
VESELINOVIC Milana PERO, ro en 1908. u s. Ostrovo.
VIGNJEVIC Todora JOVO, ro en u s. Markušica.
VRTARIC Martina STJEPAN, ro en 1921. u s. Tomaževac, Varaždin (živi u Vinkovcima).
VUKOTIC Žarka RADIVOJ, ro en 1926. u s. Ostrovo.
ZAKE STJEPAN, ro en u s. Korod.
ZARIC Dimitrije OKO, ro en 1912. u s. Ostrovo.
ZELJKOVIC Milan DUŠAN, ro en 1928. u s. Podgoraci, B. Građiška (živi u Vinkovcima).
ZULJEVIC Pere MIŠKO, ro en 1914. u s. N. Mikanovci (umro poslije rata u Županji).

VIROVITICA

BOGDANOVIC BOZO, ro en 1919. u s. Šibenik.
CABUNAC DUŠAN, ro en u s. Ga ište.
ČAKMAK PERO, ro en u s. Suhopolje.
ČAKMAK STEVO, ro en u s. Suhopolje.
CELAC MIJO, ro en 1927. u s. Gradina.
CIP EVICA, ro ena 1927. u s. špiši , Bukovica.
DESKAR URO, ro en 1911.
DUVNJAK LUKA, ro en u s. N. Gradac.
HORVAT MILKA, ro ena 1923. u s. špiši Bukovica.
KRŠIĆ MATO, ro en 1903. u s. Luka .
MASLARIC JANKO, ro en 1904. u s. špiši Bukovica.
LUZAIC ILIJA, ro en 1913.
MERC EMICA, ro ena 1924. u s. špiši Bukovica.
MOSTOVIC BLAZICA, ro ena 1927.
PONEDJELJAK LUKA, ro en 1920. u s. Turanovac.
POKRAJAC ure PETAR, ro en u s. Cabuna.

ŠIMETA MATO, ro en 1904. u s. Luka .
VIDEK MARICA, ro ena 1922. u s. Spiši Bukovica.
ZABANJ VENDEL, ro en 1917.

VUKOVAR

ADAMOVIC Milivoja MOM ILO, ro en u s. Bobota (živi u Vukovaru).
ATANACKOVI Ilije MILAN, ro en 1925. u s. Trpinja (živi u Beliš u).
ATANACKOVI Milivoja TOMO, ro en 1920. u s. Trpinja (umro poslije rata).
BEROSEVIC Ilije CEDOMIR, ro en 1921. u s. Trpinje (živi u Osijeku).
BOZIC Mirka DOKO, ro en 1916. u s. Trpinja (umro poslije rata).
BOZIC JOVAN, ro en 1923. u s. Borovo.
BRKIC Milivoja MITAR, ro en 1921. u s. Bršadin.
CERUVIJA SLOBODAN, ro en 1924.
CUPIC Dušana VOJIN, ro en 1904. u s. Borovo.
DABIC Spasoja OR E, ro en 1923. u s. Borovo.
DANGUZOVIĆ Mitra BRANKO, ro en 1921. u s. Trpinja.
DENIN Vase ZIVOJIN, ro en 1921. u s. Trpinja (živi u Osijeku);
DRAGOSAVAC PETAR, ro en 1913. u Sr. Mitrovici (živi u Vukovaru).
EDELINSKI Janka EUGEN, ro en 1923. u s. Petrovci.
EKLEMOVIC Vase CEDO, ro en 1921. u s. Trpinja.
EKLEMOVIC Dane SAVO, ro en 1913. u s. Trpinja (umro poslije FITOS Danila STEVO, ro en 1924. u s. Boboti.
FRANK Josipa IVAN, ro en 1921. u s. Brezovica, Virovitica (živi u Borovo naselje).
GEDOSEVIC Sofre BOGDAN, ro en 1915. u s. Ma . Canadu (živi u s. Borovo naselje).
GEDOSEVIC Marinka MIHAJLO Mišo, ro en 1926. u Vukovaru (umro poslije rata).
GEDOSEVIC Lazara NADA, ro ena 1915. u s. Mirkovci (živi u Borovo naselje).
GEORGIJEVIC JOVAN, ro en u s. Tovarnik (umro poslije rata).
GUBRIC RADMILA, ro ena u s. Borovo.
I OSKI Lazara SLAVKO, ro en 1907. u s. Trpinja.
IVANOVIC-KARIC Mladena SAVO, ro en 1925. u s. Borovo.
JOCKOVIC Miladina DUŠAN, ro en 1925. u s. Trpinja (živi u Beogradu).
JUNG FRIDRIH
KADIC-VUKOVIC Toše JELKA, ro ena 1922. u s. Trpinja (živi u Borovo naselje).
KANURIC Save BOSKO, ro en 1921. u s. Trpinja.
KELIC Ilije RADIVOJ, ro en 1926. u s. Trpinja.
KUKIC Nikole BRANKO, ro en 1903. u Sarajevu (živi u Vukovaru).
LAZIC Emila VOJIN, ro en 1925. u s. Trpinja.

LAZI Svete ISIDOR, ro en 1926. u s. Trpinja.
 LUKIC Stevana OR E, ro en 1923. u s. Trpinja.
 MAKSIMOVIC Milana VOJIN, ro en 1909. u s. Borovo (umro poslije rata).
 MARCETA Vida GOLUB, ro en 1908. u s. Osredak, Cazin (živi u Borovo naselje).
 MARIC Milutina RADE, ro en 1910. u s. Trpinja.
 MATIC Vlade BOŠKO, ro en 1906. u s. Trpinja.
 MILANKOVIC Milivoje PETAR, ro en 1919. u s. Bobota.
 MILETIC Jove PETAR, ro en 1910. u s. Bijelo Brdo.
 MILINKOVIC Sime JELKA, ro ena Curi 1925. u B. Dubici, (živi u Boboti).
 MILINKOVIC Petra MILAN, ro en 1903. u s. Bobota.
 MILINKOVIC Ljubomira RADIVOJ Bato, ro en 1919. u s. Bobota.
 MILOVUKOVIC Mande PACA, ro ena u s. Trpinja (umrla poslije rata).
 MILOVANOVIC Milivoja ZIVKO, ro en 1903. u s. Trpinja.
 MIROSAVLJEVIC Ilije VITOMIR, ro en 1921. u s. Borovo.
 NICIVOJEVI Veselna NIKOLA, ro en 1914. u s. Babota (umro poslije rata).
 PALIC Jove PERO, ro en 1922. u s. Trpinja (živi u Zemunu).
 PALI Milutina PETAR, ro en 1900. u s. Trpinja (umro poslije rata).
 PALIC Milutina SLAVKO, ro en 1907. u s. Trpinja.
 PANIC Laze STEVAN Na elnik, ro en 1926. u s. Trpinja.
 PATKOVIC Vukašina OKO, ro en 1914. u s. Bobota (umro poslije rata).
 PATKOVIC Vukašina OR E, ro en 1905. u s. Trpinja (umro poslije rata).
 PAVLOVIC ure BRANKO, ro en 1924. u s. Negotlavci.
 PAVLOVIC ure DUŠAN, ro en 1921. u s. Negotlavci.
 PERAJLIC Petra VLADO, ro en 1923. u s. Trpinja (umro poslije rata).
 PERKOVIC Rudolfa FRANJO, ro en 1929. u s. Cepin, Osijek (živi u Borovo naselje).
 POPADIC Ljubomira BOGDAN, ro en 1915. u s. Borovo.
 POPOVIC SRETO, ro en 1923.
 RADIC Alekse STEVAN, ro en 1907. u s. Trpinja.
 RADIN Novaka ŽIVOJIN, ro en 1921. u s. Trpinja (živi u N. Sadu).
 RAKAZOVIC VITOMIR, ro en u s. Borovo.
 RAKIC Save PREDRAG, ro en 1924. u s. Borovo.
 RELIC Nikole MARKO, ro en 1907. u s. Perna, Karlovac (umro poslije rata).
 RISTI ure NIKOLA, ro en 1921. u s. Borovo.
 SAVIC SOKA, ro ena 1925. u s. Vera.
 SUNDIC Milana SAVO, ro en 1918. u s. Borovo.
 SEDLAR Rade ILIJA, ro en 1913. u s. G. Mo ila, Doboj (umro poslije rata).
 SECUJAC Dragutina MLADEN, ro en u s. Borovo.
 SVETLINA Josipa STJEPAN, ro en 1928.
 SVIRAC Save CEDO, ro en 1926. u s. Borovo.

ŠAŠLJIC JOVICA, ro en u s. Pa etin.
ŠAŠLJIC Save STEVO, ro en 1926. u s. Pa etin.
SEVI Svetislava KRSTA, ro en 1905. u s. Trpinja.
SKRGET FRANJO
SOŠKOCANIN oke BOŠKO, ro en 1919. u s. Borovo (umro poslije rata).
TATOMIROVI Mladena BOGDAN, ro en 1926. u s. Trpinja (živi u Osijeku).
TATOMIROVI Mladena ŽARKO, ro en 1921. u s. Trpinja (živi u Osijeku).
TATOMIROVI Mladena JOVAN, ro en 1926. u s. Trpinja (umro poslije rata).
TEOFILOVIC Dušana MARKO, ro en u s. Bršadin.
UGLJESIC Milana MLADEN, ro en 1922. u Ma . Canadu (živi u Vukovaru).
USTIC Milana OR E, ro en 1920. u s. Borovo (umro poslije rata).
UZELAC Budislava SAVO, ro en 1919. u Rijeci (živi u Borovo naselje).
VASILJEVIC Dimitrija DIMITRIJE, ro en 1922. u s. Borovo (umro poslije rata).
VASILJEVIC LAZO, ro en u s. Borovo.
VEZMAR DUŠAN, ro en u s. Borovo.
VIGNJEVIC ure DUŠAN, ro en 1905. u s. Poljana, Vrgora a (umro poslije rata).
VRACARIC Milana DUŠAN, ro en 1924. u s. Trpinja (živi u Vukovaru).
VRACARIC Zivka MILICA, ro ena 1928. u s. Trpinja (živi u Vukovaru).
VRANJEŠEVIC Momira ADAM, ro en 1925. u s. Trpinja (živi u Osijeku).
VRANJEŠEVIC Momira MARKO, ro en 1923. u s. Trpinja (živi u N. Sadu).
VRANJEŠEVIC Sime MARKO, ro en 1925. u s. Trpinja (živi u Vrdniku).
VRACARIC Petra VICENTIJE, ro en 1927. u s. Borovo.
VUKAJLOVIC Stanka VUKAŠIN, ro en 1905. u s. Bobota (umro poslije rata).
VUKOVIC Stevana RADE, ro en 1924. u s. Trpinja.

ZAGREB

BALENOVIC Vinka NIKOLA, ro en 1914. u Gospi u.
BALIC Mile JOVO, ro en 1919. u s. D. Bogi evica, B. Gradiška.
CAR Stjepana PETAR, ro en 1920. u s. Novaki, Bistra, D. Stubica.
OSIC ANTUN
JANUŠEVIC VLADO, ro en 1918.
KLAIC PETAR
KOZINA LADISLAV
KRISTANIC ALBINA, ro ena 1928.
LABUS Bože ILIJA, ro en 1920. u s. Popina (Lika).
LEŠIC Stjepana IVAN, ro en 1909. u s. Bošnjaci, Županja.

LJOLJIC Steve MIRKO, ro en 1923. u s. Cimirati, B. Gradiška
BiH.
MATIĆ M. TOMISLAV, ro en u Osijeku.
MRAKOVIC DURDA, ro ena 1926.
PINTARIC ANTUN, ro en u Daruvaru.
SERTI ro ena RADIVOJEVIC MILEVA, ro ena 1925. u s. Tre-
štanovci.
SODI Josipa JOSIP
STANKOVIC Jove SRE KO, ro en 1924. u s. Novigrad, Odžak.
BiH.
ŠULIGOJ ZVONKO
ŠLJIVARI KAJA

ŽUPANJA

ALEKSIC Jove MILAN, ro en 1910. u s. B. Stijena (živi u Županji).
BABIC Mije ANTUN, ro en 1909. u s. Sre anci, Svilaj (živi u
s. Cerni).
BABIC Imre FRANJO, ro en 1914. u s. Babina Greda.
BABIC Franje ILIJA, ro en 1914. u s. Babina Greda.
BABIC Ivana JAKOB, ro en 1922. u s. Babina Greda.
BABIC Franje MATO, ro en u s. Babina Greda.
BEBLJE Josipa JOSIP, ro en 1919. u Zapreši u (živi u Županji).
BRZOVIC Nikole BOZO, ro en 1911. u Sujici, BiH (živi u Županji).
CIVIC Mate ANDRIJA, ro en 1908. u s. Babina Greda (umro po-
slije rata).
CIVIC Vinka FRANJO, ro en 1914. u s. Babina Greda.
CIVIC Mate MIJO, ro en 1914. u s. Babina Greda (umro poslije
rata).
GARIC Luke MARKO, ro en 1911. u BiH (živi u Županji).
GREGORIC ure PAVO, ro en 1908. u s. Babina Greda (umro
poslije rata).
GRGIC Tome ANTO, ro en 1908. u Modrici.
GRGIC ure URO, ro en 1926. u s. Bošnjaci (živi u Vinkovcima).
KATORAC Andrije IVAN, ro en 1923. u s. Babina Greda.
KEDACIC Stjepana ANTUN, ro en 1912. u s. Babina Greda (umro
poslije rata).
KEDACIC Marijana URO, ro en 1919. u s. Babina Greda.
KNEŽEVI Mije JOSIP, ro en 1909. u s. Babina Greda.
KOKANOVIC Ivana STJEPAN, ro en 1922. u s. Gundinci.
KAPIC ure MATO, ro en 1914. u s. Babina Greda.
KAPIC Sime MATO, ro en 1909. u s. Babina Greda (umro poslije
rata).
KAPIC Antuna PAVO, ro en 1907. u s. Babina Greda (umro po-
slije rata).
KAPIC Ilije PETAR, ro en u s. Babina Greda.
KLARIC KATA, ro ena 1927. u s. Babina Greda.
KOSNIC JOZO
KRNIC Mate VINKO, ro en 1908. u s. Babina Greda.
LEAKOVIC Ivana STJEPAN, ro en 1918. u s. Bošnjaci.

LEŠI Sime ILIJA, ro en 1912. u s. Babina Greda (umro poslije rata).

LONCAREVIĆ A. JOSIP, ro en 1911. u s. Kruševica, SI. Samac (živi u Županji).

KATUSIĆ FRANJO, ro en 1910. u s. Babina Greda.

LUCIĆ Stjepana STJEPAN, Gundinci.

MIHIĆ Marka PAVO, Gundinci.

MIKIĆ Pere ANTUN, ro en 1925. u s. Vidovice, Orašje (živi u Županji).

MISKOVIĆ MARTIN, ro en 1913. u s. Babina Greda.

MISKOVIĆ Mate IVAN, ro en 1908. u s. Babina Greda.

NAD GABRIJEL, ro en 1913. u s. Babina Greda.

PAVLOVIĆ Vinka IVAN, ro en 1924. u s. Drenovci (živi u s. Cerni).

STIPANDZIJA Paške STIPO, ro en 1911. u s. Drniš (živi u Županji).

STIVANIĆEVIĆ Blaža URO, ro en 1908. u s. Babina Greda (umro poslije rata).

STOJANOVIĆ ure URO, ro en 1916. u s. Babina Greda.

STOJANOVIĆ Mije IVAN, ro en 1910. u s. Babina Greda.

STOJANOVIĆ Grge STIPA, ro en 1911. u s. Babina Greda.

STOJANOVIĆ Imre SIMO, ro en 1910. u s. Babina Greda.

TEPELUK R. MARIJAN, ro en 1919. u s. Domaljevac, Bos. Brod (živi u Županji).

UZUR MILE, ro en 1915.

VERIĆ Ivana MARIJAN, ro en 1923. u s. Babina Greda (umro poslije rata).

VERIĆ Mate SIMO, ro en 1911. u s. Babina Greda.

VERIĆ Mate PAVO, ro en 1908. u s. Babina Greda (umro poslije rata).

VIRAG Mije FRANJO, ro en 1914. u s. Kešinci.

VLADISAVLJEVIĆ Marka STJEPAN, ro en u s. Soljani.

VUKOVIĆ ure URO, ro en 1915. u s. Babina Greda (umro poslije rata).

VUKOVIĆ Mate URO, ro en 1916. u s. Babina Greda.

VUKOVIĆ JOSIP, ro en u s. Babina Greda (umro poslije rata).

VUKOVIĆ Mije LUKA, ro en 1924. u s. Babina Greda.

VUKOVIĆ Grge MARTIN, ro en 1913. u s. Babina Greda (umro poslije rata).

VUKOVIĆ Marka MIJO, ro en 1912. u s. Babina Greda.

VUKOVIĆ Franje MATO, ro en 1916. u s. Babina Greda.

VUKOVIĆ Ivana MATO, ro en 1912. u s. Babina Greda.

VUKOVIĆ Stanka LAZO, ro en u s. Gunja.

ZAGAR Franje BRANKO, ro en u s. Gundinci (živi u Zagrebu).

RAZNA MJESTA

AHMETFEGIĆ OSMAN, ro en 1920. u s. Sunjski Most.

ALEKSIĆ MILENKO

AMBROZIO RAFAEL, ro en 1912, Italija.

AZBOLT ANTUN, ro en 1921.

BAKIM MARICA

BEKČEVIĆ ANTO, ro en 1924, u Br kom.

BELECEVIĆ Marijana ANTO, Br ko.
 BETI ZLATKO, ro en 1914, Firenca, Italija.
 BOGDELIJA MARKO, ro en 1921, Borovo.
 BORODIN PETAR, ro en 1918, J. Željenovska, Rostov, SSSR.
 BOROJEVIĆ CEDO, Ruma (umro poslije rata).
 BRDIĆ VIKTOR
 BUCUK Huse RAZA, ro ena 1926. u Trebinju.
 BULAJIĆ IGŃJO
 BUNOZA SIPO, ro en 1915. u Ljubuški.
 CRNKOVIĆ MILIVOJ, ro en 1925. u Kladuši.
 CURČIĆ JOSIP
 ETVENIĆ FRANJO
 DEMETAJ ALFREDO, ro en 1915, Italija.
 DEVIĆ IBRO, ro en 1917. u Kulen Vakufu.
 DIZDAREVIĆ MIHTHAD, Bos. Dubo ica, Derventa.
 DABRIŃ ALEKSANDAR, ro en 1922. u Stalino, SSSR.
 DOLINA VINKO, ro en 1919. u s. Ivanac.
 DRENJANAC URO, ro en 1905.
 DUKUŠIĆ JOSIP, ro en 1927. u ur evcu.
 ERIC RADO, ro en 1927. u Kraljevici, Sušak.
 ERIKO MARIO, ro en 1921. u Napoli, Italija.
 EVERLE ANTUN, Ornica, Jagodnja.
 FOGT ELA, ro ena 1926. u Zenici.
 FRANK ADAM, Brno, CSR.
 GAC FJODOR, ro en 1920. u SSSR.
 GAJIĆ Jove STEVO, Br ko.
 GAJNOVI PAJO, ro en u s. Beo in.
 GLANEC KARLO, ro en 1915. u Tesli u.
 GLAVAŠ Andrije MILE, ro en 1910. u s. Drinovci, Grude (BiH),
 živi u Sarajevu.
 GREVERI IVAN
 GUPSKIŃ MIHAJLO, ro en 1924, SSSR.
 HRANJEC IVICA
 HREBOVAC VASILJ, Procelej, Stanislavov, SSSR.
 HOLTESAN STEVO, ro en 1923. u s. Darda, Bijeli Manastir.
 HORVAT Ivan, ro en 1924.
 ISAJOV NIKOLAJ, ro en 1922, SSSR.
 ITOMIŃ JEGOR, ro en 1914, Novosibirska oblast, SSSR.
 JAJI DUŠAN, ro en 1924, u Zadru.
 JELA A MARIJAN, ro en 1922. u Bjelovaru.
 JOVANOVI MITO, ro en u s. Beo in.
 JOZIĆ BRANKO, ro en 1919. u D. Lapcu.
 JUKIĆ Mate PETAR, ro en u Puli.
 JUPANAC ALOJZ
 JURISIĆ MARKO, ro en 12. 4. 1909. u Derventi.
 KADIĆ HAMDIIJA, Ostrožac (na Neretvi).
 KALO GRIGORIJ, ro en 1921, Italija.
 KAJIĆ MUSTAFA, ro en 1918. u V. Gradiški.
 KAMJAKOV JEROSIM, ro en 1903. u SSSR.
 KEJKIĆEK JAROSLAVA, ro ena 1923. u Velkoti, CSR.
 KODOSEV EFIM, ro en 1908, SSSR.

KOLOMIJEL ALDO, ro en 1923, Italija.
KIRILOV LEONID, ro en 1919, Libiš, krasnojarski kraj, SSSR.
KNEŠ PETAR, ro en 1918.
KOVACEVIC STEVO, ro en u s. Beo in.
KOZAREVIC PAVO
KREMENSKOV GRIGORIJE, ro en 1912, stanica Lej, staljingrad-
ska oblast, SSSR.
KRESIC Vojina LAZO, ro en 1913. u Dardi, Bijeli Manastir.
KRSCANKO VASILJ, ro en 1925. u SSSR.
KUPOLA PANTELIIJA, Italija.
KUSOV MIHAJLO, ro en 1912, u Bjelomut, moskovska oblast,
SSSR.
KUTNJAK KARLO, ro en 2. 11. 1919. u s. Zelezna Gora, Ljutomer
KUZIN KATARINA
LAJOS ANTUN
LAJOS JOSIP, ro en 1920.
LATINOVIC CEDOMIR, ro en 1925. u Svetom Ivanu.
LAVRIJANOV VASILJ, ro en 1907, Smoljenska oblast, SSSR.
LENJUKOV JAKOV, ro en 1897, SSSR.
LISE ALBINO, ro en 1920, Italija.
LONCARIC IVICA, ro en 1926.
LUCEK VLADO, ro en 1922.
LUCENKO GRIGORIJ, ro en 1920, SSSR.
LJUBAR MILIVOJ
MANKUSO TOMAZE, ro en 1919, Italija.
MARIC ILIJA, ro en 1914. u Tuzli.
MANJOKI MATIJA, ro en 1920, Budimpešta.
MARKOVIC Koste NIKOLA, ro en 1926. u s. Obudovac, Bosan-
ski Samac
MARKUVINOVIC URO
MATICAK STJEPAN, ro en 1921. u s. Lužan, Varaždin.
MATIJAŠ STEVO, ro en 1916.
MATOŠEVI MATO
MEDIC ILIJA, ro en 1924. u s. Novi Grad, Banjaluka.
MEDVEDOV NIKOLAJ, ro en 1924, SSSR.
MEHIC MUSTAFA, ro en 1922, u Travniku.
MEKSIN ALDO, ro en 1912, Italija.
MEŠAROV IVO ro en 1909.
MEŠTROVIC ADEM, ro en 1925. u s. Sendi , Jajce.
MILEŠINOVIC NIKOLA
MIŠANIC IVAN, ro en 1920.
MITRUJUKOVSKI VJECESLAV, ro en 1907, Magnitogorsk, Celja-
binska oblast, SSSR.
MOKOVIC URO, ro en 1921.
MR EN NIKOLA, Pan evo.
MRŠIC JURE, ro en 1906. u s. Jablanac, Senj.
MUSLIC Juse SALKO, ro en u Biha u.
NAUMANKO MIHALJ, ro en 1920, SSSR.
NAZAROV SAH, Biljisi, SSSR.
NEDJETKOV IVAN, ro en 1906, SSSR.

NIKOLAJEV STJEPAN, ro en 1923, SSSR.
NIKOLOV IVAN, ro en 1918, SSSR.
NIKSIC STJEPAN
NOGL IVAN, ro en 1928. u s. Badljevina., Grubišno Polje.
NJEGAC FRANJA, ro en 1926. Ivanec.
ORŠI LJUBOMIR
PALASIC NIKOLA, ro en u s. Lonja, Kutina.
PALUMBO ERNESTO, ro en 1910, Italija.
PAUNACI BRUNO, Tivoli, Roma, Italija.
PETEK STJEPAN, ro en 1925.
PITOMACI NIKOLA, ro en u s. Beo in.
PODLARAC DRAGO
PONIMORJAT ILIJA
POPOVIC UR A, ro ena u s. Beo in.
POVOŽNJAK IVAN, ro en 1926. u gelee, Pšemis, CSR.
PRŠAN MARKO, Tomislavgrad.
RADOMIR BUDIMIR
RANKO NERENKO, ro en 1920, Italija.
REMENAR IVAN, ro en 1911. u Koprivnici.
RIBELO GIAFERD, ro en 1913, Italija.
RIHTA URO, ro en 1920.
RODA VASO
ROSI GIOVANI, ro en 1919, Italija.
ROZAR PETAR, ro en 1912. u Biogradu.
RUPENA Dr IVO, ro en u Koprivnici (umro poslije rata).
RUŠNJAK KARLO, ro en 1910, Budi .
SABOTIC MATO, ro en 1904.
SALIHAGIC DZEMAL, ro en 1918, Fojnica.
SANTANA ALBERT, ro en 23. 1. 1907. Italija.
SAVATOVI STEVO, ro en u s. Dap evica, Grubišno Polje.
SMAJIC SRE KO, Split.
SMALJSKI VLADIMIR
SOHALINSKI VASILJ, ro en 1910, Koršumovska, Maržansk, SSSR.
SOVIC SPASOJE, ro en u s. V. Zdenci, Grubišno Polje.
SREMAC IVAN, ro en 1927.
STEVANOVIC URO, ro en 1917.
STEVARICA GOJKO, ro en 1915, Tuzla.
STJEPANOV IVAN, ro en 1909. u Odesi, SSSR.
STOJANOVIC Andrije SLAVKO, ro en 1911. u Irigu (umro poslije
nata).
SUDAREVIC EMIL, ro en 1926. u Derventi.
SVIRCEVIC LAZO, ro en u s. Beo in (umro poslije rata).
SAHNOV KONSTANTIN, ro en 1912. Gorkij, SSSR.
SEN IGNAC
SESTOPALJ NIKITA, ro en 1924, stanica Petrovskaja, SSSR.
ŠPAK IVAN, ro en 1911, SSSR.
SPOLJARIC IVAN, ro en 1902. u Peruši u.
SUK IVAN, ro en 1909. u s. Badljevina, Grubišno Polje.
STAMPILI ALEKSANDAR, ro en 1924, SSSR.
TARATUSIC OSMAN, ro en 1926. u s. Pazari , Hadži i.
TERCUŠANOVIC FRANJO

TEŠANOVI MILICA, ro ena 1927. u Klju u.
TIMAR ANDRIJA, ro en 1904. CSR.
TOSTANSOV MIHAJLO, ro en 1914, SSSR.
TRBOSENKO IVAN, ro en 1925, SSSR.
TROZINI LEONARDO, ro en 1909, Italija.
TURSCIN KONSTANTIN
VAJNER IVAN, ro en 1921, Movran.
VALETIC IVAN, ro en 1911.
VARAI ANTONIO, ro en 1913, Lipa Lestova, Gorica.
VASULJKO IVAN, ro en 1922. u SSSR.
VLASENKO ANATOLIJ, ro en 1909, SSSR.
VEKIC DRAGICA, ro ena 1923. u Grubišnom Polju.
VIDAKOVIC URO, ro en 1920. u s. G. Gramošnica, Br ko.
VIDIC MILENKO, Doboj.
VITANOVIC SAVO, ro en 1924. u s. V. Gr evac, Grubišno Polje.
VODOPIJA IVAN, ro en 1923. u Varaždinu.
VOJINIC DAVORKA, ro ena 1926. u Splitu.
VUKSAN MILAN, ro en 1924. u Imotskom.

S A D R Ź A J

	Strana
PREDGOVOR — — — — — . _ _ — — — —	7
UVOD _ — — — — — — — — — — — —	9
I	
FORMIRANJE BRIGADE I NJEZIN PRVI BORBENI ZADATAK _ — — — — — — — — — — — —	17
Polovi an uspjeh u prvim borbenim akcijama — — —	27
Napad na uporište u Podravskoj Slatini — — — —	33
Neprijateljeva ofenziva »Oluja« i nije bila oluja — —	41
Dramati na zbivanja na Dilju — — — — — — —	55
Diverzije na pruzi — — — — — — — — — —	62
Politi ko djelovanje — primarni zadatak — — — —	65
Napad na Krndiju — — — — — — — — — —	71
II	
BORBA ZA ZITO — — — — — — — — — — — —	77
Prvo mjesto na takmi enju — — — — — — — —	83
Opet na prugama — — — — — — — — — — —	89
III	
NAPAD NA VIROVITI KU TVR AVU — — — — — — —	105
Borbe u Podravini — — — — — — — — — —	112
Kraj podravske operacije — — — — — — — —	116
Najve a pobjeda brigade — — — — — — — —	121
Juriši na Našice — — — — — — — — — —	130
Bataljoni izme u dvije vatre u Širokom Polju — —	138
U rovovima kod ur enovca — — — — — — — —	146
U borbama za viroviti ki mostobran — — — — — —	152
Borbe oko Bolmana i pripreme za forsiranje Drave	160

	Strana
DVA PUTA PREKO DRAVE _ — — — _ _ _ _	169
Na pragu kona ne pobjede — — — — — — —	183
V	
SPISAK RUKOVODILACA OSJE KE BRIGADE — — —	203
VI	
SPISAK POGINULIH I UMRLIH BORACA OSJE KE BRIGADE _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _	207
VII	
SPISAK PREŽIVJELIH BORACA OSJE KE BRIGADE	219

OSJE KA NOU BRIGADA

Tehni ki urednik
NIKOLA SAVIC

Korektor
MIHAIL KIRSANOV

Omot
MIROSLAV VAJIC, akademski slikar

Š t a m p a : V O J N A Š T A M P A R I J A — S P L I T